

63031

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BÖLÜMÜ
TÜRK HALK EDEBİYATI ANABİLİM DALI

ELAZIĞ - HARPUT TÜRKÜLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI
YRD. DOÇ. DR. ALİ YAKICI

HAZIRLAYAN
OSMAN YÜCESU

ANKARA - 1997

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

..... aitadlı çalışma jürimiz
tarafından Anabilim / Anasanat
Dalında DOKTORA/SANATTA YETERLİK / LİSANS TEZİ olarak kabul
edilmiştir.

(İmza)

Başkan

Akademik Ünvanı, Adı Soyadı

(İmza)

Üye

Akademik Ünvanı, Adı Soyadı (Danışman)

(İmza)

Üye

Akademik Ünvanı, Adı Soyadı

SÖZ BAŞI

Kimi zaman bir Anadolu anasının yürek parçalayan feryadını, bir Anadolu erkeğinin yiğitliğini anlatan, bir delikanlının kaynayan kanının heyecanını duyuran, düşünlerin rengârenk neşe meclislerini gözler önüne serip, cenaze meclislerinin hüznünü olanca gerçekliğiyle yüreğimize dolduran ve gerçekte gönül telimizle, kalp dilimizden yankılanan büyülü nağmeler... Türkülerimiz...

Onlar tarihimiz, kültürümüz, acılarımız, sevdalarımız, hasretlerimiz, dostluklarımız, hüznlerimiz, özlemlerimiz, vuslatlarımız, neşemiz, duygularımız, coşkularımız... Kısacası yaşayışımızın nağme nağme dillerden ve tellerden yankılanışı...

Milleti sevmenin temel şartı; onu tanımak ve anlamaktır. Bu da onun tarihini, kültürünü, dilini, geleneklerini, göreneklerini, sanatını edebiyatını, musikisini öğrenmekle olur. Bunları bulabileceğimiz kaynaklardan birisi de türkülerimizdir.

Kültürümüzün önemli yapı taşlarından biri olan türkülerimiz, kültürümüz üzerine yapılacak edebî ve sosyal çalışmaların hiçbirinde gözardı edilmemelidir diye düşünmekteyiz. Bu gayeye yönelik olarak yapılacak çalışmalara bir nebze dahi katkımız olması düşüncesiyle böyle bir çalışma içine girdik. Tabii ki bu, yapılan ne ilk ne de son çalışma olacaktır. Türkülerimiz üzerine yapılacak çalışmaların da nihayet bulmayacağı inancındayız. Çünkü onları değişik yaklaşımlarla ve çeşitli cepheleriyle ele aldığımızda, onlarda dilimize, kültürümüze, tarihimize, yaşayışımıza ait saklı kalmış güzellikler yeniden gün yüzüne çıkarılmış olacak ve bunların notalarla birleşiminden oluşan eşsiz âhenk, sinelerimizde târifi imkânsız izler bırakacaktır.

Ne yazık ki, türkülerimiz konusunda gereken ihtimamı ne toplum ne de toplumun elit tabakasını teşkil eden ilim ve sanat adamları olarak gösterememekteyiz. Batı ülkelerindeki ilim adamları kendilerine ait, sadece bir türkü üzerine bir doktora tezi hazırlarken, bu alanda büyük bir

hazineye ve emsalsiz ürünlere sahip olan bizler, onları tanımaktan, anlamaktan adeta utanıyor; Batı'nın müzik kültürünün esintileriyle hazırlanmış müziğe daha fazla rağbet ediyoruz. Bu da insanımızın kültüründen, millî ve manevî değerlerinden uzaklaşmasının sebeplerinden biri olmakta, bizi bize biraz daha yabancılaştırmaktadır.

Bizi biz eden değerlerimizin yeniden ele alınıp yorumlanması, kültürümüzün korunup zenginleştirilmesi, toplumumuzun bugün yaşadığı kültür erezyonundan kurtarılması ve kendi özüne döndürülmesinde katkıda bulunmak, bu çalışmamızın en önemli amaçlarından birini oluşturmaktadır.

Türkülerimizin kaynağı, gerek şekil, gerek yapı, gerekse ezgi bakımından Orta Asya kültürüdür. Orta Asya'nın uçsuz bucaksız bozkırlarına sığmayan bir ruh Anadolu'ya göç etmiştir. Göç ederken uğradığı bazı yerlerde değişmelere, etkileşmelere uğramış, geldiği ortamda zenginleşmiş ve bugünkü şeklini almıştır.

Türk kültürünün önemli yerlerinden biri de Elazığ-Harput'tur. Harput, 1085 yılında Türkler tarafından fethedilmiş, bir daha da yabancı tesirlerin altında kalmamıştır. 900 yılı aşkın bir süredir Türk kültürünün bütün güzelliklerini, inceliklerini Harput'ta görmek mümkündür. Elazığ-Harput gelenekleriyle, görenekleriyle, sanatıyla, zanaatıyla, geçmişiyle Türk kültürünün önemli merkezlerinden biri konumundadır. Özellikle Harput musikisi, gerek ezgi, gerek yapı, gerekse icra bakımından değişiklik arz etmektedir. Bilhassa icra sırasında fasıllarıyla, gazelleriyle, ağır havalarıyla, şıkıltımlarıyla farklılık gösterir. Bazı araştırmacılar halk musikisinin kaynağının Harput olabileceği görüşünü ileri sürmüşlerdir. Bu noktalardan bakıldığı zaman, bu çalışmamızda Elazığ-Harput musikisinin, kültürünün bir nebze de olsa tanıtılmasını, yaşatılmasını ve Türk kültürüne katkıda bulunmasını amaçladık.

“Giriş” bölümünde Elazığ-Harput'un fizikî ve tarihî yapısı ile sosyal-beşerî yapısı üzerinde durduk. Fizikî yapı adı altında Elazığ ve Harputla ilgili coğrafi yapı, bitki örtüsü, iklim, ulaşım vb. konular üzerinde durduk. Tarihî yapı adı altında da, Harput'ta Türklerden önceki durum,

Harput'un Türklerin eline geçişi ve bugünkü Elazığ şehrinin kuruluşu ile ilgili çeşitli bilgiler verdik. Sosyal-beşerî durumla ilgili olarak da, bu bölgedeki nüfus hareketleri, ekonomik durum, halkın geçim kaynakları, yaşayış tarzı, burada yaşayan insanların eğitim ve kültür durumu üzerinde durduk. Son olarak bu bölümde Elazığ-Harput'un tarihî-kültürel ve turistik özellikleri üzerinde kısaca durduk.

"I. Bölüm"de türkû türü hakkında çeşitli bilgiler vererek, bu türün Türk kültüründeki yeri ve önemi üzerinde durduk. Daha sonra Elazığ ve Harput'ta türkû geleneğinin doğuşu, geçirdiği aşamalar ve bu türün gelişmesiyle ilgili çeşitli bilgiler vermeye çalıştık. Arkasından bu bölümde Elazığ-Harput musikisinin, Türk musikisi içindeki yeri ve önemi üzerinde durduk. Bu musikinin çevre illere tesiri, etkisi, gücü üzerinde durduk. Ayrıca bu bölümde Elazığ-Harput musikisinin icra bakımından birçok yerden farklılık gösterdiği üzerinde durduk. Daha sonra bütün Anadolu türkülerinde olduğu gibi, bu bölge türkülerinde notaya alma ile ilgili karşılaşılan zorluklar üzerinde durmaya çalıştık. Akabinde Elazığ-Harput musikisinde kullanılan enstürmanlardan bahsettik. Bu bölümde ses, musiki ile ilgili bazı bilgiler verdikten sonra, bu türkülerini icra ederken kullanılan enstürmanlar hakkında bazı bilgiler verdik. Daha sonra Elazığ-Harput türkülerıyla ilgili yapılan derleme çalışmalarında bugünkü durum üzerinde durduk. Bu bölümde son olarak, Klasik şiirin Elazığ-Harput türkülerine tesiri üzerinde durmaya çalıştık.

"II. Bölüm"de Elazığ-Harput türkülerinin tasnif çalışmasını yaptık. Bu tasnif çalışmasını üç bölümde incelemeye çalıştık. İlk olarak Elazığ-Harput türkülerini konularına göre incelemeye çalıştık. Bu bölümde, daha önce yapılan tasnif çalışmalarından hareketle, biz de Elazığ-Harput türkülerini konularına göre tasnif ettik. Daha sonra, konularına göre yaptığımız bu tasnif maddeleri ile ilgili örnekler vererek, bazı açıklamalarda bulunduk. İkinci olarak Elazığ-Harput türkülerini yapılarına göre incelemeye çalıştık. Bu bölümde, yapı bakımından türkülerimizin kaynağı üzerinde durduk. Daha önce yapılan çalışmalardan hareketle biz

de, Elazığ-Harput türkülerini ezgilerine göre incelemeye çalıştık. En sonunda biz de, Elazığ-Harput türkülerini ezgilerine göre tasnif ettik.

“III. Bölüm” de Türkü metinleri bulunmaktadır. Bu bölümde Elazığ-Harput türküleriyle ilgili kaynak taraması yaptık. Tesbit ettiğimiz türkü metinlerini bir araya topladık. Daha sonra dört-beş kaynaktan topladığımız türkülerden en eski kaynaklı olanını veya en geniş mahiyete sahip olanını esas nüsha olarak kabul ettik. Bu çalışmadan sonra türkü metinlerini oluşturmaya çalıştık. Esas aldığımız nüshayı, diğer dört-beş nüsha ile karşılaştırmaya çalıştık. Farklılıkları, benzerlikleri tesbit etmeye çalıştık. Esas metni I. dipnot olarak gösterdikten sonra, diğer kaynaklarla karşılaştırma yaptık ve bunu dipnotlar kısmında belirtmeye çalıştık. Bu türkü metinlerini konularına göre tasnif ettik ve numaralandırdık. Bu bölümün sonuna türkü metinlerine ilaveten gazelleri ekledik.

Çalışmamızın son bölümlerinde türkülerimizin içinde, bölümlerin içinde geçen mahallî kelimelerin, anlamı bilinmeyen kelimelerin anlamlarını vererek **“Sözlük”** bölümünü oluşturduk. Ardından **“Kaynakça”** adını verdiğimiz bölümü oluşturduk. Bu bölümde gerek atıfta bulunduğumuz, gerekse doğrudan yararlandığımız eserleri verdik. Daha sonra **“Dizin”** çalışması yaptık.

“Ekler” bölümünde ise, Elazığ haritası, notalarıyla bazı türküler, Elazığ-Harput ile ilgili çeşitli fotoğraflar bıraktık.

Anadolu'nun her karış toprağı buram buram kültür, zenginlik kokmaktadır. Biz, güzelliği kendi içimizde arayacağımıza, başka mecralara yönelmekteyiz. Kendi gül bahçemiz varken, bize yabancı olan gül bahçelerinde beyhûde güzellikler arayıp durmaktayız. Kendi kültürümüze, tarihimize, musikimize, geçmişimize yabancılaşmakta; gereken önemi göstermemekteyiz. Bu konuda erişilmez bir hazine niteliğindeki türkülerimiz üzerinde de yeterince durulmamaktadır. Bedri Rahmi Eyyüboğlu, türkülerimizin zenginliğini, eşsizliğini, güzelliğini, önemini şu şekilde ifade etmiştir: “Zifiri karanlıkta gelse şiirin hası; ayak seslerinden tanırım. Ne zaman bir köy türküsü duysam, şairliğimden utanırım.” Her karış toprağı bir hazine olan Anadolumuzun el değmemiş,

gün yüzü görmemiş, araştırılmayı bekleyen güzelliklerini ele almak; kültürel yönden, sanat yönünden, musiki yönünden büyük bir zenginlik arz eden Elazığ-Harput türkülerini yeterince tanıtmak, türkü geleneğine katkıda bulunmak, gelecek nesillere bunları öğretmek ve bu eşsiz güzellikleri yaşatmak, çalışmamızın en önemli amaçlarını oluşturmaktadır..

Baştan beri bu çalışmalarında yardımlarını esirgemeyen, destek olan değerli insan **Figen KARABULUT**'a, çalışmalarım sırasında gerek bilgi, gerek metot konusunda yardımlarını esirgemeyen **Doç. Dr. Ali Berat ALPTEKİN** Bey'e, Elazığ-Harput kültürünün, musikisinin önemli isimlerinden biri olan ve yardımını esirgemeyen **Yrd. Doç. Dr. Türker EROĞLU** Bey'e, tezin bu aşamaya gelmesinde bilgi ve yardımlarını esirgemeyen, her konuda yardımcı olan Hocam **Yrd. Doç. Dr. Ali YAKICI** Bey'e ve emeği geçen herkese teşekkürü bir borç bilirim.

Ankara, Haziran 1997

Osman YÜCESU

KISALTMALAR

a.g.e. : Adı geçen eser.

a.g.m.: Adı geçen makale.

Bkz. : Bakınız.

C.Ö. : Cahit Öztelli

F.A. : Ferruh Arsunar

F.M. : Fikret Memişoğlu

İ.S. : İşhak Sunguroğlu

K.D. : Kubilay Dökmetaş

M.Ö. : Mehmet Özbek

M.Ö. : Mustafa Özgöl

S.T. : Salih Turhan

İÇİNDEKİLER

Sayfa No:

SÖZ BAŞI	II
KISALTMALAR	VII
İÇİNDEKİLER	VIII
SUMMARY	IX
GİRİŞ	
A) ELAZIĞ VE HARPUT'UN FİZİKÎ VE TARİHÎ DURUMU.....	2
1) FİZİKÎ DURUM	2
a) Elazığ ve Harput'un Fizikî Yapısı	2
b) Bitki Örtüsü, İklim, Ulaşım	3
2) TARİHÎ DURUM.....	5
a) Türklerden Önceki Durum	5
b) Harput'un Türklerin Eline Geçişİ	6
B) ELAZIĞ VE HARPUT'UN SOSYAL-BEŞERÎ DURUMU	7
a) Nüfus Hareketleri	7
b) Ekonomik Durum.....	9
c) Eğitim ve Kültür Durumu.....	10
d) Tarihî-Kültürel ve Turistik Durum	12
I. BÖLÜM	
A) TÜRKÜ TÜRÜ HAKKINDA GENEL BİLGİ.....	13
B) ELAZIĞ-HARPUT'TA TÜRKÜ GELENEĞİNİN DOĞUŞU VE GELİŞMESİ	15
C) ELAZIĞ-HARPUT MUSİKİSİNİN TÜRK MUSİKİSİ İÇİNDEKİ YERİ VE ÖNEMİ	20
A) Ağız Benzerlikleri	24
B) Mani Benzerlikleri	25
D) ELAZIĞ-HARPUT TÜRKÜLERİNİN NOTAYA ALINMA PROBLEMİ ...	35
E) ELAZIĞ-HARPUT TÜRKÜLERİNDE KULLANILAN ENSTÜRMANLAR	37

F) ELAZIĞ-HARPUT TÜRKÜLERİNİN DERLEME ÇALIŞMALARIYLA İLGİLİ SON DURUM	44
G) KLASİK ŞİİRİN ELAZIĞ-HARPUT TÜRKÜLERİNE TESİRİ	47
II. BÖLÜM	
ELAZIĞ-HARPUT TÜRKÜLERİNİN (KONU-YAPI-EZGİ BAKIMINDAN) TASNİFİ	
ELAZIĞ-HARPUT TÜRKÜLERİNİN TASNİFİ	53
A) KONULARINA GÖRE ELAZIĞ-HARPUT TÜRKÜLERİ	53
1) Aşk ve Sevda Türküleri	59
2) Yer Adlarıyla İlgili Söylenen Türküler	68
3) Askerlik (Seferberlik) Türküleri	70
4) Eşyalar-Nesneler Sembol Olarak Alınıp Söylenen Türküler.....	71
5) Doğadaki Varlıklar Sembol Olarak Alınıp Söylenen Türküler.....	73
6) Bitkiler Sembol Olarak Alınıp Söylenen Türküler	75
7) Hayvanlar Sembol Olarak Alınıp Söylenen Türküler	77
8) Karşılıklı (Diyaloglu) Türküler	79
9) Oyun (Tören) Türküleri	79
10) Diğerleri	80
B) YAPILARINA GÖRE ELAZIĞ-HARPUT TÜRKÜLERİ	81
C) EZGİLERİNE GÖRE ELAZIĞ-HARPUT TÜRKÜLERİ.....	92
III. BÖLÜM	
TÜRKÜ METİNLERİ	
AŞK VE SEVDA TÜRKÜLERİ.....	109
YER ADLARIYLA İLGİLİ SÖYLENEN TÜRKÜLER.....	225
ASKERLİK (SEFERBERLİK) TÜRKÜLERİ	240
EŞYALAR-NESNELER SEMBOL ALINARAK SÖYLENEN TÜRKÜLER.....	242
DOĞADAKİ VARLIKLAR SEMBOL ALINARAK SÖYLENEN TÜRKÜLER.....	252
BİTKİLER SEMBOL ALINARAK SÖYLENEN TÜRKÜLER	267

HAYVANLAR SEMBOL ALINARAK SÖYLENEN TÜRKÜLER.....	273
KARŞILIKLI (DİYALOGLU) TÜRKÜLER.....	282
OYUN (TÖREN) TÜRKÜLERİ.....	292
DİĞERLERİ.....	305
GAZELLER	309
SÖZLÜK.....	320
SONUÇ	336
DİZİN	338
KAYNAKÇA.....	344
EKLER	

GİRİŞ

A) ELAZIĞ VE HARPUT'UN FİZİKİ VE TARİHİ DURUMU

1) FİZİKİ DURUMU

a) Elazığ ve Harput'un Fizikî Yapısı

Bugün, Elazığ olarak bilinen ve ismi resmî kayıtlara geçen ilimizin adı, eski kaynaklarda Harput olarak geçmektedir.

Harput, kuzeyindeki geniş ovaya hâkim yüksek bir dağ üzerinde kurulmuş, bir ortaçağ şehridir. Dar sokakları, iç içe girmiş toprak damlı, taş ve kerpiçten yapılmış evleri ile bu özelliğini hâlâ korumaktadır. Su yolu, kaya mezarları, taşlar üzerine yontulmuş kitabeleri ile İslâm öncesi devirlerin kalıntılarını da taşıyan bu şehir, ata yâdigarı olan tarihî abideleri ve mimarî yapıları ile geçmişin ihtişamını günümüze taşır. ⁽¹⁾ Günümüzde halk arasında "Yukarı Şehir" olarak da adlandırılan, fakat küçük bir kasaba görünümünde olan Harput'un deniz seviyesinden yüksekliği 1280 m'dir. ⁽²⁾

Yöreyle ait dağlar, bütünüyle Güneydoğu Torosların kıvrım kuşağı içinde bulunur. Bu dağ silsilesi güneybatı, kuzeydoğu yönünde yer yer düzenli sıralar oluşturarak uzayıp gider. ⁽³⁾ Bu kıvrım kuşağı içinde bilinen belli başlı dağlar: Master Dağı (2137), Çilemelik Dağı, Hazar Baba (2230 m), Balkaya Tepesi (1640 m), güneye doğru Karaoğlu (2200 m) ve sonra batıya yönelen dağ sırasında Bahtiyar (1850 m), Çöke ve Karga (1965 m) Dağları görülür. Bu dağları, Bulutlu (2010 m), Haroğlu (2110 m), Kırklar (1340 m) ve tekrar Harput'a doğru kıvrılan Naldöken ile Aslan Dağları takip eder. Bu son noktada Seyran Tepesi (1290 m) en yüksek tepe olarak bilinir. ⁽⁴⁾ Adı geçen Aslan Dağı'nın kuzeyinde, Kızıldağ ve Yassıca Dağı (1639 m) vardır. Hicri 1301 Tarihli Mamuretü'l-Aziz Salnamesi'nde, Yassıca Dağı'nda Gavur Taşı,

¹⁾ İshak SUNGUROĞLU; Harput Yollarında, C. 4, İstanbul, 1968, s. 131.

²⁾ M. Ali ÜNAL; XVI. Yüzyılda Harput Sancağı (1518-1566), Ankara, 1989, s. 198.

³⁾ ÜNAL, a.g.e.; s. 31, 32.

⁴⁾ Elazığ 1967 İl Yıllığı; Elazığ, 1970, s. 73.

Buzluk Taşı, Ankuzu / Eykuzu Baba kayalıkları, Çelever ve Mahlu Tepeleri ile Hasret Dağı'nın (1640 m) bulunduğu kayıtlıdır. ⁽⁵⁾

Elazığ, Uluova'nın kuzey kenarında, Harput Kalesi'nin bulunduğu tepe eteğinde, hafif meyilli bir zemin üzerinden denizden 1067 m. yükseklikte kurulmuş bir şehirdir. ⁽⁶⁾

Elazığ, Doğu Anadolu Bölgesi'nin Güneybatı kesiminde yer alır. Kuzey sınırını Keban Gölü ve Peri Suyu; Güney sınırını Güneydoğu Torosların orta kesimi oluşturur. Yüzey şekilleri bakımından Güneydoğu Toroslar ile Tunceli dağlık kütlesi arasında bir geçiş alanıdır. İlin Güney kesimi daha engebelidir. İl topraklarının orta kısmında, bu doğrultuda kabaca paralel çukur alanlar uzanır. Murat nehri ve peri suyu, yer yer bazı ovaların yer aldığı bu çukurlukları izler. Bunlardan birinde de tektonik kökenli Hazar Gölü yer alır. ⁽⁷⁾

Elazığ şehrinin merkezi olduğu Elazığ ili, Malatya, Tunceli, Erzincan (kısmen), Bingöl ve Diyarbakır illeriyle çevrilidir.

Elazığ 10 ilçeye sahiptir. Bu ilçeler şunlardır: Ağın, Alacakaya, Arıcak, Baskil, Karakoçan, Keban, Kovancılar, Maden, Palu ve Sivrice.

Sınırları içinde 564 köy bulunmaktadır. Elazığ 9183 km² lik alana sahip bir ildir. ⁽⁸⁾

b) Bitki Örtüsü, İklim, Ulaşım

Güneydoğu Torosların oluşturduğu dağ silsilesi üzerinde, günümüzden 70-75 yıl öncesine kadar, oldukça yoğun ardıç ormanlarının bulunduğu tesbit edilmiştir. ⁽⁹⁾ Bugün görebildiğimiz bazı dağ ve tepeler üzerine yer yer rastladığımız ardıç ve alıç ağaçları, söz konusu ormanların günümüzdeki son kalıntılarıdır. Bunun yanında, Hazar Baba Dağı ve

⁵⁾ İshak SUNGUROĞLU; *Harput Yollarında*, Cilt I, İstanbul, 1968, s. 16.

⁶⁾ "Elazığ"; *İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 10, İstanbul, 1974, s. 551.

⁷⁾ "Elazığ"; *Büyük Larousse*, Cilt 7, İstanbul, 1986, s. 3601-3602.

⁸⁾ "Elazığ"; *İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 10, İstanbul, 1994, s. 554.

⁹⁾ SUNGUROĞLU; a.g.e., Cilt 1, s. 16.

çevresinde yetiştirilen çam ormanı, dikkatimizi çekmiştir. Yöredeki mevcut akarsuların ve adı geçen göllerin çevresinde yetiştirilmiş çam, söğüt, akasya ve kavak ağaçlarının yanında, bakımlı bağ ve meyve bahçeleri de vardır. Yörede suyun bereket ve çokluğu, çeşitli tarım ürünleri ile birlikte muhtelif sebzelerin de yetişmesine imkan sağlamıştır.⁽¹⁰⁾

Son yıllarda Elazığ ve çevresinde, "Or-Köy" adı altında, Elazığ'da çeşitli ağaçlandırma çalışmaları yapılmaktadır. "Orman-Köy" adı altında muhtelif dağlarda, tepelerde ağaçlandırma çalışmaları devam etmektedir.

Altı ay kış, altı ay yaz mevsimi görülen Elazığ'ın iklimi, Keban Baraj gölünden büyük ölçüde etkilenecek, Akdeniz iklimine yakın bir iklim hâline gelmektedir.⁽¹¹⁾

Elazığ, tarih içerisinde bulunan tabii yollar üzerinde kurulu bir ildir. Bu yollar, zamanla Ortadoğu ülkeleriyle gelişen sosyo-ekonomik ilişkiler sonucu önem kazanmıştır.

Elazığ, Türkiye'nin dört bir yanına ana karayollarıyla bağlı olup, ayrıca demiryolu ve havayolu ulaşımına da sahiptir.

Elazığ'ın sosyal, ekonomik ve kültürel hayatına büyük tesirleri olan Keban Barajı, ilin ulaşımına da tesir etmiştir. Elazığ, bazı ilçelerine ve komşu illere ulaşımını, Keban Barajı gölünün varlığından dolayı feribotla sağlamak zorunda kalmıştır.

Demiryolu ulaşımı, ilin ekonomik kalkınmasında ağırlığını korumaktadır. İlimizde, havayolu ulaşımında ise, tarifeli uçak seferleri yapılmaktadır.⁽¹²⁾

¹⁰⁾ Hicrî 1310 Tarihli Mamuretü'l Aziz Salnamesi; (Haz: A. SEYREK), Fırat Ün. Fen Ed. Fak. Tarih Bl., Elazığ, 1989, s. 19.

¹¹⁾ Elazığ Halk Oyunlarının Halkbilimi Açısından İncelenmesi; (Haz. Türker EROĞLU) Fırat Ün. Fen Ed. Fak. Antropoloji Bl. (Basılmamış Lisans Tezi), Elazığ, 1985, s. 3.

¹²⁾ Fırat Üniversitesi 1976-1977 Öğretim Yılı Öğrenci Kılavuzu; Sağlık Kültür ve Spor Daire Başkanlığı Yayınları No: 2, Elazığ, 1976, s. 183.

2) TARİHİ DURUM

a) Türkler'den Önceki Durum

Harput, M.Ö. 2000 yıllarında Hurrilerin hakimiyeti altında kalmıştır.⁽¹³⁾ Boğazköy'de bulunan Hitit İmparatorluğu dönemine ait çivi yazısı ile hazırlanmış belgelerde, Harput yöresine "İşuva" adının verildiği tesbit edilmiştir.⁽¹⁴⁾

M. Ö. 9'uncu asırdan itibaren Anadolu'da, Urartu adlı bir devletin kurulduğu tesbit edilmiştir. Urartular aynı zamanda, bütün Anadolu'yu istilâ etmişler ve Harput bölgesine sahip olmuşlardır.⁽¹⁵⁾ Elazığ'ın ilçesi olan Palu'daki bir kaya kitabesindeki bilgilere göre, Urartular'ın Harput bölgesine "Supani" adını verdikleri tesbit edilmiştir.⁽¹⁶⁾ Tarihî Harput Kalesi'nin Urartular tarafından yapıldığı rivayet edilmektedir.⁽¹⁷⁾

Eski Yunanlılar ve Romalılar, Harput mıntıkasına "Sophone" adını vermişlerdir. Ermeniler ise bu kelimeyi, "Tsophkh" şeklinde kullanmışlardır.⁽¹⁸⁾

M.S. I. asırdan III. asra kadar Romalıların "Sophone" olarak adlandırdıkları Harput, zaman zaman Romalıların siyasî ve askerî nüfuzu altında kalmış; bu durum M.S. VII. asrın ortalarına kadar devam etmiştir.⁽¹⁹⁾ M.S. VII. asrın ortasından X. asrın ortalarına kadar, Harput bölgesinin, Arapların egemenliğine girdiği tesbit edilmiştir. Konum olarak önemli bir yerde olmasından dolayı Harput, bu süre içinde Arap ve Bizans mücadelelerine sahne olmuştur. Elimizdeki kaynaklara göre, Balak Gazi (Belek Gazi) Destanı'nın bu mücadeleler sonucu teşekkül ettiği, Fatih Ahmed Baba ve Ankuzu Baba hakkında söylenen menkabelerin, yine bu mücadelelerin sonucu olduğu ileri sürülmektedir.⁽²⁰⁾ Bu devre ait Bizans

¹³⁾ Nurettin ARDIÇOĞLU; Harput Tarihi, İstanbul, 1964, s. 6.

¹⁴⁾ Elazığ Ansiklopedisi, s. 2488.

¹⁵⁾ ARDIÇOĞLU; a.g.e., s. 7.

¹⁶⁾ ARDIÇOĞLU; a.g.e., s. 8.

¹⁷⁾ ARDIÇOĞLU; a.g.e., s. 8.

¹⁸⁾ ÜNAL; a.g.e., s. 13.

¹⁹⁾ M. Naci ONUR; Harputlu Divan Şairleri, Elazığ, 1988, s. 2.

²⁰⁾ Elazığ Ansiklopedisi; s. 2496.

kaynaklarında, Harput'un adı, bugünkü imlâsına yakın olarak "Harpote" şeklinde geçmiş ve Harput bölgesine de "Mesopotamia" adı verildiği tesbit edilmiştir.⁽²¹⁾

b) Harput'un Türklerin Eline Geçişi

1071 Malazgirt zaferiyle, Anadolu'nun kapısı iyice Türkler'e açılmış; bundan sonra, Anadolu'nun muhtelif yerlerinde fetih mücadeleleri başlamıştır.

Harput; Selçuklu Beylerinden biri olan Çağrı Bey tarafından, 1078 yılında Bizans hakimiyetinden kurtarılmıştır.⁽²²⁾ Arap tarihçisi İbn'ül Ethr'in izahatına göre, Harput Kalesi'nin 1087 yılında Türklerin eline geçtiği belirtilmektedir.⁽²³⁾ Harput'ta, Çubuk Oğulları devrini, Artuk Oğulları takip etmiştir. XII. asrın başlarından 1234 yılına kadar devam eden dönemin en önemli gelişmeleri, Haçlı Seferleri ve Ermeni isyanları olmuştur.⁽²⁴⁾ Bu Haçlı Seferlerinde, Balak Gazi adının sıkça geçtiğini görmekteyiz.. Artuklular döneminde, Anadolu'ya saldıran Haçlılara karşı Balak Gazi, büyük kahramanlıklar göstermiştir.⁽²⁵⁾

Balak Gazi'nin 1124'te ölümü ile, Artuk Oğulları taht kavgalarına sahne olmuştur. Nizameddin İbrahim, Selçukluların da desteğini alarak, Harput'u ele geçirmiştir. Selçuklu Sultanı Alâaddin Keykubat, 2 Ağustos 1234'te Harput'u alarak, Artuk Oğulları egemenliğine son vermiştir.⁽²⁶⁾ 1244 yılından itibaren Moğol istilasında kalan Harput, XIV. asrın başlarında bir süre İlhanilerin idaresinde kalmıştır. Bilahare, bu bölgeye Dulgadir Oğulları egemen olmuştur.⁽²⁷⁾ Kısa süren Dulgadir Oğulları egemenliğinden sonra, bu

²¹⁾ ARDIÇOĞLU; a.g.e. s. 28.

²²⁾ Osman TURAN; Doğu Anadolu Türk Devletleri, İstanbul, 1973, s. 147.

²³⁾ ARDIÇOĞLU; a.g.e., s. 34.

²⁴⁾ TURAN; a.g.e., s. 151, 152.

²⁵⁾ ARDIÇOĞLU; a.g.e., s. 37-38.

²⁶⁾ "Artukoğulları"; Türk Ansiklopedisi, Cilt 3, s. 419.

²⁷⁾ ARDIÇOĞLU; a.g.e, s. 65.

bölgeye Akkoyunlular egemen olmuştur.⁽²⁸⁾ 1507'de Şah İsmail'in idaresine giren Harput ve çevresi, 1515 yılında Osmanlı topraklarına katılmıştır.⁽²⁹⁾

İlk çağlardan itibaren savunmaya elverişli olması, hayli yüksek olması ve bir kale-şehir olarak gelişme gösteren Harput'un, XIX. Yüzyılın başlarında askerî, siyasî, stratejik yönden önemini kaybetmeye başlaması, ulaşımın zor olması, bugünkü Elazığ şehrinin bulunduğu mezraanın (Agavat mezrası) yeni yerleşme merkezi hâline gelmesine yol açmıştır. 1834 yılından itibaren, Elazığ adı ile yeni bir şehir merkezinin kurulduğu görüyoruz.⁽³⁰⁾ Vali İzzet Paşa zamanında, mezraanın adı dönemin padişahı Abdülaziz'e nisbetle "Ma'mûretü'l Aziz" olarak değiştirilmiştir.⁽³¹⁾ XIX. Yüzyılın ikinci yarısında kullanılan Ma'mûretü'l-Aziz adı, XX. yüzyılın başlarında bırakılarak, yerine kısaca "Elaziz" denmeye başlanmıştır. Bu ad, 1937 yılında Bakanlar kurulu kararı ile, "Elazık" (azık diyarı) şekline dönüştürülmüştür.. 10 Kasım 1937 tarihli başka bir kararla şehrin adı, Elazığ olarak değiştirilmiştir.⁽³²⁾

B) ELAZIĞ VE HARPOT'UN SOSYAL-BEŞERİ DURUMU

a) Nüfus Hareketleri

Tarihî seyrine baktığımız zaman, çeşitli devletlerin eline geçen Harput, askerî ve siyasî öneminin yanında, ekonomik önemi ile de doğuyu batıya bağlayan İpek Yolu ve Baharat Yolu'nun kavşak noktası olmuş ve bu özelliğinden ötürü de nüfus yapısındaki hareketlilik, şehir merkezindeki nüfusun değişken olmasına sebep olmuştur.⁽³³⁾

Hicri 1301 ve 1305 tarilli Mamûretü'l-Aziz Salnamelerinde, Harput kasabasında Hüseynik ve Saray dahil olmak üzere toplam 8153 nüfusun

²⁸⁾ SUNGUROĞLU; a.g.e., Cilt I, s. 122.

²⁹⁾ F. Güngör KISAPARMAK; Dil Folkloru Açısından Harput Ağzı, İstanbul, 1982, s. 29.

³⁰⁾ "Elazığ"; İslâm Ansiklopedisi, Cilt 10, İstanbul, 1994, s. 551.

³¹⁾ SUNGUROĞLU; a.g.e, Cilt 1, s. 211-212.

³²⁾ "Elazığ"; İslâm Ansiklopedisi, Cilt 10, s. 553.

³³⁾ ÜNAL; a.g.e., s. 55-60.

bulunduğu, bunun 4303'ünün İslâm, 3850'sini ise Hristiyan ahalinin teşkil ettiği ve toplam 3297 evin bulunduğu kayıtlıdır.⁽³⁴⁾

Osmanlı Devleti'nde ilk defa yapılan 1831 yılı nüfus sayımında, Harput'un nüfusuna dair bir kayda rastlanmamakla birlikte, Elazığ'a taşınmadan önceki nüfusu 20.000-30.000 civarında olduğu tahmin edilmektedir. 1293 (1876) ve 1298 (1881) yıllarında Harput'un toplam nüfusu; 3896'sı müslüman, 1801'i gayri müslim olmak üzere 5697; Elaziz kazasının nüfusu ise 21.191'i müslüman, 14.485'i gayri müslim olarak toplam 35.676 kişi olduğu tespit edilmiştir.⁽³⁵⁾ 1897 tarihli bir belgede, Harput'ta toplam nüfusun 15.070 olduğu, bunun 8736'sını müslümanların, 6334'ünü ise Ermeni, Protestan, Katolik, Süryani gibi çeşitli mezhep ve ırklara mensup etnik zümrenin oluşturduğu tesbit edilmiştir.⁽³⁶⁾

1955 nüfus sayımına göre, Harput kasabasının nüfusu, merkez ve bahçe evleri ile birlikte 1943'tür.⁽³⁷⁾ 1990 yılında edinilen bilgilere göre Harput'un nüfusu 1675 olarak tesbit edilmiştir.⁽³⁸⁾ 1927'de yapılan Cumhuriyet'in ilk nüfus sayımında şehir nüfusu henüz 20.000'i bulmamıştır. Demiryolu şebekesinin gelmesiyle beraber nüfus canlanmıştır. 1935 nüfus sayımına göre nüfus, 23.278'dir. 1955 nüfus sayımına göre nüfus 41.667, 1965'te 78.605 olan nüfus, 1970'de ilk defa 100.000'i geçmiştir. 1990 nüfus sayımına göre Elazığ'ın nüfusu 204.603 olarak tesbit edilmiştir.⁽³⁹⁾

Son yıllarda bölgede görülen terör olaylarından dolayı, insanlarımız başka illere, başka bölgelere göç etmektedir. Bu da, nüfus göçüne sebep olmaktadır. Elazığ, bölge itibarıyla terör olaylarının çok az rastlandığı bir il olması hasebiyle, özellikle son yıllarda, çevre illerden göç alan bir il durumuna gelmiştir. Şu an nüfusun şehir merkezinde 400.000'i aştığı tahmin edilmektedir.

³⁴⁾ Hicri 1301 Tarihli Mamûretü'l Aziz Salnamesi; (Haz. T. AKTAŞ, C. GÜRBÜZ), Fırat Üniv. Fen Ed. Fak. Tarih Bl., Elazığ, 1985, s. 144.

³⁵⁾ "Elazığ"; İslâm Ansiklopedisi, s. 552.

³⁶⁾ SUNGUROĞLU; a.g.e., Cilt I, s. 192.

³⁷⁾ SUNGUROĞLU; a.g.e., Cilt I, s. 197.

³⁸⁾ Rifat ARAZ; Harput'ta Eski Türk İnançları ve Halk Hekimliği, Ankara, 1995, s. 15.

³⁹⁾ "Elazığ"; İslâm Ansiklopedisi, s. 552-553.

Elazığ, bugün nüfus bakımından Doğu Anadolu Bölgesi'nin üçüncü, Türkiye'nin yirminci büyük şehridir.⁽⁴⁰⁾

b) Ekonomik Durum

Harput hakkındaki yazılı kaynaklardan, salnamelerden ve il yıllıklarından elde edilen bilgilere göre önceden beri, yörede geçim kaynağı olarak çiftçilik, hayvancılık, avcılık, bağ ve bahçecilik gibi iş ve mesleklerin yapıldığı tesbit edilmiştir.⁽⁴¹⁾

Yörede belli başlı tarım ürünleri arasında buğday, arpa, pancar, pamuk, baklagiller (nohut, fasulye, mercimek) ve meyveler (başta üzüm), çilek gibi ürünler dikkati çeker.⁽⁴²⁾

Elazığ'ın geçim kaynaklarından biri de hayvancılıktır. Özellikle büyükbaş hayvancılık, şehrin ekonomisi için önemli bir kaynaktır. Bunun yanında, küçükbaş hayvancılık da geçim kaynağıdır. Son yıllarda arıcılık, kümes hayvanları vb. alanlarda da önemli hareketlenmeler olmuştur.

Dört bir etrafının sularla çevrili olması dolayısıyla, son yıllarda balıkçılık konusunda önemli çalışmalar yapılmıştır. Keban Baraj Gölü'nde balık üretme tesisleri kurulmuştur. Göl balıkçılığı, geçim kaynaklarından birisi konumuna getirilmiştir.

Elazığ'ın önemli geçim kaynaklarından biri de dericiliktir.⁽⁴³⁾ Önemli bir yerleşim merkezi olması dolayısıyla Harput'ta eski dönemlerde kuyumculuk, bakırcılık, demircilik, boyacılık, dericilik, yemenicilik, dokumacılık gibi geleneğe bağlı el zanaatları yaygın olarak yapılmıştır.⁽⁴⁴⁾ Şehirde yeni sanayi kollarının faaliyete geçmesi ve gelişmesi, eski geleneksel bazı sanayi kolları ile el sanatlarında gerilemelere yol açmıştır. (Kuyumculuk, bakırcılık, demircilik, boyacılık, dericilik, yemenicilik,

⁴⁰⁾ "Elazığ"; *İslâm Ansiklopedisi*, s. 551.

⁴¹⁾ *Hicri 1302 Tarihli Mamuretü'l - Aziz Salnamesi*; (Haz. Ö. GÜLPINAR), Fırat Üniv. Fen Ed. Fak., Elazığ, 1985, s. 100.

⁴²⁾ "Elazığ"; *Büyük Larousse*, s. 3602.

⁴³⁾ "Elazığ"; *Büyük Larousse*, s. 3602.

⁴⁴⁾ ÜNAL; a.g.e., s. 224-225.

dokumacılık gibi) Cumhuriyet dönemi başlarına kadar Elazığ'ın sanayi ve ticaret hayatında önemli bir yer tutan ipek böcekçiliği ve ipek üretimi günümüzde önemini yitirmiştir.⁽⁴⁵⁾

Elazığ ilinin önemli ekonomik kaynaklarının başında, madenler gelmektedir. İl toprakları, yurdumuzun en önemli metal oluşum bölgelerindendir. Bu oluşumun başında, Türkiye bakır üretiminin yarısını sağlayan bakır yatakları ile krom yatakları (başta Guleman) gelir. Elazığ, özellikle krom rezervi yönünden çok zengindir. Bunun yanında ilde kurşun ve çinko da çıkarılmaktadır.⁽⁴⁶⁾

Elazığ, özellikle son yıllarda, tarım ve sanayi alanlarında önemli gelişmeler göstermiştir. Son yıllarda yapılan sulama kanalları ile ilde, sebze ve meyve yetiştiriciliğinde hareketlenme olmuştur. Ayrıca son yıllarda sanayi alanında da önemli gelişmeler olmuştur. Özellikle "Elazığ Organize Sanayi Bölgesi" adı altında birçok küçük fabrikalar yapılmaktadır. Bu çalışmalar devam etmektedir.

Mevcut Küçük Sanayi Sitesi'ndeki 1003 işyeri ve il için büyük gelecek vadeden Organize Sanayi Bölgesi ve burada yer alan iş kolları, sanayi ve ekonominin canlanmasına önemli katkıda bulunmaktadır.⁽⁴⁷⁾

c) Eğitim ve Kültür Durumu

Tarihî seyrine bakıldığında Harput'un önemli kültür merkezlerinden biri olduğu görülmektedir. Artukoğulları döneminde yaptırılan Ulu Camii'nin aynı zamanda bir öğretim kurumu olarak da kullanıldığı tesbit edilmiştir.⁽⁴⁸⁾

Harput'ta Selçuklu döneminde yaptırılan Esediye Camii ile Akkoyunlular zamanında inşa edilen Sara Hatun Camii'nin yanında, yine aynı dönemlerde birer medresenin de açıldığı görülmektedir.⁽⁴⁹⁾ Harput'un

⁴⁵⁾ "Elazığ"; İslâm Ansiklopedisi, s. 553.

⁴⁶⁾ "Elazığ"; Büyük Larousse, s. 3602.

⁴⁷⁾ Fırat Üniversitesi, 1996-1997 Öğretim Yılı Öğrenci Kılavuzu; Sağlık, Kültür ve Spor Dairesi Başkanlığı Yayınları No: 2, Elazığ, 1996, s. 183-184.

⁴⁸⁾ SUNGUROĞLU; a.g.e., Cilt II, s. 1.

⁴⁹⁾ Elazığ 1967 İl Yıllığı; s. 121.

önemli bir kültür merkezi olması Osmanlılar dönemine rastlar. Bu dönemde 16 medresenin açıldığını, bunun yanında bu medreselerde, Sarf ve Nahif, Kelâm, Mantık, Hadis, Fıkıh gibi dil ve dinî ilimlerin yanında, Tarih, Hendese, Coğrafya, Fizik gibi dersler de okutulmuştur. Bu medreselerin dışında 3 kütüphane de kültür amaçlı olarak hizmet görmüştür.⁽⁵⁰⁾

Geçmişten günümüze Türk milletinin engin hoşgörüsünü, adalet, insanlık, eşitlik örneğini Harput'ta da görmekteyiz. Nitekim bu konuda azınlıklara, birçok okul açma imkanı sağlanmıştır. Nitekim, Harput'ta, 1840 yılında rüştiye tahsili yaptıran ve ilk öğretimi de içinde bulunduran bir Hristiyan Mektebi açılmış, 1845 ve 1874'te Ermenilerin açtığı İptida ve Rüştiye Mektepleri takip etmiştir. Ayrıca 1857 yılında bir Amerikan Koleji ile 1883 yılında bir Fransız Koleji'nin öğretime açıldığı tesbit edilmiştir.⁽⁵¹⁾ Ancak, ilim yuvaları görünümü ile açılan bu azınlık okulları, her fırsatta, fitne, fesat yuvaları hâline gelmiş ve bu zararlı faaliyetlerini kapatıldıkları döneme kadar devam ettirdikleri tesbit edilmiştir.⁽⁵²⁾

Günümüzde Harput, kültürel yönden önemini kaybetmiştir. Harput'un mezraya taşınmasıyla birlikte, Elazığ önem kazanmaya başlamıştır. 1974 yılında, Elazığ'da Fırat Üniversitesi açılmıştır. Fırat Üniversitesi'nin açılmasıyla birlikte Elazığ, bir üniversite şehri olma yoluna girmiştir. Sanayi, tarım, hayvancılık vb. alanlarının dışında, insanlar eğitime de büyük önem vermiştir. Özellikle son yıllarda çevre illerde Fırat Üniversitesi tarafından, Yüksek Okulların açıldığını görmekteyiz. Bingöl, Muş ve Tunceli illerinde bu Yüksek Okullar önemli faaliyetler üstlenmiştir. Elazığ'da okuma-yazma oranı oldukça yüksektir.

⁵⁰⁾ Hicri 1301 Tarihli Mamuretü'l - Aziz Salnamesi; s. 144, 145.

⁵¹⁾ Hicri 1301 Tarihli Mamuretü'l - Aziz Salnamesi; s. 70.

⁵²⁾ Ergün AKÇORA; "Harput'ta 20. Yüzyılın Başlarına Kadar Türkler ile Ermeni Toplumunun Sosyo-Ekonomik Durumu ve Ermeni İsyanları", Fırat Üniversitesi Dergisi, Sosyal Bilimler, 1988, 2 (1) 5-31, s. 8-9-10.

d) Tarihi - Kültürel ve Turistik Durum

Bugün Elazığ adı ile bilinen ilin eski yerleşim merkezi Harput'tur. Harput, tarih, kültür, müzik vb. birçok alanda büyük önem arz etmiştir. Binlerce yıldır kültür merkezi olan Harput, Türk egemenliği ile birlikte, Orta Asya'dan gelen kültürel unsurlarla zenginleşmiş, bölgenin önemli merkezlerinden biri olmuştur. Bundan dolayı ilimiz kültürel yönden çok zengin değerlere sahiptir. Gelenekleri, görenekleri, örf ve âdetleri, , türküleri, manileri, geleneksel el sanatları, halk oyunları, mutfağı vb. birçok özelliği ile millî kültürümüz içinde önemli bir kültür merkezi olmuştur. Kalesi, medrese ve mektepleri, hanları, hamamları, camileri, çarşıları yetiştirdiği âlim ve sanatkârları ile Harput, geçmişten günümüze bir köprü kurmuştur. Bu özellikleri şimdi Elazığ ili üstlenmiştir.

I. BÖLÜM

A) TÜRKÜ TÜRÜ HAKKINDA GENEL BİLGİ

Sözlü ve yazılı edebiyatımızın önemli türlerinden biri de “türkü”dür.⁽¹⁾ Halk edebiyatının önemli türlerinden biri olan “türkü” teriminin kaynağı, Türk sözcüğüdür. Bu sözcüğün sonuna nisbet eki (-i) eklenerek Türki elde edilmiş, zamanla bu kelime “Türkü” şekline dönüşmüştür.⁽²⁾ Fuat Köprülü türkü terimini şu şekilde izah etmektedir: “Türklere mahsus bir beste ile söylenen şarkılardır.”⁽³⁾ P. Naili Baratov ise, bu türü şu şekilde izah etmektedir: “... Düzenleyicisi bilinmeyen, halkın sözlü geleneğinde oluşup gelişen, çağdan çağa ve yerden yere içeriğinde olsun, biçiminde olsun değişikliklere (zenginleşmelere, bozulmalara, kırılmalara) uğrayabilen ve her zaman bir ezgiyle koşulmuş olarak söylenen şiirlerdir.”⁽⁴⁾

Sözlü ve yazılı edebiyatımızın en zengin türlerinin başında türkü gelmektedir. Başlangıçta ferdi bir nitelik taşıyan türküler, daha sonra halk arasında beğenilirse, sevilirse, ağızdan ağıza, kulaktan kulağa dolaşır ve anonim nitelik kazanır.⁽⁵⁾

Türk milleti, acılarını, sevinçlerini, kederlerini, kahramanlığını, özlemini, nefretini, hoşgörüsünü türkülere dökmüştür. Türkülerde ağlamış, türkülerde gülmüştür. Savaş meydanlarında çöğür şairlerinin, saz şairlerinin deyişleriyle coşmuş, bir bozlakta gurbet acısını duymuş, pınarın başındaki güzele mani söyleyerek aşkını dile getirmiştir.⁽⁶⁾

Türkülerimizde yurt sevgisini, millet sevgisini, geçmişimizi, tarihimizi bulmak mümkündür.⁽⁷⁾ Türkülerde toplumun iç âlemini yansıtan doğumdan ölüme kadar bütün yaşantısını, başından geçenleri anlatan en dikkate değer

¹⁾ Şükrü ELÇİN; Halk Edebiyatına Giriş, Ankara, 1969, s. 102.

²⁾ Hikmet DİZDAROĞLU; Halk Şiirinde Türler, Ankara, 1969, s. 102.

³⁾ DİZDAROĞLU; a.g.e., s. 102.

⁴⁾ P. Naili BORATAV; 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı, İstanbul, 1988, s. 150.

⁵⁾ Cahit ÖZTELLİ; Evlerinin Önü Halk Türküleri, İstanbul, 1972, s 11-12.

⁶⁾ Salih TURHAN, Kubilay DÖKMETAS, Levent ÇELİK; Notalarıyla Türkülerimiz ve Hikayeleri, Ankara, 1996, s. 1.

⁷⁾ TURHAN, DÖKMETAS, ÇELİK; a.g.e., s. 1.

sanat verisini bulmak mümkündür. Onda, toplumun acıları, aşkları, özlemleri büyük bir sadelik içinde sürüp gider.⁽⁸⁾

Genellikle, yaşanan bir olay neticesinde yakılan türküler, dilden dile kulaktan kulağa dolaştığı için değişmelere uğrar; gittiği yere uyar.⁽⁹⁾

Diğer halk şiiri türleri gibi türkünün de en belirgin niteliği ezgisindedir. Mani ve koşma tipindeki şiirler, ezgilerinin değişmesiyle türkü olur.⁽¹⁰⁾ Nitekim halk arasında ezgiyle söylenen manzum parçalar, türkü olarak kabul edilmiştir. Bu durum hem kesin bir türkü biçimi belirlemeyi hem de biçimden yola çıkarak türküyü öteki türlerden ayırmayı zorlaştırmıştır.⁽¹¹⁾

Türkü bentleri, yapısı ve sözleri bakımından iki bölümden oluşur: I. bölüm, türkünün asıl sözlerinin bulunduğu bölümdür. Bu bölüme “bent” adı verilir. II. bölüm ise, her bendin sonunda tekrarlanan “nakarat”tır. Bu bölüme “bağlama” veya “kavuştak” adı da verilir. Bentler ve kavuştaklar kendi aralarında kafiyelidir. Türküler hece ölçüsünün her kalıbıyla söylenebilir.⁽¹²⁾ Genellikle, hece ölçüsünün beşliden başlayarak onaltılıya kadar varan her kalıbında söylenir.⁽¹³⁾

Türkü türünün, Türk milletiyle özdeşleştiğini üstad Âşık Veysel Şatıroğlu ne güzel ifade ediyor: “Türk’üz, türkü çağırırız.”

Türküler, konularına, ezgilerine ve şekil özelliklerine göre üç grupta tasnif edilmektedir. Bu bölümlerle ilgili geniş bilgi, ileriki bölümlerde verilecektir.

⁸⁾ ÖZTELLİ; a.g.e., s. 12.

⁹⁾ TURHAN, DÖKMEŞ, ÇELİK; a.g.e., s. 3.

¹⁰⁾ DİZDAROĞLU; a.g.e., s. 103.

¹¹⁾ Atilla ÖZKIRIMLI; *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, C. IV., İstanbul, 1982, s. 1171.

¹²⁾ Cem DİLÇİN; *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Ankara, 1983, s. 289.

¹³⁾ Nevzat GÖZAYDIN (Doç. Dr.); “Anonim Halk Şiiri Üzerine”, *Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı III*, CLVII., sayı 445-450., Ocak-Haziran 1989, s. 27.

B) ELAZIĞ-HARPUT'TA TÜRKÜ GELENEĞİNİN DOĞUŞU VE GELİŞMESİ

Bugün Elazığ olarak bilinen ilimizin, eski yerleşim merkezi Harput'tur. Bir zamanlar büyük bir kültür merkezi olan, binlerce nüfusa sahip olan Harput, şimdi küçük bir kaza hâlinindedir.

Harput folkloru, Türk folkloru içinde müstesna bir yere sahiptir. Yaklaşık olarak 1000 yıldır Türk ve müslüman olan Harput, Türk kültürünün önemli merkezlerinden birisidir. Harput, Türk folklorunun hem önemli bir parçası hem de tamamlayıcısıdır. Burada folklor, başta sesi, sazı, sözü, oyunları, masalları, edebî hayatı, türküleri, düğünleri, deyimleri, bilmeceleri, ramazanları, bayramları, kürsübaşı sohbetleri, bahçeleri gibi âdet, gelenek ve görenekleri ile başlı başına bir zenginliktir.

Bilindiği gibi Harput 1085 yılında, Türkler tarafından feth edilmiştir.⁽¹⁴⁾ Orta Asya'dan kalkıp Anadolu'ya gelen, Harput'un yalçın kayalıklarına yerleşen bir Türk oymağının, sese ve saza karşı aşırı hassasiyeti bir kalıtım sonucudur. Orta Asya'nın uçsuz bucaksız bozkırlarına sığmayan bu ses, bu saz, bu nefesin Harput'a sığması beklenemezdi. Nitekim sığmamıştır. Sesi, musikisi ile Türk kültürüne, Türk milletine mal olmuştur.⁽¹⁵⁾

Orta Asya'dan kalkıp Anadolu'ya gelen Türklerden bir kısmı, Harput ve çevresine yerleşmiştir. Harput, mevki olarak, güzellik olarak önemli bir yerleşim yeri olarak, Orta Asya'dan gelen Türklere, ilham kaynağı olmaya devam etmiştir.

12. Yüzyılda Harput'u gören Suriye emiri Usama İbn Munkidh Harput'tan çok etkilenmiş olacak ki, Harput'la ilgili şu şiiri yazmıştır. Şiirin tercümesi şöyledir:

¹⁴⁾ Nureddin ARDIÇOĞLU; Harput Tarihi, İstanbul, 1964, s. 33.

¹⁵⁾ M. Naci ONUR; Harputlu Divan Şairleri, Elazığ, 1988, s. 3.

Harput'ta evlerin damları siyahtır,
 Ateş, onlara matem elbisesi giydirmiştir.
 Kaderin bize hükmetmesine şaşma!
 Bu da siyahlığa duyulan haz değil midir?
 Gözün beyaz kısmı ona bir güzellik verir,
 Fakat nur ancak onun siyahındadır.
 Saçların beyaz olması sevilen bir şey değildir,
 Bütün Allah'ın kulları saçın siyahlığını ararlar.
 Satırların arasındaki beyazlığın ilme bir faydası yoktur.
 Bütün ilim mürekkebin siyah parlayışındadır.⁽¹⁶⁾

Orta Asya'nın uçsuz bucaksız bozkırına sığmayan bu insanlar, bu yalçın kayalıklar üzerine yerleşmişlerdir. Bu topraklarda bir sihir bir keramet, üzerlerinde yaşayanların ruhlarında bir yücelik yaratmıştır. Zaten Orta Asya'dan gelen bu insanların mayasında, ses ve saz vardı. Mevki de uygun olduğu için çok güzel ürünler vücûda gelmiştir.

Sese ses veren yalçın kayalıklardan, ucu bucağı görülmeyen yemyeşil ovalara bakılınca, nazarlar ve bu nazarlara beraber gönüller, şehrin dört bir tarafını çevreleyen ve kilometrelerce uzaklarda bulunan masmavi, rengarenk sıradağlara kadar gider, bu gidişle gönüller coşar, coştukça kabırır, kabardıkça da kabına sığmaz, hayâle dalar. Bu hayâl, Harputlu'ya aşkı terennüm ettirmiştir, göğsünü kabartmıştır. Nihayetinde de bir kartal yuvası olan bu müstesna mevkide, aşkını heyecanını saklayamamıştır.⁽¹⁷⁾ Uçsuz bucaksız Orta Asya'nın bozkırlarına sığmayan bu ruh, Harput'a da sığmamıştır, sığması da mümkün değildir. Sığsa bile bu mevki, onun aşkına, sevgisine, coşkusuna dar gelmiştir. İçinden gelen bu duyguları, bir radyo, bir

¹⁶⁾ ARDIÇOĞLU; a.g.e., s. 35.

¹⁷⁾ İshak SUNGUROĞLU; Harput Yollarında, Cilt 3, İstanbul, 1961, s. 26.

anfi gibi etrafa yaymak istemiş, coşmak istemiş, taşmak istemiştir. Coştukça da sesi, kavalı, çığırması, klarnetiyle etrafı inletmiştir.

Harput, 900 yılı aşkın bir zamandan beri Türk ve müslümandır. Mevki yönünden güzel bir yerleşim yerine sahiptir. Yaşayış, düşünce, duygu, his itibariyle buradaki insanlar devamlı sevmeye ve sevilmeye ihtiyaç duymuşlardır. Bundan dolayı bu insanların içinde patlamaya hazır bir yanardağ, bir volkan gizlidir. Ortamını bulunca, akşam karanlığı çökünce, duygusal yapılı sevda çeken, acı çeken bu insanlar bazen ellerini kulaklarına atmış, bazen sazının tellerine dokunmuş ve bunun sonucunda birçok güzel eserler ortaya çıkmıştır. Harput türkülerinin çıkış kaynağını bu mevkiye, yaşayışa ve kültüre bağlamak gerekir.

Harput'un yalçın kayalar üzerinde kurulması, kartal edasıyla Elazığ Ovası'na bakışı, çeşmelerinden akan bol suların bulunuşu, güzel bir tabiat, bağ ve bahçeler, kış mevsiminde yolları dolduran bol karı ile dört mevsim ayrı güzelliklerin yaşadığı göz önünde bulundurulursa, bu yerde yaşayanların ayrı bir özelliğe, zenginliğe sahip olduğunu söylemek yerinde olur. Bütün bu güzellikler ve bediî zevkler içinde olan bu yörenin insanların, şiire ve musikiye yatkın ve ona âşık olmaları yaratılışlarına uygun düşmektedir.¹⁸⁾

Harput'ta yaşayan insanlar gündüz mezraya (Elazığ'a) iner, akşam ise evlerine dönmektedirler. Yol boyunca bazen kendinden geçer şarkılar, türküler terennüm ederler. Yorulduğu zaman, bir kayabaşı bulduğu zaman, sevdiğinin bulunduğu yere yaklaşıldığı zaman sesini iyice yükseltmektedirler. Özellikle geceleri bahçelerinde, tarlalarında, sulama işleriyle uğraşanlar, meşk meclisleri düzenleyenler birbirleriyle yarışır gibi mayalar, hoyratlar okumaktadırlar. Bunlardan biri susarken diğeri başlamaktadır.⁽¹⁹⁾ Bu sesler sevda çeken gönülleri kendinden geçirir, bazen bu ses müsabakaları sabahlara kadar devam eder. Harput'ta hemen hemen her noktada bu tür

¹⁸⁾ ONUR; a.g.e., s. 3.

¹⁹⁾ SUNGUROĞLU; a.g.e., s. 26.

müzik mücadeleleri yapılmıştır. Diyebiliriz ki, her karış toprakta, kayabaşında bu sestten, bu musikiden izler vardır.⁽²⁰⁾

Güneşin batışıyla birlikte Harput'un sokaklarından ve caddelerinden, insanlar evlerine çekilirler; sokaklarına ve caddelerine düşen karanlığı kovmak için, görevli kişiler büyük bir zevkle ve gayretle sokak lambalarındaki bezir yağını tutuşturduktan sonra, musiki âlemine geçilmiştir. Fuzuli'nin bir gazelini, Harput'a has rast faslı ile söyledikleri duyulmuş. Harput'un bu özelliğine uygun olarak medreselerde derslere devam edilir, şair ruhlu kişiler gül bahçelerinde toplanır, demet demet şiirlerini ifşâ etmişlerdir. Saz ehli olan kimseler, yanlarına aldıkları güzel seslilerle birlikte coşup, taşmışlardır.

Harput'ta müzik, çok güzel bir şekilde icrâ edilmektedir. Güzel söz ve nağmeler arasında, gecenin nasıl geçtiği anlaşılmamaktadır. Bu meşk meclisleri, sabaha kadar devam eder; bazı insanlar Sarahatun ve diğer camilerden okunan ezan sesine uyarak, camilere koşar, yeni bir güne bu şekilde başlamış. Güneşin doğuşu ile birlikte bu eşsiz âlem son bulmuştur.

Harput'ta, insanlar hiç bir mevsim farkı gözetmeden sazlı, sözlü âlemlerine devam etmişlerdir. Özellikle kış mevsiminin zor şartlarına dahi, aldırmandan bu âlemlerine devam etmişlerdir.⁽²¹⁾

Harput'un sonbaharı, bir başka yaşanmaktadır. Kış gelmeden yörenin halkı, bütün hazırlıklarını önceden yapmaktadır. Bütün kışlık yiyecekler hazırlanır, çetin geçecek kış şartları göz önünde bulundurularak, bütün hazırlıklar yapılmaktadır. Sonbaharla birlikte yapraklar dökülür, bağlarda, bahçelerde sadece sararmış yapraklar ve rüzgâr kol gezer, yaprakların hazin hışırtıları sokaklarda kol gezmektedir. Yapraklar dökülür, bağlar, bahçeler bu yaprakların hışmına uğrar. Harput'un sokaklarında kar kol gezer. Artık bağlardan, bahçelerden el çekildiği için bu sohbetlere, bu musiki icrasına "Kürsübaşı"nda devam edilir. Harput, eski önemini kaybettiğinden, anlattığımız bu tür güzellikler günümüzde Harput'ta pek görülmemektedir.

²⁰⁾ SUNGUROĞLU; a.g.e., s. 8.

²¹⁾ ONUR; a.g.e., s. 4.

İnsanlarımız buralarda hem hoşça vakit geçirir, hem cemiyet içinde meydana gelmiş hadiseleri görüşür, hem de müzik icrasında bulunmuşlardır.⁽²²⁾

Söz konusu toplantılar, eskisi kadar yaygın olmamakla beraber günümüzde de bazı bölgelerimizde yapılmaktadır. Şanlıurfa'da "Sıra Odaları Sohbetleri", Balıkesir'de "Barana Sohbetleri", Nevşehir'de "Oda Sohbetleri", Çankırı'da "Yaren Sohbetleri", Konya'da "Oturak Alemleri", Harput-Elazığ'da "Kürsübaşı Sohbetleri"dir.⁽²³⁾

Kürsübaşı tabiri: "Kürsü" adı verilen ve altında içi köz dolu bir mangal, üstü bir battaniye ve halazla örtülü bulunan, ağaçtan yapılma basit alçak bir masadır. Sohbetlerde insanlar burada toplanır, kürsünün üzerindeki örtüyü üzerlerine alarak, alttaki mangalın ateşiyle ısınırlar, ev sahibinin ikramlarıyla birlikte sohbetlere devam edilir.⁽²⁴⁾

Meclisteki oturma düzeni, yaşlı-bilge kişilerden gençlere doğru olmakla beraber, müzik faslına, yani meşke geçildiğinde, özellikle usta hoyrat okuyucuları kürsü etrafına, baş köşeye alınır.

Kürsübaşı sohbet ve meşk meclisine, selâm vererek girilir, bu fasıl bittikten sonra, söze yaşlı bilge kişiler girer, öncelikle cemiyet meseleleri konuşulur. Bu bölümler bittikten sonra, Kur'an-ı Kerim'den bir bölüm okunur, ardından meşk faslına geçilir. Herkes musiki meclisinin başlamasını dört gözle beklemektedir. Nihayet meşki yönetecek olan ilim sahibi kişinin komutuyla, sazandeler müzik icra etmeye başlarlar.⁽²⁵⁾

İşte, başta sözünü ettiğimiz özelliklerden dolayı Elazığ-Harput çevresi, folklor yönünden çok zenginleşmiş, kendisine has bir özellik göstermiştir. Sözünü ettiğimiz sebeplerden dolayı Elazığ-Harput'ta bir çok türkü yakılmıştır.

²²⁾ Türker EROĞLU; "Harput'ta Kurala Dayalı Müzik Yapma Geleneği", Tuncer Gülensoy Armağanı (Haz. Ahmet BURAN), Kayseri, 1995, s. 205.

²³⁾ EROĞLU; a.g.m., s. 205.

²⁴⁾ EROĞLU; a.g.m., s. 206.

²⁵⁾ EROĞLU; a.g.m., s. 206.

Bu türkülerin doğuşuyla ilgili Ferruh Arsunar şu görüşlere yer vermektedir: Şimdi Elazığ'da ikâmet eden halk, eski dönemlerde Harput'ta ikamet etmiştir. Büyük bir dağ üstünde ve etrafı bağ ve bahçeler ile çevrilmiş olan Harput, tabiatın en zengin ve en geniş güzellikleriyle süslenmiş bulunan Harput iklimi; dolayısıyla halkı sıhhatli, gürbüz ve neşeli, estetik duygulara bol bol malik olmasını sağlamıştır. Yine bu özellikler halkın estetik duyuş ve seziş tarzlarını, bir saz ve söz usûlüyle ve en saf melodiler hâlinde terennüm etmiş, nefis türkülerin doğmasına vesile olmuştur.⁽²⁶⁾

C- ELAZIĞ-HARPOT MUSİKİSİNİN TÜRK MUSİKİSİ İÇİNDEKİ

YERİ VE ÖNEMİ

Harput, Türk kültürünün önemli merkezlerinden birisidir. Harput 900 yılı aşkın bir zamandan beri Türk'tür. Harput, aynı zamanda çevresi için de önemli bir merkezdir. Önceki yüzyıllarda metropol özelliği gösteren bir yer, aynı zamanda büyük bir hinderlandı olan bir yerleşim yeridir. Çevredeki bir çok il, önceki yıllarda Harput'a bağlılık göstermiştir. Tunceli, Erzincan'ın büyük bir kısmı, Bingöl, Diyarbakır'ın bir kısmı Harput'a bağlı; zaman zaman da bu bağlılıkları değişmiştir.

Harput, önceki dönemlerde çok önemli bir yerleşim yeri olma özelliğine sahiptir. Öncelikle ikisadî yönden, sağlık yönünden, eğitim yönünden önemli bir yerleşim yeridir. Geçmiş dönemlerde nüfusunun 40-45bin olmasının esbab-ı mucibesini, bu tür sebeplerin altında aramak gerekir. Onun için Harput, geçmiş dönemlerde, metropol özelliği gösteren bir şehir konumundadır. Bunun yanında yerleşim yeri bakımından stratejik bir öneme sahiptir. 1071 yılında Malazgirt Meydan Muharebesi yapılmış, 1085 yılında Harput Türkler tarafından fethedilmiş, ondan sonra da kolay kolay işgal edilememiştir. Görüldüğü gibi, 900 yılı aşkın bir zamandan beri Türk yurdu olarak kalmıştır. Bu da bazı geleneklerin korunmasını, günümüze

²⁶⁾ Ferruh ARSUNAR; Elazığ Halk Türküleri ve Oyunları, İstanbul, 1936, s. 8.

ulaşmasını sağlamıştır. Yüksek bir tepe üzerinde kurulmuş olan Harput, sarp kayalıklarla çevrilmiş ve işgali engellenmiştir. Bu da, dış tesirlere marûz kalmasını engellemiştir. İşte, Harput'un diğer illerden farklılık arz etmesinin bir sebebini de burada aramak gerekir.

Türkiye'de bazı önemli kültür merkezleri vardır. Doğuda Erzurum, Ahlat, güneyde Urfa, yani Harran, diğer bölgelerimizde Trabzon, Safranbolu, Konya vb. önemli bazı kültür merkezleri vardır. Bunlara ilaveten önemli kültür merkezlerinden birisi de Harput'tur. Bir kültür merkezi olması dolayısıyla, dış tesirlere kapalı olan kültür aktivitesiyle birlikte, yeni bir oluşum meydana gelmiştir. Hem bir taraftan Orta Asya'dan gelen geleneksel kültür korunmuş, hem de üzerine yeni güzellikler bina edilmiştir. Harput'ta kendine has bir kültür yapısı vardır ve bu yapı günümüze kadar korunmuştur.

Yerleşik hayat, Harput'ta çok erken başlamıştır. Harput'un geçmişte çok önemli bir kültür merkezi olmasının bir göstergesi de, burada Amerikan, Fransız, Alman... kolejlerinin açılmış olmasıdır. İşte Harput musikisi, böyle önemli bir ortamın, kültür merkezinin bir ürünüdür. Türker Eroğlu, bugünkü musikimizin köklerini Elazığ-Harput'ta aramanın son derece normal olacağı görüşünü ileri sürmektedir. Türker Eroğlu: Bugünkü Türk Sanat Müziğimiz veya Klasik Türk müziğimizin, yapı ve icrasına yakın yapı ve icraya sahip olan Elazığ-Harput müziği incelenildiğinde; mevcut müziğimizin köklerine ulaşılabilceği kanaatini taşımaktadır. Çünkü 1085 yılında Türkler tarafından fethedilmiş; günümüze kadar da işgal görmemiş, büyük bir hinderlanda sahip olan Harput'un, daha Bursa ve İstanbul Türklerin elinde değilken hem bir ticaret merkezi, hem önemli bir siyasî merkez, hem de büyük bir kültür merkezi olduğu göz önüne alırsak, bugünkü müziğimizin köklerini Elazığ-Harput'ta aramak son derece uygun olur⁽²⁷⁾ görüşünü ileri sürmektedir.

Halk müziğinin beşiği Harput'tur⁽²⁸⁾ görüşü ileri sürülmektedir. Harput'taki insanlar yıllarca bağlarda, bahçelerde yapılan "Kürsübaşı"

²⁷⁾ Türker EROĞLU; "Harput'ta Kurala Dayalı Müzik Yapma Geleneği", Tuncer Gülensoy Armağanı (Haz. Ahmet BURAN), Kayseri, 1995, s. 20.

²⁸⁾ Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Ahnegi, Ankara, 1988, s. 9.

sohbetlerinde, “Alem Meclislerinde” kendisine has bir müzik üretmiş ve bunu icra etmiştir.⁽²⁹⁾ Daha İstanbul’da Türk ve Türk müziği yokken, Harput’ta kurala dayalı olarak Türk müziği icra edildiği söylenmektedir. Bu müzik zenginliğiyle, sazlarıyla, melodik yapısıyla Elazığ-Harput musikisi diğer illere pek benzememektedir.⁽³⁰⁾

Harput Müziğinde fasla başlanırken, “Harput Peşrevi” denilen, yerli tabirle “paşagöçtü” adı verilen uşşak bir makamdan giriş yapılır. Ondört civarındaki makam üzerinde (Beşiri, İbrahimiyye, Uşşak, Hüseyinî, Kürdi, Bayatî, Şirvan, Divan, Elezber, Tecnis, Nevruz, Versak, Saba, Muhtelif) gelişme göstermiş olan Harput musikisi, özellikle “Divan” ve “Nevruz” türü ağır besteler, Artukoğulları’nın Harput’taki saraylarına kadar girdiği tesbit edilmiştir.⁽³¹⁾

Harput musikisi sözü edilen özel ortamlarda, ud, keman, kanun, klarnet gibi klasik sazlarla icra edilmektedir. “Paşagöçtü” peşrevinden sonra Kürdî, Müstezat, Tecnis faslı gibi fasıllara girilir. Her fasılda hoyrat ve gazel, aralarda ise “şıkıltım” adı verilen türküler okunur.⁽³²⁾

Harput müziği, bir kolunu söze, yani şiire, diğer kolunu ise oyunlu-oyunsuz müziğe uzatmıştır. Harput’un yöresel deyişle “Hoyrat” ve “Kayabaşı” denilen müzik çeşnisinin, kendine ait özel bir icrası vardır. Bunlar ölçü ve ritim bakımından serbesttir. Harput musikisinde Divan, Nevruz ve Saba makamları dışında her makamın, değişik adlar altında birer yüksek havası; Kürdi, Şirvan, Elezber, Tecnis gibi birkaçı dışında tüm makamların “ağır havası” yani, nefeslerden ibaret gazelleri vardır.⁽³³⁾ Gazeller, makama başlanırken çalınan peşrevin ardından okunur. Bu gazeller usta okuyuculardan, her okuyucunun kendi zevkine göre, Divan Edebiyatının

²⁹⁾ Türker EROĞLU; “Harput Müziğinin Türk Müziği İçindeki Yeri”, Millî Folklor, 2 Haziran 1988, s. 11.

³⁰⁾ EROĞLU; a.g.m., s. 11.

³¹⁾ Fatih KISAPARMAK; Dil Folkloru Açısından Harput Ağzı, İstanbul, 1982, s. 10.

³²⁾ EROĞLU; a.g.m., s. 12.

³³⁾ KISAPARMAK; a.g.e., s. 11.

zirvesindeki şairlerin şiirlerinden seçilir. Bunlar: Rıfat Dede, Nedim, Şeyh Galib, Osman Nevres ve özellikle de Fûzuli...

Hoyratlarda ise, diğer yurt köşelerinden farklı olarak, çoğunlukla ikinci perde diye açıklanan perde "aşması"ndan başlanır. İstisna olarak pesten başlanır. Hoyratlarda ilk dize, genellikle eksik olduğu için, "Ah hele gurban", "hele zalım", "oğul yâr", "ah balam", "baba bugün" gibi hitaplar (ayak) eklenir.⁽³⁴⁾

Toplum ruhunda derin izler bırakan, halkı derinden etkileyen her olay, her konu Harput'ta saza, söze dökülmüş ve türküleştirmiştir. Yemen, Kövenk, Mamoş türküsü gibi.

Harput türkülerinin ana teması aşk, sevgi, ölüm, âşık-maşûk-rakip üçlüsünün mücadelesi vb.den başka bir şey değildir.

Doğuda hiçbir ilin Harput kadar sesini düzene almadığı söylenmektedir.⁽³⁵⁾ Halk türkülerinin en güzel örneklerini yöremizde bulmak mümkündür.⁽³⁶⁾ Kurala dayalı olarak müzik yapma geleneğine tesbit edildiği kadarıyla, bu anlamda, ülkemizin diğer bölgelerinde pek rastlanmamaktadır. Buna benzer bir uygulama, yalnızca Urfa ve Kerkük'te vardır. Özellikle fasla peşrevle başlanması başka bir bölgede tesbit edilememiştir. Sadece Urfa, Kerkük ve Konya'da fasla, "Divan Ayağı" ile başladığı tesbit edilmiştir.⁽³⁷⁾ Görüldüğü üzere sazı ile sözü ile, müzik icrasıyla Elazığ-Harput müziği, bilinen halk müziğimizden farklılık arz eder.⁽³⁸⁾

Çeşitli sebeplerden dolayı Orta Asya'dan kalkıp Anadolu'ya göç eden ve geniş bir coğrafyaya yayılan Türk kültürü, çoğunlukla izlerini ve canlılığını korumuştur. Bunun dışında bu kültürün izlerini, Suriye, İran, Irak, Balkanlar gibi bir çok yerde de görmek mümkündür.⁽³⁹⁾

³⁴⁾ KISAPARMAK; a.g.e., s. 12.

³⁵⁾ İshak SUNGUROĞLU; Harput Yollarında, Cilt 3, İstanbul, 1961, s. 45.

³⁶⁾ MEMİŞOĞLU; a.g.e., s. 3.

³⁷⁾ EROĞLU; a.g.m., s. 207.

³⁸⁾ EROĞLU; a.g.m., s. 207.

³⁹⁾ Suphi SAATÇI; "Harput ile Kerkük Yöresi Halk Edebiyatı Ürünleri Arasındaki Benzerlikler", Fırat Havzası Folklor ve Etnoğrafya Sempozyumu I, Elazığ, 1985, s. 317.

Anadolu, Türk halk kültürü, mahalli nitelikler kazanırken, yöreden yöreye de farklılık arz etmiştir. Bunun gibi Anadolu dışında kalan ülkelerdeki Türk halk kültürü de ağız ve sözlü edebiyat ürünleri yönünden, kendisine has mahallî motifler kazanarak, bazı değişiklikler göstermiştir. Bütün bu farklı gelişmelere rağmen bazı yöreler arasında görülen benzerlikler ve paralellikler ilgi çekicidir.⁽⁴⁰⁾

Bu yöreler arasında bulunan Harput (Elazığ), Urfa ve Kerkük bu oluşum süresi içinde zaman, mekan vb. birçok faktörlere rağmen büyük benzerlikler, paralellikler göstermiştir. Özellikle Harput-Kerkük ortaklığı, yakınlığı son derece ilgi çekici bir durumdur. Yöre ağızlarında görülen bu yakınlık, mani, atasözü, bilmece, ninni, hoyrat gibi birçok sözlü edebiyat mahsullerinde de açıkça göze çarpmaktadır.⁽⁴¹⁾

Harput ve Kerkük, birçok noktada ortaklık göstermiştir. Bu ortaklığın başında da ağız özellikleri gelmektedir.

A) Ağız Benzerlikleri

Öncelikle Harput ve Kerkük ağızlarında ileri derecede ünlülerin uyumu göze çarpmaktadır. Her iki ağızda da ileri derecede olan ünlü uyumuna şu örnekleri verebiliriz: Asker-Esker, Ateş-ataş, haber-heber, taze-teze, zulüm-zulum.

Ünlü (sesli) Değişimleri:

İki ağızdaki benzer olan ses değişimlerine şu örnekleri verebiliriz: Tane-tene, Elma-alma, fırtına-fırtana, köfte-küfte, Uğramak-oğramak, Güvercin-göğercin, Erik-erük gibi...

⁴⁰⁾ SAATÇI; a.g.m., s. 317.

⁴¹⁾ SAATÇI; a.g.m., s. 317.

Ünsüz (Sessiz) Değişimleri:

Her iki ağızda karşımıza çıkan ünsüz değişmesine şu örnekleri verebiliriz: gibi-kimin, çizme-çizma, diken-tikan, tokmak-tohmak, dinlemek-dinlemek, yokluk-yohluk, komşu-konşu, parmak-barmak, hırsız-hırhız, cevap-cuğap gibi...

Ses Türemesi:

Bazı kelimelerin başında veya ortasında ses türemesi (artması) görülür: Elbet-helbet, ayva-hayva gibi.

Yer Değiştirme:

Kerkük ve Harput ağızında bazı kelimelerdeki seslerin yer değiştirdiği göze çarpar. Bu hususla ilgili şu örnekleri gösterebiliriz: avrad-arvad, derviş-devriş, lanet-nalet, toprak-torpah gibi.

Benzeşme:

Yan yana gelen yakın seslerin benzeşme yaptıkları her iki ağızda da görülür: Onlamak-annamak, dinlemek-dinnenmek, günlük-günnük⁽⁴²⁾ gibi...

B) Mani Benzerlikleri

Harput ve Kerkük yörelerindeki diğer türlerdeki benzerliklerin yanında önemli bir benzerlik de manilerdedir. Her iki yörenin manilerine bakıldığında, görülen ortaklık son derece dikkate şayandır.

Her iki yörede karşımıza çıkan mani dörtlükleri, özellikle bu yörelerin halk müziği geleneğinde okunan hoyrat (yüksek hava)ların güfteleri için seçilen ayaklı mani, kesik mani, cinaslı mani adlarındaki dörtlüklerde büyük benzerlikler arz etmektedir. Halk ezgileri bakımından da bu üstün nitelikte olan, bu türün üç ayak taşı Harput, Urfa ve Kerkük olarak kabul edilmektedir.

⁴²⁾ SAATÇİ; a.g.m., s. 317-318-319.

Azerbaycan'da "Bayatı" adı verilen hoyratlar, bu üç yerde büyük bir benzerlik gösterir.⁽⁴³⁾ Örneklerle bunları inceleyelim:

Harput'ta

Dağlar dağladı beni

Gören ağladı beni

Devri dönesi felek

Çapraz bağladı beni

Ağam naçar ağlama

Gündür geçer ağlama

Bu kapıyı kapayan

Birgün açar ağlama

Kerkük'te

Dağlar dağladı meni

Gören yığladı meni

Men yâra ne demişem

Çapraz bağladı meni⁽⁴⁴⁾

Yârim naçar yığlama

Gündi geçer yığlama

Bu kapıyı bağlayan

Gene açar yığlama⁽⁴⁵⁾

Böyle bağlar

Yâr başın böyle bağlar

Gül açmaz, bülbül ötmez

Yıkılsın böyle bağlar

Bele bağlar

Dost başın bele bağlar

Bülbül ağlar gül açmaz

Verandır bele bağlar.⁽⁴⁶⁾

Yarım yarım

Doldur ver yarım yarım

Çıkam dağlar başına

Çağıram yârim yârim

Yarım yarım

Doldur ver yarım yarım

Geceler yuhum gelmez

Çağıram yârim yârim.⁽⁴⁷⁾

Harput folkloru ile Azerbaycan folkloru arasında da bir çok yönden benzerlikler vardır. Harput folklorunun şekillenmesinde etkileri bulunan Şirvan, Şiraz, İsfihan, Karabağ gibi yer adlarının, Harput folklorunda sıkça geçtiği görülmektedir.⁽⁴⁸⁾ Şu örneklerde bunu görebiliriz:

⁴³⁾ SAATÇİ; a.g.m., s. 320.

⁴⁴⁾ KISAPARMAK; a.g.e., s. 30.

⁴⁵⁾ KISAPARMAK; a.g.e., s. 31.

⁴⁶⁾ SAATÇİ; a.g.m., s. 321.

⁴⁷⁾ SAATÇİ; a.g.m., s. 322.

⁴⁸⁾ KISAPARMAK; a.g.e., s. 38.

Aslım Karabağlı'dır,
Başım yâra bağlıdır.
Çözme tabip yaramı
Yâr eliyle bağlıdır.

Karabağ'da talan var,
Beni derde salan var.
Açılın yana dağlar
Gözü yolda kalan yâr.

İsfihan'ın han yokuşu
Söküldü mestin dikişi
Nereden alam öpüşü
Elaman Türkmen güzelim.⁽⁴⁹⁾

Bunun yanında masal, tekerleme, bilmece, ata sözü vb. birçok halk edebiyatı ürünlerinde de Kerkük-Harput ortaklığı göze çarpmaktadır.

Görüldüğü gibi, Kerkük-Harput kültürü, birçok noktada paralellik, benzerlik göstermiştir. Bunun dışındaki asıl ortaklık Halk musikisinde görülmektedir. Bu konuda Suphi Saatçi şunları söylemektedir: "Türk bölgeleri arasında Harput, halk musikisi bakımından müstesna bir yere sahiptir. Klasik sanat musikisinin unsurları ile de beslenen Harput ezgilerinin zenginliğini, başka bölgelerle mukayese etmek gerçekten büyük cesaret ister. Klasik sazlar eşliğinde icra edilen bu musiki ile Kerkük ve Urfa musikisi arasında büyük yakınlık göze çarpar. Harput'taki musiki geleneği, kendine has bir düzen içinde seyreder. Peşrev ile başlanan bu düzende gazel, yani ağır havadan sonra, ağır türkülere geçilir. Bunların arasında yüksek havalalar, yani hoyratlar okunur. Daha sonra oynak ve şen türkülere, yerli deyimle şıkıltımlara geçilir ve oyun havaları ile fasıl tamamlanır. Ondört makam üzerinde gelişme gösteren hoyratlar, yani yüksek havalalar büyük önem taşırlar. Bu makamların bir kısmını burada saymak, karşılaştırma bakımından faydalı olur: Beşiri, İbrahimiyye, Tecnis, Şirvan, Divan, Elezber, Nevruz ve Muhalif".⁽⁵⁰⁾

⁴⁹⁾ KISAPARMAK; a.g.e., s. 38.

⁵⁰⁾ SAATÇİ; a.g.m., s. 327.

Kerkük'teki musiki düzeni de buna benzer biçimdedir. Gazel, yüksek hava, yani hoyratlar, ağır türküler, yine hoyratlar, arkasından oynak türküler ve havalar... Harput'un üstün musiki geleneğine karşılık, Kerkük, hoyrat yönünden büyük zenginlik göstermektedir.⁽⁵¹⁾ Kerkük'teki yirmiye yakın hoyrat çeşidinin birkaçı şöyledir: Muhalif, Beşiri, Nobatçı, İskenderi, Muçıla, Yetimi, Ümergele, Malalla, Şerife, Yolçı, Mazan, Kesük, Matar, Karabağ, Kürdi, Atıcı...⁽⁵²⁾ "İki yörenin hoyratları arasında en büyük benzerlik Muhalif, Beşiri ve Harput'un kesik hoyratı ile Kerkük'ün kürdi hoyratında görülür. İki yörede okunan Beşiri hoyratları Rast; Muhalif hoyratları ise Segâh makamına benzer. Her iki hoyrat ezgisi de benzer seyir takip eder. Benzer seyir takip eden diğer bir uzun hava çeşidi de, Harput'un kesik hoyratı ile Kerkük'ün kürdi hoyratlarıdır."⁽⁵³⁾

Harput ve Kerkük'ün kırık hava, yani türkülerinde de benzerlikler bulunmaktadır. Yalnız kırık havalar konusunda Harput, üstün sanat gücüne sahiptir ve Kerkük'ü etkilemiştir. Bu türküler arasında "Hafız Nuri ile İri Güllü" üzerine yakıldığı söylenen, Harput'un ünlü "Meteristen İneydim" türküsü başta gelir. Kerkük'ü etkileyen bazı Harput türkülerinde de şunlardır: "Yar dedim de meyil verdim ben bir kaşı karaya", "O yanı pembe, bu yanı pembe", "Çatalkaya kışladır." Bu türkülerin sözlerinin bir kısmı mahallî dörtlüklerle söylenmekle beraber, ezgileri hiç şüphesiz Harput'a aittir.⁽⁵⁴⁾

Görüldüğü gibi Harput musikisi, söyleniş şekli ile, ezgileri ile diğer bölgelerden farklılık arz etmektedir. Elazığ'ın çevresinde böyle bir musikiden söz edilmemektedir. Bu da Elazığ-Harput musikisinin ayrıcalığını göstermektedir. Önceki yüzyıllarda önemli bir kültür merkezi olması hasebiyle Harput'un çevresindeki iller, buranın hinderlandı konumundaydı. Çevredeki iller gerek ekonomik, gerek idarî, gerek sosyal vb. birçok yönden Harput'a bağlılık göstermiştir. İlgili çekici bir nokta da, Harput'un dışında da

⁵¹⁾ SAATÇI; a.g.m., s. 327.

⁵²⁾ Ata TERZİBAŞI; Kerkük Hoyratları ve Manileri, İstanbul, 1975, s. 148-160.

⁵³⁾ SAATÇI; a.g.m., s. 327.

⁵⁴⁾ SAATÇI; a.g.m., s. 327.

Harput musikisi icra ediliyor olmasıdır. Mesela, Kerkük, Eğin, Diyarbakır vb. birçok yerde Harput musikisi icra edilmektedir.

Elazığ'ın çevresinde bulunan Bingöl, Tunceli gibi yakın illerde Harput musikisinin fazla bir tesiri görülmez. Bunun yanında Erzurum, Malatya, Diyarbakır, Erzincan hatta Urfa'ya kadar olan bölgeleri, Harput musikisi etkilemiştir. Urfa da, Harput gibi bir kültür merkezidir. Burada Harran denilen önemli bir kültür merkezi vardır. Kültür merkezinden kastımız, şehir kültürünün olmasıdır. Dolayısıyla burada, yerleşik bir düzen kurulmuştur. Harran'da üniversite açılmış ve çok önemli bir kültür merkezi teşekkül etmiştir. Doğudaki önemli bir kültür merkezi de Harput'tur. Gerek idarî, sosyal, eğitim, sağlık açısından çok önemli bir merkez konumundadır. Yabancıların Harput'ta kolej açmaları burasının ne kadar önemli bir kültür merkezi olduğunu göstermektedir. Kısaca Harput, çok önemli bir kültür merkezi konumundadır. Elbetteki bu kültür merkezinden, birçok önemli ürün ortaya çıkmıştır. Bunların başında da musiki gelmektedir. Elazığ-Harput musikisi ve Urfa musikisi arasındaki benzerliği, bu kültür merkezi olma noktasında aramak gerekir. Bu iki kültür merkezinin üçüncü noktası, Kerkük'tür. Dikkat edilmesi gereken önemli bir husus da, bu yerlerin bir merkezi yol üzerinde bulunmalarıdır. Belki, Harput-Urfa-Kerkük musikilerindeki ortaklığın sebebi de, bu yol üzerinde bulunmalarıdır. Bu üçgenin içine Azerbaycan'ı da almamız mümkündür.

Elazığ-Harput musikisinde, mayadan ziyade hoyrat hakimdir. Elazığ-Harput musikisinde ritmik hoyratlar daha fazladır. Hoyrat, söz itibarıyla cinaslı manilerdir. Bunlar değişik adlar almışlardır. İki türlü hoyrat vardır. Birisi ritmik, birisi resitativ hoyrat, yani serbest hoyratlardır. Elazığ-Harput musikisindeki en önemli farklılığın başında, bu hoyratlardaki serbestlik gelmektedir. Usullü hoyratlar, en önemli musiki özelliklerimizin başında gelmektedir. Bunun yanında bu hoyratlarla birlikte, büyük ustaların aruzla yazılmış şiirleri bu hoyratlarla birlikte okunur. Hoyratlar okunurken ayakla müziğe giriş yapılır. Ayak: Bir esere giriş mahiyetindeki, musiki ezgidir. Ayak, ister usullü olsun, isterse usulsüz olsun bir esere, özellikle hoyratlara giriş

veya uzun havalara başlangıç için söylenir. Elazığ-Harput musikisinde bu hoyratların, ritmik olması bir özelliktir. Elazığ-Harput musikisinin dışında, Urfa'da da ayak tabiri müzik icrasında önemli rol oynamaktadır. Urfa'daki divan ayağının karşılığı, Harput'ta peşrevdir. Harput'ta musiki faslı paşagöçtü peşrevi ile başlar. Müziğe bu tür başlama diğer bölgelerde pek görülmeyen bir özelliktir.

Azerbaycan'da, arazbarı denilen bir makam vardır. Bu, Harput'ta elezber olarak geçmektedir. Harput'ta tecnis denilen makam, Azerbaycan'da "Tacnis"tir. Tecnis, Kerkük'te de vardır. Onlar tecnisi, Harput'tan aldıklarını söylemektedirler. Musiki fasıllarında yeri gelince: "Harput tecnisi okuyalım." demektedirler. Görüldüğü gibi Elazığ-Harput musikisi sadece yakın çevresini değil, daha uzak olan yerleri de etkilemiştir. Bu da Harput musikisinin, ne kadar geniş bir coğrafyaya tesir ettiğini göstermektedir.

Elazığ-Harput musikisi için şunu söyleyebiliriz: Sözle ezgi birbiriyle ayrılmaz bir bütünlük oluşturmuştur. Beste ve güfte, Harput musikisinde birbiriyle mükümmel bir şekilde uyum sağlamıştır. âşık-mâşuk gibi, ten ve can, ruh ve beden gibi...

Elazığ-Harput musikisinin tesiri altında kalan yerlerden biri de Eğin (Kemaliye)'dir. Eğin 354 yıl Harput'a bağlı bir yer olması dolayısıyla da , Elazığ - Harput musikisinin tesirinde kalmıştır.

Eğin türküleri , türkü geleneğimiz içinde önemli bir yere sahiptir. Eğin türkülerinin en önemli "tema"sı gurbettir. Bulunduğu coğrafi şartlar itibariyle Eğinli, geçimini gurbette aramıştır.Eşini gurbete yollayan Eğinli kadın, sevdiğinin yolunu beklemiştir.⁽⁵⁵⁾

Ağam,sen gideli yedi yıl oldu,

Diktiğin ağaçlar meyveyle doldu,

Seninle gidenler sılaya döndü.

⁵⁵⁾ Enver GÖKÇE; Eğın Türküleri, İstanbul ,1982,s.16

Garip kadın,gurbetteki sevdiğini bekleyen kadın, yaşlı kadın bütün sözlerin tesirsiz kalacağını anladığı için yalvaran , sitem dolu sözlerden sonra , öfke dolu sözlerle sevdiğini beddua yağmuruna tutar ve onu gurbette tutan sebeplere isyan eder: ⁽⁵⁶⁾

Tez gel ağam, tez gel olma muhannet!

Gurbet icat eden görmesin cennet!

Eğin türkülerinde, gurbet duygusunu yaşamak mukadderdir. Birde akşam olunca, karanlık çökünce,başlar Eginli kadının sancısı.Yerine göre kimsesizlik, yalnızlık, yoksulluk, sefalet zenginleşerek gurbet temini oluşturur: ⁽⁵⁷⁾

Yine akşam oldu gölgeler döndü,

Zalim dert üstüne yeni dert bindi.

Yine çöl gurbete düştü yolumuz

Ya suyumuz çeker ya toprağımız.

Eğin türkülerinde tabiat, sosyal hayat pek görülmez. Ağırılık noktası olarak gurbet temi işlenmiştir.

Elazığ-Harput türkülerinin önemli temi, aşk, sevda, ölüm vb.dir. Elazığ-Harput türkülerinde gurbet temi, fazla yer bulmaz. Harput türkülerindeki önemli noktalardan biri, sevgiliye kavuşamama duygusunun hakim olmasıdır: ⁽⁵⁸⁾

Pencerenin önü çardak

Rakı içtik bardak bardak

Kör olasın Bekir Hoca

Koymadın ki murad alak

⁵⁶⁾ GÖKÇE; a.g.e.,s.17

⁵⁷⁾ GÖKÇE; a.g.e., s.23

⁵⁸⁾ MEMİŞOĞLU; a.g.e., s. 33.

Harput türkülerinde, feleğe sitem önemli bir motiftir. Felek, hep sevenlere engel çıkarır:

Yazık oldu, yazık bu genç ömrüme

Şu feleğin bilmem bana cevri ne!⁽⁵⁹⁾

Harput türkülerinde de, Eğin türkülerinde olduğu gibi, sevgiliye duyulan sitem belirgindir:

Telgrafın tellerini arşınlamalı

Yâr üstüne yâr seveni kurşunlamalı.⁽⁶⁰⁾

Eğin türkülerinde görülen gurbet teması, Harput türkülerinde pek görülmemektedir. Eğinli kadınlar çalışmak, geçimini sağlamak için gurbete gönderdiği sevgilisi için ağlarken; Harputlu kadınlar, cepheye gönderdiği civan yiğitlere ağıtlar yakmışlardır:

Kışlanın ardını duman bağladı

Analar, babalar kara bağladı!

Yemen'e gidene herkes ağladı.

Ano Yemen'dir, gülü çemendir

Giden gelmiyor acep nedendir!⁽⁶¹⁾

Elazığ-Harput musikisi ile Diyarbakır musikisi arasında da önemli benzerlikler vardır. Bu yakınlığın en önemli sebebi, iki ilin birbirine komşu olmasıdır. Elazığ-Harput musikisinde olduğu gibi, Diyarbakır musikisinde de hoyrat geleneği vardır. Bazı hoyratların güftelerindeki paralellik dikkati çeker. Her iki ilin şu hoyratlarına bakarsak aralarındaki benzerliği açıkça görürüz:

⁵⁹⁾ MEMİŞOĞLU; a.g.e., s. 36.

⁶⁰⁾ MEMİŞOĞLU; a.g.e., s. 38.

⁶¹⁾ MEMİŞOĞLU; a.g.e., s. 54.

Elazığ-Harput

Alma yanı, alma yanı

Kızarmış alma yanı

Nasıl kabre koyarlar

Muradın almayanı.

Böyle bağlar

Yâr başın böyle bağlar

Gül açmaz, bülbül ötmez

Yıkılsın böyle bağlar.

Oku yâra, oku yâra

Yaz derdim oku yâra

Sinemde yer kalmadı

Meğer ok oku yara.⁽⁶²⁾Diyarbakır

Alma yanı

Kızarmış alma yanı

Ben göynimi vermişem

Kör olsun almayanı.

Böle bağlar

Yâr başın böle bağlar

Gül açmaz, bülbil ötmez

Yıhılsın böle bağlar.

Oku yâra

Aç kitap oku yâra

Sinemde yer kalmadı

Meğer ok oku yara.⁽⁶³⁾

Görüldüğü gibi, Elazığ-Harput musikisi sadece bulunduğu yerde değil, çevresinde de neşv-ü nema bulmuştur. Yakınında bulunan Malatya, Diyarbakır, Eğin (Kemaliye), uzakta bulunan Urfa, daha uzaktaki Kerkük, hatta Azerbaycan ile birçok noktalarda ortaklıklar, paralellikler arz etmiştir. Elazığ-Harput musikisi gerek güfteleriyle, gerek ezgileriyle, gerekse icrasıyla, Türk müziğinde önemli bir yere sahiptir.

Yıllardan beri icra edilen Harput musikisi, geçmişten günümüze bir köprü olmuştur. Harput musikisinin büyük bir tesir gücü vardır. Dinleyenleri kendinden geçirir, başka âlemlere götürür. Bu müziğin hâlâ ayakta olmasının sebebi, büyüleyici tesir gücüne sahip olmasıdır.

⁶²⁾ SAATÇI; a.g.m., s. 320-322.

⁶³⁾ 2000'e Beş Kala Diyarbakır; Diyarbakır, 1995, s. 58-59.

Atatürk, 1937 yılında Elazığ'a gelmiş; o gece Halkevinde şerefine bir şenlik tertip edilmiştir. Merhum büyük üstad, ses sanatkârı Hafız Osman Öge ve Harput'un diğer ünlü ses sanatkârları geceye katılmışlar. Sazlar, ardından Harput'un şarkı ve türkülerinden bölümler okunduktan sonra, Hafız Osman'ın çok eski devirlere ait okuduğu:

Aş yedim, dilim yandı,

Köz düştü, kilim yandı.

Ben kilimi kayırmam,

Bahçede gülüm yandı.

Bu güfteleri işiten Ata, yanında bulunan Elazığ milletvekili Fazıl Ahmet Bey'e:

- Fazıl, bu gece, bize iki de Türkçe kelime kazandırdı: Bunlar: Aş ve köz kelimeleridir.

Bu türkülerden sonra Hafız Osman, güftesi de bestesi de Harputlu şair Hacı Hayri'ye ait olan:

Sinemde bir tutuşmuş yanmış ocağ olaydı,

Zülfün karanlığında bezme چراغ olaydı.

Nolaydı yâr nolaydı, yâr bade dolduraydı,

Şu garip gönlüm için kanun icad olaydı.

Şarkısını söylemeye başlamış, ahenk devam etmiştir. Bu kupleler, bu âhenk Atamızı büyülemiş ve dikkatini çok çekmiştir. O sıra, Hafız Osman "Divan"a geçmeleri için saz heyetine bir işaret vermiş, klarnetle divana giriş yapılmıştır. Bu giriş, Atatürk'ün dikkatini çekmiş, okunan divanı sonuna kadar dikkatle, zevkle dinlemiş, bulunduğu yerden kalkarak okuyuculara doğru yürümüş ve memnuniyetini, iltifatını ve takdirlerini sunmuştur. Daha sonra:

- "Kimlerdir, bunları yazanlar ve besteleyenler?" diye sormuş, şu cevabı almıştır: Paşam, bunlardan sadece "Sinemde Bir Tutuşmuş" türküsü Hacı Hayri Bey'e aittir. Diğerlerinin bestekârları meçhuldür. Bizler bu

makamları ata ve babalarımızdan öğrendik. Daha sonra anlaşılmıştır ki, Atatürk'ün sadece Harput türkü ve uzun havaları içinde değil, bütün Anadolu halk havaları arasında en çok beğendiği beste de bu "Harput Divanı" olmuştur.⁽⁶⁴⁾

Görüldüğü gibi Elazığ-Harput müziğinin, Türk müziği içinde çok önemli bir yeri vardır. Dinleyenleri kendinden geçiren bu müzik, yeterince tanıtılmamıştır. Elazığ'a bir vesileyle gelen ulu önder bu müziğe hayran kalmıştır.

D) ELAZIĞ-HARPOT TÜRKÜLERİNİN NOTAYA ALINMA

PROBLEMİ

Elazığ-Harput türkülerinin Türk müziği içinde önemli bir yeri vardır. Gerek güftesiyle, gerek ezgisiyle gerek icrasıyla Türk müziğinde önemli bir yere sahiptir. Musiki fasıllarına başlanırken, Harput peşrevi denilen uşşak makamından bir giriş yapılır. "Paşa göçtü" de denilen Harput peşrevinden sonra kürdi, müstezat, technis faslı gibi fasıllara girilir. Her fasılda hoyrat, gazel, aralarda ise, şıkıltım denilen oynak türküler ve şarkılar okunur. Dikkat edileceği gibi, Elazığ-Harput türkülerini icrası bakımından, Türk musikisi içinde önemli bir yere sahiptir. Özellikle, hoyratlar okunurken, girişte çeşitli ayaklar eklenir. "Ah hele gurban", "oğul yâr", "baba bugün", "ah zalım" gibi ayaklarla hoyratlara giriş yapılır. Bu da, türkülerimizin notaya alınmasında bir zorluk teşkil etmektedir. Çünkü okuyucular kendi zevklerine göre fasıllardan sonra gazeller, hoyratlar, şıkıltımlar okur, ayakları kendileri seçerler.

Elazığ-Harput türkülerinin önemli özelliklerinden biri de, bu türkülerin usulsüz olmasıdır. Usulsüz olduğu için, notaya alınması konusunda çeşitli zorluklar arz eder (özellikle uzun havalar). Bu usulsüz olma, okuyucuların şahsî icrasını getirmiş, her okuyan kendi okuyuş tarzını aksettirmiş, bundan dolayı da notaya alınma konusunda problemler ortaya çıkmıştır.

⁶⁴⁾ İshak SUNGUROĞLU; "Atamız ve Elazığ Musikisi" Harput Dergisi 3, Şubat 1970, s. 10.

Harput türkülerini notaya almak zor değildir. Bu, bilgi ve beceri meselesidir. Özellikle bu noktada, görev notistlere düşmektedir. Notistler, yani notaya alan insanlar, türkülerini basite indirgemişler, basit olarak notaya almışlar ve bunu dinleyen Elazığlı müzikişinaslar bu türkülerin kendi türkülerini olup olmadığına inanmamışlardır.

Elazığ-Harput türkülerine ilgili yaptığımız bir söyleşide, türkülerimizin notaya alınma çalışmalarıyla ilgili olarak, Türker Eroğlu şunları söylemiştir: “Bir sempozyumda, Elazığ-Harput türkülerinden birini örnek olarak vermiştik. Notaya alırken, bazı nüans değerler var ve nüansları veremezseniz, Elazığ-Harput musikisinin tavrını veremezsiniz ve her şey biter. O zaman, bizim olan türkülerimiz bizi yansıtamaz.” Buna karşılık, diğer notaya alıcılar ise şunu söylemektedirler: “Bu türkülerini sadece Elazığlı ses sanatçıları okumayacak, başka sanatçılar da okuyacak, onun için basit alalım ki, herkes okusun” diye bir görüş hakimdir. Elazığ’da söylenen “Geline Bak Geline” diye çok güzel bir Elazığ-Harput türküsü vardır. Bu türküyü, Kırşehirli Neşet Ertaş okumuş ve onun söylediği şekliyle yayılmıştır. Halbuki bu türkü bizdeki nüanslarıyla notaya alınırsa, önemli farklılık arz eder. İşte görüldüğü gibi, Elazığ-Harput türkülerini notaya alma zor, ama imkânsız değildir. Ciddi çalışıldığı takdirde, özellikleri verildiği takdirde bir problem yoktur. Madem türkülerimiz var, güfteleri var o zaman notaya alınması da mümkündür.

Bu konuda dikkat edilmesi gereken bir husus da şudur: Derleme yapan insanların, bu işi çok iyi bir şekilde bilmesi gerekmektedir. Bilgili bilgisiz her insan derleme yapmaktadır. Derleme yapacak kişinin, bazı nitelikleri vardır. Bunun dışında seçilen liyakatsiz insanlardan, türküler derlenmektedir. Elbetteki, kaynak kişiler bulunmalı, türkülerini çok güzel bir şekilde icra eden icracılar bulunmalıdır. Türküler, bunların ağızlarından dinlenildiği şekilde notaya alınmalıdır. Yeter ki, türkülerimizi orijinal şekliyle doğru olarak notaya aktaralım, nüanslarını verelim. Yoksa, bu türkülerin notaya alınması konusunda, pek bir problem, zorluk yoktur.

E) ELAZIĞ-HARPUT TÜRKÜLERİNDE KULLANILAN ENSTÜRMANLAR

Müzik insan sesiyle başlamıştır. İnsan sesiyle yapılan müzik başlangıçta bütün toplumlarda olduğu gibi büyüleyici bir nitelik taşımıştır. Özellikle Doğu ülkelerinde başlangıçta insan sesinin büyüleyici gücünden yararlanılmışsa da değişen şartlarla birlikte sesin büyüleyici özelliği giderek yerini çalgı eşliğinde yapılan, yine de sesin ön planda olduğu parçalara bırakmıştır.⁽⁶⁵⁾

Tüm ilkel topluluklarda olduğu gibi eski Türklerde de toplumun ortak duygusunu, kültürünü, yaşayışını dile getiren, büyücülük yapan, o toplumun temsilcisi durumunda bulunan halk sanatçıları vardır.⁽⁶⁶⁾

Eski Türklerde musiki ve oyun halk arasında çok yayılmıştır.⁽⁶⁷⁾

Türklerin ilk edebi mahsulleri dinî bir mahiyet taşımıştır ve bu ürünler raks ve musiki ile dâimâ birlikte icra edilmiştir. Türk musikisinin en eski şekillerini "Bahşı-Ozan"ların kopuzlarla çaldıkları sihirli nağmelerde aramamız gerekir. İlk dönemlerde şiir ve musiki ile birlikte olan raks ayrıldıktan sonra dahi, şiirle musikinin birlikteliği devam etmiş, sonraki asırlarda "Ozan" ile "Kopuzcu" zamanla birbirinden ayrılmıştır.⁽⁶⁸⁾

Yeryüzünde insan var olalı beri, bir çok alanlarda önemli değişmeler, yenilikler yapılmıştır. İlk çağlarda, insanlar ilkel yaşadıkları dönemlerde, çeşitli sesler çıkarmışlar, çıkardıkları bu sesleri kontrol altına almaya çalışmışlardır. Çıkardıkları bu seslere, değişik değişik adlar, şekiller vermişlerdir. Zamanla, bu sesleri şekillendirmeye başlamışlardır. Bu seslerin, bu inlemelerin yerini tutacak bazı aletler yapma yoluna gitmişlerdir. Daha sonra yaptıkları bu ilkel aletlere çeşitli isimler vermişler. Bu aletleri çeşitli yerlerde kullanmaya başladılar. Bu aletleri dinî törenlerde, savaşlarda,

⁽⁶⁵⁾ Yıldırım ERDENER; "Halk Türküleri Koro İçin Çok Sesli Hâle Getirilmeli midir", Türk Halk Musikisinde Çeşitli Görüşler, (Haz., Salih TURHAN), Ankara, 1992, s. 114.

⁽⁶⁶⁾ ERDENER; a.g.m., s. 114.

⁽⁶⁷⁾ M. Fuad KÖPRÜLÜ; Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul, 1980, s. 74.

⁽⁶⁸⁾ KÖPRÜLÜ; a.g.e, s. 74-75.

eğlencelerde vb. alanlarda kullanmaya başlamışlardır. Geçmiş dönemlerimize baktığımızda, bu musiki aletlerinin önemli bir yerinin olduğunu görmekteyiz. Dede Korkut adlı büyük bilge kişi, elinde “Kopuz” adlı saz aletiyle Oğuz ilinde dolaşır, gördüklerini, önemli olayları kopuzunun yardımıyla ölümsüzleştirmiştir. Şamanizmin etkisinin görüldüğü dönemlerde de, bu musiki aletlerinin varlığı belirgindir. Yapılan dinî törenlerde, musiki aletleri önemli rol oynamıştır. Sonraki dönemlerde ozanlar, baksılar, kamlar; ozan geleceğinden sonra âşıklar bu musiki geleneğini devam ettirmişlerdir.

Yeryüzünde insan var olalı beri, musiki vardır. İlk çağlarda çeşitli ses tekrarları, bağımalar, inlemeler hâlinde yapılan ilkel musiki, değişen şartlarla birlikte, çeşitli musiki aletleriyle birlikte yapılmaya başlanmıştır. Teknoloji ilerledikçe yeni yeni, değişik değişik musiki aletleri yapılmış ve böylece musiki çeşnisi iyice zenginleşmiştir.

Dünyayı, sestem soyutlayamayız. Ses olmazsa dünyamız ölü gibi, sessiz, manasız, renksiz bir dünya olur. Ses hayattır. Ses, aşkın, sevdanın, acının, hissin... icra vasıtasıdır. İnsanı hayata hazırlayan, orduları zafere kavuşturan sestir. Bu sesler içinde insan sesi, gerek ton, gerekse çeşit ve armoni bakımından bütün canlıların sesinden, tabiat sesinden daha üstündür. Dinî ayinlerde, özellikle düğünlerde, demeklerde, meşk meclislerinde, yaren sohbetlerinde insanı coşturan vecde getiren de sestir.⁽⁶⁹⁾

Mustafa Şekip Tunç, bir makalesinde ses hakkında şunları söylemiştir:⁽⁷⁰⁾ Elle tutulmaz, gözle görülmez, seyyal hayalleriyle doğrudan doğruya ruha işleyen bir kuvvet vardır, tek malzemesi sestir. Su sesini, yağmur şırıltılarını, şelâle çığıltılarını, orman hışırtılarını duyacak bir kulak ve hele bir insan kulağı olmasaydı, bütün bunlar birer hava dalgalanışından başka bir şey olmayacaktı. Ses, ancak, işiten bir kulak sayesinde vücut bulmuş ve onunla ayarlanan hançere vasıtasıyla da tekrarlanabilecek bir

⁶⁹⁾ SUNGUROĞLU; a.g.e., s.9.

⁷⁰⁾ Cumhuriyet Gazetesi, sayı 8124.

hâle gelmiş, hürriyetini bu sayede kazanmış, sağır tabiatı da dillendirmiştir. Bütün görünüşüne rağmen mutlak surette sağır ve dilsiz olan tabiatın içinde yetişen canlı varlıklar arasında, sesi en iyi kullanan insan, onu yalnız bir anlaşma vasıtası olarak kullanmakla kalmamış, aynı zamanda sırf ruhî bir oyun hâline getirerek müzik derecesine yükseltmiştir. Ruh ve sinir yapıları sesle vecde gelen müzisyen dediğimiz sanat adamları, tabiî ve mükemmel bir müzik âleti olan hançerlerini kullanabilecek gibi değillerse, içi boş kemikleri, kamışları öttürmüşler, kendi sesleri ile doğrudan doğruya yapamadıklarını, bu aletlere gördürmüşlerdir. Müzik aletlerinin zamanla çeşitlenerek, gittikçe daha mükemmel şekiller aldıklarını bilmekteyiz; fakat ses ayarcısı olan, müzik dehası olmadıkça, bunların kendi kendilerine çıkarabilecekleri sesler, bütün mükemmelliklerine rağmen tel, tahta ve maden seslerinden başka bir şey olamaz.

Müziğin ruh ve iktidarının esas itibariyle alete bağlanmayacağını gördükten sonra, ses sanatkârlarının en umulmadık vasıtalarla da büyük maharetler göstermeleri imkânının daima mevcut olacağı görüşünü ileri sürmektedir.

Mevki itibariyle, yapı itibariyle Harputlu'nun aşk ve heyecan derecesi en son noktadadır. Harput'ta bir karış kayabaşı, tepe, ağaç gölgesi, bir avuç toprak yoktur ki, Harputlu'nun ses ve sazını içine çekmemiş olsun.⁽⁷¹⁾ Bazen iniltiye, çoğu defalar isyan ve feryada benzeyen bu sesler, dağları, vadileri, dereleri yara yara gelen o buz gibi sular buradaki insanların bağrını dele dele, göğsünü kabarta kabarta gelir ve en sonra da, hançeresinden inilti ve feryat halinde çıkar. Nağme nağme, dilden dile musikişinasların ağzında yankılanır.

Harput'ta müzik konusunda mutlak bir şey varsa o da, sesin sazdan daha üstün tutulduğudur. Bir kaç arkadaş bir araya geldi mi, bir havuzbaşı, bir kayabaşı, dere kenarı buldular mı, ellerinde sazları olmazsa bile, bunlar, seslerinin kudretleriyle güzel bir âhenk oluşturmuşlardır. Genellikle

⁷¹⁾ SUNGUROĞLU; a.g.e., s.8.

melodilerinin tempoları bir lây..., lây... lâm... lây... lîlay... lay... lam'dan ibarettir. Bu ayaklarla istenilen türkü söylenir, istenilen uzun havaya da rahatlıkla geçilebilir. Bazen de saz ele geçmezse, ya böyle ağızlarıyla veya ellerine aldıkları tepsi veya madeni eşya parçasıyla tempo tutmuşlardır.⁽⁷²⁾ Görüldüğü gibi Harput'ta ses sazdan daha üstün tutulmuştur.

Harput'un geçmiş dönemlerine bakarsak, Harput'ta birçok Ermeni'nin var olduğunu görmekteyiz. Bu dönemlerde Ermeniler, müzik aletleri konusunda, yerli halktan daha ileridedir. Mutaassıp bir muhit olan Harput'ta, herhangi bir müzik aletini öğrenmek, çalmak pek hoş karşılanmamıştır. Bu musiki aletlerini çalmak isteyenler de, tenkit edilmiştir. Bu yüzden Harputlu musikişinaslar, bu aletleri çalma, öğrenme konusunda geri durmuşlardır. Bu özellik zamanla değişmiştir.

Harput musikisi icra edilirken, genellikle, kullanılan enstrümanlar şunlardır: Davul, çığırma, tef, klarnet, zurna, keman, kaval, kanun, saz.⁽⁷³⁾ Bu sazların özellikleri ve kullanım amaçları şunlardır:

Davul

Harput musikisinin temel taşlarından biridir. Harput'ta kullanılan davul, hemen hemen eski mehteran davullarına benzemektedir. Normal bir davulun ortalama kasnak yüksekliği 75 cm, kutru da ondan biraz daha fazladır. Sağlam ve düzgün bir kasnağın, her iki tarafına güzel bir şekilde işlenmiş olan keçi ve oğlak derisi geçirilmiş olan bu deriler, çok muntazam bir şekilde gerilmiştir. Bu davul yapımında kullanılan deriler, dericiler tarafından ikinci defa özel olarak işlenir. Davul sağlam bir kayışla omuza asılır ve çalınmaya başlar. Tokmakları ve ince çubukları ise kiraz veya merhem ağacından yapılır.⁽⁷⁴⁾

Davul, Türkler'in en eski ve en önemli musiki âletlerinden birisidir. Daha çok kaba bir gürültü aleti olarak bilinen davul, müziği bütün vücuduyla

⁷²⁾ SUNGUROĞLU; a.g.e., s.14.

⁷³⁾ Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Ahengi, Ankara, 1988, s. 15-16.

⁷⁴⁾ SUNGUROĞLU; a.g.e., s.15.

duyup yaşan gerçek bir sanatkârın, musikişinasın elinde onunla raks etmesini, aynı zamanda bir heyecan kıyameti koparacak eşya ve tasavvurları silmesini, sonra da perde perde yükselerek, bir vecd halinde pervaneleşmesini ve nihayet İsrail'in "sur"u gibi son bir darbeyi birdenbire indirmesini hatırlatmaktadır. En mükemmel bir orkestra bile bütün ruhu bundan daha güzel, daha fazla dolduramaz.⁽⁷⁵⁾

Şimdiki musiki çeşnisi içinde davul ile klarnet, ayrılmaz bir ikili oluşturmuşlardır. Davul, şimdi düğünlerimizde kullanılan saz aletlerinin başında gelmektedir.

Zurna

Türk halk müziğinde üflemeli bir çalgıdır. Üstte yedi, altta bir deliği vardır. Kamışlı ağızlıktan üflenerek çalınan bir musiki aletidir.⁽⁷⁶⁾

Bilinen bu müzik aleti, davulun yanında gelir. Harput'ta gümüş kakmalı zurnalar olduğu gibi, bazen uzun ve kalınca, normalden büyük zurnalar da görülmüştür.

Elazığ-Harput musikisinde, eski dönemlere baktığımızda zurna çalanların genellikle, Ermeniler olduğu tesbit edilmiştir. Bu zurna çalanlar, davulcularla birlikte düğünlere, eğlencelere katılırlar. Daha sonraki dönemlerde Elazığ-Harput musikisinde, zurna kullanılmamaya başlanmış, zurnanın yerini klarnet almıştır.

Klarnet

Klarnet, Harput musikisinin vazgeçilmez unsurudur. Özellikle Elazığ-Harput musikisinin icrasında kullanılan musiki aletlerinden, başta gelenidir. Elazığ-Harput musikisinin, diğer bölgelerden farklı bir icrâsının olduğunu görmüştük. Harput musikisinin "paşagöçtü" peşreviyle başladığını söylemiştik. İşte, peşreve giriş, klarnetle yapılır. Fasıllarda gazellere geçilirken klarnet çok önemli rol oynar.

⁷⁵⁾ SUNGUROĞLU; a.g.e., s.16.

⁷⁶⁾ Büyük Larousse; 24. Cilt, İstanbul, 1986, s. 12778.

Günümüzde düğünlerde, eğlencelerde klarnet davulun yanında yer alır. Klarnet ile davul ayrılmaz bir ikili oluşturur.

Çığirtma

Çığirtma, kamıştan, ağaçtan ya da kartalın kanat kemiğinden yapılan, yarım çember biçiminde 15-20 cm boyunda tiz sesli bir halk müziği çalgısıdır.⁽⁷⁷⁾

Harput musikisinde kullanılan çığirtma, kartal kemiğinden yapılır ve fülüt sesi verir.⁽⁷⁸⁾ Ön yüzeyinde altı, arka yüzeyinde bir deliği vardır. Dilli ve dilsiz diye ikiye ayrılmaktadır. İlkel bir alet olmasına rağmen güzel bir şekilde icra edilirse fülüt kadar ses verir.⁽⁷⁹⁾

Kaval

Kaval, genellikle ağaç ya da kamıştan yapılan, perdeli, boru biçiminde üflemeli bir çalgıdır.⁽⁸⁰⁾

Harput çevresinde kullanılan kaval, ağaçtan yapıldığı gibi, kamıştan ve madenden de yapılmaktadır. Fakat makbul olanı, ağaçtan yapılanıdır. Kavalın, ön yüzeyinde yedi, arka yüzeyinde ise iki deliği vardır. Her iki tarafı da açık bir musiki aletidir.

Kaval meraklısı birçok kişi vardı. Özellikle koyun otlatan çobanlar, ellerine aldıkları kavalıyla, akan suları durdurur gibi çalarlar, susamış koyun sürüleri su içmeden, geri çevirecek mükemmellikte, yanık bir şekilde çalarlar.

Keman

Harput'ta kemana "Kemene" denilmektedir. Teller ve yay aynı olmakla birlikte, kemanın biraz küçüğüdür. Çalınma tarzı da kendine hastır. Bilinen kemandan farklıdır. Bugünkü keman çalanlar gibi, ayakta ve göğüs hizasında değildir. Kemeneci bir minder üzerinde bağdaş kurarak oturur,

⁷⁷⁾ Büyük Larousse; 5. Cilt, İstanbul, 1986, s. 2670..

⁷⁸⁾ Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Ahengi, Ankara, 1988, s. 2670.

⁷⁹⁾ SUNGUROĞLU; a.g.e., s. 20.

⁸⁰⁾ Büyük Larousse; 13. Cilt, İstanbul, 1986, s. 6527.

kemeneyi sol eline alır, sol dizinin üstüne koyduktan sonra, sol eliyle tellere dokunur, sağ eliyle de yayı kullanır.⁽⁸¹⁾ Görüldüğü gibi, bilinen kemana benzemekle birlikte onun küçüğüdür. İcra şekliyle de bilinen kemandan farklılık arz etmektedir.

Kanun

Arap kökenli olduğu veya Farabi tarafından icat edildiği söylene de bu kesin değildir. Klasik Arap orkestralarında önemli bir yer tutan kanun, Avrupa'ya özgü klavyeli çalgılarla akrabadır. Boyutları, biçimi ve tel sayısı ülkeden ülkeye değişmekle birlikte ana özellikleri aynıdır.⁽⁸²⁾

Türk müziğinde önemli bir yer tutan kanun, Elazığ-Harput musikisinin de temel taşlarından biridir.

Saz

Elazığ-Harput musikisinde, üç telli veya altı telli saz nadiren çalınır. Ancak köylerde, özellikle de Alevilerin çok olduğu köylerde saz kullanılır.⁽⁸³⁾

Harput ve dolaylarında, sazların boyları tam ve altı tellidir. Çok eski dönemlerde saz çalanlar fazla iken, sonraları çok azalmıştır.⁽⁸⁴⁾

Başka bölgelerimizde, müzik icrasında önemli rol oynayan saz aleti, Elazığ-Harput'ta pek barınmamıştır. Ozanlık geleneğinin bir devamı olan âşıklık geleneği, divan edebiyatının zirvede olduğu dönemlerde küçümsenmiş, pek hoş karşılanmamıştır. Hatta "tezkire" denilen şiir antolojilerine, halk şiiri örnekleri alınmamış, bu âşıklar dışlanmıştır. Harput çevresine baktığımız zaman, kültürel yönden bu bölgenin son derece ileri olduğunu görmekteyiz. Harput'ta birçok divan şairi yetişmiştir. Bunun yanında Elazığ-Harput'ta, âşıklık, geleneğinin pek olmadığı da görülmektedir. İşte, Elazığ-Harput musikisinin icrasında, pek kullanılmayan saz aletinin kullanılmayıp sebebini, buralarda aramamız gerekir. Son

⁸¹⁾ SUNGUROĞLU; a.g.e., s. 21.

⁸²⁾ Büyük Larousse; 12. Cilt, İstanbul, 1986, s. 6320.

⁸³⁾ MEMİŞOĞLU; a.g.e., s. 15.

⁸⁴⁾ SUNGUROĞLU; a.g.e., s. 22.

dönemlerde, Elazığ-Harpur türkûleri icra ediliken saz aletinin varlığını görmekteyiz. Saz yavaş yavaş müzik fasıllarında kullanılmaya başlanmıştır.

Tef (Def)

Harpur'ta iki çeşit tef vardır: birisi zilli, birisi zilsiz. Zilsiz tefleri, gurbetler (çingeneler) yapar ve çok ucuza satarlar. Bazı özel eğlencelerde, bu tefler kullanılmaktadır. Zilli tefler ise, çok değerli ve kolay kolay ele geçmemektedir.⁽⁸⁵⁾

Günümüzde Elazığ-Harpur musikisinin icrasında, ud, cûmbüş, darbuka, tambur, ney gibi musiki aletlerinin varlığını da görmekteyiz. Değişen, yenileşen musiki aletlerinden payına düşeni, Elazığ-Harpur musikisi de almaktadır.

Geçmiş dönemlerde musiki fasıllarında, bu aletleri çalan musikişinaslar nota bilmemektedirler. Bunlar, kendilerini pratik olarak yetiştirir, nota eşliğinde müziği icra edemezlerdi.. Memnuniyetle şunu söyleyebiliriz ki, günümüzde bu musiki aletlerini icra edenler, kendilerini çok güzel yetiştirmektedirler. Özellikle musiki cemiyetlerinde, özel hocaların yanında, kurslarda, kendilerini son derece güzel yetiştirmişler, nota bilgisini öğrenmişler ve Elazığ-Harpur musikisine katkıda bulunmuşlardır. Yaptıkları işi, daha ilmî, bilinçli olarak yapmaya başlamışlardır.

F) ELAZIĞ-HARPUR TÜRKÜLERİNİN DERLEME ÇALIŞMALARIYLA İLGİLİ SON DURUM

Türk kültürü, her alanda büyük bir zenginlik göstermiştir. Yıllar yılı ilmek ilmek işlenen, nakış nakış dokunan, ırmak ırmak çağlayan, yüzyıllardır birlikte vücuda getirdiğimiz millî kültürümüze yeterince önem verilmemektedir. Geçmiş dönemlere baktığımız zaman, Türk edebiyatı, Türk tarihi ile ilgili araştırmaları genellikle yabancı ilim adamlarının başlattığını

⁸⁵⁾ SUNGUROĞLU; a.g.e., s. 24.

görmekteyiz. Ne yazık ki, kendi kültür ürünlerimize yeterince önem vermediğimiz âşikârdır. Bu husus, türkülerimizde de göze çarpmaktadır. Türkülerimize yeterince önem verilmemiş; çok önce yapılması gereken derleme çalışmaları, çok geç başlatılmıştır.

Almanya'da, halk türküsü derlemeleri ve aynı zamanda araştırmaları İngilizce "folk song" terimine göre "volkslied" ortaya atan Johann Gottfried Herder'le başlar. Bu terimi ilk defa 18. Yüzyılda o ortaya atmıştır. O, halk türküsünün değerlendirilmesi çabasıyla, millî edebiyatın temelini oluşturmaya amaçlamıştır.⁽⁸⁶⁾

Alman halk türküleri, bizimkilerden aşağı-yukarı 100 yıl önce toplanmaya başlanmıştır. Almanya'da, bir türkü ile doktora tezinin yapıldığı düşünülürse, bizim nerelerde olduğumuz açıkça ortaya çıkar.⁽⁸⁷⁾ Türküler üzerine yapılan araştırmalar, millî şuurun uyanmasıyla başlar, aynı zamanda bu türküler millî edebiyat için de önemli bir kaynaktır. Almanlar, türkülere sadece bir güfte, beste olarak bakmamışlardır. Aynı özelliği Fransızlar'da da görmekteyiz. Onlar da türkülerini millî kültürü, millî birliği sağlayıcı bir vasıta olarak görmüşlerdir.⁽⁸⁸⁾

Avrupa'da bu çalışmalar, genellikle bizden çok önceleri gerçekleşmiştir. Türkülerimizle ilgili yapılan çalışmalar, çok kısa sürelidir. Yapılan çalışmalar 100 yıla sınırlıdır. Her karış toprağı buram buram kültürel zenginlik barındıran Anadolumuz, yeterince incelenmemiştir. Diğer halk edebiyatı ürünlerinde olduğu gibi, Anadolumuzdaki türkülerimiz üzerinde de, yeterince çalışma, araştırma yapılamamıştır. Yapılanlar da çok geç başlatılmıştır. Derleme çalışmalarına da yeterince önem verilememiştir.

Anadolumuzun güzellikleriyle, zenginlikleriyle dolu yurt köşelerinden biri de, Elazığ-Harput'tur. Diğer bölgelerde bahsettiğimiz gibi, Elazığ-Harput türkülerine de yeterince önem verilememiştir. Elimizde birçok türkü metni

⁸⁶⁾ Ali Osman ÖZTÜRK; Türkü Yazıları, Ankara, 1995, s. 29.

⁸⁷⁾ ÖZTÜRK; a.g.e., s. 86.

⁸⁸⁾ ÖZTÜRK; a.g.e., s. 30.

olduğu hâlde, bu metinler en fazla 100 yıllık bir döneme aittir. 900 yılı aşkın bir zamandır Türk yurdu olan Harput, birçok badireler atlatmıştır. Savaşlar, sevdalar, felâketler vb. birçok olay, bu insanları derinden etkilemiştir. Türkülerin yakılması için gerekli sebepler o dönemlerde de mevcut olmasına rağmen, elimizde geçmiş dönemlere ait türkü metni pek bulunmamaktadır. Tıpkı Türk destanlarında olduğu gibi, yüzyıllar geçtikten sonra kaleme alınan destanlarımızda ana olay değişmiş, birçok eklemeler, çıkarmalar yapılmıştır. Bu, Türk kültürünün bir taraftan zenginliğini gösterirken, bir taraftan da eksikliğini gösterir. Sözlü mahsulerimiz çok geç yazıya aktarılmış, unutulanlar, yok olanlar olmuştur. Tıpkı destanlarımız gibi, şiirlerimiz gibi, türkülerimiz gibi...

Türkülerimizi yok olmaktan kurtamanın yegâne yolu, derleme çalışması yapmaktır. Mâlesef derleme konusunda da, gerekli hassasiyet gösterilmemiştir. Bazen derleme metodunu bilmeyen kişilerin yaptığı yanlış derlemeler sonucunda, türkülerimiz orijinliliğini kaybetmiştir. Bazen de yanlış kişiler bulunmuş; kaynak kişiler iyi tesbit edilememiştir. Elbetteki, bu gibi sebepler neticesinde birçok eksiklik, yanlışlık ortaya çıkmıştır. Bazen derleyici yetersizliğinden, bazen kaynak kişi yetersizliğinden, bazen notaya alan kişilerin yetersizliğinden, derleme sonucunda birçok yanlışlıklar ortaya çıkmıştır. Bunu gidermenin yolu, bu konuda ciddi çalışma yapacak olan kişileri yetiştirmektir.

Elazığ - Harput türkülerine baktığımız zaman, derleme konusunda bazı bölgelere göre şanslılık arz eder. Çünkü bu bölgedeki türkülerimiz, bazı diğer yerlere göre daha çabuk derlenmiş, yok olmaktan kurtarılmıştır. Şu da bir gerçektir ki, hayat devam ettiği müddetçe türkü de yakılmaya devam edecektir. Onun için, derlemenin bittiğini söylemek yanlış olur. Fakat, Elazığ, merkez ve Harput ile yakın köylerde ve birçok ilçede söylenen türkülerin, hemen hemen hepsi derlenmiştir. Elazığ - Harput türküleriyle ilgili şu anda, elimizde birçok kaynak vardır. Bunların varlığı, türkülerimizin çoğunun derlendiğini göstermektedir. Elazığ merkezden uzaklaşınca, uzak ilçelere, köylere gidilince yeni türkülerin derleneceği ihtimaldir.

G) KLASİK ŞİİRİN ELAZIĞ - HARPUR TÜRKÜLERİNE TESİRİ

Elazığ - Harput türküleri, Türk musikisi içinde önemli bir yere sahiptir. "Halk musikimizin beşiği, Harput'tur. Harput ve çevresinde, Anadolu'nun hiçbir bölgesinde olmayan, Orta Asya'dan gelme, en eski bestelere rastlandığı gibi, ayrıca bir makam tertibi de vardır."⁽⁸⁹⁾ Harput musikisinin icrası diğer birçok yere göre farklılık arz eder. Bu tertip, peşrevden sonra gazel, arkasından ağır türküler, bu türkünün şevkiyle arada söylenen yüksek hava ve bu yüksek havanın ayağından gelen oynak türküler olmak üzere bir düzene bağlıdır.⁽⁹⁰⁾ Harput'ta Türk musikisinin temelini oluşturan şu on iki makam gönüllerde yer etmiştir: Rast, Saba, Karçıgar, Nihavend, Uşak, Hüzzam, Mahur, Beyati, Acem-i Aşran, Hicaz, Hüseyini, Muhayyer.⁽⁹¹⁾ Türk musikisinin, bu esas makamlarına Harput'ta görülen şu makamları da ekleyebiliriz: a) Divan, b) Tecnis, c) İbrahimiyye, d) Müstezat, e) Varsah, f) Tatvan, g) Elezber, h) Kürdi.⁽⁹²⁾

Elazığ-Harput türkülerinin icrası, ülkemiz genelindeki türkü icrasına bakıldığında farklılık gösterir. Özellikle bu türküler, sese döküldüğü zaman, yani icra edildiği zaman farklılık göze çarpar. Elazığ - Harput türkülerini icra edilirken, paşa göçtü peşreviyle fasla başlanır. Peşrevden sonra gazellere geçilir. Bu gazeller, Divan edebiyatının tanınmış şairlerin gazellerinden seçilmektedir.

Harput, geçmiş dönemlerden itibaren bölgenin önemli kültür merkezlerinden birisi olmuştur. Kültür merkezi olması hasebiyle eğitim, sanat, musiki vb. birçok alanda yakın illerden daha ileri bir seviyede olduğu görülmektedir. Özellikle Klasik edebiyat kültürü, bu bölgede çok ileri bir seviyeye ulaşmıştır. Harput'ta, birçok divan şairi yetişmiştir. Bu da, burasının kültür yönünden ne kadar ileri bir seviyede olduğunu göstermektedir.

⁸⁹⁾ Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Ahengi, Ankara, 1988, s. 9.

⁹⁰⁾ KISAPARMAK; a.g.e., s. 10.

⁹¹⁾ SUNGUROĞLU; a.g.e., s. 45.

⁹²⁾ SUNGUROĞLU; a.g.e., s. 45-46.

Elazığ - Harput türkülerinin icrasından bahsederken, peşrevden sonra gazellere geçildiğini, daha önce belirtmiştik. Divan edebiyatının önemli nazım şekillerinden olan gazeller, şarkılar, nefesler Elazığ-Harput musikisi içinde önemli bir rol oynamaktadır. Burasının bir kültür merkezi olması hasebiyle, bu musiki basit bir şekilde icra edilmediği gibi, her önüne gelen de bu müziği icra edememiştir. Bu müziği, Hacı Hayri Bey, Hafız Osman Öge gibi, Harputluların gönlünde yer etmiş büyük musikişinaslar icra etmişlerdir. Dolayısıyla bu insanlar bir hoyrat okuyacağı zaman, sözü kendinin bulabileceği en usta adamlardan, en usta şairlerden almayı düşünmüşlerdir. Bu usta kişiler ise, Fuzuli, Nedim, Osman Nevres, Şeyh Galip, Hacı Hayri Bey gibi divan edebiyatının müstesna şairleri ve onların şiirleridir. Harput musikisini icra eden büyük sanatkarlar, sıra gazellere gelince, Divan edebiyatının büyük şairlerinin, güzel gazellerini, şarkılarını, nefeslerini icra etmişlerdir. Bu da, Elazığ-Harput türkülerine orijinalite, değişiklik, başka bir lezzet katmıştır. Kültürel yönden, musiki yönünden son derece ileri olan Elazığ-Harput'ta türküler icra edilirken elbetteki, sıradan şairlerin, sıradan şiirleri seçilmemektedir. Divan edebiyatının bu büyük şairlerinin şiirlerinin seçilmesi, Harput'taki sanatkârların hem münevverliğini gösterir, hem de icrada bu müziğe en iyi, en uygun şiirleri gösterir. Herhangi bir şairin şiiriyle, Fuzûli, Şeyh Galib, Nedim'in şiirleri icra edilirken, arada muazzam bir lezzet farkının olduğu görülmektedir.

İşte, Harput musikisi icra edilirken, gazellere ve şarkılara yer verilmektedir. Klasik edebiyatımızın önemli nazım şekillerinden olan, gazeller ve şarkılar, Harput türkülerini icra edilirken önemli bir görev üstlenmektedir. Zaman itibarıyla son derece önemli bir kültür merkezi olan Harput'ta, ileri derecede bir musiki kültürü vardır. Harput çevresindeki birçok ili yakından etkilemiş, tesir etmiştir. Harput musikisinin icra şeklini Türkiye'de, sadece birkaç yerde görmekteyiz.

Makamların bolluğuna, enstürmanların çeşitliliğine, musikinın icrasına bakıldığı zaman, güzel bir müzik çeşnisi oluşturan Harput türkülerinde, Şeyh Galip, Harputlu Hacı Faik , Nedim, Osman Nevres, Harputlu divan şairi

Kösesefer Hacı Reşif Efendi, Hacı Arif ve özellikle de Divan edebiyatının en büyük şairi olan Fuzuli'nin gazelleri seçilmiştir. Bazen de bu şairlerden bazılarının şarkıları seçilmiştir. Divan edebiyatıyla bu kadar iç içe olan Harput musikisinin, ne kadar ileri bir seviyede olduğu görülmektedir. Kültürel yönden son derece ileri bir seviyede olan Harputlu musikişinaslar da divan edebiyatının nazım şekillerinden en güzel bir şekilde istifade etmişlerdir.

Elazığ - Harput türküleri icra edilirken, her makamda ayrı ayrı gazeller, şarkılar, türküler söylenir. Rast makamı icra edilirken, herhangi bir Harput türküsünden bir kuple okunur,⁽⁹³⁾ daha sonra Fuzuli'nin:

Ah eylediğim serv-i hirâmânın içündür

Kan ağladığım gonce-i handânın içündür.

Ser-geşteliğim kâkûl-i müşgînün ucundan

Âşüfteliğim zülf-i perişânun içündür.

diye devam eden nefis gazeli okunur.⁽⁹⁴⁾

Nihavend faslına, bir türkü ile girildikten sonra Osman Nevres'in şu gazeli okunursa çok yerinde olur ve âhengi sağlar.⁽⁹⁵⁾

Bilmezdi özüm gamzene meftûn imişem ben,

Âfet-zede dil, hasta ciğer hûn imişem ben,

Sevdazedesin sen dediler zülfüne söyle,

Çeksin beni zencire ki, mecnûn imişem ben.

diye devam eden gazeli okunur.

Hicaz faslı icra edilirken peşrev ve peşrevden sonra Harput türkülerinden herhangi birisiyle devam edilir, daha sonra Harputlu divan

⁹³⁾ SUNGUROĞLU; a.g.e., s. 47.

⁹⁴⁾ Necmettin Halil ONAN; İzahlı Divan Şiiri Antolojisi, İstanbul, 1991, s. 94.

⁹⁵⁾ SUNGUROĞLU; a.g.e., s. 48.

şairlerinden olan Yunus Remzi Efendi'nin şu gazeli okunursa çok uygun olur.⁽⁹⁶⁾

Şimdilik serde humar-ı neşe-i muzman da var,

Bende hicr-i kâkülünden başka derd-i serde var.

Necm-i hâlin seyrine divane oluptur müşteri

Ey kamer-ruh bu saadet hangi sa'd-ahterde var.

diye devam eden gazeli okunur.

Saba faslına ise, bir Harput türküsüyle giriş yapılır, daha sonra Harputlu divan şairi Kösesefer Hacı Reşit Efendi'nin:

Diraht-i gül çemen ab-ü hava mahzun, ben mahzun

Harif-i hemdem-i ehl-i safa mahzun, ben mahzun

Beyan-ı kıssa-i aşka benim hemdem sana ey ney

Derunûmda olan ah ü sada mahzun, ben mahzun.⁽⁹⁷⁾

diye devam eden gazeli okunursa çok yerinde olur.

Uşak faslında, herşeyden önce paşa göçtü denilen uşak bir peşrevle giriş yapılır, bundan sonra herhangi bir türkü söylenir, daha sonra Fuzuli'nin şu gazeli.⁽⁹⁸⁾

Ey firak-i leb-i canan ciğerimi hûn ettin

Çehre-i zerdimi hûnab ile gülgûn ettin.

Söyledin kim tutarım şad gönüllerde makam

Şad iken bu söz ile gönlümü mahzûn ettin.

okunursa yerine çok uygun olur.

⁹⁶⁾ SUNGUROĞLU; a.g.e., s. 49-50.

⁹⁷⁾ SUNGUROĞLU; a.g.e., s. 50.

⁹⁸⁾ ONAN; a.g.e., s. 414.

Bazen de bu makamlarda Şeyh Galib'in:⁽⁹⁹⁾

Yine zevrak-ı derûnum kırılıp kenâra düştü

Dayanır mı şişedir bu reh-i sengsâre düştü.

O zaman ki bezm-i canda bölüşüldü kâle-i kâm

Bize hisse-i muhabbet dil-i pâre pâre düştü.

diye devam eden nefis gazeli okunur.

Harput türküleri içinde, şarkıların da önemli bir yeri vardır. Fasıllarda, İstanbul şarkılarının da varlığı göze çarpmaktadır. Bunun yanında Harput türkülerinin içinde, şarkıların da önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Harputlu büyük şair Hacı Hayri Bey'in "Sinemde bir tutuşmuş" adlı şarkısını bilmeyen yoktur. Bu şarkı, fasılların içinde devamlı icra edilmektedir. Hacı Hayri Bey'in nefis şarkısı şöyle başlamaktadır:⁽¹⁰⁰⁾

Sinemde bir tutuşmuş yanmış ocağ olaydı,

Zülfün karanlığında bezme چراغ olaydı.

Nolaydı yâr nolaydı yâr bade dolduraydı,

Şu garip gönlüm için kanun icad olaydı.

Diye devam eden şarkısının Harput türküleri içinde müstesna bir yeri vardır. Görüldüğü gibi, Harput türküleri icra edilirken, Divan edebiyatının nefis gazelleri ve şarkıları bu türkülerle birlikte okunur. Bu da, Harputlu musikişinasların, klasik kültüre aşinalığını göstermektedir. Bunun yanında, yüzyıllarca Türk Edebiyatının zirvesinde olan Divan edebiyatı örneklerini Harput türkülerinin içinde de görmekteyiz. Bu da, divan edebiyatının tesirini göstermektedir.

Elazığ - Harput tükülerine baktığımız zaman bu türkülerin içinde, özellikle gazellerin varlığı dikkat çekicidir. Değişik bir icraya sahip olan bu musikinin içinde, gazeller önemli bir yer tutar. Özellikle uzun havalar

⁹⁹⁾ SUNGUROĞLU; a.g.e., s. 138-139.

¹⁰⁰⁾ SUNGUROĞLU; a.g.e., s. 138-139.

bölümünde bu gazellerden bir kaç beyit okunur, musikiye değişik çeşni, lezzet katılır. Seçilen bu gazel örnekleri divan şiirinin zirvesindeki büyük şairlerdendir. Harput'ta birçok divan şairi yetişmiştir. Harput, kültürel yönden zenginlik arz etmiştir. Bu zenginlik musikiyi de etkilemiştir. Türkülerimiz icra edilirken divan şiirinin nefis gazelleri, şarkıları, nefesleri ayrı bir zevk vermiştir; ayrı bir renk, zenginlik kazandırmıştır.

II. BÖLÜM

ELAZIĞ - HARPUT TÜRKÜLERİNİN (KONU - YAPI - EZGİ BAKIMINDAN) TASNİFİ

ELAZIĞ-HARPUT TÜRKÜLERİNİN TASNİFİ

Türküler, konularına, ezgilerine ve şekil özelliklerine göre üç grupta tasnif edilmektedir.

A) KONULARINA GÖRE ELAZIĞ - HARPUT TÜRKÜLERİ

Avrupa'da ve bizde türkülerin konuları bakımından çeşitli sınıflamaları denenmiştir.⁽¹⁾ Yapılan bu tasnifler sınırlı kalmıştır. Çünkü ferdi olsun, toplumsal olsun her olay, konu, duygu, düşünce türkü konusu olabilmektedir.⁽²⁾ Bu da yapılan tasniflerin değişken olmasına sebep olmaktadır.

Cem Dilçin, türkülerini konularına göre şu şekilde tasnif etmiştir:⁽³⁾

- a) Ninniler,
- b) Çocuk türküleri,
- c) Doğa türküleri,
- d) Aşk türküleri,
- e) Kahramanlık ve askerlik türküleri,
- f) Tören türküleri
- g) İş türküleri,
- h) Karşılıklı türküler,
- i) Ölüm türküleri (ağıtlar),
- j) Oyun türküleri

Mehmet Özbek ise, türkülerini konularına göre tasnif ederken, ilk önce sekiz bölüme ayırmış ve bu sekiz bölümü de kendi içinde şu alt bölümlere ayırmıştır: ⁽⁴⁾

¹⁾ Hikmet DİZDAROĞLU; Halk Şiirinde Türler, Ankara, 1969, s. 102.

²⁾ Atilla ÖZKIRIMLI; Türk Edebiyatı Ansiklopedisi, C. IV, İstanbul, 1982, s. 1171.

³⁾ Cem DİLÇİN; Türk Şiir Bilgisi, Ankara, 1983, s. 290-296.

⁴⁾ Mehmet ÖZBEK; Folklor ve Türkülerimiz, İstanbul, 1975, s. 85.

A) Lirik Türküler

- 1) Aşk, sevda türküleri,
- 2) Gurbet türküleri,
- 3) Ağıtlar (ölüm - tabii afetler) üzerine,
- 4) Ninniler

B) Satirik Türküler

- 5) Güldürücü türküler
- 6) Taşlamalar, inlemeler

C) Olay Türküleri

- 7) Tarihî türküler (Destan, kahramanlık ve serhat türküleri)
- 8) Eşkıya türküleri (Derebeyi, cinayet)

D) Tören ve Mevsim Türküleri

- 9) Kına, düğün, esvap giydirmе türküleri
- 10) İtikat ve mezhep türküleri

E) İş ve Meslek Türküleri

- 11) Esnaf türküleri

F) Pastoral Türküler

- 12) Tabiat (Doğa) türküleri

G) Didaktik Türküler

H) Oyun Türküleri

- 13) Ritmik dans türküleri
- 14) Temsil oyun türküleri

Pertev Naili Boratav ise, türkülerin içeriklerine göre, yani geliştirdikleri ana konulara göre bölümlenmesi gerektiğini belirtmektedir.⁽⁵⁾ Boratav buna göre türkülerini "A" ve "B" olmak üzere iki bölüme ayırmıştır. "A" bölümünü belirleyen husus, türkülerin konuları, "B"

⁵⁾ Pertev Naili BORATAV; 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı, İstanbul, 1988, s. 150.

bölümünü belirleyen husus ise, türkülerin icra edildikleri yerler, gördükleri vazifeler ya da söylenmelerindeki şartlara göre sınıflandırılmıştır.

“A” bölümü şu şekilde tasnif edilmiştir:

1) Lirik Türküler

a) Ninniler

b) Aşk türküleri

c) Gurbet türküleri, askerlik türküleri, hapishane türküleri

d) Ağıtlar

e) Başka duygulu konular üzerine türküler

2. Taşlama, Yergi ve Güldürücü Türküler

3. Anlatı Türküler

a) Efsane konulu türküler

b) Bölgelere ya da bireylere özgü konuları olan türküler

c) Tarihlik konuları olan türküler

“B” bölümünü ise:

4. İş Türküleri

5. Tören Türküleri

a) Bayram türküleri

b) Düğün türküleri

c) Dinlik ve mezheplik törenlerine ait türküler.

d) Ağıt töreninde söylenen türküler

6. Oyun ve Dans Türküleri

a) Çocuk oyunlarında söylenenler

b) Büyüklerin oyunlarında söylenenler

şeklinde sınıflandırmıştır.⁽⁶⁾

⁽⁶⁾ BORATAV; a.g.e., s. 150-151.

Cahit Öztelli, türküleri doğuş sebeplerine göre iki kola ayırmıştır:

- 1) Olaylı Türküler
- 2) Duygusal Türküler

Bu iki kolu da kendi içinde daha küçük bölümlere ayırarak, türküleri konularına göre şu şekilde tasnif etmiştir:⁽⁷⁾

- 1) Ninniler, çocuk türküleri
- 2) Doğa ve çoban türküleri
- 3) Aşk türküleri
- 4) Tören ve mevsim türküleri
- 5) İş ve esnaf türküleri
- 6) Derebeyi, eşkıya, cinayet türküleri
- 7) Kahramanlık türküleri
- 8) Ağıt (ölüm) türküleri
9. Güldürü (mizah) türküleri
10. Oyunumsu (dramatik) türküler
- 11) Oyun (dans) türküleri

Hikmet Dizdaroğlu, türküleri konularına göre şu şekilde tasnif etmiştir:⁽⁸⁾

- 1) Ninniler ve çocuk türküleri
- 2) Doğa üzerine türküler
- 3) Aşk türküleri
- 4) Kahramanlık türküleri
- 5) Askerlik türküleri
- 6) Tören türküleri

⁷⁾ Cahit ÖZTELLİ; Evlerinin Önü Halk Türküleri, İstanbul, 1972, s. 15-16.

⁸⁾ DİZDAROĞLU; a.g.e, s. 107.

- 7) İş türküleri
- 8) Eşkıya türküleri
- 9) Acıklı olaylarla ilgili türküler
- 10) Güldürü türküleri
- 11) Karşılıklı (diyaloglu) türküler
- 12) Oyun türküleri
- 13) Ölüm türküleri

Elazığ Harput türkülerini konularına göre şu şekilde tasnif etmek mümkündür:

1- Aşk ve sevda türküleri:

a) Sevgiliye yapılan (duyulan) sitem konulu türküler:

3, 6, 7, 10, 11, 14, 15, 16, 18, 19, 24, 25, 27, 28, 29, 30, 32, 33, 37, 38, 42, 44, 45, 48, 51, 57, 58, 66, 67, 68, 69, 71, 72, 73

b) Aşk ve sevda kaynaklı eski şarkılar:

5, 9, 20, 23, 26, 35, 41, 47

c) Kahramanı belli kadınlar üzerine söylenen âşk ve sevda türküleri:

(74 - 85. Türküler)

d) Kahramanı belli erkekler üzerine söylenen âşk ve sevda türküleri:

(86-92. Türküler)

e) Kadın ve erkek kahramanlar üzerine, birlikte söylenen aşk ve sevda türküleri :

(93. Türkü)

f) Diğerleri:

1, 2, 4, 8, 13, 17, 21, 22, 31, 34, 36, 39, 40, 43, 46, 49, 50, 52, 53, 54, 55, 56, 59, 60, 61, 63, 64, 65, 70

2) Yer adlarıyla ilgili söylenen türküler:

a) Elazığ - Harput ve çevredeki yer adlarıyla ilgili söylenen türküler:

(94 - 100. Türküler)

b) Elazığ'ın dışındaki yer adlarıyla ilgili söylenen türküler:

(101 - 103. Türküler)

3) Seferberlik (Askerlik) türküleri:

(104. Türkü)

4) Eşyalar - nesneler sembol alınarak söylenen türküler:

(105 - 113. Türküler)

5) Doğadaki varlıklar sembol alınarak söylenen türküler:

(114-125. Türküler)

6) Bitkiler sembol alınarak söylenen türküler:

(126-130. Türküler)

7) Hayvanlar sembol alınarak söylenen türküler:

(131 - 138. Türküler)

8) Karşılıklı (Diyaloglu) türküler:

(139-144. Türküler)

9) Oyun (tören) türküleri:

(145-155. Türküler)

10) Diğerleri:

(156-159. Türküler)

1- Aşk ve Sevda Türküleri

Türkülerimiz, halkın ortak olarak vücuda getirdiği bir türdür. Başlangıçta ferdi olarak yakılan türküler daha sonra anonim bir niteliğe bürünür. Halkın ortak malı olan türkülerimiz, dilden dile, gönülden gönüle, kuşaktan kuşağa aktarılan sözlü edebiyatımızın en güzel mahsullerinden biri konumundadır. Hemen hemen her konuda türkü yakılabilir. Türkülerde bir toplumun acılarını, sevinçlerini, duygularını, coşkularını, üzüntülerini, insana, eşyaya, doğaya bakışını görebiliriz. Eski döneme ait yaşayışı, inanışları, törenlerin motiflerini türkülerde bulabiliriz. Kısaca bütün toplum hayatında görülebilecek her olay, durum, konu türkü yakılması için bir sebep olabilir.

Türk toplumu olarak acıya, sevdaya, hüzne, kedere alışık bir milletiz. Türkülerimizin geneline baktığımız zaman aşk, sevda, duygu yüklü türkülerin çok olduğu göze çarpmaktadır. Yani, türkülerimizin büyük bir kısmı liriktir, duygu yönü çok fazladır. İnsan olarak sevmeye, sevmeye muhtaç olduğumuz için âşk ve sevda türkülerimiz bizleri daha çok etkilemektedir. Bütün toplum ruhuna baktığımızda da bu böyledir. Diğer konulu türküler çok kısa bir sürede unutulsa bile, bu lirik türküler varlığını devam ettirirler. Çünkü, sevgi, sevda bitmeyeceğine göre bu konulu türkülerde olan sevgi de bitmez. Sadece bazen bunların mahiyeti değişebilir.

Elazığ-Harput türkülerine bakıldığında türkülerimizde işlenen konuların başında aşk ve sevda gelmektedir. Mevki itibarıyla, yaşayış itibarıyla devamlı gönlünde fırtınalar esen, sevmeye, sevmeye her an hazır olan insanlarımız, yaşadıkları olayları, duyguları, acıları, ölümleri, sevinçleri, aşkları söze, yani şiire, türküye dökmüşlerdir.

Elazığ - Harput türkülerinin hemen hemen hepsinde aşk ve sevda motiflerini görmek mümkündür. Bazen sevgilisine kavuşamama duygusunu, bazen sevdiği tarafından sevilmemesine içerlemiş, bazen sevdiğinin nazına içerlemiş ama, neticede yine de sevmekten vazgeçmemiştir. Bazen de sevgisini, doğadaki nesnelerle birlikte

anlatmış, bazen ırmaklara çağılamış, bazen mehtaba seslenmiş, bazen bir ağaca yaslanmış, bazen elini kulağına atmış sevdasını, aşkını terennüm etmiştir. Elazığ - Harput türkülerine bakıldığında hemen hemen hepsinde âşk ve sevda motiflerini görmek mümkündür.

Elazığ-Harput türkülerine baktığımız zaman büyük bir çoğunluğunun aşk ve sevda üzerine yakıldığı görülmektedir. Konularına göre yaptığımız tasnifin hareket noktası aşk ve sevdadır. Diyebiliriz ki, hemen hemen bütün türkülerimizde; aşk, sevda, özlem, acı, ayrılık, hüznün, ölüm vb. duygular vardır. Mevki itibariyle gönlünde fırtınalar kopan Harputlu âşıklar, aşklarını, sevgilerini hasretlerini saza, söze dökmüşlerdir. Aşk yüreğinin en derin noktasında hisseden kişiler, yaşanan aşklardan, sevdalardan, ölümlerden, ayrılıklardan sonra ya sevdalılar, ya çevresindekiler, ya anne-babaları tarafından halkın, toplumun yüreğinde yer eden bu konular türkü için en uygun ortamdır. Bu insanlar işlerinden evlerine dönerken Harput'un yolunu tutarlar, sevdalılarına yaklaştıkça coşar, coştukça taşar, taştıkça kendinden geçerler. Bazen güzel gazeller, bazen şıkıltımlar, çoğunlukla da mayalarla, hoyratlarla aşklarını, acılarını terennüm etmektedirler. Bu musiki dinleyen sevdalıları kendinden geçirir. Özellikle Fuzûlî'nin gazelleri, ağır havalar, mayalar, hoyratlar dinleyenleri olduğu yerlerde çakılı bırakır. Genellikle de bu musiki dinleyenleri kendinden geçirmektedir. Geçmiş dönemlerde bunun örneklerini görmekteyiz. Kimi zaman bu türkülerin içinde ağıtların yakıldığını da görülür. Bazen birbirini çok seven sevdalıların ölümü, çoğunlukla rakipleri tarafından öldürülmesi toplumu derinden etkilemiş; bazen de bu kişilerin zamansız ölümü, genç bir yiğidin, gelinin ölümü sonucunda da bu türküler yakılmıştır.

Bu aşk ve sevda türkülerinde bazen seven kişi sevdiğinin çok güzel olduğunu, bir benzerinin olmadığını dile getirir. Sevdiğinin yüzünün rengini kırmızı gülden aldığı düşünülmektedir. Divan edebiyatında görülen gül-bülbül mazmûnu türkülerimizde de görülmektedir. Yüksek

minare türküsünde (1. Türkü) ve diğer bazı türkülerde de bu motifleri görmek mümkündür.

Yüksek minarede kandiller yanar,
Kandilin üstüne bülbüller konar,
Herkes sevdiğine böyle mi yanar?

Yüksek ayvanlardan attım kendimi,
Görmedim âlemde yârın dengini,
Kırmızı güllerden almış rengini.

Bu dereyi düz edem
Çıkam yolun gözedem
Eşin yok, menendin yok
Seni kime benzedem. (4. Türkü.)

Bazen de, sevdiği kişinin çok kararsız olduğunu, bir tane sevgiliyle yetinmediği, birçok güzelle birden ilgilendiği anlatılmakta, sevene çeşitli öğütler verilmektedir. En güzelinin tek bir güzel sevmek olduğu söylenmektedir:

On kere sana demedim mi sevme dokuz yâr,
Sekizde vefâ yoktur, amma yedide zinhar,
Altı ile beş, dört ile hiç başa çıkılmaz
Üçle, ikinin terkini kıl, tâ kala bir yâr (5. Türkü).

Bazı türkülerimizde de sevgililerin birbirine sitem ettiği görülmektedir. Neden umursamaz olduğu, sevdasına karşılık verilmediği sorulmaktadır:

Evlerinin önü nane,
Ben kül oldum yane yane,
Gavur isen gel imane (6. Türkü).

Niçin yanıma gelmezsin?
Hastayım hâlimi sormazsın,
Zalim Allah'tan korkmazsın (7. Türkü).

Gel gülüm, gitme gülüm,
Beni terk etme gülüm.
Beni terk eder isen;
Murada erme gülüm! (27. Türkü)

Kimi türkülerimizde de, sevgililerin ayrılığı dile getirilmektedir. Sevgililerinden ayrıldığı için, bazen sevgilisine, bazen de feleğe sitem vardır. Bunun yanında âşık - mâşuk ikilisinin arasına bir de rakip girmektedir:

Kala meydanının düzü,
Devriye sardı bizi.
Gelin gidek ahbaplar
Kurtarak kızımızı.

Kalanın burcu muyum?
 Dil bilmez gürcü müyüm?
 Evin yıkılsın felek,
 Ben gurbet harcı mıyım?

Kala dibi giden yâr,
 Kurban olam adan yâr,
 Şu Harput'un içinde,
 Beni senden eden yâr (31. Türkü)

Bazı türkülerimizde de evlenen gelinlerin denklerine düşmediği görülmekte bu, seven üçüncü kişiyi yürekten yaralamaktadır:

Geline bak geline,
 Kına yakmış eline.
 Yazık olmuş geline,
 Düşmüş sarhoş eline.

Köprüden geçti gelin
 Saç bağın düştü gelin
 Yavaş git ben de gelim
 Yüreğim yandı gelin. (32. Türkü)

Kimi türkülerimizde de, evlenen gelinlerin sevdiğinden beklediğini bulamadığı; gittiği yerde mutlu olamadığı, zevk, sefâ süremediği, güzelliğine güzellik katan unsunların yavaş yavaş yok olduğu söylenmektedir. İsteddiği muradı alamadığı açık açık dile getirilmektedir.

Gelin oldum, gelinliğim bilmedim,
 Allı da, pullu da faytonlara binmedim.
 Vefâsız, dünyada murad almadım.

Elimin kınasını çamur ettiler,
 Gözümün sürmesin kömür ettiler,
 Çayda balıkları yâr mı ettiler? (45. Türkü).

Bazı türkülerimizde de çekilen sıkıntının bütün kaynağının sevgili olduğu açıkça belirtilmektedir. Sevgilinin, bir taraftan dert kaynağı olduğu söylenmekte, diğer taraftan da sevgili, günden güne kendisinden uzaklaşmaktadır. Bu da sevdalıyı çileden çıkarmaktadır. Bazen sevdiğinin kendisine işve yaptığı; fakat sonucunda ona yâr olmayacağı bilinmekte ve sevgilinin kendisinden uzaklaşması istenmektedir; çünkü, onun başkasına yâr olacağı sezilmektedir.

Yürü dilber yürü töremiyessin!
 Kör ola gözlerin göremiyessin!
 Benden başkasına gönül verirsen,
 Kırıla kolların saramıyasın!

Yürü dilber yürü farıdım senden!
 Eski muhabbetin eksildi benden,
 Ben bir çayır çimen; sen bir bezirgân,
 Zalimin güzeli çıkarmış dinden.

(.....)

Yürü dilber yürü yolunda kalma!
 Yüzüme gülüp de umuda salma,
 Ellerin muradı çekil karşımdan
 Bana cevredip de, vebalim alma! (51. Türkü)

Bazı türkülerimizde de kendisi sevdiğinin güzelliğine bakmaya doyamamaktadır. Bunun yanında sevdiğine kötü gözlerle bakanlara büyük beddualar edilmektedir.

İki bülbül figan eder bir güle,
Reva mı ki ben ağlayam el güle,
Yâra değen düşman eli büküle
Gidem gelem gülümü derem yâr.

Humar gözlüm bakışından doyamam
Ak gerdanda benleri çok sayamam
Çok güzelsin ben bakmaya kıyamam
Kıyanların, bakanların gözleri kör olsun. (70. Türkü)

Elazığ-Harput türkülerine bakıldığı zaman kişiler üzerine söylenen türkülerin fazla olduğu göze çarpmaktadır. Genellikle kişiler üzerine fazla türkü yakılmamaktadır. Elazığ-Harput türkülerine bakıldığında kişiler üzerine söylenen 21 civarında türkünün varlığını görmekteyiz. Bu yirmi civarındaki türkünün bir kısmı kadınlar üzerine yakılan türküler, bir kısmı erkekler üzerine yakılan türkülerdir. Kahramanı kadın ve erkek olarak birlikte yakılan, bir türkü vardır.

Bu türkülerde işlenen konunun başında, âşk, sevdâ, ölüm, ayrılık vb. konular gelir. Kişiler üzerine yakılan türkülerin bir çoğu, ölüm sonucu yakılan ağıtlardan oluşmaktadır. Divan edebiyatında sıkça görülen âşık-maşûk ve rakip üçlüsünün mücadelesi Elazığ-Harput türkülerinde sıkça görülmektedir. Elazığ-Harput bölgesinde, diğer bölgelerde olduğu gibi büyük âşklar, sevdalar yaşanmıştır. Bu âşkların, sevdaların hepsinin sonu mutlulukla bitmemiştir. Birbirini çok seven iki kişinin arasına bir üçüncü kişi girmiştir. Bu üçlü âşk ilişkilerinin sonucunda çeşitli ölüm

olayları yaşanmıştır. Bazen evli olduğu halde başkasına gönül veren erkek ve kadınların dramı görülmektedir:

Bahçelerde yeşil yaprak,
Mamoş gezer çardak çardak,
Nerden geldin Bekir Hoca,
Komadın ki murad alak (86. Türkü).

Kişiler üzerine söylenen Elazığ-Harput türkülerinin bir çoğu ağıt niteliklidir. Bu ağıt niteliğindeki türküler, genellikle bir ölüm sonucunda söylenen türkülerdir. Bu ölüm olayları sıradan, doğal ölümler değildir. Bir gencin vurulması, genç, güzel bir gelinin zamansız ölümü insanları derinden etkilemektedir. Bu etkileme sonucunda çeşitli ağıt niteliğindeki türküler yakılmıştır. Ağıt niteliğinde yakılan türküler gerçek olaylara dayanır.

Bu ağıtlar bazen ölenin ağzından yakılmaktadır. Kâtip türküsü (87. Türkü) bu nitelikte yakılan bir türküdür:

Mezireden çıktım, ağrıyor başım
Zibillik başında serildi leşim
İntikamım alsın Arap kardaşım.

Bu ağıtlar bazen de ölenin yakınları tarafından yakılır. Kemal türküsünün (70. türkü) bir bölümü kahramanın babası tarafından yakılmıştır:

Şor şor suyu bulanık,
Ağlarım yanık yanık,
Oğlum Kemal öleli;
El uyur, ben uyanık.

Bazı türkülerimiz de, genç yaşta ani ölümden duyulan üzüntü anlatılmaktadır. Bu türkülerde bir taraftan feleğe sitem edilirken, bir taraftan da boynu bükük olarak bırakılan sevgili için üzüntü duyulur. Âkif türküsü (92. türkü) bu niteliktedir.

Telgrafın direkleri sayılmaz,

Ati Hanım baygın düşmüş ayılmaz,

Böyle canlar teneşire koyulmaz.

Yazık oldu, yazık şu genç ömrüme;

Bilmem bu feleğin bana cevri ne?

Lütfü gelsin telgrafın başına,

Bir tel çeksin Musul'da kardaşıma,

Bu gençlikte neler geldi başıma!

Kişiler üzerine söylenen türkülerin bir çoğunda aşk ve sevda ön plândadır. Sevgilinin güzelliği çeşitli yollarla anlatılır. Bazen de sevgilisinin umursamazlığı karşısında yıkılan sevdalı, sevgisini anlatmaya, sevmeye devam eder. Bazen sevdiğine ulaşır, bazen ulaşamaz. Bazen ayrılıklar son derece acı olur. Bazen de divan edebiyatında görülen âşık-mâşuk-rakip üçlüsü türkülerimizde de karşımıza çıkar. Birbirini seven sevdalıların önüne çeşitli engeller çıkar. Bu engeller sonucunda aşkın sonu ölüme kadar ulaşabilir; ağıt olarak yakılır. Bunun dışında kişiler üzerine yakılan Ahçık (82. türkü) türküsünde, erkeğin, müslüman olmayan sevgilisini islâmiyete davet ettiği görülmektedir. Sevgilisine olan aşkıdan dolayı bir an din değiştirmeyi bile düşünür.

Ahçıği yolladım Urum eline,

Eser bâd-ı sabâ zülfün teline.

Gel seni götürem İslâm içine.

Serimi sevdaya salan o Ahçik

Aman o Ahçik, civan o Ahçik

Vardım kiliseye, taptım haçına

Mail oldum arkandaki saçına

Gel seni götürüm İslâm içine.

Vardım kiliseye, haç suda döner,

Keşişler içerde pervane döner,

Dinine dönersem el bana güler.

2- Yer Adlarıyla İlgili Söylenen Türküler

Elazığ-Harput türkülerine baktığımız zaman, yer adlarıyla ilgili söylenen türkülerden bazıları, Elazığ-Harput ve çevresiyle ilgili yer adlarına ait söylenen türkülerdir.

Bazen bu, Elazığ'ın güzelliğinden bahsederken, bazen de çevredeki yakın yerleşim yerlerinin bahçelerinden, bağlarından bahsedilir. Her ne kadar bu türküler yerleşim yerleri esas alınarak tasnif edildiyse de, bu türkülerde de aşk, seveda, hüznün, sitem iç içedir. Kar mı yağmış şu Harput'un başına (99. türkü) türküsünde de bir taraftan Harput'a duyulan özlem, Harput'a duyulan sevgi, bunun yanında da yâr vardır:

Kar mı yağmış şu Harput'un başına,

Kurban olam toprağına taşına.

Yeni girmiş on üç, on dört yaşına,

Küçük yaştan bir yâr sevdim.

Bir âh çeksem karşıki dağlar yıkılır;

Bugün posta günü canım sıkılır.

Ellerin mektubu gelmiş okunur,

Benim yüreğime hançer sokulur.

Köğenk türküsünde (100.türkü) de aşk, sevda ve sevgiliye yapılan sitem iç içedir.

Köğenk yolu bu mudur?

Testi dolu su mudur?

Gittin ki tez gelesin,

Tez geldiğin bu mudur?

Köğengin yazıları,

Otluyor kuzuları,

Ben buraya gelmezdim,

Alnımın yazıları.

Elazığ-Harput türkülerinin bazılarının Elazığ ve yakın çevresine ait yer adlarıyla ilgili olduğunu görmekteyiz. Bunun dışında geçmişin önemli kültür merkezlerinden biri olan Harput'a bağlı olan yerlerle ilgili türküler de vardır. Bu türküler yapı itibariyle, ezgi itibariyle Elazığ-Harput türküsüdür. Bunlara sadece iki örnek vereceğiz: Hozat türküsü (102. türkü), Dersim türküsü (105. türkü) .

Elazığ-Harput türkülerinin Türk musikisi içindeki yeri ve öneminden bahsederken, Urfa, Kerkük ve Harput'un paralellik arzettiğini görmüştük. Mayalarda, hoyratlarda, türkülerin icrasında ortaklığın son derece belirgin olduğu görülmektedir. Hatta Azerbaycan'daki yer adlarının Elazığ-Harput türküleri içinde sıkça geçtiğini görmekteyiz. İsfihan türküsü (101.türkü) bu nitelikte bir türküdür. Aslında bu üçlünün içine Azerbaycan'ı da katabiliriz. Çünkü, dil özellikleri başta olmak üzere bir çok yönden ortaklık vardır.

İsfihan'da bir kuyu var,
 İçinde zemzem suyu var,
 Her güzelin bir huyu var.

Elaman Türkmen güzelim,
 Afet-i devran güzelim,
 Yâr, yâr, yâr yandım elinden,
 Saraydım, sıkaydım ince belinden
 Seveydim, koklayaydım ince belinden
 Seveydim, koklayaydım gonca gülünden

İsfihan'da han işlerim,
 Hançerimi gümüşlerim.
 Hem öperim, hem dişlerim.

3- Askerlik (Seferberlik) Türküleri

Türk milletinin türküleri içinde askerlik, savaş, seferberlik türküleri önemli bir yere sahiptir. Türk milletinin tarihine baktığımız zaman, tarihimizin savaşlarla, zaferlerle dolu olduğunu görürüz. Yapılan savaşlarda binlerce şehit verilmiştir. Hiçbir zaman savaşlardan, ölümden korkmayan Türk milleti, savaş olduğu zaman cepheye koşarak gitmiştir. Ülkesi için milleti için genci, yaşlısı, çocuğu, kızı, kızanı ölmekten çekinmemiştir. Koşa koşa, seve seve cepheye gitmiştir.

Yemen, 380 yıl Türk egemenliğinde kalmıştır. Sık sık ayaklanmalara sahne olan bu yer, I. Dünya Savaşı sonunda Türklerin egemenliğinden çıkmıştır. Burayı elimizde tutmak için yüzyıllarca savaşılmış ve şehit verilmiştir. Nice anaları, gelinleri ağlatan Yemen üzerine çok acıklı, birer ağıt niteliğinde bir çok türkü yakılmıştır.⁽⁹⁾

⁹⁾ ÖZTELLİ; a.g.e., s. 637.

Elazığ-Harput türküleri içinde geçen Yemen türküsü (104. türkü), bu özellikleri bünyesinde barındırmaktadır.

İshak Sunguroğlu'nun anlattığına göre: 1905 yılında Elazığ I. Redif taburundan Yemen'e hareket başlamıştır. Kışlanın önünde kadın, erkek, çoluk, çocuk, mahşeri bir kalabalık... Bu topluluk, başlarına gelecek sonu ve ebedî ayrılığı hisseder gibi ağlamalar, inlemeler içinde savaşı bekliyordu. Cepheye gidilip dönülmeyecek düşüncesiyle, insanlar, son kez birbirleriyle kucaklaşmışlardır.

Daha üç-beş günlük taze evlilerin feryadı gökyüzünde yankılanmıştır. Bilinen birşey varsa, o da ebedî bir ayrılıktır. İşte, Yemen türküsü böyle bir ortamın, böyle bir acının, böyle bir feryadın mahsulüdür. Sunguroğlu'nun anlattığına göre, Muş, Yemen'de bir bölgenin ismi olarak geçmektedir.⁽¹⁰⁾ Bu bölgede binlerce şehit vermişiz. Görüldüğü gibi, Elazığ-Harput'tan Yemen'e binlerce insan, savaş için cepheye gitmiştir. Bir çoğu geri dönmemiştir. Türkü metni, tarihî yönden de önemli bir kaynaktır.

Kışlanın önünde redif sesi var,

Sorun, görün, çantasında nesi var,

Bir çift kundurası , bir de fesi var.

Ano Yemen'dir, gülü çemendir

Giden gelmiyor, acep nedendir?

Âh, burası Muş'tur, yolu yokuştur.

Giden gelmiyor, acep ne iştir. (104. Türkü)

4- Eşyalar-Nesneler Sembol Olarak Alınıp Söylenen Türküler

Elazığ-Harput türküleri içinde eşyalar, nesneler sembol olarak alınan türküler de vardır. Bu türkülerde kullanılan nesneler günlük hayatımızda kullandığımız herhangi bir eşya olabilir. Bu bir fincan

¹⁰⁾ İshak SUNGUROĞLU; Harput Yollarında, Cilt 3, İstanbul, 1961, s. 87.

olabileceği gibi, altın yüzük, al çuha, kama, mendil, yazma gibi eşyalar da olabilmektedir.

Bu nesneler bazen birer sembol, bir vasıta olarak kullanılmaktadır. Bu nesneler bazen bir aksesuar olarak da kullanılır. Bu türkülerde de aşk ve sevda yönü ağırlıktadır. Mendilim işle yolla (110. türkü) türküsünde mendil, sevgiliye haber ulaştırıcı vasıtası olarak kullanılmaktadır.

Mendilim işle yolla

İşle gümüşle yolla

Halden bilmez diyar yâr

Söz anlamaz ne fayda!

İçine beş elma koy

Birini dişle yolla

Hâldan bilmez diyar yâr

Geçti ömrüm ne çare!

Bazen de bu nesneler, eşyalar sevgilinin güzelliğine güzellik katar. Alçuha (107. türkü) türküsünde bu nitelikler göze çarpmaktadır.

Al çuha göze batar,

Mor şalvar bele yatar,

Yârı güzel olanın,

Gün be gün ömrü artar.

Eşyalar sembol olarak alınan türkülerde bu nesneler bazen bir vasıta, bazen güzelliğe güzellik katan bir nesne olarak kullanılmaktadır. Kimi zaman da bu eşyalar güzellerde çok âhenkli bir uyum oluşturur. Bazen de bu eşyalar bir insan gibi kişileştirilmişlerdir. Fincan türküsünde (105. türkü) bu nitelik görülür.

Fincanın orta göbeği

Hanımlar sever bebeği

Sen benim gözüm bebeği

Gel yine doldur fincanı

Sen kimin canısın canı?

5- Doğadaki Varlıklar Sembol Olarak Alınıp Söylenen Türküler

Elazığ-Harput türkülerinde doğa ile ilgili olayların, durumların, doğadaki unsurların türkülerimiz içinde önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Doğada (tabiatta) görülen her olay, her durum, doğadaki her nesne türküde bir motif olarak geçebilir. Doğa ile iç içe yaşayan insanların, elbette ki, türkülerinde de bu unsurlar son derece öne çıkacaktır. Bu bir ırmağın sesi olabileceği gibi, bir kuş cıvıltısı, gökteki bir yıldız, kuşlar, çiçekler, bir derenin akışı, gökten lapa lapa yağan kar, ihtişamıyla, aşılmazlığıyla, dertli, çileli başıyla dağlar, ağaçlar, deniz, çay, rüzgâr vb. olabilmektedir.

Bu tür, belli bir olaya bağlı olabileceği gibi, duyguların açıklanmasına da yardımcı olabilir. Örneğin, bir bülbülün ötüşü, sevgiliye olan kavuşma özlemini; sabah rüzgarı ile sevgiliye haber yollamak; bir derenin coşkun bir şekilde akması onun kızgınlığına; bir denizin dalgalarla kabarması onun coşkunluğuna, başı dumanlı dağların dertli olduğuna sebep olarak açıklanabilir. Bu doğadaki varlıkların, dağların, denizlerin, ırmakların, bülbülün, ceylanın... durumları insanların durumlarını açıklamak için, onların duygularına, düşüncelerine ortak olarak birer sembol, birer motif gibi kullanılmışlardır. Bu tür türkülerde coşkun bir lirizm göze çarpmaktadır. Bu tür türkülerde de aşk, sevdâ, özlem, güzellik vb. unsurlar ön plândadır.

Dağlar türküsünde (117. türkü) dağ, insanın dert ortağı olarak göze çarpmaktadır:

Dağlar dağımdır benim,
 Gam ortağımdır benim,
 Söyletme çok ağlarım,
 Yaman çağımdır benim.

Bazen de dağlar, feleklerle birlikte anılmaktadır. Dağlar kimi zaman da sevdalılara engel olmaktadır. Onların kavuşmasını önlemektedir. Bazen de kendi başının dumanlı olmasına, yüce dağlar ortak edilmektedir.

Dağlar daşıma felek,
 Döner başıma felek.
 Akibet kuş kondurur
 Mezar taşıma felek.

Uy dağlar, dağlar, dağlar, yâr dağlar, dağlar,
 Başı dumanlı dağlar, göğsü çimenli dağlar,
 Ben derdimi söylersem, ben derdimi söylersem
 Kız durur gelin ağlar, dost durur düşman ağlar.

Bazen de doğada görülen bir nesne sevgilinin güzelliğine güzellik katmak için, güzelle özdeşleşir. Kara dutun dalını (118. türkü) türküsünde de bu özellik göze çarpar:

Kara dut parmak gibi,
 Kız yüzün kaymak gibi,
 Seni benden ayıran
 Kurusun yaprak gibi.

Doğa ile ilgili türkülerde, genellikle doğadaki bu unsurlar, insanın derdine ortak olur, onun derdini paylaşır. Sevdığının güzelliğini anlatmak için sevgiliyle birlikte kullanılır.

Bazen de bu türkülerde görünüş itibariyle sevgili anlatılmasına rağmen tasavvufî anlamda-gerçek anlamda- sevgiliye, yani Allah'a seslenilir. Amelinin olmadığı için yanına gelmeye cesaret edemediği belirtilir. Tevekte üzüm kara (121. türkü) türküsünün, I. dördlüğünde bu nitelik göze çarpar:

Tevekte üzüm kara,
Salkım düzüm kara,
İstedim yanan gelem
Elim boş, yüzüm kara.

Elazığ-Harput türkülerinin içinde doğa unsurlarının varlığı dikkat çekicidir. Ağaçlar, kuşlar, dağlar, rüzgarlar, güller, sümbüller, bülbüller, ırmaklar, denizler, gökteki yıldızlar... doğanın bir parçası olarak türkülerde yer almıştır. Bu doğadaki varlıklar türkü yakıcılarının kendi duygularını, düşüncelerini, hayallerini, zevklerini anlatmak için bir vasıta olarak kullanılmıştır. Kısaca, Elazığ-Harput türkülerinde doğa ve doğadaki unsurlar son derece önemli bir rol oynamıştır.

6- Bitkiler Sembol Alınarak Söylenen Türküler

Bitkiler üzerine söylenen türkülerde, bitkiler sembol olarak alınmıştır. Bu bitkiler günlük hayatımızda sıkça rastlayabileceğimiz bitkiler olabilir. Bu bir karanfil, bir kavun, bir elma vb. bitkiler olabilir. Bu türkülerde bitkiler, sembol, motif olarak kullanılmıştır. Bu bitkiler sevgilinin güzelliğini anlatmak için bir vasıta olarak da kullanılabilir. Bu bitkilerden hareketle aşk, sevda, özlem, sitem vb. duygular dile getirilir. İnsanlar bu bitkileri, kendi sevdası için, kendi özlemi için bir araç olarak kullanır. Neticede bu bitkilerden hareketle kişiler, karşısındakilere sitemini, özlemini vb. duygularını dile getirirler. Sarı kavun türküsünde (126. türkü) bir taraftan özlem varken, bir taraftan da sevgiliye duyulan sitem dile getirilir.

Sarı kavunu dildim,
 Çakımı güle sildim.
 O ne güzel günlerdi,
 Sen söyledin ben güldüm.

Sarı yazmanın yanı,
 Sensin sarardan beni.
 Gün döne devran döne,
 Ben de sarardam seni.

Bazen bu bitkilerden hareketle, sevgilisine olan hasretini bir dağ başına çıkıp haykırmak ister. Aynı türküde bu duygular vardır:

Sarı kavun dilimi,
 İtirmişim aklımı.
 Çıkam dağlar başına,
 Çağıram sevgilimi.

Sarı kavun düğümü,
 Unuttum bildiğimi.
 Çıkam dağlar başına,
 Arayam sevgilimi.

“Al alma” türküsünde (127. türkü) elma bir sembol olarak kullanılmıştır. Bu elmadan hareketle sevgilinin güzelliği anlatılmaktadır:

Alma atışan kurban,
 Atıp tutuşan kurban;
 Âlem de yol gidiyor,
 Senin gidişen kurban.

Alma aldım aş için,
Yandım karakaş için.
Eğil eğil öpem yâr
İki el bir baş için.

Karanfil türküsünde (128. türkü) karanfilden hareketle bir taraftan sevgilinin güzelliği, sevgiliye kavuşma hasreti, sevgilinin umursamazlığı, özlem, birlikte ölüme gitme vb. duygular iç içe işlenmiştir:

Karanfil uzar gider,
Yaprağın bezer gider.
Yâr yolunu şaşırmış;
İnşallah bize gider.

Karanfilim desteyim,
Bülbülüm kafesteyim,
Gidin yârime deyin:
Ölmemişem hasteyim.

7- Hayvanlar Sembol Alınarak Söylenen Türküler

Elazığ-Harput türkülerinde hayvanlar sembol alınarak söylenen yaklaşık olarak sekiz türkü bulunmaktadır. Diğer türkülerimizde de genellikle bazı hayvan adlarının geçtiği görülmektedir.

Elazığ-Harput türkülerinde genellikle bülbül, keklik, koyun, deve vb. hayvanlar sembol olarak kullanılmıştır. Bu hayvanlar bir sembol, motif olarak kullanılmaktadır. Yeri geldikçe bu hayvanlar sevgilinin güzelliğini anlatmak için bir vasıta olarak kullanılır. Bazen de figan eden bülbül ile âşık, aynı kaderi paylaşırlar. Dediğimiz gibi bu hayvanlar birer sembol olarak kullanılır. Bunlardan hareketle insanlar sevgilerini, aşklarını, acılarını, sıkıntılarını, özlemlerini, coşkularını dile getirirler.

Divan edebiyatında görülen bülbülün feryadını âşık dile getirmektedir. Bülbülüm türküsünde (132. türkü) bu nitelikler son derece güzel bir şekilde ifade edilmiştir:

Bülbülüm bağ gezerim,

Aşığım dağ gezerim.

Yüz yerde yüz yarem var;

El sanır sağ gezerim.

Bülbülüm kafesteyim,

Aşığım hevesteyim.

Hâlâ sağım ölmedim,

Fakat son nefesteyim.

Bazen de keklik bir sembol olarak kullanılır. Taşların üzerine konup dertli dertli öten keklik, sevgili ile birlikte anılmaktadır. Bazen de keklik sevgiliye haber götürücüdür. Kekliğim türküsünde (133. türkü) bu özellikler göze çarpar:

Kekliğim taş başında,

Oyalı çit kaşında.

Küçük yaştan sevdiğim

Bu gün on dört yaşında.

Kekliğim taşa gelir,

Ağlar göz yaşa gelir.

Gam çekme deli gönül,

Bir gün baş başa gelir.

Keklik, bana ot getir,

Yarımdan ot getir.

Eğer yârim gelmezse

Çek kolundan tut getir.

8- Karşılıklı (Diyaloglu) Türküler

Bunlar halk opereti diyebileceğimiz türkülerdir. Çoğunlukla iki kişi tarafından sırayla, karşılıklı olarak söylenir. Konu bazen güldürücü bir niteliktedir. Kadın-erkek, gelin-kız, kız-çoban, baba-kız, oğlan-kız arasında geçen karşılıklı duygu ve düşünceleri ifade eder.

Karşılıklı söyleyişlerle meydana getirilen türkülerin güzelliği, iki sesli olmasından başka, toplumda görülen olumsuzlukları, aksaklıkları bir operet havası içinde eleştirmesi ve öğüt verici bir şekilde anlatmasındadır. Bu bakımdan bu türkülerin eğitici yönü de vardır.⁽¹¹⁾

Karşılıklı türkülerde, bazen sevdalılar birbirlerine olan sitemlerini dile getirirler. Fatma ve Nuri türküsünde (144. türkü) bu sitem son derece açıktır.

Fatoş: Bahçelerde çınarsın
Sen bir uyuntu yârsın.
Nerde bir güzel görsen
Gider ona uyarsın.

Nuri: Bahçelerde gülüm yok.
Söyleyemem dilim yok.
Geceler uykum gelmez
Gündüzleri hâlım yok.

9- Oyun (Tören) Türküleri

Elazığ-Harput türküleri içinde oyun türkülerinin önemli bir yeri vardır.

¹¹⁾ ÖZTELLİ; a.g.e, s. 745.

Türkülerimiz içinde birçok oyun (tören) türkülerinin varlığını görmekteyiz. Ülkemizde görülen bu oyunlardan bazıları şunlardır: zeybek, horon, halay vb.

Oyunlarımızdan önemli bir bölümü, pek eski çağların kalıntısı olarak günümüze kadar gelmiş bulunmaktadır. Eski Türklerin dini olan şamanizmin törenleri, İslâmlıktan sonra bir gelenek olarak yaşanmış, dinsel yönünü yitirmiştir. Örneğin çok sevilen “Çayda Çıra” oyunu geceleyin orman Tanrısına karşı yapılan dinî tören, bu niteliği yitirmiş olarak günümüze dek gelmiştir.⁽¹²⁾ 1960 yılında İngiltere’de yapılan bir yarışmada ülkemizi temsil eden “Çayda çıra” oyunu Dünya birinciliğini kazanmıştır. Bu oyuna Batılılar “Mumlu dans” adını vermişlerdir.

Ezgi, beste yönünden oyun havaları uzun havalarla oynanmaz. Oyun havaları her zaman “kırık hava”larla oynanır.

Ezgileri oyun hareketlerine uygun türküler, yalnız söylenebileceği gibi, oyun ve müzik eşliğinde de söylenir. Kimi oyunlarda ezgi var, söz yoktur.⁽¹³⁾

Elazığ-Harput türkülerde görülen oyun türkülerinin ezgisi de, sözü de bulunmaktadır.

Elazığ-Harput bölgesinde görülen oyun türkülerinin enstürmanları klarnet ve davuldur.

Oyunlar tek, çift, çokluk tarafından oynandığı gibi, bazı oyunlar kadınlar, bazıları erkekler, bazıları da kadın-erkek tarafından birlikte oynanır.

10- Diğerleri

Bu bölümdeki türkülerde değişik, genel konulu türküler bulunmaktadır.

¹²⁾ ÖZTELLİ; a.g.e., s. 541.

¹³⁾ ÖZTELLİ; a.g.e., s. 542.

B) YAPILARINA GÖRE ELAZIĞ-HARPUT TÜRKÜLERİ

Yapıları bakımından türküler ele alındığı zaman bir çok tasnif yapılmıştır. Halk şiirinde nazım biriminin temeli dörtlüğe dayanır. Bunu da en eski şekli olan manide bulabiliriz. Türk nazımının en eski şekli, bugün bile mani adını verdiğimiz dört mısradan mürekkep kıtalardır. Sonraki devirlerde bu maniler birleşerek türkü, koşma vb. şekilleri ortaya çıkarmıştır.⁽¹⁴⁾

Türk halk şiir geleneği ile Rumeli, kimi yanlarıyla Anadolu ve Osmanlı geleneğine bağlı Kırım, Azerbaycan, Türkmenistan halk şiirinde iki ana biçim vardır: 1) Koşma, 2) Mani. Halk şiirinin hemen hemen bütün öteki biçimleri bu iki türden vücut bulmuştur.⁽¹⁵⁾

Görüldüğü gibi Halk şiirindeki türlerin çıkış noktası koşma ve mani türüdür. Bunlardan varsağı, türkü gibi türler vücut bulmuştur.

Mani genellikle yedi heceden oluşan dört dizelik bir türdür. Mani bir tek dörtlük içinde bir anlam bütünlüğü göstermek zorundadır. Anlamın ağırlığını taşıyan dizeler genellikle üçüncü ve dördüncü dizelerdedir. İlk iki dize son iki dizeye hazırlık amacıyla yazılır. Manilerin uyak düzeni genellikle a, a, b, a, şeklindedir.⁽¹⁶⁾ Koşma biçimindeki şiirler 8 ve 11 heceli olurlar ve bendlerin uyak düzeni de şöyle sıralanabilir. I. bend: a, b, a, b, veya a, b, c, b, II. ve daha sonraki bendler: d, d, e, b; e, e, e, b⁽¹⁷⁾ şeklindedir.

Türk halk şiirinin ölçüsü hece ölçülüdür.⁽¹⁸⁾ Hece ölçüsünde esas, dizelerdeki hece sayısının birbirine eşitliğidir. İlk dörtlüğün heceleri kaç heceli ise, ondan sonraki dörtlüğün hece sayıları da ona uymak

¹⁴⁾ Fuat KÖPRÜLÜ; *Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları*, İstanbul, 1934, s. 216.

¹⁵⁾ BORATAV; a.g.e., s. 157.

¹⁶⁾ Nevzat GÖZAYDIN; "Anonim Halk Şiiri Üzerine", *Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı*, III. CLVII, Sayı 445-450, Ocak-Haziran 1989, s. 3.

¹⁷⁾ BORATAV; a.g.e., s. 24.

¹⁸⁾ DİZDAROĞLU; a.g.e., s. 25.

zorundadır.⁽¹⁹⁾ Hece ölçüsünün beşlisinden başlayarak onaltı olana kadar hemen her kalıbı ile türküler söylenir.⁽²⁰⁾

Genel olarak türkü adını taşıyan manzumelerde belli bir ölçü ve biçim (şekil, mısra sayısı, kafiye düzeni) yoktur. Yalnız saz şairlerince sanat düşüncesiyle meydana getirilen türkülerde belli ve değişmez bir biçim vardır. Uzun bir geleneğe bağlı olan bu sanatçılar elinden çıkmış türkülerde, kavuştak (nakarat) bulunması şarttır. Bu türkülerin ilk dörtlüğünün II. ve IV. mısraları ile sonraki dörtlüklerin IV. mısraları hep aynı dizededir, yani kavuşturaktır.⁽²¹⁾

Halk arasında türkü yakanlar için şeklin hiç bir önemi yoktur. Bir kaç mani dörtlüğü, koşma dörtlüğü temeli oluşturur. Bunun için, bölümler arasında genellikle kafiyeyle bağlı da kalınmaz. Genellikle bu türkü yakıcıları, başka şiirlerden, başka türkülerden parçalar alıp bir eser ortaya çıkarabilirler.⁽²²⁾

Halk, ezgi ile söylediği her türlü nazma “türkü” adını vermektedir. Kimi durumlarda ölçü ve kafiye bakımından pek serbest davranılmaktadır.⁽²³⁾

Halk tarafından türkü adı verilen nazımlarda belli ve değişmez bir biçim aramak boşunadır.⁽²⁴⁾ Bunun nedeni, sanat düşüncesinden yoksun türkü yakıcılarının, bunlar arasında özellikle kadınların, hazır her türlü nazma ezgi uydurma ve hemen içten geldiği gibi söyleme çabası gösterilebilir. Türkü yakıcıları yeni veriler ortaya koymakla birlikte, hazır maniler, hatta çeşitli türkü ve başka manzumelerden seçtikleri parçaları birleştirerek biçim ve konu birliğinden uzak türküler meydana getirirler.⁽²⁵⁾

Türkülerin yapısı çok değişiktir. Halk şiiri türlerinden her biri türkü olabilir. Hece ölçüsünün beşliden başlayarak onaltıya kadar olan her

¹⁹⁾ DİZDAROĞLU; a.g.e., s. 25-26

²⁰⁾ GÖZAYDIN; a.g.e., s. 27.

²¹⁾ ÖZTELLİ, a.g.e., s. 22.

²²⁾ ÖZTELLİ, a.g.e., s. 24.

²³⁾ ÖZTELLİ, a.g.e., s. 24.

²⁴⁾ DİZDAROĞLU; a.g.e., s. 102.

²⁵⁾ ÖZTELLİ; a.g.e., s. 24.

kalıbında türkü yakılmıştır. Bu durum, türkünün bağımsız bir kuruluş ya da tür olmadığı, sözden çok ezgi ile ilişkili olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır.⁽²⁶⁾ Türkülerde yapıyı belirleyen ezgidir. Türkü ezgiye göre biçimlenir. Bu biçimlenmede esas özellik bağlama dizeleri, yani kavuştaklardır. Bağlamalar genellikle ezginin gereklerine uyarak meydana gelirler. Bağlamanın boyutu seslenme, ünleme vb. biçimde birkaç kelime ile bir yahut daha fazla tam dize tutarı arasında değişir. Bağlama dizelerinin ölçüsü türkünün bentlerine uyabileceği gibi, hece sayısı ondan az veya fazla olabilir. Bu özelliklere dayanılarak türküler bent ve kavuştak dize sayıları esas alınarak tasnif edilmektedir.

Uyak düzeni ise, her biçimde değişmekle beraber genellikle bentler de kavuştaklar da kendi aralarında kafiyeli olmaktadır. Dörtlüklerle kurulmuş türküler de, çoğunlukla mani ya da koşma türünün, türkü ezgisiyle söylenmesinden oluşmaktadır. Nitekim kavuştaksız türkülerini böyle bir değiştirmenin ürünü sayabiliriz. Bunun yanında aruzla söylenmiş kimi nazımlar da ezgilerden dolayı türkü sayılmaktadır: Divan, Selis, Semai, Kalenderi, Satranç, Vezn-i Aher⁽²⁷⁾ gibi.

Cem Dilçin, Türküleri yapılarına göre şu şekilde tasnif etmiştir:⁽²⁸⁾

- 1) Bentleri mani dörtlükleriyle kurulan türküler
 - a) Mani dörtlükleriyle kurulan, kavuştaksız türküler
 - b) Kavuştakları mani biçiminde olan türküler
 - c) Kavuştakları bir dize olan türküler
 - d) Kavuştakları iki dize olan türküler
 - e) Kavuştakları üç dize olan türküler
 - f) Kavuştakları dört dize olan türküler
- 2) Bentleri dörtlüklerle kurulan türküler
 - a) Dörtlüklerle kurulan kavuştaksız türküler

²⁶⁾ DİZDAROĞLU; a.g.e., s. 107.

²⁷⁾ Atilla ÖZKIRIMLI; Türk Edebiyatı Ansiklopedisi, C. IV, İstanbul, 1982, s. 1172-1173.

²⁸⁾ Cem DİLÇİN; Türk Şiir Bilgisi, Anara, 1988, s. 296-305.

- b) Bentlerinin dördüncü dizesi kavuştak olan türküler
- 3) Bentleri üçlüklerle kurulan türküler
 - a) Üçlüklerle kurulan kavuşaksız türküler
 - b) Kavuştakları bir dize olan türküler
 - c) Kavuştakları iki dize olan türküler
 - ç) Kavuştakları üç dize olan türküler
 - d) Kavuştakları dört dize olan türküler
- 4) Bentleri beyitlerle kurulan türküler
 - a) Beyitlerle kurulan türküler
 - b) Kavuştakları bir dize olan türküler
 - c) Kavuştakları iki dize olan türküler
 - ç) Kavuştakları dört dize olan türküler

Mehmet Özbek, türkülerini şekil yapısına göre şu şekilde tasnif etmiştir: ⁽²⁹⁾

- 1) Bentleri mani dörtlüklerinden meydana gelen türküler (7-8'li)
- 2) Bentleri iki mısralı türküler
- 3) Bentleri üç mısralı türküler
- 4) Bentleri dört mısralı türküler
- 5) Bağlantısı her mısradan sonra tekrar edilen türküler
- 6) Bağlantısı başta olan türküler
- 7) Her bentten sonra değişik kalıpta iki ayrı bağlantısı olan türküler.

Hikmet Dizdaroğlu, yapısına göre türkülerini şu şekilde bölmüştür: ⁽³⁰⁾

- a) Mani kıtalarından kurulu türküler

²⁹⁾ Mehmet ÖZBEK; Folklor ve Türkülerim, İstanbul, 1975, s. 80.

³⁰⁾ DİZDAROĞLU; a.g.e., s. 107-119.

- b) Dörtlüklerle kurulu dördüncü dizeleri kavuştak olan türküler
- c) Dörtlüklerle kurulu türküler
- ç) Bentleri dörtlük, kavuştağı tek dize olan türküler
- d) Bentleri dörtlük kavuştağı iki dizeli olan türküler
- e) Bentleri dörtlük kavuştağı üç dizeli olan türküler
- f) Bentleri de kavuştakları da dörtlük olan türküler
- g) Bentleri dörtlük, kavuştakları beşlik olan türküler
- h) Üçlüklerle kurulan türküler
- ı) Bentleri üçlük, kavuştağı tek dizeli türküler
- i) Bentleri üçlük, kavuştakları iki dizeli türküler
- j) Bentleri de kavuştakları da üçlüklerle kurulu türküler
- k) Bentleri üçlük kavuştakları da üçlüklerle kurulu türküler
- l) İki dizeli türküler
- m) Bentleri iki, kavuştakları bir dizeli türküler
- n) Bentleri de kavuştakları da iki dizeli türküler
- o) Bentleri iki, kavuştakları altı dizeli türküler

P. Naili Boratav ise, yapı bakımından türkülerini şu şekilde tasnif etmiştir: ⁽³¹⁾

- I) Dört dizeli bentli türküler
- II) Üç dizeli bentlerden meydana gelmiş türküler
- III) İki dizeli bentlerden meydana gelmiş türküler
- IV) Beş dizeli bentlerden meydana gelmiş türküler
- V) Mani biçiminde oluşan türküler
- VI) Ölçüye, uyağa, uyak düzenine uymayan türküler

³¹⁾ BORATAV; a.g.e., s. 159-170.

Elazığ-Harput türkülerinde görülen türkülerin şekil yapısına bakıldığında bu türkülerin büyük bir çoğunluğunun dörtlüklerden oluştuğu görülmektedir. Türkülerin koşma ve mani nazım türünden türediği bilinmektedir. Halk edebiyatında gördüğümüz mani ve koşma türünün özellikleri Elazığ-Harput türkülerinde de görülmektedir. Koşma biçimindeki şiirler hece ölçüsünün 8'li veya 11'li kalıbıyla yazılır. Bentlerin uyak düzeni a, b, a, b veya a, b, c, b; sonraki bendler d, d, d, b; e, e, e, b şeklinde şemalandırılır. Elazığ-Harput türkülerinde koşma tipindeki güftelere pek rastlanılmamaktadır.

Elazığ-Harput musikisinde görülen türkülerin büyük bir çoğunluğunun nazım birimi dörtlüktür. Halk şiirinde görülen türlerin çıkış noktası mani ve koşma türüdür. Türkülerimiz de bu iki türden vücut bulmuştur. Elazığ-Harput türkülerinde görülen birçok türkünün yapısı mani şekline aittir.

Gerek dil, gerek gelenek ortaklığı bakımından çok geniş bir alana yayılmış olan mani, genellikle hece ölçüsünün 7'li, bazen de 8'li kalıbında olur. Maninin kafiye şeması şu şekildedir: I. bend: a, a, a, b; II. bend: c, c, d, c; III. bend e, e, f, e... Bu ana biçimler bölgelere, çağlara, şiir söyleme şartlarına, onun icrasında rol oynayan müzik öğesinin etkisiyle çeşitlenmelere yol açar. Bunlar, bendlerin dize sayılarının çoğalması ya da azalması "bağlama" (nakarat) görevini gören son dizinin genişlemesi, yani bende bağımsız bir "bağlama" parçasının eklenmesi gibi değişmelere uğrar.⁽³²⁾ Maninin ilk iki mısrasının son iki mısraya hazırlık için söylendiği, boş, doldurma sözler olduğu doğru değildir.

Doğu Anadolu bölgesinde mani kelimesinin yanında "bayatı" sözcüğü de kullanılmaktadır.⁽³³⁾ Bu manilere Elazığ, Urfa, Kerkük gibi yerlerde hoyrat adı verilmektedir. Bu maniler Elazığ-Harput türkülerinde oynak havaları "şıkıltım"ları oluşturduğu gibi, bazen uzun havaların güftelerini de oluşturmaktadır. Bu hoyratlar icra ediliş şekline göre çeşitli

³²⁾ BORATAV; a.g.e., s. 25.

³³⁾ BORATAV; a.g.e., s. 171.

adlar alırlar: Şirvan hoyratı, kesik hoyrat, bağrıyanık hoyratı , beşîrî hoyratı gibi...

Elazığ-Harput türkülerinde görülen mani türündeki türkü güftelerine şu örnekleri gösterebiliriz:

Meteristen ineydim,
Güllüm gile gideydim.
Eğer Güllüm ağlarsa,
Göz yaşını sileydim.

Cıgaramın dumanı,
Yoktur yârin imanı.
Altundan köşk yaptırdım,
Gümüşten merdivanı.

Kaşların ince ince
Ölürüm görmeyince.
Ben sana yâr mı derim
Sineme sarmayınca.

(93. türkü).

Saray yolu incedir,
Ne karanlık gecedir.
Yastık kurbanın olam,
Yâr yatışı nicedir?

Saray yolu düz gider,
Bir kınalı kız gider.
Seslendim ses vermedi,
O yâr küsmüş, tez gider.

(98. türkü)

Cinaslı manilerden seçilen kesik hoyrat (uzun hava)lara şu örneği gösterebiliriz:

Oh olsun oh olsun,
Kaş yay, kirpik oh olsun
Dostlar der yazık yazık,
Düşman der oh olsun.

(69. türkü)

Elazığ-Harput türkülerinde görülen hoyrat tipi uzun havaların yanında “maya” denilen uzun hava şeklini de görmekteyiz. Harput mayasına şu örneği gösterebiliriz:

Bir gül için bülbül giymiş karalar,
Sinem üzre göz göz olmuş yaralar.
Bu dert beni iflah etmez paralar,
Benim derdim dermanım bilen yok.

(70. türkü)

Bunun yanında Elazığ-Harput türkülerinde dörtlüklerin yanında, üç dizeden oluşmuş türkülerin de önemli varlığı göze çarpmaktadır. Bunlar genellikle nakaratlarla diğer bentlere bağlanırlar:

Evlerinin önü hamama yakın,
Hamamdan çıkanın seyrine bakın,
Sağına soluna liralara takın.

Yâr dediğin göz yormadan gelir mi?

Aşka düşen ağlamadan gelir mi?

Bunun yanında Elazığ-Harput türkülerinin içinde şarkı türünü de görmekteyiz. Bunlar bazen iki dizeden, bazen de dört dizeden oluşur:

Sinemde bir tutuşmuş yanmış ocağ olaydı,

Zülfün karanlığında bezme çerağ olaydı.

Nolaydı yâr nolaydı, yâr bâde dolduraydı,

Şu garip gönlüm için kanun icad olaydı.

(20. türkü)

İki dizeden, üç dizeden, dört dizeden oluşmuş bu türkülere ilaveten, beş dizelik, altı dizelik türküler de görmekteyiz. Aralarındaki bağlantı genellikle kavuştaklarla birbirine bağlanır. Görüldüğü gibi Elazığ-Harput türkülerinde genellikle mani tipi dörtlükler vardır. Bunun yanında üçlükler, ikilikler de vardır. Dörtlükler veya bentler arasındaki bağlantıyı ise kavuştaklar, yani nakaratlar oluşturur.

Yapılarına göre, Elazığ-Harput türkülerini şu şekilde tasnif edebiliriz:

A) Dörtlüklerden Oluşmuş Türküler

1. Dörtlüklerle kurulmuş bağlantısız (kavuştaksız) türküler:

5, 18, 22, 28, 38, 40, 51, 55, 56, 61, 63, 66, 68, 69, 76, 83, 88, 91, 94, 113, 116, 121, 128, 134, 142, 144, 148, 152, 155, 158. türküler

2. Dörtlüklerle kurulmuş bağlantıları tek dize olan türküler:

57, 62, 85, 159. türküler.

3. Dörtlüklerle kurulmuş, bağlantıları iki dizeden oluşan türküler:

4, 16, 32, 60, 64, 67, 70, 86, 90, 98, 99, 106, 112, 115, 125, 130. türküler.

4. Dörtlüklerle kurulmuş bağlantıları üç dize olan türküler:

111, 114, 127, 137, 157. türküler

5. Dörtlüklerle kurulmuş üç dizelik bağlantıları değişen türküler:

33, 71, 73, 120. türküler

6. Dörtlüklerle kurulmuş, bağlantıları dört dizeden oluşan türküler:

9, 12, 25, 30, 42, 46, 52, 59, 107, 108, 109, 117, 118, 119, 123, 126, 132, 133, 135, 136, 149, 150 156. türküler.

7. Dörtlüklerle kurulmuş dört dizelik bağlantısı değişen türküler:

50, 78, 93, 100, 154. türküler.

8. Dörtlüklerle kurulmuş son dizesi bağlantı olan türküler:

65. türkü.

9. Dörtlüklerle kurulmuş bağlantısı beş dize olan türküler:

3, 11, 27, 31, 34, 36, 151. türküler.

10. Dörtlüklerle kurulmuş bağlantısı altı dizeden oluşan türküler:

103, 122, 129. türküler.

B) Üçlüklerle Kurulmuş Türküler

1. Üçlüklerle kurulmuş bağlantısı tek dizeden oluşan türküler:

39, 146. türküler.

2. Üçlüklerle kurulmuş bağlantısı iki dizeden oluşan türküler:

1, 2, 6, 10, 13, 17, 19, 23, 35, 44, 45, 48, 74, 75, 79, 82, 87, 92, 97, 104, 105, 124, 138. türküler.

3. Üçlüklerle kurulmuş, iki dizeden oluşan bağlantıları değişen türküler:

14, 17, 21, 26, 29, 37, 84, 102, 131, 140, 145. türküler.

4. Üçlüklerle kurulmuş bağlantısı üç dizeden oluşan türküler:

8, 43, 80, 139, 147. türküler

5. Üçlüklerle kurulmuş üç dizelik bağlantısı değişen türküler:

54, 77, 96, 141. türküler

6. Üçlüklerle kurulmuş beş dizelik bağlantısı değişen türküler:

101. türkü.

7. Üçlüklerle kurulmuş bağlantısı altı dizeden oluşan türküler:

7; 95. türküler.

8. Üçlüklerle kurulmuş altı dizelik bağlantısı değişen türküler:

81. türkü.

C) İki Dizeden Oluşan Türküler

1. İki dizeden oluşmuş, bağlantısız türküler:

72. türkü.

2. İki dizeden oluşmuş, bağlantısı tek dizeden oluşan türküler:

39. türkü.

3. İki dizeden oluşmuş, bağlantısı iki dize olan türküler:

20, 143. türküler.

4. İki dizeden oluşmuş, iki dizelik bağlantısı değişen türküler:

47. türkü.

5. İki dizeden oluşmuş, bağlantısı üç dizeden oluşan türküler:

53. türkü.

6. İki dizeden oluşmuş, bağlantısı dört dizeden oluşan türküler:

15, 41. türküler.

7. İki dize + iki bağlantı + iki dize + iki bağlantıdan oluşan türküler:

110. türkü.

8. İki dize + üç bağlantılı + iki dize + yedi bağlantıdan oluşan türküler:

49. türkü.

9. İki dize + yedi bağlantı + iki dizeden oluşan türküler:

24. türkü.

D) Bağlantısı Başta Olan Türküler

153. türkü.

C) EZGİLERİNE GÖRE ELAZIĞ-HARPUT TÜRKÜLERİ

Diğer halk şiiri türleri gibi, türkünün de en büyük ayrımı ezgisindedir. Türkülerin ayrılığı şekilde değil, bestesindedir. Yani bu şekil, edebî bir şekil olmayıp tamamıyla musikiye haiz bir türdür.⁽³⁴⁾

Halk musikisiyle ilgilenen araştırmacılar türkülerimizi tasnif ederken, birçok değişik tasnif kullanmışlardır. Ezgilerine göre türkülerimizi birçok değişik şekilde tasnif etmek mümkündür.

Türkülerin en önemli özelliğinin ezgileri ve ritimleri olduğunu düşünen araştırmacılar, ezgilerine göre türkülerini iki ana bölümde incelemeyi uygun görmüşlerdir:

1) Usullü türküler

2) Usulsüz türküler⁽³⁵⁾

Mahmut Ragıp Gazimihal, türkülerini ezgilerini dikkate alarak ikiye ayırmaktadır: 1) Usulsüz olanlar 2) Usullü olanlar.⁽³⁶⁾

Cahit Öztelli ise, halk musikisini usul bakımından iki bölüme ayırmaktadır:

1) Uzun havalar

2) Kırık havalar⁽³⁷⁾

Mehmet Özbek de, M. Ragıp Gazimihal gibi türkülerini usullü olanlar ve usulsüz olanlar olmak üzere ikiye ayırmıştır.⁽³⁸⁾

³⁴⁾ DİZDAROĞLU; a.g.e., s. 103.

³⁵⁾ GÖZAYDIN; a.g.e., s. 27.

³⁶⁾ DİZDAROĞLU; a.g.e., s. 105.

³⁷⁾ ÖZTELLİ; a.g.e., s. 30.

³⁸⁾ ÖZBEK; a.g.e., s. 67.

Cem Dilçin de, türkülerini ezgilerine göre usullü olanlar ve usulsüz olanlar olmak üzere ikiye ayırmıştır. ⁽³⁹⁾

Yapılan bu tasniflerin yetersiz olduğu görüşünü belirten bazı araştırmacılar, Türk halk musikisi ezgilerini, yeni sınıflandırmaya tabi tutmanın yararlı olacağı görüşünü ileri sürmüşlerdir. Bu amaçla Türk halk musikisindeki serbest ritim hususiyetlerini şu şekilde sınıflandırmışlardır:

Halk müziğimizi önce 3 ana gruba ayırmak mümkündür:

- 1) Enstürmental Musiki (Saz musikisi)
- 2) Vokal Musikisi (Sözlü Musiki)
- 3) Vokal - Enstürmental Musiki ⁽⁴⁰⁾

Müzikal form açısından da, Türk halk musikîsi ezgilerini, teknik olarak 3 gruba ayırmak mümkündür:

1. Ritimli (Usullü) Ezgiler: Bu ezgilere kırık hava da denmektedir.
2. Serbest Ritimli Ezgiler: İster vokal, ister enstürmental, isterse vokal-enstürmental ezgiler olsun, müzikal biçim tamamen serbest bir ritimdedir.
3. Karışık (Karma) Ritimli Ezgiler: Yine ister enstürmental, isterse vokal-enstürmental ezgiler olsun, müzikal biçimde, ritimli ve serbest ritimli muhtelif bölümler vardır; bu iki ritmik yapı ezgilerin muhtelif kısımlarında görülebilir. ⁽⁴¹⁾

Usullü türküler genellikle oyun havaları olup Konya'da oturak, Urfa'da kırık hava, Ege'de zeybek; Ordu, Giresun, Trakya ve Marmara'da karşılama, Harput'ta şıkıltım, Karadeniz kıyılarında horon, Isparta ve Eğirdir'de datdiri, Kars ve Erzurum'da sümmani ağzı adlarıyla da bilinmektedir. ⁽⁴²⁾

³⁹⁾ Cem DİLÇİN; Türk Şiir Bilgisi, Ankara, 1983, s. 290.

⁴⁰⁾ Salih TURHAN; Mustafa ÖZGÜL; Kubilay DÖKMETAS; Notalarıyla Uzun Havalarımız, Ankara, 1996, s. 22.

⁴¹⁾ TURHAN, ÖZGÜL, DÖKMETAS; a.g.e., s. 22.

⁴²⁾ GÖZAYDIN; a.g.e., s. 27.

Türküler ve oyun havaları gibi, ölçüsü ve ritmi belli olan parçalara “kırık hava” denmektedir.⁽⁴³⁾

Elazığ-Harput'ta da, bu türkülere kırık hava adı verilmektedir. Bunun yanında Harput'ta söylenen usullü, oynak havalara yerli tâbirle “şıkıltım” adı verilmektedir. Elazığ-Harput türkülerinin büyük bir çoğunluğunu usullü türküler oluşturmaktadır. Bu türkülerdeki yapı genellikle ikiliklerden, üçlüklerden, ve dörtlülüklerden oluşmaktadır. Bazılarında kavuştak bölümleri bulunmakta, bazılarında da bulunmamaktadır. Bu türkülerde işlenen konunun başında aşk, seveda, ölüm, ayrılık vb. konular gelmektedir.

Bu gruba giren türkülerden birçoğunun güfteleri bulunmaktadır. Bunun yanında bazı türküler oyun havaları amaçlıdır. Bazılarında söz vardır, bazılarında yoktur. Bu bölümdeki türküler nitelikli oyun havaları sözsüz, müstakil oyun ezgisi ve hiç sözü olmayan oyun ezgisinden oluşmaktadır.⁽⁴⁴⁾

Usulsüz olanlara uzun havalar denir.⁽⁴⁵⁾ Dizisi bilinen ve dizi içindeki seyri belli, ölçü ve ritim bakımından serbest olan halk ezgilerine uzun hava denilmektedir.⁽⁴⁶⁾

Muzaffer Sarısözen, uzun havaları şöyle tarif etmektedir: Ölçü ve ritim bakımından serbest olduğu halde dizisi bilinen ve dizi içinde seyri belli kalıplara bağlı bulunan ezgilere “uzun hava” denmektedir.⁽⁴⁷⁾

Halk musikisi bakımından büyük bir önem taşıyan uzun havalardan birkaçının adı şöyledir: Bozlak, Maya, Garip, Kerem, Hoyrat, Divan, Kesik, Yanık, Müstezat, Aydos, Eğin, Türkmene.⁽⁴⁸⁾

Usulsüz olanlar, süre birimine bağlı kalmaksızın nota değerleri ile usulsüz olan türkülerdir. Uzun havalar şeklinde genel bir ad taşıyan,

⁴³⁾ ÖZTELLİ; a.g.e., s. 31.

⁴⁴⁾ Salih TURHAN; Harput-Elazığ Musiki Folkloru, Ankara, 1990, s. IX.

⁴⁵⁾ Mehmet ÖZBEK; Folklor ve Türkülerimiz, İstanbul, 1994, s. 67.

⁴⁶⁾ Nida TÜFEKÇİ; “Uzun Havalar”, Folklor Doğru, Yıl I, Sayı 1, Ekim 1969, s. 2.

⁴⁷⁾ TURHAN, ÖZGÜL, DÖKMETEŞ; a.g.e., s. 16.

⁴⁸⁾ ÖZTELLİ; a.g.e., s. 31.

bunların ayrıca ağıt, bozlak, çukurova, divan, hoyrat, kayabaşı, koşma, maya, türkmeni adlarıyla anılan çeşitleri de bulunmaktadır. ⁽⁴⁹⁾

Bu çeşit değişik adlarla bilinen uzun havalar, ağız denilen mahalli üslûpla birbirinden ayrılırlar: Urfa ağız, Eğin ağız, Kerkük ağız, Harput ağız... ⁽⁵⁰⁾

Bilindiği gibi halk musikîsi, ezgilerine göre “uzun hava” ve “kırık hava” olmak üzere iki tarzdan ibarettir. Bu iki tarzın dışında, her iki özelliği de bünyesinde bulunduran üçüncü bir tarz daha vardır ki “orta hava” diye nitelendirildiği halde, henüz resmiyet kazanmış bir adı yoktur. ⁽⁵¹⁾

Salih Turhan, Elazığ-Harput türkülerini ezgilerine göre, şu şekilde tasnif etmiştir:

1) Kırık Havalar (Sözlü Olanlar):

a. Türküler

b. Oyun Havaları (Sözlü ve sözsüz olanlar)

2) Uzun Havalar:

a. Ezgi bölümü usullü, söz bölümü serbest (Resitativ) ritmik ayaklı olanlar

b. Ezgi ve söz bölümü serbest (Resitativ) ayaklı olanlar ⁽⁵²⁾

Harput ve çevresinde, Anadolu'nun hiçbir bölgesinde olmayan, Orta Asya'dan gelme en eski bestelere rastlanıldığı gibi, ayrıca bir makam tertibi de vardır. Halk şiirinde makam tabiri yerine ayak tabiri de kullanılmaktadır. Bu tertip “peşrev”den sonra gazel (ağır hava), arkasından ağır türküler, bu türkünün şevkiyle arada söylenen yüksek hava ve bu yüksek havanın ayağından gelen oynak türküler, yerli deyimiyle “şıkıltımlar” olmak üzere bir düzene bağlıdır. ⁽⁵³⁾

⁴⁹⁾ GÖZAYDIN; a.g.e., s. 27.

⁵⁰⁾ ÖZBEK; a.g.e., s. 67.

⁵¹⁾ TURHAN, ÖZGÜL, DÖKMETEŞ; a.g.e., s. 1.

⁵²⁾ TURHAN; a.g.e., s. IX-X.

⁵³⁾ Fikret MEMİŞOĞLU; *Harput Âhengi*, Ankara, 1988, s. 9.

Türk musikisinin növesini teşkil eden makamlardan, Harput musikisinde şu makamlar yer etmiştir:

- 1) Saba
- 2) Nihavend
- 3) Mahur
- 4) Hicaz
- 5) Uşak
- 6) Beyati
- 7) Rast
- 8) Hüseyinî
- 9) Karçıgar
- 10) Hüzam
- 11) Acem-i Aşran
- 12) Muhayyer⁽⁵⁴⁾

İshak Sunguroğlu, Harput türkülerini şu şekilde tasnif etmiştir: Ağır Havalar, Uzun Havalar, Oynak Havalar olmak üzere 3'e ayırmıştır.⁽⁵⁵⁾

İshak Sunguroğlu, Ağır Havaları:

- a) Rast
- b) Nihavend
- c) Mahur
- d) Hicaz
- e) Saba
- f) Uşak
- g) Beyati

⁵⁴⁾ SUNGUROĞLU; a.g.e., s. 45.

⁵⁵⁾ SUNGUROĞLU; a.g.e., s. 45.

- h) Hüseynî
- ı) Nevruz (Karçıgar)
- i) Muhalif (Hüzzam)
- j) Acem-i Aşran
- k) Muhayyer

diye on iki makama ayırmıştır. Bu esas makamlara Harput'ta icra edilen şu sekiz makamı da eklersek, ağır havalarımızın sayısı yirmiyi bulur:

- a) Divan
- b) Tecnis
- c) Müstezat
- d) İbrahimîye
- e) Tatvan
- f) Varsak
- g) Elezber
- h) Kürdi ⁽⁵⁶⁾

Elazığ-Harput türkülerinin büyük bir bölümünü ağır havalar ve oynak havalar oluşturmaktadır. Bu yirmi makam icra edilirken gazellere, nefeslere de yer verilir.

Elazığ-Harput türkülerinin çekirdeğini bu yirmi makam-fasıl oluşturmaktadır. Bu türküler icra edilirken, musiki fasına peşrevle başlanır. Bu fasla genellikle Harput'un oynak (şıkıltım) türkülerinden biri ile başlanır. Bu türküler her makamda değişebilir. Bu oynak türkülerden, kırık havalardan sonra gazeller, gazelleden sonra şıkıltım havalar, daha sonra hoyratlar ve mayalara kolaylıkla geçilir.

⁵⁶⁾ SUNGUROĞLU; a.g.e., s. 45-46.

Bazen de fasıllara şarkılarla girilir. Şarkılardan sonra gazeller okunur, bu gazellerden sonra, gazel makamına ait aynı makamda türküler okunur. Bu türkülerin ayağından sonra genellikle hoyratlar, mayalar okunur.

Kimi zamanlarda da fasla peşrevle başlanır, peşrevden makama ağır bir türkü, sonra bir gazel, ardından aynı makamdan türkü-şarkı, daha sonra mayalar ve hoyratlar okunur.

Elazığ-Harput türkülerinde hemen hemen her makamın kendisine ait belirli gazelleri ve türküleridir. Bu sistemde türküler ve şarkılar iç içedir. Elazığ-Harput türkülerinde bir makamdan başka bir makama geçiş çok kolaydır. Meselâ, Rast faslına, aynı makamdan bir Harput türküsüyle giriş yapılır. Bu türkünün bir kuplesi söylendikten sonra Fuzuli'nin "Ah eylediğim serv-i hıramanın içindir" diye başlayan gazeli okunur. Bundan sonra bir şarkı, ardından beşiri hoyratı okunur. Daha sonra ağır türküler okunur, ardından bir şarkı ile fasla son verilir.⁽⁵⁷⁾

Türkülerimizin içinde hemen hemen her makamın kendisine ait seçilmiş gazelleri ve türküleridir okunmaktadır. Hicaz faslına ait gazelden sonra yine aynı makama ait türküler, şarkılar seçilmektedir. Muhalif makamına ait gazelden sonra aynı makama ait şarkılar, türküler okunur. Daha sonra aynı makama ait hoyratlar okunur. Bu bazen de maya olabilmektedir.

Elazığ-Harput türkülerinin içinde kırık havaların çok önemli bir yeri vardır. Bu kırık havaların içinde ağır türküler, eski şarkılar, yerli deyişle "şıkıltım" denen oynak türküler yer almaktadır. Bu şıkıltımlarda bazen söz, bazen de oyun ön plâna çıkmaktadır. Buna ilaveten kırık havaların yanında "yüksek hava" diye vasıflandırılan "uzun hava"ların da önemli bir yeri vardır. Bu uzun havaların büyük bir çoğunluğunu hoyratlar ve mayalar oluşturmaktadır. Hoyratların: şirvan hoyratı, bağrıyanık hoyrat, kürdili hoyrat, kesik hoyrat, beşiri hoyrat, muhalif hoyrat adlı alt dalları da bulunmaktadır.

⁵⁷⁾ SUHGURÖĞLU; a.g.e., s. 46-47.

Bu uzun havalara: a) Müstezat, Harput Mayası, Divan, Bağrıyanık, Kesük (Kesik), Beşiri, Varsak, Tecnis, İbrahimiye. b) Elezber, Cıgalı Maya, Yola Gel Sevdiğim, Muhalif, Kürdi, Ölüm Hoyratı⁽⁵⁸⁾ gibi özel adı ve ezgisi olan uzun havaları da katabiliriz.

Söyleniş şekline göre, Elazığ-Harput türkülerinde görülen uzun havaları, bu makamlarda icra etmek mümkündür. Bu maya ve hoyrat türündeki uzun havaların dışında, Elazığ-Harput musikisinde görülen önemli bir özellik de gazellerin varlığıdır. Bu gazeller bazen Harputlu divan şairlerinin gazellerinden seçilebileceği gibi, bazen de klasik divan şiirinin büyük şairlerinin nefis gazellerinden seçilmektedir. Şeyh Galib, Nevres, Raşit, Fuzûli, Yunus Remzi Efendi, Kosesefer Hacı Reşit Efendi, Nedim gibi klasik şairlerin şiirlerinden (özellikle gazellerinden) istifade edilmektedir.

Elazığ-Harput türkülerini ezgilerine göre tasnif ederken; kırık havalar ve uzun havalar (yüksek havalar) şeklinde tasnif etmek mümkündür.

İshak Sunguroğlu; uzun havalarımızı şu şekilde tasnif etmiştir: ⁽⁵⁹⁾

1) Mayalar

2) Hoyratlar

a) Şirvan Hoyratı

b) Bağrıyanık

c) Kürdili Hoyrat

d) Kesik Hoyrat

e) Beşiri Hoyrat

f) Muhalif Hoyrat

Elazığ-Harput musikisinde, uzun havalara “yüksek hava” da denmektedir.⁽⁶⁰⁾ Yüksek havalara, kayabaşı veya Hoyrat adı da

⁵⁸⁾ TURHAN; a.g.e., s. IX - X.

⁵⁹⁾ SUNGUROĞLU; a.g.e., s. 46.

⁶⁰⁾ MEMİŞOĞLU; a.g.e., s. 4.

verilmektedir.⁽⁶¹⁾ Bu hoyratlar, Anadolu'nun diğer bölgelerinde söylenen uzun havaların hiçbirine benzemez. Ses ve makam bakımından bilhassa maya ve hoyratlar ile Harput musikisi, Doğu Anadolu'nun seçkin musikilerinden biri konumundadır. Bu besteler en hissiz insanları bile coşturacak, kendinden geçirecek, durgun ruhları bile heyecan ve coşkuya sevkedecek niteliktedir.⁽⁶²⁾

Seslerini sevdiklerine duyurmak amacıyla sevdalılar, en çok mayalara ve hoyratlara müracaat etmişlerdir. Bu nefis hoyratlar, mayalar dinleyenleri kendinden geçirir. Sevda çekenler, gönül yarası çekenler bu hoyratları, mayaları dinleyince kendilerinden geçerler. Her ikisi de Hüseyini ve Beyati fasılları arasında yer aldıkları gibi, Harput'un en tesirli ve en sevilen havaları sayılırlar.

Mayalar ve hoyratlar daima dörtlüklerle solo hâlinde söylenir.⁽⁶³⁾ Maya, Türk halk musikisinde bir şekildir. Genellikle Doğu Anadolu'ya mahsus olan maya, bu bölgede, halk tarafından en çok tercih edilen şekillerden birisidir. Özellikle Urfa, Diyarbakır, Kemaliye (Eğin), Elazığ-Harput yörelerinde bu tarz söyleyiş son derece önemli bir yer tutmaktadır. Fakat bu türün kaynağının Elazığ-Harput olduğu söylenmektedir. Mayalar da genellikle aşk, sevda, ölüm, ayrılık, sevgiliyi övme gibi konular işlenir.⁽⁶⁴⁾

Uzun havalarımızın içinde mayalar önemli yer tutmaktadır. Özellikle "Harput Mayası" dinleyenleri kendinden geçirir.⁽⁶⁵⁾ Harput mayası şu şekildedir:

⁶¹⁾ MEMİŞOĞLU; a.g.e., s.12.

⁶²⁾ SUNGUROĞLU; a.g.e., s. 71

⁶³⁾ SUNGUROĞLU; a.g.e., s. 72.

⁶⁴⁾ TURHAN, ÖZGÜL, DÖKMETAŞ; a.g.e., s. 45.

⁶⁵⁾ Ferruh ARSUNAR; Elaziz Halk Türküleri ve Oyunları, İstanbul, 1936, s. 35.

Harput Mayası

Hicran açmıştır gönlümde yara,

Zavallı gönlümün neşesi kara!

Taliin zulmeti yol vermez yâra,

Bahtım kara, sümbül kara, gül kara!

Bir gül için bülbül giymiş karalar,

Sinem üzre göz göz olmuş yaralar...

Bu dert beni iflâh etmez yaralar,

Benim derdim dermanımı bilen yok.

Sine gerdim siteminin sengine!

Söz olur mu zülûflerin rengine?

Güzellikte kimse gelmez dengine,

Benim nazlım bir danedir bir dane!

Taze civan! Her gördüğün vurulma!

Mağrurlanıp güzelliğın kurulma!

Geçer bir gün bu güzellik, yorulma!

Bu dünyadır, çarhın bozar tez felek.

Bir kara kaş, bir kara göz sende var,

Bir yaramaz deli gönül bende var,

Çok zamandır hasretinle yanarım,

Demezsin ki: Derde deva, bende var!..

Âşık Sultan ne gezersin bu dağda?

Kaküllerin tel tel olmuş bu çağda.

Ben giderken güller çoğdu bu bağda!

Meğer olmuş benden sonra talan yâr!

Humar gözlüm ya bu şayan düşer mi?
 Sen burda kal, ben dağları aşım yâr!
 Fikrettikçe tutuştuğum günleri,
 Eksik olmaz, didelerden yaşıım yâr

Mayalar dörtlükler halinde ve solo olarak söylenmektedir. Maya dörtlüklerine şu örnekleri verebiliriz: ⁽⁶⁶⁾

“Kerem eyle yüzün döndür bana yâr,
 Gözüm seni görmeyeli kaç gündür,
 Kimi görsem benzetirim sana yâr,
 O kadar ki, bu gözlerim şaşkındır.”

“Susam açmış, sümbül açmaz, gül ağlar.
 Gül dalına bülbül konmuş zar ağlar.
 Benim gönlüm melül mahzun kan ağlar
 Canı nidem, cananımdan ayrıldım.”

Hoyrat, horyat, koyrat ve koryat adı verilen ve yazarları belli olmayan cinaslı dörtlükler, halk edebiyatının ve musikisinin en ince ve güzel örneğini teşkil eden bir çeşit düzme (nazım) ve ezgi (nağme) şeklidir. Cinassız düz kafiyeyle olanları da vardır, bunların bir kısmına “mani” adı verilmektedir. ⁽⁶⁷⁾ Cinaslı olanlarına İstanbul’da “ayaklı mani” denmektedir. ⁽⁶⁸⁾

⁽⁶⁶⁾ SUNGUROĞLU; a.g.e., s. 72-75.

⁽⁶⁷⁾ Ata TERZİBAŞI; Kerkük Hoyratları ve Manileri, İstanbul, 1975, s. 37.

⁽⁶⁸⁾ TERZİBAŞI; a.g.e., s. 38.

Hoyrat, Türk halk müziği bünyesinde “uzun havalar” grubuna giren, belirli bir seyri ve dizisi olan kalıplarıyla serbest bir şekilde icra edilen halk müziği türüdür. Diğer uzun hava çeşitlerine göre daha gür ve daha güçlü bir şekilde icra edilir. ⁽⁶⁹⁾

Uzun havaların söylendiği belirli ezgi kalıplarına “usul”, “ağız”, “ayak” denilmektedir. Bu usuller klasik Türk müziği makamlarına benzese de sistem, teknik ve icra bakımından onlardan farklılık arz eder. Hoyratların yaygın olduğu yerler Elazığ, Diyarbakır, Urfa ve Kerkük’tür. ⁽⁷⁰⁾

Salih Turhan, Elazığ-Harput türkülerinde görülen uzun havaları şu şekilde bölmüştür: ⁽⁷¹⁾

a) Ezgi bölümü usullü, söz bölümü serbest (resitativ) ritmik ayaklı olanlar.

Bu bölümde: Müstezat, Bağrıyanık, Harput Mayası, Divan, Şirvan, Kesük (Kesik), Beşiri, Varsak (Varsağı), Tecnis, İbrahimiye gibi özel ad ve ezgisi olan makamları sayabiliriz.

b) Ezgi ve söz bölümü serbest (resitativ) ayaklı olanlar.

Bu bölümü: Elezber, Cıgalı Maya, Yola Gel Sevdığım, Muhalif, Kürdi ve Ölüm Hoyratı gibi özel adları olan uzun havalar oluşturmaktadır.

Okuyucu bu hoyratları okurken “ah, ah, hele kurban, hele zalım, vah, zalım, kurban, hayran, nedem” gibi seslenmelerle (ünlemlerle) ayak tutulur. Genellikle uzun havadan sonra oynak havalar, yerli tabirle şıkıltımlar okunur. Nadiren de olsa, uzun havalardan sonra uzun havalara geçilebilir.

Elazığ-Harput musikisinde okunan uzun havaların önemli bir özelliği de, uzun hava, bir dörtlük güfte ile okunmakta ve her mısradan önce, fazla uzun olmayan müstakil açışlar yapılmaktadır. ⁽⁷²⁾

⁶⁹⁾ TURHAN, DÖKMETAŞ, ÖZGÜL; a.g.e., s. 42.

⁷⁰⁾ TURHAN, ÖZGÜL, DÖKMETAŞ; a.g.e., s. 42-43.

⁷¹⁾ TURHAN; a.g.e., s. IX.

⁷²⁾ TURHAN; a.g.e., s. XI.

Elazığ-Harput türkülerinin uzun havalar bölümünde hoyratlara geniş yer verilmektedir. Hoyratlara şu dörtlükleri örnek olarak gösterebiliriz:

“Sürme beni, sürme beni,
Her göze sürme beni.
Eşikte kulun olam,
Kapından sürme beni.”

“Gül emem, gül emem
Gül koklıyam, gül emem.
Gönlü şad olan gülsün,
Dertliyim ben gülemem.”

“Derde kerim, derde kerim
Gam derer, derd ekerim
Yas tutma deli gönül
Mevlâ her derde kerim.”

“Gamze deler, gamze deler,
Gam vurur, gamze deler.
Sinemi Hakkak delemes,
Delerse gamze deler.”

“Yârim kara dağlıdır,
Gönlüm yâra bağlıdır.
Değme tabip yarama,
Yâr elinden bağlıdır.” ⁽⁷³⁾

“Al benden, al benden,
Yeşil senden, al benden
Ya benim muradım ver,
Ya bu sevdan al benden!”

“Yar içerden yar içerden,
Kes bağrım yar içerden.
Gözlerim kapında kaldı,
Çıkmadı yâr içerden.” ⁽⁷⁴⁾

“Kara gözler!
Karadır kara gözler!
Gemim deryada kaldı,
Yelkenim kara gözler.”

“Sana dağlar,
Kar yağmış sana dağlar.
Dutaydım yâr elinden
Çıkaydım sana dağlar.” ⁽⁷⁵⁾

⁷³⁾ MEMİŞOĞLU; a.g.e., s. 20-21.

⁷⁴⁾ SUNGUROĞLU; a.g.e., s. 80-81.

⁷⁵⁾ ARSUNAR; a.g.e., s. 47.

“Bûlbûl güle mi geldin?
Laldin dilme mi geldin?
Bildin gülde vefa yok,
Bile bile mi geldin?”

“Bu dağın oylumuna
Kuş konar yaylımına
Eğil gözlerin öpem
Geldik yol ayırımına.” ⁽⁷⁶⁾

“Ağa yollum sen bu elden gideli,
Ağlamaktan gözüm yaşı sel olmuş.
Ah ü vahla câhil ömrüm çürümüş,
Her anım gün, her günüm bir yıl olmuş.

Coşkun sular gibi gönlüm taşalı,
Hasretinle karlı dağlar aşalı,
Ey sevdiğim, senden ayrı düşeli!
Söyleyemez tuti dilim lâl olmuş.

Eller güler, benim bahtım karada,
Yıkılaydı olan dağlar arada.
Koydun beni, melûl mahzun burada
Sensiz hâlim başkuşlara dal olmuş.” ⁽⁷⁷⁾

⁷⁶⁾ MEMİŞOĞLU; a.g.e., s. 64.

⁷⁷⁾ MEMİŞOĞLU; a.g.e., s. 118.

“Oh olsun, oh olsun,
 Kaş yay, kirpik oh olsun.
 Dostlar der, yazık yazık,
 Düşmanlar der oh olsun.”

“Alma yanı, alma yanı,
 Kızarmış alma yanı.
 Nasıl kabre koyarlar,
 Muradın almayanı.”

“Ter sinemi, ter sinemi
 Ter bürür, ter sinemi
 Devri dönesi felek
 Her işin tersine mi?”

“Daldalanam, daldalanam,
 Dalım yok, daldan alam.
 Ben feleğe neyledim
 Komaz ki daldalanam.”

“Yâra benden, yâra benden
 Deyin ki yâra, benden
 Ne biter, ne tükenir,
 Ok senden, yara benden.”⁽⁷⁸⁾

⁷⁸⁾ MEMİŞOĞLU; a.g.e., s. 45.

Elazığ-Harput musikisi içinde kırık havaların ve uzun havaların önemli bir yeri vardır. Elazığ-Harput türkülerini icra ederken peşrev; peşrevden sonra hangi makama girilecekse o makama ait şarkılar, türküler seçilmektedir. Daha sonra aynı makama ait gazeller icra edilmektedir. Gazellerden sonra oynak türküler (şıkıltımlar) okunmaktadır. Bu oynak havalardan sonra genelde aynı makama ait hoyratlar ve mayalar okunmaktadır. Görüleceği gibi Elazığ-Harput musikisi içinde ağır türküler, oynak türküler, gazeller, uzun havalar belli bir âhenk oluşturmaktadır. Biz de Elazığ-Harput türkülerini ezgisine göre tasnif ederken, kırık havalar ve uzun havalar olarak tasnif ettik. Bunların içine gazelleri de aldık. Gazelleri almamızın sebebi, günümüzde müzik icrasında yer almasındandır.

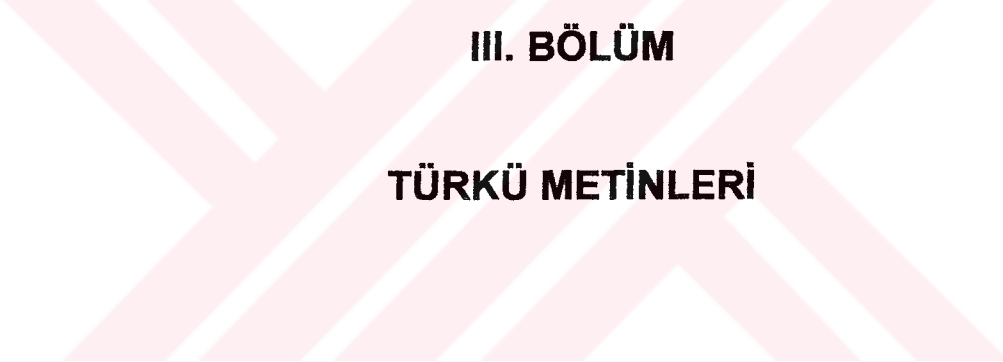
Elazığ-Harput türkülerini ezgilerine göre şu şekilde tasnif edebiliriz:

1) Kırık Havalar

- a) Şıkıltımlar
- b) Ağır havalar
- c) Şarkılar

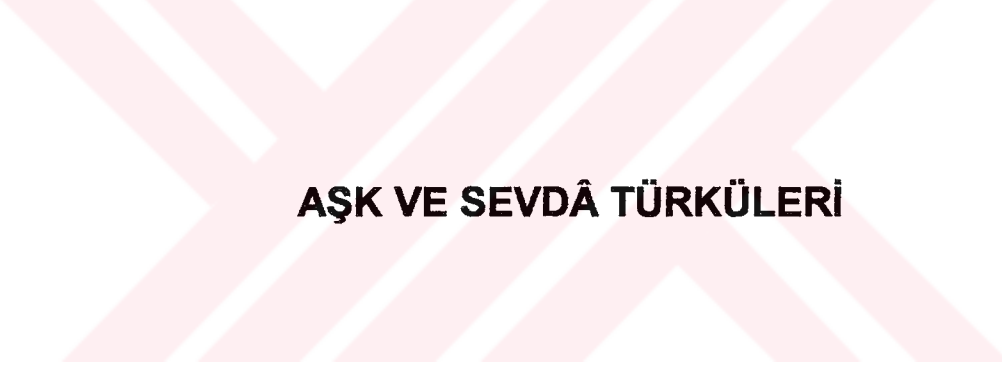
2) Uzun Havalar

- a) Mayalar
- b) Hoyratlar
- c) Gazeller

III. BÖLÜM

TÜRKÜ METİNLERİ

AŞK VE SEVDÂ TÜRKÜLERİ

- 1 -

YÜKSEK MİNARE TÜRKÜSÜ*

Yüksek minarede kandiller yanar,
Kandilin üstüne bülbüller konar,
Herkes sevdiğine böyle mi yanar?

Nakarat Ellerin benimle ne kavgası var?
Gül ile bülbülün har davası var.

Yüksek ayvanlarda yatmış uyumuş,
Ela gözlerini uyku bürümüş,
Ezel küçücükü şimdi büyümüş.

Nakarat

Yüksek ayvanlardan attım kendimi,
Görmedim alemde yarın dengini,
Kırmızı güllerden almış rengini.

Nakarat

* Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Ahengi, Ankara, 1988, s. 47

Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Halk Bilgileri, Elazığ, 1995, s. 158.

Bu kaynakta, I. bentte geçen "minarede" kelimesi yerine "ayvanda" kelimesi geçmektedir.

III. bendin II. dizesi "Çok aradım bulamadın dengimi" şeklinde geçmektedir.

Salih TURHAN; Harput-Elazığ Musiki Folkloru, Ankara, 1990, s. 101.

Bu kaynakta I. bent şu şekilde geçmektedir:

"Yüksek minarede kandiller yanar

Kandilin şavkına aman

He malım, he canım bülbüller konar.

Herkes sevdiğine böyle mi yanar?"

İshak SUNGUROĞLU; Harput Yollarında Cilt III, İstanbul 1961, s. 146-147.

Bu kaynakta I. dizede geçen "herkes" kelimesi yerine "insan" kelimesi geçmektedir.

II. bendin III. dizesinde geçen "küçücükü" kelimesi "küçücekti" şeklinde geçmektedir.

- 2 -

“EVLERİNİN ÖNÜ LALE BAĞIDIR” TÜRKÜSÜ*

Evlerinin önü gül, lale bağdır,
Eser bâd-ı sabâ zülfün dağdır,
Sevilecek, koklanacak çağdır.

Nakarat Yandım yâr elinden gel insaf eyle,
Ellerin yanında merhamet eyle.

Evlerinin önü pınara yakın,
Pınardan geliyor boyuna bakın,
Altın bileziği koluna takın.

Nakarat Yandım yâr elinden gel insâf eyle,
Ellerin yanında merhamet eyle.

* Salih TURHAN; Harput-Elazığ Musiki Folklorü, Ankara, 1995, s. 27.

- 3 -

MİNARE DOLAM DOLAM TÜRKÜSÜ*

Minare dolan dolam,
Ağa kurbanın olam.
Param yok ki, evlenem,
Kapında kölen olam.

Nakarat Hey benim ağam,
Hey hey benim ağam,
Köyler ağası benim ağam,
Yâr üstüme yâr sevmiş,
Ah buna nasıl dayanam.

Altını bozdurayım,
Gerdana dizdireyim.
İpek mendil değilsin,
Cebimde gezdireyim.

Nakarat

* S. T.; a.g.e, s. 7.

- 4 -

BU DERE TÜRKÜSÜ*

İndim dereye durdum,	Bu dere buz bağladı,
Tüfengimi doldurdum.	Yanı yarpuz bağladı.
Şu karşıki konakta,	Beni bir gelin vurdu,
Nadide'ye vuruldum.	Yaramı kız bağladı.

Nakarat Anan öle Cemil, Cemil
 Baban köle, Cemil, Cemil

Bu dere derin imiş,	Bu derenin uzununu,
Gölgesi serin imiş.	Kıramadım buzunu.
Benim sevdiğim güzel,	Aldım çerkez kızını,
Şekerden şirin imiş.	Çekemedim nazını.

Nakarat

Bu dereyi düz edem,	Bu dere derin dere,
Çıkam yolunu gözedem.	Gölgesi serin dere
Eşin yok, manendin yok,	Dere al beni götür,
Seni kime benzedem.	Yârin olduğu yere.

Nakarat

* Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Halk Bilgileri, Elazığ, 1995, s. 176.

S.T., a.g.e., s. 70.

Bu kaynakta I. dördlük yok, II. dördlük aynı, III. dördlük VI. dördlük olarak geçmektedir.

IV. dördlük şu şekilde geçmektedir:

Deveyi düzde gördüm,
 Sürmeyi gözde gördüm.
 Şükür olsun Mevlama,
 Seni bu gözde gördüm.

F.M.; a.g.e, s. 99-100

Bu kaynakta I. dördlüğün II. dizesi "Avcılar iz bağladı." şeklinde geçmektedir.

Şu iki dördlük I. kaynakta bulunmamaktadır. (F.M.)

Bu derede yoruldum,	Bu dere sele gider,
Aktım aktım duruldum.	Eteği yele gider.
Şu karşıki konakta,	Benim içim kan ağlar,
Ben bir kıza vuruldum.	Yar yar güle güle gider.

İ.S.; Bu kaynakta, bu türkü geçmemektedir.

- 5 -

ON KERE SANA DEMEDİM Mİ? (AĞIR BİR ŞARKI)*

On kere sana demedim mi sevme dokuz yâr,
Sekizde vefa yoktur, amma yedide zinhâr,
Altı ile beş, dört ile hiç başa çıkılmaz,
Üçle ikinin terkinî kıl, ta kala bir yâr.

* İshak SUNGUROĞLU; Harput Yollarında, Cilt III, İstanbul, 1961, s.143.

Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Ahengi, Ankara, 1988, s. 135.

Bu kaynakta I. dize: "On kere dedim ki sana ben, sevme dokuz yâr" şeklinde geçmektedir.
Diğer bölümler aynıdır.

- 6 -

EVLERİNİN ÖNÜ TÜRKÜSÜ*

Evlerinin önü nane,
Ben kül oldum yane yane,
Gavur isen gel imane.

Nakarat Yandım ninna, ninna, yavrum ninna ninna,
Gülüm ninna, ninna,

Evleri var karşımızda,
Sevdası var başımızda.
Uzak değil komşumuzda.

Nakarat

Evlerinin önü handır,
Yanar yüreğim külhandır,
Görmiyeli çok zamandır.

Nakarat

* F.M.; a.g.e., s. 48.

Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Halk Bilgileri, Elazığ, 1995, s. 169.

I. bentte geçen "nane" kelimesi yerine "hane" kelimesi geçmektedir. Şu bölümler F.M.'nda bulunmamaktadır:

Evlerinin önü bakla
Güvercinler atar takla
Al beni koynunda sakla

Evlerinin önü meyim
Dilin dudakların yeyim
Utanırım bir söz deyim.

Evlerinin önü şudur
Çifte güğüm dolu sudur
Yar sevenin ahli budur
Nakarat bölümü ise:

Evlerinin önü yonca
Yonca kalkar diz boyunca
Anası kızından gonca

"Yandım nane gelin
Öldüm nane gelin
Bir gelincik iken
Soldum nane gelin" şeklinde geçmektedir.

- 7 -

NIÇİN YANIMA GELMEZSİN TÜRKÜSÜ*

Niçin yanıma gelmezsin?

Hastayım halim sormazsın?

Zalim Allah'tan korkmazsın.

Söyle bana derdin nedir?

Nakarat Ya bu şivekârlık nedir?

Benim ki, gölmüm var sende,

Senin ki, meylin var bende.

Ya bu hilekarlık nedir?

Ya bu oyunbazlık nedir?

Ben ağlarım zarı zarı,

Yaktı beni aşkın narı.

Gel iki gözümün nuru.

Nakarat

Evlerinin önü milim,

Dilin, dudaklarım yeyim

Utandırım bir söz deyim

Nakarat

* İ.S.; a.g.e., s. 136.

Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Ahengi, Ankara, 1988, s. 128-129.

Bu kaynakta sadece II. bent aynıdır. Şu iki bent ise farklıdır:

Ben ağlarım sende meyim,	Ben ağlarım için için
Dilin dudakların yeyim,	Digel de sor derdim niçin
Utandırım bir söz deyim.	Doldur da ver başın için

Nakarat ise: "Sor ki bana derdin nedir?

Yürekteki kurdun nedir?

Karış aldın, vebaldasın,

Digel benim nazlı yarım.

Doldur da ver yarım yarım" olarak geçmektedir.

- 8 -

BAHÇEYE İNDİM Kİ TÜRKÜSÜ*

Bahçeye indim ki gülleri derem,
Gülün mahnasıyla yavrumu görem,
Yârimi görem de meylimi verem.

Nakarat Ah yörü, yörü, yörü boynan dolanam,
Sen uyu ben uykulardan uyanam,
Senin hasretliğine nasıl dayanam?

Bahçeye indim ki taş bulamadım,
Bir yüzük yaptırdım kaş bulamadım,
Kendime münasip eş bulamadım.

Nakarat

Bahçeye indim ki ağaçlar, kuşlar
Al yeşil giyinmiş servi ağaçlar,
İnsan sevdiğine canlar bağışlar.

Nakarat

Bahçenin dibinde nar yenilir mi?
Askere gidene dur denilir mi?
Her olur olmaza yâr denilir mi?

Nakarat

* İ.S.; a.g.e. s. 155-156..

F.M., a.g.e., s. 126.

I. bendin son iki dizesi : "Meramım gül değil, gül yüzün görem,
Gül yüzün görem de murada erem." şeklindedir.

III. bentte geçen "ağaçlar" kelimesi yerine "bülbüller" kelimesi geçmektedir.

IV. bendin I. dizesindeki "dibinde" kelimesi yerine "içinde" kelimesi geçmektedir.

IV. bendin son iki dizesi ise:

"Her olur olmaza yâr denilir mi?

Üç günlük sevmeğe ar denilir mi? şeklindedir. Ayrıca şu bent de İ.S.'ndaki kaynaktan bulunmamaktadır:

"Bahçeye indim ki beroş elinde,
Puşunun saçığı ince belinde,
Böyle güzel molur urum elinde."

S.T.; a.g.e., s. 95. Bu kaynaktan birinci bendin son iki dizesi: "Gül değil meramım yarımı
görem / Yâr orada, ben burda ben nere gidem." şeklindedir.

III. bendin ilk dizesi: "Bahçeye indim ki sıradır taşlar" şeklinde geçmektedir.

Feruh ARSUNAR; Elazığ Halk Türküleri ve Oyunları, İstanbul, 1936, s. 26.

Bu kaynaktan türkünün sadece II. ve III. bölümleri aynı şekilde geçmektedir.

- 9 -

BİR LEYLİNİN MECNUNUYUM*

Bir leylinin mecnunuyum,
Âlem anın divânesi.
Bir Yusuf'un meftunuyum,
Her hüsnün olmuş anesi.

Kim ana düş oldu bugün?
Çıktı gözümde ay ü gün,
Yağma olup sabr u sükûn,
Buldu fena dilhanesi.

Bilmem ne hâl-i sırdürür,
Her gördüğün ol birdürür.
Aşk ile daim pürdürür,
Can ü dilin peymanesi.

Kalmaz cihan baki bize,
Arzetmeye afâkı bize,
Bir cam-ı sükûn saki bize,
Ayılmaya mestanesi.

Bağ ile bostan istemem,
Huri ile Gilman istemem.
Mülk-i Süleyman istemem,
Besdir gönül viranesi.

Kan-i ezeldir çün özün,
Hakk-ı güherdir her sözün,
Sarfeyle gece gündüzün,
Gelsün ele dürdanesi.

Nakarat

Ah gönül vah gönül,
Hasta gönül sağ gönül,
Sendedir Allah gönül,
Sendedir Mevlâm gönül.

* S.T.; a.g.e. s. 67.

İ.S.; a.g.e, s. 137-138

Bu kaynakta türkânın adı "Bir Nefes" olarak geçmektedir. Ayrıca bu türkânın, yazarın notuna göre "Erzurum Türküsü" olduğu belirtilmektedir.

- 10 -

ODASINA VARDIM*

Odasına vardım kahve pişirir,
Kınalı parmaklar fincan döşürür.
O, senin gözlerin beni şaşırır.

Nakarat Söyleyin ahbablar nasıl edeyim,
Ben yavrumdan ayrılmışım kime gideyim.

Odasına vardım olur mu böyle,
Ellerim koynumda merhamet eyle,
Bir sözün olursa gel bana söyle.

Nakarat

* I.S.; a.g.e, s. 132-133

S.T.; a.g.e, s. 107.

Bu kaynaktaki türkü dipnottakiyle aynıdır.

F.M.; a.g.e., s. 35-36

Bu kaynaktaki II. bendin son dizesi şu şekilde geçmektedir: "Her ne derdin varsa gel bana söyle."

III. bendin II. dizesi: "Yüzünün şelvesi etrafa vurmuş" şeklinde geçmektedir.

IV. Bendin II. dizesi: "Kergefin üstünde iğnesi olur." şeklinde geçmektedir. Şu bentler dipnottaki kaynaktaki bulunmamaktadır:

Odasına vardım ipekli minder,
Gel otur sevdiğim yüzünü döner,
Her ne derdin var sa yaz bana gönder.

Odasına vardım kahve dibeği,
Dibeğe vurdukça oynar göbeği,
O yar gelin ola, ben de güveği.

Söyleyin ahbablar nasıl edeyim,
Nazlı yardan ayrılmışım kime gideyim,
Ben yarimden ayrı düştüm kime nedeyim.

Mehmet ÖZBEK; Folklor ve Türkülerimiz, İstanbul, 1975, s. 231.

I. bendin son dizesi : "O yarın bakışı aklım şaşırır." şeklinde geçmektedir.

II. bendin son dizesi : "Her ne derdin varsa gel bana söyle." şeklindedir.

III. bendin II. dizesi: "Yüzünün şelvesi etrafa vurmuş." şeklinde geçmektedir.

IV. bentte geçen "Kergâhın" kelimesi yerine "gergefin" kelimesi geçmektedir.

Türkünün diğer bölümleri III. dipnot ile aynıdır.

Odasına vardım namaza durmuş,
Kaşları gözleri kendine uymuş,
Sanırım karşımda bir aydır doğmuş.

Nakarat

Odasına vardım odası melûl,
Kergahın üstünde iğnesi melûl,
Elbet bu odanın sahibi gelir.

Nakarat

Odasına vardım iki geçeli,
Ayağı potinli, yüzü peçeli,
Yalvardım, yakardım gelmez içeri.

Nakarat

- 11 -

AĞAM MENDİLİN HANI (KAŞLARIN KEMAN SENİN)*

Kaşların keman senin,
Elinden aman senin.
Derdin, belan çekmişim,
Bir hayli zaman senin.

Ağam mendilin hanı?

Paşam mendilin hanı?

Nakarat Durmaz parmağım kanı,
Benim sevdiğim sensin
Senin sevdiğin hani?

* İ.S.; a.g.e., s. 151.

Fikret MEMİŞOĞLU; *Harput Ahengi*, Ankara, 1988, s. 135.

Bu kaynakta, III. dördlükteki III. dize "Yaramı saramadı." şeklinde geçmektedir.

V. dördlükte geçen, "sana" kelimesi yerine "yârıma" kelimesi geçmektedir.

Şu dördlükler Sunguroğlu'nda bulunmamaktadır:

Kaşlar karalar beni,	Kaşları karadandır,
Kirpik yaralar beni,	Hak, bizi yaradandır,
Bir gün yârı görmezsem,	Arif olan anlasın,
Basar karalar beni.	Bu sözler neredendir.

Kaşların kara kalem	Kaşların kara yeri	Kaşları kalem olmuş
Çağır da el et gelem	Sızılar yara yeri	Derdime alem olmuş
Bahar gelse, gül açsa	Cennete giden yol mu	Ellere benim aşkın
Ben sensiz nasıl gülem	Çüt memen ara yeri	Gam olmuş, elem olmuş.

S.T.; a.g.e., s. 117.

Bu kaynakta III. dördlüğün son iki dizesi: "Evvel böyle değildim

Bu derde koydu beni" şeklinde geçmektedir.

IV. dördlükte geçen "kalbimiz" kelimesi yerine "gönlümüz" kelimesi geçmektedir.

F.M.; a.g.e., s. 115-116.

Bu kaynakta Sunguroğlu'nda geçmeyen şu dördlükler bulunmaktadır:

Kaşların karasına	Kaşların kaldırırsın
Mil çekem arasına	Sen beni öldürürsün
Seni merhem demişler	Öldürdüğün aramam
Bağrımın yarasına	Düşmana bildirirsin

Kaşların eğdirirsin	Kaşların eğme güzel	Karadır kaşın senin
Kirpiğen eğdirirsin	Yarama değme güzel	Küçüktür yaşın senin
Çok da güzel değilsin	Çöz, murad iliğini,	Küçüklüğün aramam
Sen seni sevdin.	Aç, göğsün düğme güzel!	Belalı başın senin.

Feruh ARSUNAR; *Elazığ Halk Türküleri ve Oyunları*, İstanbul, 1936, s. 15.

Bu kaynaktaki türkü metni Sunguroğlu'yla aynı şekilde geçmektedir.

Cahit ÖZTELLİ; *Evlerinin Önü Halk Türküleri*, İstanbul, 1983, s. 180.

III. dördlüğün son iki dizesi: "Evvel böyle değildim,

Bu derde koydu beni" şeklinde geçmektedir.

Bu kaynakta sadece I., II. ve IV. dördlükler bulunmaktadır.

Kaşların yaydır bana,
Cemalin aydır bana.
Ben ölsem canım kurban,
Sen ölsem vaydır bana.

Kaşların oydu beni,
Bir güzel soydu beni.
Soydu beceremedi,
Yaralı koydu beni.

Kaşların mildir yârim
Dilin bûlbûldür yârim
Aramız dağlar olsa
Kalbimiz birdir yârim.

Kaşların ince ince,
Ölürüm görmeyince,
Ben sana yâr mı derim
Sineme sarmayınca.

- 12 -

DEMEDİ YÂR DEMEDİ TÜRKÜSÜ*

Demedi yâr demedi,
Elinde gül demedi.
Ya ben nasıl güleyim,
Yâr bana gül demedi.

Nakarat

O yana dönder beni
Bu yana dönder beni
Sol yanımda yaram var
Tabibe gönder beni.

Güle naz, yar güle naz,
Bülbüle naz, yâr güle naz,
Bu gün seyrana çıktım,
Ağlayan çok, gülen az.

Nakarat

* M.Ö.; a.g.e., s. 140.

S.T.; a.g.e., s. 98.

Bu kaynakta sadece nakarat bölümünün III. dizesi şu şekilde farklı olarak geçmektedir.
"Yüreğimde yarem var."

- 13 -

EVLERİNİN ÖNÜ TÜRKÜSÜ*

Evlerinin önü hamama yakın,
Hamamdan çıkanın seyrine bakın,
Sağına soluna liralara takın.

Nakarat Yâr dediğin göz yormadan gelir mi?
Aşka düşen ağlamadan güler mi?

Evlerinin önü bir sürü koyun,
Güzeller, yârimin üstünü soyun,
Yolunun üstüne çiçekler koyun.

Nakarat

Evlerinin önü yeşile çalar,
Ayşe Hanım pencereden def çalar,
Hovardalar kendi kendini parçalar.

Nakarat

* Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Ahengi, Ankara , 1988, s. 53.

F.M.; a.g.e, s. 136.

I. bentte geçen "seyrine" kelimesi yerine "yoluna" kelimesi geçmektedir. III. dize ise: "Boyuna bosuna liralara takın" şeklinde geçmektedir.

Şu bent ise: "Evlerinin önü nane maydanoz

Siz bizim evlere gelmez oldunuz

Bir Tanrı selamı almaz oldunuz" I. kaynakta bulunmamaktadır (F.M.).

F.M.; a.g.e., s. 18-19.

Bu kaynakta I. bendin III. dizesi: "Kar beyaz gerdana liralara takın." şeklinde geçmektedir.

Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Halk Bilgileri, Elazığ, 1995, s. 170-171.

II. bendin son iki dizesi: "Komşular yığılın suyumı koyun

Üstümü soymadan mezara koyun." şeklinde geçmektedir.

III. bentte geçen, "kendi kendin" kelimesi grubu yerine "bir birini" kelime grubu geçmektedir.

Şu iki bent dipnottaki I. türküde (FM) geçmektedir:

Evlerinin önü nane maydanoz

Siz bizim evlere gelmez oldunuz

Tanrı selâmını almaz oldunuz.

Evlerim, evlerim, yüksek evlerim,

İçinde oturur gönül eğlerim,

Vefasız o yârı sarıp neylerim.

- 14-

YEŞİL YAPRAK ARASINDA*

Yeşil yaprak arasında kırmız gül goncesi,
Nerelerde mesken kurmuş gönlümün eğlencesi,
Varın deyin nazlı yara, ayrılık son gecesi.

Nakarat Gözüm gördü, gönlüm sevdi, yâr yoluna fedayım
Vallahi dost, billahi dost, sana kurban can daim.

Yeşil yaprak arasında, kırmız gül hârı var
Yanakları alev almış, sinesinde nârı var
Varın sorun el âleme, kimin böyle yârı var.

Vallahi dost, billahi dost, yüreğimden kan gider.
Gözüm gördü, gönlüm sevdi, yâr yoluna can gider.

Yeşil yaprak arasında bir nar aldım yemeğe,
Meramım nar değil, gittim nazlı yârı görmeğe,
Yârıma bir çift sözüm var, utanırım demeğe.

Gözüm gördü, gönlüm sevdi, cahilim aklım gider,
Vallahi dost, billahi dost, âşık olan can neder.

* Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Ahengi, Ankara, 1988, s. 129.
S.T.; a.g.e., s. 19.

Bu kaynakta, II. bentteki nakarat I. bölümdekiyle aynı olarak geçmektedir. Diğer bölümler de aynı şekilde geçmektedir.

- 15 -

HAK'TAN DİLERİM*

Hak'tan dilerim, yâr bana mihmân ola bir gün,
Mihmân ola ki, derdime derman ola bir gün.

Nakarat Ah güzele, vah güzele, âfet-i devran güzele,
Toplayım yüz bin çirkini, kurban edem bir güzele.
Offf, offf, offf, yandım elinden,
Saram dedim, saramadım ince belinden.

* İshak SUNGUROĞLU; Harput Yollarında, Cilt 3, İstanbul, 1961. s. 163.
S.T.; a.g.e., s. 40.
Bu kaynaktaki türkü dipnottakiyle aynı şekilde geçmektedir.

- 16 -

BAHÇELER TÜRKÜSÜ*

Bahçelerde meleme,
Kız göğsün düğmeleme.
Kara sevdalın oldum,
Gözlerin sürmeleme.

Bahçelerde çağala,
Ye ki yaran sağala,
Hangi kitap yazıyor,
Ben severim eller ala.

Nakarat Leylim leylim leyl' olsun
Her gün akşam boyl' olsun

Bahçelerde filbarı,
Var git ellerin yârı.
Sen bana dost olmazsın,
Yüzüme gülme bari.

Bahçelerde bal kabak,
Açılır tabak tabak.
Seni beni beğenmedin,
Aldığın kaltağa bak.

Nakarat

Bahçelerde bal erik,
Yaprağı delik delik,
Benim bir sevdiğim var,
Saçları bölük bölük.

Bahçeler tütününden
Eller yatmaz ünümden.
Zalım haberin var mı?
Benim geçen gününden.

Nakarat

Bahçelerde gülüm yok,
Söylesen de dilim yok,
Geceler uykum gelmez,
Gündüzleri meylim yok.

Bahçede barsız olur mu?
Gonca hârsız olur mu?
İçerim kan gidiyor,
Cahil yârsız olur mu?

Nakarat

* Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Halk Bilgileri, Elazığ 1995, s. 208-209.
F.M.; a.g.e., s. 26-27.

I. dördlüğün III. dizesi: "Ölürsem kanlım sensin." olarak geçmektedir.

XI. dördlüğün I. dizesi: "Bahçeye serinde gel." olarak geçmektedir.

III. dördlüğün 1. dizesindeki "filbarı" kelimesi yerine "firari" kelimesi geçmektedir.

III. dizesinde: "Dost" kelimesi yerine "yâr" kelimesi geçmektedir.

Ayrıca bu nüshada XII. dörtlük bulunmaktadır. 5, 6, 7, 8, 15, 18, 19. dörtlükler bu kaynakta bulunmamaktadır.

Bahçelerde söz olur,
Gül açılır yaz olur.
Ben yârime gül demem,
Gülün ömrü az olur.

Nakarat

Bahçe bar verende gel,
Ayva, nar verende gel,
Hasta düştüm gelmedin,
Bari can verende gel .

Nakarat

Bahçeye serdim kilim,
Gel otur benim gülüm.
Ne dedim neden küstün,
Lal olsun azğım dilim.

Nakarat

Bahçelerde bal var mı?
Gül dibinde har var mı?
Bu gece misafirim
Yatağında yer var mı?

Nakarat

Bahçelerde mor meni,
Verem ettin sen beni.
Alacaksan beni al
Ben de olsam Ermeni.

Nakarat

Bahçelerde bal erük,
Dallarını eğerük,
Bize Harputlu derler,
Ölene dek severük.

Bahçede barsız güler,
Ayva narsızdır güler,
İçerim kara giymiş,
Yüzüm arsızdır güler.

Bahçede sesin aldım,
Eğildim fesin aldım.
Bir öptüm bir dişledim,
Hırsım, hevesim aldım.

Bahçeye gel ki görem,
Elin uzat gül verem.
Meramım gül vermek değil
Mahnayla gülün derem.

Bahçelerde pırasa,
Yaprağına kar yağsa.
Kızlar kocasız kalsa,
Oğlanlara yalvarsa.

Bahçelerde çınarsın,
Sen ne uyuntu yârsın.
Nerde bir güzel görsen
Gider ona uyarsın.

-17-

“EVLERİNİN ÖNÜ” TÜRKÜSÜ*

Evlerinin önü meyim,
Dilin dudakların yeyim,
Utanırım bir söz deyim.

Nakarat Yandım ninna ninna
Öldüm ninna ninna

Öldüm yalvara yalvara,
Ateş düştü al şalvara,
Aşkından oldum avara.

Nakarat

Evlerinin önü yonca
Yonca kalkmış diş boyunca
Anası kızından gonca.

Nakarat

Evlerinin önü şudur,
Çifte güğüm dolu sudur.
Yâr sevenin hali budur.

Nakarat

Evlerinin önü bakla
Göğercinler atar takla
Al beni koynunda sakla

Nakarat Haydi ninna ninna
Yavrum ninna ninna

* Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Ahengi, Ankara, 1988, s. 60.

- 18-

“BU GÜN” TÜRKÜSÜ*

Bu gün ayın onudur,
Yüküm buğday unudur.
Evliye gönül vermem,
Eve gider unudur.

Bu gün ayın on dördü
Kız saçların kim ördü?
Örmüşse, anan örmüş,
Doğru söyle kim gördü.

Bu gün ayın onbeşi
Yoktur yârimin eşi
Saçı gece karası
Yüzü seher güneşi.

Bu gün ayın ışığı,
Elinde bal kaşığı,
Yine nereden gelirsin
Mahlenin yakışığı.

Bu gün ayın üçüdür,
Girme bostan içidir.
Dudakların bal şeker,
Dilin badem içidir.

Bu gün üçgündür güzel,
Hâlim müşküldür güzel,
Başımdan çıkan duman
Senin aşkındır güzel.

Bu gün hava bulanık,
Bağrımın başı yanık.
Bu ne çetin sevda ki,
El uyur ben uyanık.

Bu gün günden çarşamba
O yâr dağlar aşanda.
Kuru otlar göğeri,
Yâr yâra kavuşanda.

Bu gün hava mavudur.
Kız oğlanın avudur.
Azap kızın memesi
Yanmış odu savudur.

Bu gün ayın otuzu,
Eğri düşmüş hotozu,
Dünyada yar sevmeyen,
Ahrette yer topuzu.

* Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Ahengi, Ankara, 1988, s. 47-48.
F.M.; a.g.e., s. 44.

II. dördlükteki III. dize : “Ay karanlık göz görmez.” şeklinde geçmektedir. II.dördlüğün son iki dizesi:

“Saç gece kabarır
Yüzü sabah güneşi.” şeklinde geçmektedir.

- 19 -

SABAHIN SEHER VAKTİNDE*

Sabahın seher vaktinde oturmuş kahve içer,
Bir elinde altın makas yarına kaftan biçer.
Bir selâma razı oldum onu da vermez geçer.

Nakarat Yâr sefada, ben cefada aman ha şimdi yâr yâr şimdi,
Bu güzellik sana, bana kalmaz, aman, alacaksan şimdi al şimdi.

Sabahın seher vaktinde görebilsem yârımı,
Gül dalına bülbül konmuş çeker âh-ü zârımı,
Elimden almak isterler benim nazlı yârımı.

Nakarat

Sabahın seher vaktinde oturmuş kitap okur.
Öyle güzel okur ki sanırsın bülbül şakır,
Kergefin almış dizine, yârına güller dokur.

Nakarat

Sabahın seher vaktinde benim yârım geliyor,
Oturmuş kuma boyuna inci gibi terliyor.
Elini yüzüne koymuş, yârım diye ağlıyor.

Nakarat

* İ.S.; a.g.e., s. 142.

Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Ahengi, Ankara, 1988, s. 125.

I. bentteki II. dizede geçen "kaftan" yerine "atlas" kelimesi geçer.

Nakarat ise: "Yâr sefada, ben cefada, şaşırmışım yolumu

Bu güzellik, yâr sana da kalmaz, gel tut kolumu"

II. bendin son dizesi "Elimden almak isterler (aman) benim gönül varımı." olarak geçer.

III. bendin I. dizesinde geen "kitap" kelimesi yerine "Kur'an" kelimesi geçer.

II. dizede "Sanırsın ki gül dalında garip bir bülbül şakır" şeklinde geçer.

III. dizede "güller" kelimesi yerine "sırma" kelimesi geçer.

IV. bent şu şekilde geçer: "Sabahın seher vaktinde oturmuş mektup yazar.

Kara kaşlar kalem olmuş kirpikler inci dizer.

Dedim gizli bir öpüş ver dedi olmaz el sezer." olarak geçer.

- 20 -

SİNEMDE BİR TUTUŞMUŞ (Hacı Hayri Bey-Şarkı)*

Sinemde bir tutuşmuş yanmış ocağ olaydı,
Zülfün karanlığında bezme چراغ olaydı.

Nakarat Nolaydı yâr nolaydı, yâr bâde dolduraydı.
Şu garip gönlüm için kanun icad olaydı.

Meyhaneler kapısı, bahtım gibi kapansın
Rindane bade içmek sensiz yasak olaydı.

Nakarat

Deşt-i Cünûn içinde gezmedi böyle gönül,
Giysuların kemendi boynuma bağ olaydı.

Nakarat

Terk-i Cünûn ederdi Leylâ gamiyle Mecnûn
Bir gün yüzün göreydi âlemde sağ olaydı.

Nakarat

Bir âh ile yakardım gülşensaray-ı hüsnün
Kanun-u aşk içinde cüz'i mesağ olaydı.

Nakarat

Efsaneler yazardım sevda-yı aşka dair
Gamdan dilimde Hayri hâl-i ferağ olaydı.

* İ.S.; a.g.e., s. 138-139.

Diğer kaynaklarda şarkı aynı şekilde geçmektedir.

- 21 -

HAVALANDI DELİ GÖNÜL*

Havalandı deli gönül, gökte uçan kuş gibi,
Yavrum uykudan uyanmış gözleri sarhoş gibi,
Gel sarılıp yatalım gel, ikimiz gardaş gibi.

Nakarat Dağlar taşlar dayanmaz feryadıma, zarıma,
Canım feda, varım feda, benim nazlı yârıma.

Havalandı deli gönül yere inmez uçarı,
Bir güzele gönül verdim, ben yalvarı yakarı.

Nakarat Dağlar, taşlar, uçan kuşlar acır bu göz yaşıma,
Bu genç yaşta neler geldi, benim garip başıma.

* Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Ahengi, Ankara, 1988, s. 137-138.

İ.S.; a.g.e., s. 137.

I. bent II. dizede geçen "yavrum" kelimesi yerine "yârim" kelimesi, "sarhoş" kelimesi yerine "bir hoş" kelimeleri geçmektedir.

III. dizede: "gardaş" yerine "sarhoş" kelimesi kullanılmıştır.

Nakarat ise: "Dağlar, taşlar dayanamaz benim ah ü zarıma

Bu genç yaşta neler geldi, neler geldi başıma" olarak geçmektedir.

S:T.; a.g.e., s. 31.

I. bendin II. dizesinde "sarhoş" kelimesi yerine "hoş" kelimesi kullanılmıştır.

III. dizedeki "sarılıp" kelimesi yerine "sarılalım" kelimesi geçmiştir.

- 22 -

EVLERİ GÖRÜNÜYOR TÜRKÜSÜ*

Evleri görünüyor,
Gönüldür yeriniyor,
Çekilecek dert değil
Mevlâm sabır veriyor.

Arpa ekim düzlere,
Mail oldum gözlere.
Ben buradan giderim,
Harput kalsın sizlere.

* S.T.; a.g.e., s. 123.

F.A.; a.g.e., s. 42.

Bu kaynakta türkünün adı "Maya Türküsü" olarak geçmektedir. Bu kaynakta I. dörtlüğün sadece ilk iki dizesi bulunmaktadır. Bu iki dörtlüğe ilaveten şu dörtlük S.T.'da bulunmamaktadır:

"Karanfilsin barın yok,
Sen güzelsin yârin yok.
Ben seni çok severemi
Cahilsin haberin yok."

- 23 -

BİR ŞUH-İ SİTEMKAR (ŞARKI)*

Bir şûh-i sitemkâr beni saldı yeni derde,
Koydu şu benim başımı bin türlü kederde
Ağlar şu benim didelerim vakt-i seherde.

Nakarat Sevdim nideyim, terkedemem hayr-i beşerde aman aman
Bir misl-i melek, zat-ı peri, hüsni-i beşerde

Bülbül güle âşık olup gül dalını bekler,
Pervane dahi yanmada aşk nârını bekler,
Sevdaî âşık, her seherde yâr yolunu bekler.

Nakarat

* İ.S.; a.g.e., s. 143-144.

S.T.; a.g.e., s. 61.

II. bent I. dizede "aşık olup" kelime grubu yerine "aşık mı nedir" kelime grubu geçmektedir. Fikret MEMİŞOĞLU; *Harput Ahengi*, Ankara, 1988, s. 110.

I. bent II. dizede "şu benim" kelime grubu yerine "nitekim" kelimesi geçmektedir.

I. bendin son dizesi "Ağlar dururum, her gece, her vakt-i seherde." olarak geçer.

II. bendin I. dizesi: "Gül, bülbüle aşık mı nedir zârını bekler."

II. bendin son dizesi ise: "Sevdaî gönül, göz yorarak yârını bekler" olarak geçmektedir.

- 24 -

EVLERİNİN DİREĞİ*

Evlerinin direği

Kardan beyaz bileği

Yâre yaman yangınam
Kaşına gözüne vurgunam
Nakarat Cilvesine yangınam
Kardan beyaz bileği
Aman aman yangınam
Kaşına gözüne vurgunam
Aman sana vurgunam.

Yârından ayrılanın,
Elbet yanar yüreği

Tevekte üzüm kara,
Salkımı düzüm kara

Nakarat

İsterim yanan gelem,
Elim boş yüzüm kara.

Giderim... dur, diyen yok
Kebap oldum, yiyen yok.

Nakarat

Ayrılık gömleğini
Benden başka giyen yok.

* F.A.; a.g.e., s. 28.

S.T.; a.g.e, s. 111.

Bu kaynakta türkünün ilk iki dörtlüğü aynı şekilde geçmektedir.

- 25 -

AL ALMAYI BENDEN AL (HENO)*

Al almayı daldan al,
Daldan alma benden al.
Duydum gelin olisin,
Koy ben ölem andan al.

Nakarat

Uy Heno, Heno, Heno,
Yâr Heno, Heno, Heno,
Eller kınalı Heno,
Gözler sürmeli Heno,

Yârim binmiş atına,
Gidiyor bağ altına.
Görmeden âşık oldum
Poroların katına.

Nakarat

Al almanın dördünü,
Sev yiğidin merdini.
Seversen güzeli sev,
Çekme çirkin derdini.

Nakarat

* I.S.; a.g.e., s. 121-122.

S.T.; a.g.e., s. 29.

Bu kaynakta I. dördüğün son dizesi: "Dur ben ölem andan al" şeklinde geçmektedir. Şu dördlükler de dipnottaki kaynaktan farklıdır:

Al alma dört olaydı	Al alma kızıl alma
Sevene dert olaydı	İrafa düzül alma
Bu almanın sahibi	O yâr bize gelende
Sözünde mert olaydı	Cebine süzül alma
Nakarat bölümü ise:	Oy Habip Habip
	Var mı derdime tabip?
	Yok mu derdime tabip? şeklinde geçmektedir.

F.M.; a.g.e., s. 147.

Bu kaynakta I. dördükte geçen "andan" kelimesi yerine "elden" kelimesi geçmektedir. Şu dördlükler dipnottaki kaynaktan (İS) farklıdır:

Al almayı dişledim	Al alma kızıl alma
Sapını gümüşledim	İrafa düzül alma
Kardaş geldi vermedim	O yâr bize gelende
Yâr geldi bağışladım,	Cebine süzül elma

Al alma dilim dilim
Gel otur benim gülüm
Ne dedim, neden küstün
Lal olsun arsız dilim.

Al almanın beşini
Çevir atın başını
Mendilim sende dursun
Sil gözümün yaşını.

Al alma dört olaydı
Yiyene dert olaydı
Al almanın sahibi
Sözüne mert olaydı.

Almadan al olasin,
 Serviye dal olasin,
 Bana yâr mı bulunmaz;
 Ben derdim sen olasin.

Nakarat

Lüverimin kaytanı
 Sen geldin, yavrum hani?
 Seni seven çok olur,
 Candan sevenin tanı.

Nakarat

Almayı daldan aldım,
 Sevdayı yârdan aldım.
 Sana gönül vereli
 Bir kuru cana kaldım.

Nakarat

Mendilimi düreyim,
 Aç koynuna gireyim.
 Uyan boynuma sarıl
 Yâr olduğun bilmedim.

Nakarat

Çitin ucu dolamdır,
 At boynuna dolandır,
 Seversin içinden sev,
 Yüze gelmek yalandır.

Nakarat

Bahçelerde gezersin,
 Sen bir vefasız yarsın,
 Nerde bir güzel görsen
 Gider ona uyarsın.

Nakarat

Çitin ucu al örnek
 Meramım seni görmek,
 Bu da ölümden beter,
 Sevüp ellere vermek.

Nakarat

Fikret MEMİŞOĞLU; *Harput Ahengi*, Ankara, 1988, s. 71-72.

Bu dördlükler dipnottaki kaynaktan farklıdır:

Al alma, dört olaydı
 Yiyene dert olaydı
 Al almayı veren yâr
 Sözüne mert olaydı

Al alma dilim dilim,
 Gel otur, benim gülüm!
 Ne dedim, neden küstün?!
 Lal olsun arsız dilim!...

Al alma, kızıl alma;
 İrafa düzül alma
 O yâr bize gelende
 Cebine süzül alma.

Alma versem almazsın,
 Sen almadan kalmazsın.
 Hangi bağın gülüsün
 Karlar yağar solmazsın.

Almayı daldan aldım,
 Haberın yâra saldım
 Yâra gönül vereli
 Bir kuru cana kaldım.

Almadan al olasin,
 Selviye dal olasin,
 Dünyada bir arzum var,
 Sen bana mal olasin.

C.Ö.; a.g.e., s. 50.

İ. dördlükte geçen "koy" kelimesi yerine "dur" kelimesi geçmektedir.

İ. dördlükte geçen "güzeli" kelimesi yerine "güzel" kelimesi geçmektedir.

- 26 -

GÖRMEDİM ÂLEMDE BİR BENZERİN (ŞARKI)*

Görmedim âlemde bir benzerin ey güzel
Övmüş de yaratmış, yaradanım ta ezel
Böyle boy, böyle bos, bu ince bel, beyaz el.

Nakarat Böyle kaş, böyle göz, böyle eda, böyle naz
Böyle kaş, böyle göz, böyle eda, kimde var.

Ömrümün baharı, güller açar yüzünde,
Kaş keman, kirpik ok, ceylan oynar gözünde,
Canlara can katar, ne sihir var sözünde.

Nakarat Böyle kaş, böyle göz, böyle eda, kimde var,
Bu işve, bu cilve, hiç kimsede bulunmaz.

* I.S.; a.g.e., s. 150.

F.M., ve S.T.'da da şarkı aynı şekilde geçmektedir.

- 27 -

EVLERİ GÖRÜNÜYOR (HOP HOP NANAY) TÜRKÜSÜ*

Evleri uçta yârim,

Ver bana müjde yârim.

Ayak bastığın yere

Ederim secde yârim.

Nakarat

Hop hop nanay nanay

Dalyan boylum nanay

Hoş bakışlım nanay

Sırma da saçlım nanay

Nanay kendi malım.

Gel gülüm, gitme gülüm,

Beni terk etme gülüm,

Beni terk eder isen,

Murada erme gülüm.

Nakarat

Evleri görünüyor,

Gönülüdür yeriniyor

Çekilecek dert değil

Mevlâm sabır veriyor.

Giderim bende bende,

Bir ayvam kaldı sende,

Ayva gibi sarardım,

Din, iman yok mu sende?

Nakarat

* İ.S.; a.g.e., s. 159.

Bu türküde III. dördlük aynı şekilde geçmekle beraber şu iki dördlük farklıdır:

"Arpa ekim düzlere
Mail oldum gözlere
Ben buradan gideyim
Harput kalsın sizlere"

"Karanfilsin barın yok
Sen güzelsin yârin yok
Ben seni çok severim
Cahilsin haberin yok"

Karanfilsin tarçınsın
 Neden böyle hırçınsın,
 Ne büyüsun, ne küçük
 Tamam benim harcımsın.

Nakarat

Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Ahengi, Ankara 1988, s. 124-125.
 Bu kaynakta geçen şu dörtlükler dipnottaki kaynaktan (İS) farklıdır:

Evlerinin direği	Evler göç göç oldu
Kardan beyaz bileği	İki derdim üç oldu
Yarıdan ayrılanın	Çok dert, emek çektim ben
Elbet yanar yüreği	Emeklerim hiç oldu

Evleri yola doğru	Evleri gediktedir.
Başına vurdu ağı	Paltosu yüklüktedir
Aşk oduna düşenin	Dostum askere gitti
Yanar, tutuşur bağı	Birinci bölüktedir.

F.A.; a.g.e, s. 25.

I. dörtlüğün III. dizesi : "Bastığın topraklara," şeklinde geçmektedir. Diğer bölümler aynı şekilde geçmektedir.

- 28 -

KAŞLARIN KARASINA*

Kaşların karasına,
Gül koydum arasına,
Az verdim çok yalvardım,
Fide'nin anasına.

Kaşların kalem kalem,
Malım yok verem alam.
Beni baban tutmaz ki
Kapıda kölen olam.

* S.T.; a.g.e., s. 44.

- 29 -

İNDİM YÂRİN BAHÇESİNE*

İndim yârin bahçesine, gül dibinde gül biter,
Gül dalını diken almış, şakı bülbül ne öter?
Yâr başımdan aklım aldı, oldum Mecnûn'dan beter!

Nakarat Yürü, yürü, yavaş yürü, cahilim aklım biter,
Vallahi dost, hilafım yok, yüreğim yanmış tüter.

İndim yârin bahçesine gül dibinde gül bebek
Usul yürü, nazlı yârim! İncinir fincan göbek,
Yanakların al olmuş, zülûflerin mor ipek.

Nakarat

İndim yârin bahçesine, gül açılmış gül güle,
Yanakların alev almış, haber verin bülbüle,
Yâr seni sevdim seveli, düşmüşüm dilden dile

Nakarat Vallahi dost, billahi dost, yüreğimden kan gider,
Gözüm gördü, gönlüm sevdi, yâr yoluna can gider.

* F.M.; a.g.e., s. 19-20

Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Halk Bilgileri, Elazığ, 1995, s. 214-215

III. bentte geçen "alev almış" kelime grubu yerine "al al olmuş" kelime grubu geçmektedir.

IV. bendin son dizesi şu şekilde geçmektedir. "Dedim yâra gel sarılak ikimiz bir can gibi"

VI. bentte geçen "çevrilmiş" kelimesi yerine "çevirdim" kelimesi geçmektedir.

II. dize ise; "Meramım kebab yemek del, yarım la olam ahabap" şeklinde geçmektedir.

VII. bentte geçen, "senin" kelimesi yerine "olmuş" kelimesi geçmektedir.

Şu bentler dipnottaki kaynaktan bulunmamaktadır:

Yeşil yaprak arasında, kırmızı gül hanı var. Yeşil yaprak arasında bir nar aldım yemeğe

Yanakları alev almış gerdanında narı var. Meramım nar yemek değil nazlı yârı görmeğe

Varın sorun nazlı yara kimin böyle yârı var. O yâra bir çüt sözüm var, utanırım demeğe

Yeşil yaprak arasında kırmızı gül goncası

Nerelerde mesken tutmuş gönlümün eğlencesi

Varın deyin nazlı yâra ayrılık son gecesi

S.T.; a.g.e., s. 139

III. bentte geçen "alev almış" kelime grubu yerine "al al olmuş" kelime grubu bulunmaktadır.

IV. bentte geçen, "fincan" kelimesi yerine "mercan" kelimesi geçmektedir.

II. dizide geçen "mercan" kelimesi yerine "fincan" kelimesi geçmektedir.

IV. bendin son dizesi ise, şu şekilde geçmektedir; "Yâr seninle gel gezelim ikimiz bir can gibi."

İndim yârin bahçesine, gülleri fincan gibi;
İrisin, derdim döşürdüm,; ufağı, mercan gibi
Gel, sarılıp yatalım gel, ikimiz bir can gibi.

Nakarat

İndim yârin bahçesine, taşlıdır ekin olmaz,
Dedim yâra bir öpüş ver, dedi ki bugün olmaz.
Olursa yâr, bugün olsun, bundan iyi gün olmaz.

Nakarat

İndim yârin bahçesine, çevrilmiş şişten kebab;
Derdim kebab yemek değil, yârimla olan ahbab
Vebal alma, bir öpüş ver, yâr, olsun bir de sevap

Nakarat

İndim yârin bahçesine, gül dibinde gül iken
Saçlarından kopan teller, olsun kefenim diken
Yâr kaşların keman senin, kipriklerin ok diken.

Nakarat

İ.S.; a.g.e., s. 135

I. bendin son iki dizesi, bu kaynakta şu şekilde geçmektedir:

"Yavaş yürü nazlı yarım cahilim aklım iter.

Aklım aldın başımdan ettin Mecnun'dan beter."

II. bendin ilk kelimesi "Yendim" şeklinde geçmektedir.

II. dizede geçen "Usul" kelimesi yerine "yavaş" kelimesi geçmektedir.

III. dize ise; "Yanakları al kırmızı, ebruları mor ipek" şeklinde geçmektedir.

III: bendin ilk kelimesi "Yendim" şeklinde geçmektedir.

II. dizede geçen "alev almış" kelime gurubu yerine "al al olmuş" kelime grubu geçmektedir.

III. dizede geçen "yâr" kelimesi yerine "ben" kelimesi geçmektedir.

Şu bent dipnottaki kaynakta bulunmamaktadır.

"Yendim yarin bahçesine bir nar aldım yemeğe

Meramım nar yeme değil, nazlı yar görmeğe

O yâra bir çift sözüm var, utanırım demeğe."

İndim yârin bahçesine yattığım yer taş oldu
 Altım çamur, üstüm yağmur, yine gönlüm hoş oldu,
 Gün yüzüne çıkmıyan yâr, uykumuza düş oldu.

Nakarat Vallahi dost, billahi dost, yüreğimden kan gider,
 Gözüm gördü, gönlüm sevdi, yar yoluna can gider.

M.Ö.; a.g.e., s. 152

Bu kaynaktaki türkû I. dipnot ile aynıdır.

C.Ö.; a.g.e., s. 186

Bu kaynaktaki III. bendin son dizesi şu şekilde geçmektedir:

"Ben seni sevdim seveli, düşmüşüm dilden dile."

IV. bentte geçen "fincan" kelimesi yerine "mercan" kelimesi II. dizede geçen "mercan" kelimesi yerine "fincan" kelimesi geçmektedir.

Bu bölümün son dizesi "Yâr seninle gel gezelim, ikimiz bir can gibi" şeklinde geçmektedir.

Bu kaynaktaki nakarat bölümü ise şu şekildedir:

"Hangi bir derdim yanam,
 Dağlar, derdim var benim,
 Başımı sevdaya salan
 Bir ağabeyim var benim."

- 30 -

DEĞİRMEN SALA BENZER*

Değirmen sala benzer,
Kız dilin lala benzer,
Terlemiş memelerin
Erimiş bala benzer.

Nakarat

Olmaz hatunum olmaz, anan öle,
Olmaz hatunum olmaz, canan öle,
Değirmene su gelmez
Senin buğdan un olmaz.

Değirmen üstü çınar,
Çınarın altı pınar,
Dışarım buz bağlamış,
İçerim durmaz yanar.

Nakarat

Değirmen üstü çiçek,
Orak getirin biçek,
Bana derler yârdan geç
Yâr şirin nasıl geçek.

Nakarat

Değirmenin bendine,
Döner kendi kendine.
Hakikatli yâr olsa
Gelir kendi kendine.

Nakarat

Değirmen bentli olur,
Yâr seven dertli olur.
Seversen esmer sev,
Esmer vefalı olur.

Nakarat

*İ.S.; a.g.e., s. 153

S.T.; a.g.e., s. 13

I. dördlükte geçen "memelerin" kelimesi yerine "yanakların" kelimesi geçmektedir.

II. dördlükte geçen "yanar" kelimesi yerine "ağlar" kelimesi geçmektedir.

Bu kaynakta şu dördlük dipnottaki (İ.S.) kaynakta bulunmamaktadır:

"Değirmen bucağında Allah canımı alsın,
Mum yanar ocağında O yârın kucağında"

Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Ahengi, Ankara, 1988, s. 138

I. dördlükte geçen "memelerin" kelimesi yerine "yanakların" kelimesi geçmektedir.

III. dördlüğün son iki dizesi ; "Acep o gün olur mu
Koynan girem yelekcek." şeklinde geçmektedir.

Bu kaynakta, şu dördlükler İ.S.dan farklıdır:

"Değirmen üstü kaya, "Değirmen bucağında,
Eğildim baktım yâra, Mum yanar ocağında.
Cahil ömrüm çürüdü, Allah canımı alsın;
Günleri saya saya". Yârımın kucağında".

- 31 -

KALA MEYDANININ DÜZÜ*

Kala meydanının düzü,
Devriye sardı bizi.
Gelin gidek ahbaplar,
Kurtarak kızımızı.

Diyar, yâr, hey Allah
Of yandım Allah Allah
Nakarat Vaveyliküm maşaallah
Koynundaki şamamı
Koklarım ben inşallah

Kalanın burcu muyum?
Dil bilmez gürcü müyüm?
Evin yıkılsın felek!
Ben gurbet harcı mıyım?

Kala dibi beden yâr
Kurban olam adan yâr.
Şu Harput'un içinde
Beni senden eden yâr.

Nakarat

Nakarat

* İ.S.; a.g.e., s. 164

Fikret MEMİŞOLU; Harput Ahengi, Ankara, 1988, s. 08-109

Bu kaynakta I. dördlükte geçen "ahbaplar" kelimesi yerine "kardaşlar" kelimesi geçmektedir.

III. dördlükte geçen "dönderin" kelimesi yerine "çevirin" kelimesi geçmektedir.

III. dize ise "Cennetten sür Allahım" şeklinde geçmektedir.

Şu dördlükler ise, dipnottaki (İ.S.) kaynaktan farklıdır:

Kalenin altı pıtrak,	Kaleden atın beni,
Minder serek oturak.	Ballara katın beni.
Eski yâr verem olmuş	Yâr kebab isteyende,
Öl mi de ki kurtulak.	Ateşe tutun beni.

Kale'den hopladın mı?
Fistanın topladın mı?
Benden ayrı yuhlarken
Kız koynun yohladın mı?

Kalenin altı tandır,
Diken, göze batandır.
Yar beni utandırma
Eloğlunu utandır.

Kalanın bedenleri
Dönderin gidenleri.
Etini kıyma çekin
Sevüp terk edenleri.

Nakarat

Kaladın indim iniş,
Mendilim dolu yemiş.
Yâra yolladım yemiş
Kendisi gelsin demiş.

Nakarat

F.M.; a.g.e., s. 181-182

Bu kaynakta II. dörtlüğün son iki dizesi şu şekilde geçmektedir:

"Felek gözün kör olsun

Ben asker harcı mıyım?"

III. dörtlükte geçen "dönderin" kelimesi yerine "çevirin" kelimesi geçmektedir.

III. dize ise "Cennetten sürgün edin." şeklinde geçmektedir.

Şu dörtlükler ise dipnottaki (I.S.) kaynaktan farklıdır:

Kalenin dibi pıtrak

Gel sevdiğim oturak,

Bu sevginin sonu yok,

Beni al ki kurtulak.

Kalenin dibi pıtrak,

Minder serek oturak,

Eski yâr verem olmuş

Öl mi de ki kurtulak.

Kalenin altı tandır,

Yak sevdiğim yak yandır,

Felek gözün kör olsun

Bugün ne kötü gündür.

Kalede kavun yerler

Ben de gitsem ne'derler

Otursam bile yesem

Bu, şunu sevdi derler.

Kaleden indirirler.

Paytona bindirirler.

Üç günlük güveğiydim,

Yemen'e gönderdiler.

Kaleden atın beni

Ballara katın beni

Yâr sebep isteyende

Ateşe tutun beni

Kale bir beden olsa,

Ağlarım giden olsa.

Yıkarım Harput seni

Yâra göz eden olsa.

Kaladan hopladın mı?

Fistanın topladın mı?

Benden ayrı yuhlarken

Koynunu yokladın mı?

S.T.; a.g.e., s. 23

Bu kaynakta III. dörtlük şu şekilde geçmektedir:

"Harput'un bedenleri

Çevirin gidenleri

Vurun vurun öldürün

Yânı terk edenleri"

Şu iki dörtlük ise dipnottaki kaynakta bulunmamaktadır:

Harput'un önü bağlar

Etrafı yeşil dağlar

Yârimi eller aldı

Gözlerim durmaz ağlar.

Kale dört beden için

Ağlarım giden için

Yıkarım Harput seni

Yâre göz eden için

Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Ahengi, Ankara, 1988, s. 109

Bu kaynakta II. dörtlüğün son iki dizesi:

"Felek gözün kör olsun

Ben çolle harcı mıyım" şeklinde geçmektedir.

III. dörtlükte geçen "senden" kelimesi yerine "benden" kelimesi geçmektedir.

- 32 -

GELİNE BAK*

Geline bak geline,
Kına yakmış eline.
Yazık olmuş geline,
Düşmüş sarhoş eline.

Nakarat Di yâr, yâr, halden bilmez diyar yâr
Söz anlamaz ne çare!

Köprüden geçti gelin,	Gelin girmiş bostana
Saç bağın düştü gelin,	Gül toplamış fistana
Yavaş git ben de gelim	Korkarım yağmur yağa
Yüreğim yandı gelin,	Canfes fistan ıslana
Nakarat	Nakarat

Bir dal kestim vişneden,	Ağlarım ağlar gibi,
Sarhoş oldum içmeden.	Derdim var dağlar gibi,
Bu yara senin yaran	Öyle kalbim yıktın ki,
Ölene dek işletem.	Bozulan bağlar gibi.
Nakarat	Nakarat

Bu derenin uzununu,	Kaşların eğdirirsin,
Yaprak örtmüş yüzünü.	Kırpiğe eğdirirsin,
Ölmiyeydim göreydim	Dünyayı güzel alsa
Bir de yârın yüzünü.	Sen beni öldürürsün.
Nakarat	Nakarat

* İ.S.; a.g.e., s. 126-127.

S.T.; a.g.e., s. 53.

Bu kaynaktaki türkü dipnottakiyle aynı şekilde geçmektedir.

Giderim ağla beni
 Kakülen bağla beni
 Dostumdan, düşmanımdan çok
 Tenhada avla beni.

Nakarat

F.M.; a.g.e., s. 45-46

Bu kaynakta I. dördlüğün III. dizesi "Yazık ince beline" şeklinde geçmektedir.

II. dördlükte geçen "yavaş" kelimesi yerine "usul" kelimesi geçmektedir.

Bu dördlüğün son dizesi "Yüreğim geçti gelin." şeklinde geçmektedir.

Bu kaynakta III. dördlük "Gelin gider bostana,

Gül doldurur fistana,

Korkarım yağmur yağa,

İpek fistan ıslana." şeklinde geçmektedir.

- 33 -

KEMER AĞIR KALKMIYOR*

Kemer ağır kalkmıyor,
Yâr yüzüme bakmıyor.
Yâr üstüme yâr sevmiş,
Hiç Allah'tan korkmuyor.

Nakarat Berabe, rabe, rabe
Esmerin gönlü var bende
O yârin gönlü var bende.

Kemerim yâr, küpem yâr,
Eğil eğil öpem yâr.
Uzak yoldan gelmişsin,
Soğuk sular sepem yâr.

Nakarat Yâr da berabe, rabe
Kız da berabe rabe
Sarhoşun gönlü var sende.

Dama çıkma üşürsün,
Güzellikte meşhursun.
Diş benden, dudak senden
Üstelik ne verirsin?

Karanfil bedrenk olur,
Aşka düşen denk olur.
Umarım başan gele
Göresin ne renk olur.

Nakarat Nakarat

Giderim Sivas'a ben,
Dayanamam naza ben,
Küçükten vurulmuşum
Gerdanı beyaza ben,

Nakarat

* İ.S.; a.g.e., s. 129-130

Fikret MEMİŞOĞLU; *Harput Ahengi*, Ankara, 1988, s. 126-127

Bu kaynakta II. dördlükte geçen "soğuk" kelimesi yerine "savuk" kelimesi geçmektedir.

Nakarat bölümleri ise şu şekilde geçer:

I. Bent: Gel beri yar geley beri
Esmerim olma gezeri,
Dilberim olma gezeri,
II. Bent: Esmeri gördüm çimende,
Esmerin gönlü var bende,
Dilberin gönlü var bende.

- 34 -

BAĞLARDA ÇEMEN SOLDU (ŞARKI-HACI HAYRİ BEY)*

Bağlarda çemen soldu
 Mestur-i gübar oldu.
 Kes nağmeyi ey bûlbûl,
 Güller yine hâr oldu.

Ah leli, leli beyaz

Ah leli, leli beyaz

Nakarat Beyaz yatmış uyanmaz
 Küçük çevre dayanmaz
 Yâr uykudan uyanmaz.

Yeğidi yatağında,
 Kan akar otağında
 Seyyadı tuzağında,
 Encamı şikâr oldu.

Nakarat

Düşvardır ahvâlim,
 Ma'kusdur ikbalim.
 Nakdine-i âmalım
 Beyhude nisar oldu.

Nakarat

Hicriye hilâl oldum,
 Bilmem ki ne hal oldum,
 Ta şöyle hayâl oldum,
 Ruhum bana bar oldu.

Nakarat

İkbale zevâl erdi,
 Efkâra kelal erdi.
 Hayrî'ye melal erdi,
 Dünya bana dar oldu.

Nakarat

* I.S.; a.g.e., s. 73.

- 35 -

MECLİSİNDE MAİL OLDUM (Şarkı)*

Meclisinde mail oldum (ben bir kaşı karaya)
Seminizde yok mu tabip (merhem ede yaraya)
Benim bir efendim vardır (merhem eder yaraya)

Hangi bir derdime yanam dağlar derdim var benim,
Başımı sevdaya salan bir ağabeyim var benim,
Bir paşa beğim var benim.

Evlerinin önü de yâr yâr (kara üzüm asması)
Beline kuşak bağlamış (o da Acem basması)
Bu ellerde yâr sevenler (Anadolu yosması)

Hangi bir derdime yanam (dağlar derdim var benim)
Başımı sevdaya salan bir ağabeyim var benim
Bir paşa beğim var benim

* S.T.; a.g.e., s. 75.

- 36 -

AŞ YEDİM DİLİM YANDI*

Aş yedim dilim yandı,
Köz düştü kilim yandı.
Ben kilimi kayırmam,
Bahçede gülüm yandı.

Ah leli, leli beyaz
Ah leli, leli beyaz
Nakarat Beyaz yatmış uyanmaz,
Küçük çevre dayanmaz.
Yar uykudan uyanmaz.

* İ.S.; a.g.e., s. 145

Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Ahengi, Ankara, 1988, s. 44

I. dördlükteki "gülüm" kelimesi yerine "kilim" kelimesi geçmektedir.

Şu dördlükler ise İ.S.nda bulunmamaktadır:

Aş yedim yâr elinden	Aş yedim aş pişirdim	Aş yedim acı kimin
Gül derdim har elinden	Yânma gül döşürdüm	Yar değil bacı kimin
Başa tek güldürmedi	Yânım uğruma çıkmış	Bahçenin katmer gülü
Ağladım zâr elinden.	Ben yolumu şaşırdım.	Başımın tacı kimin.

S.T.; a.g.e., s. 85

I. dördlüğün II. ve III. dizeleri şu şekilde geçmektedir:

"Döküldü kilim yandı

Ben kilimde değilim"

Şu dördlükler ise İ.S.'ndaki kaynakta bulunmamaktadır:

Aş yedim acı kimin	Bağlarda çimen soldu	İkbale zeval erdi
Yâr dedim bacı kimin	Mestur-ı gubâr oldu	Efkare kelal erdi
Bahçenin katmer gülül	Kes nağmeyi ey bülbül	Hayriye melal erdi
Başımın tacı kimin	Güller yine har oldu	Dünya bana dar oldu

Nakarat bölümü ise şu şekilde geçmektedir:

"Uy leli leli beyaz,
Uy leli leli beyaz,
Beyaz yatmış uyanmaz
Mavi çevre dayanmaz."

Dağlarda meşelerde
 Gül suyu şişelerde,
 Ben sevdim eller aldı,
 Ben kaldım köşelerde.

Evler göçe göç oldu,
 İki derdim üç oldu.
 Dert çektim, emek çektim
 Emeklerim hiç oldu.

Nakarat

Nakarat

Elmalar dilim dilim,
 Gel otur benim gülüm,
 Ne dedim, neden küstün,
 Lal olsun benim dilim.

Nakarat

F.A.; a.g.e., s. 30

I. dördlükte geçen "bahçede" kelimesi yerine "gülşende" kelimesi geçmektedir.
 Sadece I. ve IV. dördlükler bu kaynaktan bulunmaktadır.

M.Ö.; a.g.e., s. 172

Bu kaynaktaki türkü metni dipnotta geçen I. ve II. türkü ile aynı şekilde geçmektedir.

- 37 -

“HAVUZBAŞI” TÜRKÜSÜ*

Havuş başının gülleri

Şak şak öter bülbülleri

O yârın dudu dilleri.

Allah yâr gele, tez gele

Umut var gele, tez gele.

Havuz başında gül açar,

Kokusun etrafına saçar,

Benim yârim benden kaçır.

Allah yâr gele, yâr gele,

Ümit var gele, yâr gele.

Havuz başında yatmalı,

Yorganı baştan atmalı.

O yârı sarıp yatmalı.

Allah yâr gele, tez gele

Ümid var gele, tez gele

Havuz başında yâr sandım

Yârın sesine uyandım.

Kalktım boynuna dolandım.

Allah yâr gele, yâr gele

Ümit var gele, yâr gele.

* F.M.; a.g.e, s. 59.

S.T.; a.g.e., s. 71

V. bentte geçen “bir” kelimesi yerine “uç” kelimesi gelmektedir. VI. bentte I. dizesinin son kelimesi “yatmazdım”; III. dize “sensiz bir yere getmezdim.” olarak geçmektedir.

İ.S.; a.g.e, s. 158.

V. bentte geçen “bir” kelimesi yerine “var” kelimesi geçmektedir.

Nakarat ise :

“Allah yâr gele, yâr gele

Ümit var gele, tez gele

İnşallah bize gele.” şeklinde geçmektedir.

Havuz başında bir testi,
 Ne yaman bir rüzgar esti,
 O yâr benden ümit kesti.

Allah yâr gele, tez gele,
 Ümit var gele, tez gele.

Havuş başında yatmadım,
 Yorganı yere atmadım.
 O yârı sarıp yatmadım.

Allah yâr gele, yâr gele
 Ümit var gele, yâr gele.

F.A.; a.g.e, s. 16

I.bentte geçen "o yârın" kelime grubu yerine "yârimin" kelimesi geçmektedir.

V. bentte geçen "bir" kelimesi yerine, "var" kelimesi geçmektedir.

M.Ö.; a.g.e, s. 161-162.

Bu kaynakta türkû F.M.'ndaki türkûyle aynı şekilde geçmektedir.

- 38 -

OĞLAN OĞLAN OLASIN*

Oğlan oğlan olasin hele hele yâr hele
Oğlan benim olasin öldürdün beni.
Fesi kaldır kalpak koy hele hel yâr hele
Daha güzel olasin öldürdün beni.

Dama çıkmış bir güzel hele hele yâr hele,
Damın etrafın gezer öldürdün beni.
Elinde bir deste gül hele hele yâr hele
Kendi gülünden güzel öldürdün beni.

* S.T.; a.g.e, s. 80.

- 39 -

OĞLAN TÜRKÜSÜ*

Oğlanın elinde, lüver belinde,
Oğlan çıkmış seyre kalpak elinde,

Nakarat Ne güzel oğlan, boynuma dolan.

Oğlana yaptırdım gümüşten kaşık,
Üstüne yazdırdım ben sana âşık.

Nakarat

Oğlana yaptırdım fil dişi tarak,
Tara zülûflerin bir yana bırak.

Nakarat

Oğlan gel, gel oğlan boynuma dolan,
Kolum sana yastık, saçlarım yorgan.

Nakarat Uy şeker oğlan boynuma dolan.

* Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Ahengi, Ankara, 1988, s. 77.

- 40 -

YAĞMUR YAĞAR SERE SERPE*

Yağmur yağar sere sepe,
Kulağında elmas küpe
Sevmelere kıyamadım
Uyandırdım öpe öpe.

Ağaçtan ilan yeniyor,
Yaprağını döke döke.
Beni bir güzel bekliyor,
Gözyaşını döke döke.

* S.T.; a.g.e., s. 87.

- 41 -

MEST-İ NAZİM (Şarkı)*

Mest-i nazım kim büyüttü böyle bi-perva seni,
Kim yetiştirdi bu gûna selviden bâlâ seni.

Nakarat Hele yâr, yâr, arsız yâr,
İmansız yâr, dinsiz yâr,
Al hançeri vur sineme iki yar,
Bak ki derunûmda neler var.

Ben dedikçe böyle kim kıldı Nedim-i natüvan?
Göster engüşt ile meclisteki mina seni.

Nakarat

* S.T.; a.g.e., s. 79.

- 42 -

SIRALI DAĞLARIN KARI*

Sıralı dağların karı,
Yitirmişim nazlı yârı.
Yitireli yârim seni
Dinmez gönül âh-u zârı.

Nakarat Yazığın gelsin bana,
Kurban olayım sana.
Hayran olayım sana,
Vah vah de yâr.

Dağları kar aldı getti.
Bu benzim sarardı getti.
Aklım, fikrim var hayâlîm,
Hepsini yâr aldı getti.

Nakarat

Bu dağların kar sesine,
Vurgunum ben yâr sesine,
Yârim keklik, ben de doğan,
Düşeydim yâr ensesine.

Nakarat

* S.T.; a.g.e, s. 73.

- 43 -

BİR TAŞ ATTIM ÇAYA DÜŞTÜ*

Bir taş attım çaya düştü,
Çaydan çift güvercin uçu,
Benim gönlüm sana düştü.

Aman, aman azdır gelin,
Nakarat Lira verem bozdur gelin,
Ağ gerdana dizdir gelin.

Evlerinin önü budur,
Çifte güğüm dolu sudur,
Yâr sevenin hâli budur.

Nakarat

Şahnişene yaptım kapı,
Verilmişti bana tapu.
Benim yârim altın topu.

Nakarat

* S.T.; a.g.e., s. 14.

- 44 -

DAĞ ÜSTÜNE DAĞI KOYSAM*

Dağ üstüne dağ koysam dağ olmaz.

Ah çekenin yüreğinde yağ olmaz.

Yüz yaram var heç birisi sağ olmaz.

Nakarat Konma bülbül konma mezar taşıma,
Bu genç yaşta neler geldi başıma.

Nazlı yârim sen yarama bakarsın,
Eyi olmazsa neşter alıp yarasın,
Demedim ki aşk oduna yakasın!

Nakarat

* S.T.; a.g.e., s. 30.

- 45 -

GELİN OLDUM*

Gelin oldum gelinliğim bilmedim,
Allı da pullu da paytonlara binmedim.
Vefasız dünyada murad almadım.

Nakarat Alma da dalgam alma taze gelini,
Balıklara verdim taze gelini.

Elimin kınasın çamur ettiler,
Gözümün sürmesin kömür ettiler.
Çayda balıkları yâr mı ettiler?

Nakarat

* S.T.; a.g.e., s. 17

- 46 -

AMANIN VALLAHİ*

Bahçede mişmiş,
Sarıp yere düşmüş.
Sevdiğim köylü kızı,
Aklıma düşmüş.

Nakarat Amanın vallahı,
Severim billahi,
Çekerim silahı,
Vururum tallahi.

Bahçede bal var,
Sende bir hâl var,
Anama yalvar,
Onda çok iş var.

Nakarat

Öyledir öyle
Kız derdini söyle
Arayıp bulamazsan
Gönlünü eyle

Nakarat

Bahçede iğde
Dalları hep yerde
Sevdiğim küçük kızın
Gönlü de kimde?

Nakarat

* C.Ö.; a.g.e., s. 119-120.

- 47 -

TELGRAFIN TELLERİ (ŞARKI)*

Telgrafın tellerini arşınlamalı,
Yar üstüne yâr seveni kurşunlamalı!

Digel digel, yanıma ben bir bekârım
Koynundaki turunçları sarmak efkârım.

Telgrafın tellerine mendil bağladım,
Ben o yâra gizli gizli selam yolladım.

Digel digel, gel yanıma, yanıbaşıma,
Bu genç yaşta neler geldi garip başıma.

Telgrafın tellerine kuşlar mı konar?
Herkes sevdiğine acep böyle mi yanar?

Digel digel, gel yanıma yanı yanıma,
Yaklaştıkça kaynaşıyor kanın kanıma.

Telgrafın direkleri semaya bakar,
Kız senin çapkın bakışın çok canlar yakar.

Digel digel yanıma, ben bir bekârım,
Seni alıp kaçırmaktır, benim efkârım.

Telgrafın tellerinde olur mu diken,
Kız hasretin değil midir boynumu büken.

Digel digel, gel yanıma yanı başıma,
Doldur da ver yudum yudum otur karşıma,

* Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Ahengi, Ankara, 1988, s. 38.
F.M.;a.g.e. s. 207

II. bentte geçen "selam" kelimesi yerine "neler" kelimesi geçmektedir.
M.Ö.;a.g.e, s. 152-153.

Bu kaynakta II. bentte geçen "selam" kelimesi yerine "mektup" kelimesi geçmektedir.
Diğer bentler I. dipnottaki kaynak ile aynıdır.

- 48 -

DERYA KENARINDA BİR EV YAPMIŞAM*

Derya kenarında bir ev yapmışam,
Kerpicim tükenmiş naçar kalmışam,
Bir yâr için çok cefalar çekmişem.

Nakarat Şeker-i şirvanlı balam, can balam,
Ver o leblerin ağzıma can bala kurban sana.

Vaktim baktım, demir kapı sürgülü,
Siyah saçlar sıma ile örgülü,
Benim yârim anasından görgülü.

Nakarat

* İ.S.; a.g.e., S. 133.

S.T.; a.g.e., s. 5

Bu kaynakta ilk iki bende ilaveten şu bent bulunmaktadır:

"Dere kenarında bir sürü kazlar,
Boynunu uzatmış deryayı gözler,
Ela gözlüm nerde verdiğim sözler."

Nakarat ise:

"Sende hançer bende yürek yaresi
Nedir Allah bu derdimin çaresi" şeklinde geçmektedir.
Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Ahengi, Ankara, 1988, s. 131-132.

Şu bölümler İ.S.'ndan farklıdır:

"Vardım baktım demir kapı kırılmış
Dost bağına, baykuş rakip kurulmuş
Gönül kuşum can evinden vurulmuş
Efkarlıyım gözümlü yaşı kaynaşır
Nazlı yârim, şimdi kim'nen oynasır.

Vardım baktım demir kapı açılmış,
Hoş bahçenin top gülleri saçılmış,
Yâr elinden elinden dolu bade içilmiş.

Bende yürek, sende hançer yarası,
Ağarmaz mı, yâr bahtımın karası?

Vardım baktım, demir kapı aralı
Yâr yad olmuş bağrım başı yaralı
Var mı benim gibi bahtı karalı?

Sen bir yana, ben bir yana, can cana,
Kaşlar hançer, gözler benzer ceylana.

Vardım baktım, demir kapı ardında,
Yârı gördüm ben ayın on dördünde,
Herkes kardaş! Başka bir can derdinde.

Bende yürek, sende hançer yarası,
Nedir Tanrım bu derdimin çaresi?

- 49 -

DAĞLARDA MEŞELERDE*

Dağlarda meşelerde

Gül suyu şişelerde

Ağam eğlendi gelmedi,
Nakarat Yolu da bağlandı gelmedi,
Yâr uykudan uyanmadı.

Ben sevdim eller aldı,
Ben kaldım köşelerde.

Esmer aman aman aman,
Vurulmuşum halim yaman,
Çok içmişim başım duman,
Ağam piyale vaktidir.
Paşam piyale vaktidir.
Gözünü sevdiğim saki,
Doldur ver bâde vaktidir.

Bu gece uy (u) mamışam,
Ben yâre doymamışam.

Ağam eğlendi gelmedi,
Yolu da bağlandı gelmedi,
Yâr uykudan uyanmadı,

Keserim kirpik seni,
Yâr gelmiş duymamışam,
Nakarat

* S.T.; a.g.e, s. 135.

- 50 -

KAŞLARIN KARASINA (OY NİDEM NİDEM NİDEM)*

Yarın kolunda şeve
 Kimdir yârimı seve?
 Acep o gün olur mu?
 Sevem getirem eve.

Uy nidem nidem nidem,
 Nakarat Uy nidem nidem nidem,
 Gel seni alam gidem
 Gelmezsen nasıl edem,

Kaşların karasına, Uy niçin, niçin, niçin,
 Gül koyam arasına, Nakarat Uy niçin, niçin, niçin,
 Sana merhem demişler, Ağlarım senin için
 Kalbimin yarasına. Sızlarım bir yâr için.

Gidin bulutlar gidin, Uy havar, havar, havar,
 O yâra selam edin. Nakarat Uy havar, havar, havar,
 Yârim şirin uykuda, Zülûf gerdanı koğar
 Uykusun haram edin. Ben size gelsem ne var.

Kara erik çağala, Karadır kaşın oğlan,
 Ye ki yaran sağala, Küçüktür yaşın oğlan,
 Hangi kitap buyurmuş, Küçüklüğün aramam
 Ben sevem eller ala. Belalı başın oğlan.
 Nakarat Nakarat

* İ.S.; a.g.e., s. 128-129.

S.T.; a.g.e., s. 48.

Bu kaynakta IV. dördlükte geçen "buyurmuş" kelimesi yerine "yazi" kelimesi geçmektedir.

I. dördlüğün son dizesi: "Alam getirem eve" şeklindedir.

F.A.; a.g.e., s. 32.

Bu kaynakta II. dördlükte geçen "kalbimin" kelimesi yerine "bağrımın" kelimesi geçmektedir.

IV. dördlükte geçen "buyurmuş" kelimesi yerine "yazıyor" kelimesi geçmektedir.

- 51 -

YÜRÜ DİLBER TÖREMIYESİN*

Yürü dilber yürü töremiyessin,
Kör ola gözlerin göremiyessin,
Benden başkasına gönül verirsen,
Kırıla kolların saramıyasın.

Yürü dilber yürü farıdım senden,
Eski muhabbetin eksildi benden.
Ben bir çayır çimen sen bir bezirgan,
Zalımın güzeli çıkarma dinden.

Yürü dilber yürü ömrümün varı,
Eridi kalmadı dağların karı,
Benim bu derdime mahna bulmayın,
Kimin var, söyleyin böyle yârı.

Yürü dilber yürü yolunda kalma.
Yüzüme gülüp de umuda salma.
Ellerin muradı çekil karşımda,
Bana cevredip de vebalim alma!

* S.T.; a.g.e., s. 86.

Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Ahengi, Ankara, 1988, s. 73-74.

II. dördlüğün son dizesinde geçen "zalımın" kelimesi yerine "kâfirin" kelimesi geçmektedir.

- 52 -

ÇAYIN ÖTE YÜZÜNDE*

Çayın öte yüzünde,
Ceylan oynar düzünde.
Ben yârımı tanırım,
Çifte ben var yüzünde.

Nakarat Ağam yâr değme bana,
Paşam yâr değme bana,
Toyda vuruldum sana,
Zati de vurgundum sana.

Çay önünü kağladım,
Ufağ ufağ ağladım.
Dediler yârın gelir,
Çifte kurban bağladım.

Nakarat

* S.T.; a.g.e., s. 92.

- 53 -

O YANI PEMBE*

O yanı pembe bu yanı pembe
Dök sırma saçları gönlüm var sende.

Nakarat Kaşlar, gözler aladır, anam gözler aladır.
El vurma, dil vurma yürek yaradır.
El vurma, dil vurma sinem yaradır.

O yanı atlas bu yanı atlas
Çöz göğsün değmesin iğneler batmaz.

Nakarat

O yanı hindi, bu yanı hindi,
Gel otur yanıma gönlüm var şimdi.

Nakarat

* İ.S.; a.g.e., s. 162.

Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Ahengi, Ankara 1988, s. 143.

I. bendin II. dizesi: "Toz pembe şalvara (da yavrum) gönlüm var sende" olarak geçmektedir.

II. bendin II. dizesi: "Gül pembe şalvara iğneler batmaz" şeklinde geçmektedir.

III. bendin II. dizesi: "Lahuri şalvara gönlüm var şimdi" olarak geçmektedir.

Son bölümün nakaratı ise: "Kaşlara, gözlere, gözlere yandım
Dillere, sözlere, sözlere yandım" olarak geçmektedir.

S.T.; a.g.e., s. 136.

I. bendin II. dizesi "Toz pembe şalvara (canım) gönlüm var sende" olarak geçmektedir.

II. bent ise: "O yanı mermer (anam) bu yanı mermer

Toz pembe şalvara canım bir hanım terler." şeklinde geçmiştir.

Nakarat ise: "Kaş kara, göz kara, gözler eladır.

El vurma, diz kırma, ah sinem yaradır." şeklinde geçmektedir.

- 54 -

GÖK MEYDANI*

Gök meydanının, tozu olaydım,
Sassız aşkın sazi olaydım,
Bir busesine razı olaydım.

Nakarat Hayranın olam, mesti çuhalı,
Gümüş kemerli, sırma yakalı,
İstanbul'u mu yoksa buralı?

Gök meydanının tozan yeliyim,
Buzluk taşının ozan gülüyüm,
Ben bir aklımı bozan deliyim.

Nakarat Kurbanın olam yaralı mısın?
İstanbul mu, buralı mısın?
Yoksa yâr "Kanlı dere"li misin?!

* Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Ahengi, Ankara, 1988, s. 138;139.
S.T.; a.g.e., s. 128.

Bu kaynakta farklı olarak sadece nakarat şu şekilde geçmektedir: "Hayranın olam mesti
çuhalı aman / İstanbul'u sun yoksa buralı."

- 55 -

NE FERYAD EDERSİN*

Ne feryad edersin divane bülbül?
Senin bu feryadın anam g l ene kalsın.
Bu dünyada eremezsen murada,
Huzuru mah ere anam divana kalsın.

Nesin methedeyim bir ka ı kare,
Bu sineme açtı anam onulmaz yare.
Dünya tabip gelse derdime çare,
Derdimin dermanı anam Lokman'a kalsın.

Bir can için geçti can-  serinden,
Vücudum k l oldu anam aşkın narından
Emrah buse ister nazlı y rinden;
Bu bayram olmazsa anam kurbanı kalsın.

* S.T.; a.g.e., s. 97.

- 56 -

SAÇIN TÜRKÜSÜ*

Saçın örene kurban,
Örüp dürene kurban.
Kaç gündür görmemişim,
Seni görene kurban.

Saçın uzun öreyim,
Geç karşıma göreyim,
Senin gibi yosmaya,
Nasıl gönül vereyim.

Saçın uzun tararım,
Gece gündüz ararım,
Gittiğin günden beri,
Yoktur sabrım, kararım.

* Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Ahengi, Ankara, 1988, s. 26.

- 57 -

YÂRA BENDEN (Uzun Hava)*

Ah hele zalım... Yâra benden yâra benden vay anam vay
Ah hele gurban Yalvarın yâra benden yâra benden vay anam vay
Ah hele zalım Sinemde dağ-ı hicran vay anam vay
Ah ağam... Sağalmaz yara benden kafir yâr

Nakarat Ey vah ey ey ah virane bağlarda
Baykuşlar öter balam ey.

* Salih TURHAN, Kubilay DÖKMETAS, Mustafa ÖZGÜL; Notlarıyla Uzun Havalarımız, Ankara, 1996, s. 495.

- 58 -

YOLA GEL SEVDİĞİM (Uzun Hava)*

Yola gel sevdiğim de aman,
Aman aman aman yola gel yola.
O beyaz kolların da aman,
Aman, aman, aman boynuma dola.
Dilerim Allah'tan aman,
Aman, aman, aman gül benzin sola!

Nakarat Uy beni beni kar yağdı başıma
Doğurmaz olaydın ey anam sen beni.

Yanarım yanarım da amman,
Aman aman aman tütünüm gelmez.
Verana bağlarda amman
Aman aman aman bülbüller ötmez.
Yaram yürektendir amman,
Aman, aman, aman merhem kâr etmez.

Nakarat Uy beni beni kar yağdı başıma
Doğurmaz olaydın ey anam sen beni.

* S.T.; a.g.e., s. 208.

- 59 -

SUSAM AÇMAZ, SÜMBÜL AÇMAZ, GÜL AĞLAR (Uzun Hava)*

Ah balam..... Susam açmış sümbül açmaz gül ağlar,
 Ah yavru..... Gül dalına bülbül konmuş âh ey zar ağlar.
 Ah yavru..... Benim gönlüm melûl mahzun,
 Ah..... Gülü nedem cananımdan ayırdı.

Nakarat
 Hele hele yâr, yâr, yâr, yâr ey
 Canan yâr, ey yâr, ah ey
 Gülüm nenni, nenni, nenni vay
 Cananımdan ah, ah ey ayrıldım.

İki bülbül figan eder bir güle,
 Reva mı ki ben ağlıyam el güle!
 Yâra değen düşman eli büküle,
 Gidem gelem ben gülümü derem yâr.

Humar gözlüm bakışından doyamam,
 Ak gerdanda benleri çok sayamam,
 Çok güzelsin ben bakmaya kıyamam,
 Kıyanların bakanların kör olsun!

* S.T., K.D., M.Ö.; a.g.e, s. 457-460.

- 60 -

SÜRME BENİ (Uzun Hava)*

Ah oğul bu gün.. Sürme beni sürme beni,
Ah ağam..... Çek gözen sürme beni vay.

Digel yangınım nedem digel belalım nedem
Tutkunum nedem, gel benim belalım aman
Eşikte yavrum kulum olam vay ağam vay
Ah ağam..... Kapından sürme beni digel, digel yangınım nedem.

Tutkunum nedem ben ah belalım aman aman,
Nakarat Digel digel yangınım nedem
Tutkunum nedem, ben âh belalım, aman, aman.

* S.T., K.D., M.Ö.; a.g.e., s. 456.

- 61 -

YÜCE DAĞ BAŞINDA ARMUT AĞACI (Uzun Hava)*

Yüce dağ başında armut ağacı,
Dökülmüş yaprağı kalmış ağacı.
Koynumda sakladım verdiğin saçı
Sen bana kardeş de ben sana bacı.

Yüce dağ başında bir yavru leylek,
Tanrıdan diledim her zaman dilek,
Ayrılık dediğin ateştin gömlek,
Bana da giydirdi o zalim felek.

* S.T., K.D., M.Ö.; a.g.e., s. 517.

- 62 -

ESMERİM TÜRKÜSÜ*

Esmerim ağ değilim,
Bahçeyim bağ değilim.
Gidin, yârıma deyin,
Ölmüşüm sağ değilim!

Nakarat

Le le ley ley vallah yandım esmerim.

Çağırdım, sesten oldum.
Bağ idim, bostan oldum,
Üç günlük bir yâr için
Temelli dosttan oldum,

Çağırdım, yana yana;
Yâr uykudan uyana
Bir baktı, bir bakmadı,
Oldum deli divana.

* Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Ahengi, Ankara 1988, s. 132.

- 63 -

YÜCE DAĞ BAŞI TÜRKÜSÜ (Uzun Hava)*

Yüce dağ başında, kar, katar katar,
Aklıma geldikçe dertlerim artar.
Arının verdiği balı nedem ben,
Dudaktan aldığım bal bana yeter.

Yüce dağ başında mazıyım mazi,
Alnımın türabı, yüzümün tozu.
Sana degen sözü ben dememişim,
Yanılma sevdiğim o düşman sözü.

Yüce dağ başında, çıktım oturdum,
Dağı taşı deldim sular getirdim.
Dolandım dört yanı, bir güle sebep,
Kınamayın beni, aklım itirdim.

Yüce dağ başında, kar buram buram,
İçime akıttın kan ile verem.
Bir kuru selamın alaydım yeter,
Eline almadın divitle kalem.

Yüce dağ başında, kar var, duman yok;
Ben gidersem gelmeme hiç güman yok!
Ne bileydim böyle zalim olduğun,
Kâfirin kızında din var, iman yok!

Yüce dağ başında, bir top kar idim,
Yel savurdu, güneş vurdu eridim.
Şimdi uzaklardan bakan ben oldum
Ben senin koynunda evvel bir idim.

Yüce dağ başını kar mı olacak?
Düşmanlar ne zaman yâr(!) dost olacak?
"Dördüncü Ordu"nun askeri kayıp,
Kozalı gelinler kime kalacak?

* Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Ahengi, Ankara, 1988, s. 72-73

- 64 -

NE MESTİM, NE SARHOŞUM, NE MESTİM (Uzun Hava)*

Ah ağam... Ne mestim yâr, yâr ne mestim amman
 Ah ağam... Ne sarhoşum, yavrum ne mestim, aman, digel aman
 Ah balam... Her gören bir hoş olur aman, aman, aman
 Ah..... Seni görende mestim aman, digel amman, aman, aman, aman
 Baygınım amman, aman dutgunum aman, aman, aman, aman
 Di gel Beşirim âh aman aman

Ben de mestim, ben de mestim,
 Sen sarhoş ben de mestim.
 Benim şarabım sensin
 Seni görende mestim.

* S.T., M.Ö., K.D., a.g.e., s. 409.

- 65 -

GÖNÜL YÜKSEKLENMİŞ ALÇAKLIYAMAM (Uzun Hava)*

Ağam ağam... Gönül yükseklenmiş alçaklıyamam,
 Ağam ağam... Nutkum daralmış sır saklayamam.
 Nutkum daralmış sır saklayamam, yâr, yâr
 Ağam ağam... Gülümün üstüne gül koklayamam, yâr, yâr
 Ah... Gülümün üstüne gül koklayamam, yâr, yâr
 Eyvah Ey... Divane gönlüm sensin ey gurban!

Ağam ağam... Felek hançerini kibar eylemiş çengel bir tanem yâr, yâr
 Ağam ağam... Vurmuş sineme yâr, yâr çengel dutgunum gel, gel.
 Varamam sevdiğim aramız engel.
 Ağam ağam... Eğer ben ölürsem üstüme sen gel, dutgunum yâr, yâr.
 Ah... Göz yaşlarımla yusunlar beni ey
 Eyvah ey... Divane gönlüm sensin ey ey kurban ey.

* ST., KD., MÖ.; a.g.e., s. 300.

- 66 -

GAMZEDELER (Uzun Hava)*

(Ah balam)	Gam zedeler, gam zedeler,	(Aman aman aman)
(Ah yavrum)	Gam vurur (kibarım) gamze deler,	(Aman aman aman)
(Ah hele zalım)	Sinemi Hakkak delemez,	(Aman aman aman)
(Oğul)	Delerse, gamze deler.	(Aman aman aman)
		(Di gel kara gözleren kurban ben olam)
(Ah oğul)	Dil meze, dudak meze, dil meze	(Aman aman aman)
(Ah)	Dil dudaktan meze,	(Aman aman aman)
(Oğul)	Bilmedim gönül verdim,	(Aman aman aman)
(Valla)	Kadir, kıymet bilmeze, bilmeze.	(Aman aman aman)

* ST.; a.g.e., s. 194

- 67 -

YÂR YAD OLDUM (Uzun Hava)*

Ah ağam..... Yâr yad oldum oğul yad oldum,
 Ağam..... Yüzün gördüm şad oldum.
 Aman..... Yürü boyun görem yâr, yürü saçın örem yâr.
 Önün sıra ölem yâr.
 Ah balam..... Geçtim kapının önünden ağam,
 Oğul..... Yıkıldım oğul berbat oldum, ey
 Oğul..... Neresi güzel yavrum kaşları güzel,
 Yaralı koymuş gezer.

* ST., KD., MÖ.; a.g.e., s. 492

- 68 -

NARİN ÇALAR (Uzun Hava)*

Narin çalar,
 Valla(h)..... Yâr giymiş mavi çalar.
 Bir yanımı kurt yemiş,
 Valla(h) aman.. Bir yanımı karınçalar.

Almanın alına bak,
 Hele..... Dön de bir dalına bak.
 Seni vefalı bilirdim.
 Hele..... Gel de bir hâlîma bak.

Öksüzüm yüzüm gülmez,
 Valla(h)..... Halımdan kimse bilmez.
 Yuvasız kuşlar gibi,
 Valla(h)..... Gezerim soran olmaz.

* ST., KD., MÖ.; a.g.e., s. 402

- 69 -

UYAN YÂR (Uzun hava)*

Uyan yâr, uyan yâr vay anam vay
Seherdir uyan yar,
Bir geldim uyanmadın ey hain yârim,
Bir de geldim uyan yâr.

Ah..... Dil yare, gönül yare, dil yare,
Ah..... Dil dudaktan yare.
Oğul..... Bilmedim gönül verdim,
Kadir kıymet bilmez yâre. (Ey, ey)

Oh olsun, oh olsun,
Kaş yay, kirpik oh, olsun.
Dostlar der yazık yazık,
Düşman der oh olsun.

Dolan gözler, dolan gözler
Dolukur dolan gözler.
Bana derler ağlama,
Durur mu dolan gözler?

* ST., KD., MÖ.; a.g.e., s. 479

- 70 -

HÛMAR GÖZLÛM BAKIŞINDAN DOYAMAM (Uzun Hava)*

Ah... Hamur gözlüm bakışından doyamam,
Ah... Ak gerdanda benleri çok sayamam.
Ah... Yâr şirindir ben canına kıyamam,
Ah... Kıyabilsem gör ki neler eylerim,
Ah... Gülüm nenni, nenni, nenni, kurban
Gör ki, neler eylerim.

Ah balam... Bir kara kaş bir kara göz sende var,
Ah balam... Bir farımaz deli gönül bende var.
Ah balam... Çok zamandır hasretinle yanarım,
Demezsin ki derden devâ bende var.

Ah ağam... Bir gül için bûlbûl giymiş karalar,
Ah ağam... Sinem üzre göz göz olmuş yaralar.
Ah ağam... Bu dert beni iflah etmez paralar,
Benim derdim dermanım bilen yok.

* ST., KD., MÖ.; a.g.e., s. 326-328

- 71 -

DERTLİ KOYUN (Uzun Hava)*

Ah anam... Dertli koyun dertli koyun
 Ah anam... Dağdadır, limine dertli koyun.
 Ah anam... Ben bu dertten ölürsem
 Valla(h)... Adımı dertli koyun.

Ağamın elinden, elinden
 Nakarat Yavrumun dilinden, dilinden
 Nere gidem elinden.

Ah ağam..... Yüksek kayadır gönül,
 Ah ağam..... Derttir, beladır gönül.
 Ah ağam..... Nerde bir güzel görsem,
 Hele gurban... Takılır kalır gönül.

Ağamın elinden, elinden,
 Nakarat Yavrumun dilinden dilinden,
 Nere gidem derdinden.

Ah ağam... Gül ekim talan oldu,
 Ah ağam... Bir yâr sevdim yalan oldu.
 Ah ağam... Keşke sevmez olsaydım,
 Ağam..... Dillere destan oldu.

Oğul aman aman
 Nakarat Ya derdime derman aman, aman
 Ben yaralıyam ayrılamam aman, aman.

* ST., KD., MÖ.; a.g.e., s.195

- 72 -

**BU GÜN DERSİN YARIN DERSİN
AĞYARA CANIM DERSİN (Uzun Hava)***

Bu gün dersin, yarın dersin, ağyara canım dersin, amman,
Beni her gün ağlatıp da ellere canım dersin amman.

Ah amman amman yavru bülbülü g l sevdilir amman,
O ul dünyaya sultan olsun, sultanı dil sevdilir amman.

* S.T., M. ., K.D.; a.g.e., s. 151

- 73 -

GELDİ GEÇTİ YÂR (Uzun Hava)*

Ah hele zalım.... Geldi geçti yâr, geldi geçti zalım yârim
 Ah hele kurban...Bağrımı deldi geçti zalim yâr.
 Ah hele zalım.... Nice şah nice sultan, nice şah nice sultan, hain yârim
 Ah hele kurban...Tacı, tahtı bıraktı geçti,
 Oğul aman, aman, aman, aman,
 Dağlar duman aman, aman, aman, aman,
 Ayrılmışım kavuşamam.
 Ah hele zalım.... Bülbul güle mi geldin, vay adan gurban,
 Ah hele kurban...Laldın aman dile mi geldin, vay kölenim ben.
 Ah hele kurban...Bildin ölem gülde vefa yok, vay adan gurban,
 Ah hel zalım..... Bile bile mi geldin, dile yandım.
 Ah diyar aman, aman, aman, aman, aman
 Oğul..... Duman kalkmaz başımdan, yaralıyım ayrılamam.
 Vurulmuşam halım yaman, aman,
 Dağlar duman kavuşamam aman.
 Ağam..... Oku yara, oku yara, anan öle,
 Oğul..... Gel derdin oku yâra, get derdin anam oku yâra, zalım yâra
 Ağam..... Sinemde yavrum yer kalmadı, kibarım sinemde anam yer
 kalmadı
 Hele zalım... Meğer ok oku yara
 Ah..... Digel aman, aman, aman, aman
 Ayrılmışım halım yaman, aman, aman, aman, aman
 Dağlar duman aman, aman
 Hele zalım... Sinemde anam yer kalmadı, anam meğer ok oku yara.
 Ağamın elinden elinden
 Di yörü, yörü, yörü, yörü
 Kalma yolundan geri.

* S.T., K.D., M.Ö.; a.g.e., s. 256

- 74 -

NESİBE TÜRKÜSÜ*

Bir taş geldi, pencereden tak dedi,
Güllü Bacı Nesom burda yok dedi.
İnanmazsan çık yukarı bak dedi.

Nakarat Konma bülbül, konma mezar taşıma,
Genç yaşımda neler geldi başıma.

Bir sazım var altı telden bağlama,
Ben gidersem kömür gözlüm ağlama.
Ölür isem ellere bel bağlama.

Konma bülbül konma mezar taşıma,
Genç yaşımda neler geldi başıma.

Bir sazım var düre düre eklerim,
Ölene dek yâr yolunu beklerim,
Hiçe gitti şu benim emeklerim.

Nakarat

Çifte çıkar martinimin dumanı,
İstanbul'dan gelir katil fermanı,
Yoktur katillerin dini imanı.

Nakarat

* İS.; a.g.e., s.98-99

S.T.; a.g.e., s. 33

VI. bentte geçen "acep" kelimesi yerine "bilmem" kelimesi geçmektedir.

Şu bent dipnottaki kaynakta bulunmamaktadır:

"Atımı bağladım ben bir odaya
Karşı durdum yâre gelen gıdaya
Yeminliyim, yârsız girmem odaya."

Duman almış mezarımın üstünü
 Kömür gözlüm acep benden küstü mü?
 Ahbaplarım benden ümit kesti mi?

Nakarat

Ufacık taşlarla Kala yapılmaz,
 On atlıyla Hamdi Çavuş tutulmaz.
 Nasibe ölmekle Harput yıkılmaz.

Nakarat

Uzun olur uzun yolun selvisi (servi)
 Ben bilmezdim benim yârim hangisi,
 Kara kaşlı kara gözlü kendisi.

Nakarat

F.M.; a.g.e., s. 57-58

I. bendin II. dizesi şu şekilde geçmektedir:

"Eşo'm çıktı , Neso'm evde yok dedi."

III. bentte geçen "sazım" kelimesi yerine "yazmam" kelimesi geçmektedir.

Bu bölümün III dizesinde geçen, "şu benim" kelime grubu yerine "çektığım" kelimesi geçmektedir.

IV bentte geçen "katil" kelimesi yerine "ölüm" kelimesi geçmektedir.

VI. bentte geçen, "ufacık" kelimesi yerine "ufak tefek" kelime grubu bulunmaktadır.

Şu bentler ise dipnottaki kaynaktan bulunmamaktadır:

Mezarımı derin kazın derin olsun,

Üzerinde lale, sümbül nar olsun

Benim yârim şu cihanda bir olsun

Mezarımın üstünde laleler biter

Lalenin üstünde bülbüller biter

Ötme bülbül ötme, dertlerim artar.

Mezarımı yol üstüne kazsınlar,

Tarihini baş ucuna yazsınlar,

Ardımsıra ko muratsız desinler!

Ben giderken üç ay vardı bayrama

Bayram oldu çıkamadım seyrana!

Hamdi Çavuş evin olsun verana!

- 75 -

HAFO (Hafize) TÜRKÜSÜ*

Hamadan çıkmış gider yoluna.
Şeveler takmış pamuk koluna.
Mevlâm sabır ver şevki kuluna.

Nakarat Dağlar daldadır, gözüm yoldadır , vay beni
Senin o gözün adam aldatır baygınım.

Hamamdan çıkmış elleri kına,
Binmiş paytona, gider seyrana,
Şevki bu derde, nice bir yana.

Nakarat

Hafo'mun evi kayabaşında,
Oyalı yazma yandı başında,
Şevki'nin aklı yoktur başında.

Nakarat

Hafo'mun evi kalaya bakar,
Senin o gözün çok canlar yakar,
Akşamdan sonra al kanlar akar.

Nakarat

* İS.; a.g.e., s. 95-96

F.M.; a.g.e., s.70-71

Bu kaynakta, III. bentin II. dizesinde geçen "başında" kelimesi yerine "kaşında" kelimesi geçmektedir.

IV. bent, bu kaynakta: "Hafo'mun evi kayaya bakar,
Akşamdan sonra çırılar yakar,
Şavkı'nın dumuş yoluna bakar," şeklinde geçmektedir.

VI. bentte geçen "konuşak" kelimesi yerine "görüşek" kelimesi geçmektedir.

Şu ki bent dipnottaki kaynakta bulunmamaktadır:

Hamandan çıkmış, gider evine,
Pervane düşmüş can alevine,
Şavkı'ya deyin, göre sevine!

Hamamdan çıkmış gider yoluna,
Şeveler takmış, pambuk koluna
Mevlam sabır ver, Şavku kuluna

Hamandan çıkmış binmiş paytona
 Binmiş paytona çıkmış seyrana.
 Gözleri benzer ahu ceylana.

Nakarat

Hamamdan çıkmış eller yumuşak,
 Odaya sermiş kuştüyü döşek,
 Akşam teşrif et biraz konuşak.

Nakarat

Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Halk Bilgileri, Elazığ, 1995, s. 161-162

Bu kaynaktaki türkü metni, Fikret Memişoğlu'nun I. kaynaktakiyle aynıdır.

S.T.; a.g.e , s. 17

III. bendin II. dizesinde geçen "başında" kelimesi, bu kaynakta "kaşında" şeklinde geçmektedir.

F. A.; a.g.e., s. 19

Bu kaynakta V. bendin son dizesi "Bu hale Şevki nasıl dayana" şeklinde geçmektedir.

VI. bendin son dizesi "Akşamdan sonra biraz konuşak." şeklinde geçmektedir.

M.Ö.; a.g.e., s. 170-171

IV bentte geçen "kalaya" kelimesi yerine "kayaya" kelimesi geçmektedir. Bu bölümün son iki dizesi;

"Akşamdan sonra çırılar yakar

Şavkı'nın durmuş yoluna bakar." şeklinde geçmektedir.

- 76 -

DURİYE TÜRKÜSÜ*

Karşının komşusunu
Çağırın gele şunu
Duriye sevdüğünden
Unuttu puşusunu.

Karşıdan gelir atlı,
Yamçısı yana katlı.
Anam babam sağ olsun,
El oğlu ondan tatlı.

Karşının arılığı,
Benzimin sarılığı.
Mevlâm bize mi verdi
Bu zalim ayrılığı.

Karşıda oturanlar
Az derdim artıranlar
Başına çelenk assın
Sevdadan kurtulanlar

Karşıda kuş oturur,
Diz dize duş oturur,
Çok sevenin damına
Bir gün baykuş oturur.

Karşıya kar düştü gel,
Aklıma yar düştü gel,
Eyi günün dostları
Kötü gün erişti gel.

Karşıda kara kartal,
Kanadı beni dardar,
Sevdiğim bu mahlede
Gördükçe derdim artar.

Karşı dağda ordu var.
Ordu kalktı yurdu var.
Ben ah çektim sen bildin
Bende gönül derdi var.

Karşıda Fırat gördüm,
Ölümü murad gördüm,
Gönül derdi görmeyen
Hiç demesin dert gördüm.

Karşıda kar taneler,
Oturmuş nar taneler.
Ölürse çoklar ölsün
Ölmesin bir taneler.

Kardışada gördüm seni,
Gül iken derdim seni,
Öpmeye kıyamazdım
Toprağa verdim seni.

Karşıdan gülmeleri,
Açılmış düğmeleri,
Oturmuş koyun sağar
Terlemiş memeleri.

* Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Halk Bilgileri, Elazığ, 1995, s. 152-153.

- 77 -

HAYRİYE TÜRKÜSÜ*

Hayriyelm giymiş nalını
Gezer salını, salını;
Sanki bir vezir gelini.

Hayriye'min alçak damı
Memlekete vermiş şanı.
Kim saracak beyaz canı?

Nakarat

Aman aman azdır gelin,
Lira verem bozdur gelin
Ak gerdana düzdür gelin.

Hayriye'min huyu melek,
Nerden dersen ordan gelek;
Lüverlerle kapu delek.

Kargacık'ın taş deliği
Hayriye'm keklik ferîği;
Taramış sırma porîği.

Nakarat

Nakarat

Hayriye'm damda geziyor,
Gerdana lira düzüyor.
Baygın baygın göz süzüyor.

Nakarat

Hayriyem'in evi yoldur,
Lefter şişeleri doldur,
Küçük beyde para boldur.

Hayriye'min damı alçak,
Mamo gezer salma, saçak.
Bu gün olmuş itten alçak.

Nakarat

Nakarat

* F.M.;a.g.e., s. 85-86

Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Halk Bilgileri, Elazığ, 1995, s. 174-175

Bu kaynaktaki II. bendin III. dizesi "Memleketi tutmuş namı" şeklinde geçmektedir.

V. bentte geçen "damdan" kelimesi yerine, "dalda" kelimesi geçmektedir.

VI. bendin son dizesi: "Mamo oldu itten alçak." şeklinde geçmektedir.

Hayrom'un kapısı kara,
Mamo gezer boş avara,
Küçük Bey'den gelir para.

Nakarat

Küçük beyin var kıratı,
Hançere vurmuş savatı
Lafter'dir onun gavatı.

Nakarat

Pencereye koydum testi,
Şu saraydan bir yel esti,
Benim yârim benden küstü.

Nakarat

Şahnişen'e yaptım kapı,
Kırıldı keserin sapı,
Benim yârim altın top.

Nakarat

Bir taş attım çaya düştü.
Çaydan çüt güvercin uçtu.
Benim gönlüm sana düştü.

Nakarat

Hayrom'un kapısı demir,
Şu saraydan gelir emir,
Küçük Bey'e uzun ömür.

Aman aman azdır gelin,
Lira verem bozdur gelin,
Ak gerdana düzdür gelin.

- 78 -

FİDE*

Kapıyı kösliyeydin,
Aşen'e sesliyeydin
Ünes size gelende
Güler yüz göstereydin.

Nakarat Aman Ünes neyledin,
Canım Ünes neyledin,
Vurdun kana beledin
Beni de bu hâle koydun.

Kapıyı vuran kimdir?
Aç gele görem kimdir?
Yaram derine düştü
Belki gelen hekimdir.

Nakarat Aman Ünes can cana
Rakı da doldur fincana.
Kör olasın yâr seni
Nasıl kıydın bu cana

* İ.S.; a.g.e., s. 91-92-93.

Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Halk Bilgileri, Elazığ, 1995, s.187-188

Ba kaynakta I. dörtlüğün son dizesi: "Yolunu gözlüyeydim" şeklindedir.

III. dörtlükte geçen "Ayşenle" kelimesi yerine "Eşen'le" kelimesi geçmektedir. II. dize ise :
"Kime yanıp yakaram" şeklinde geçmektedir. III. dizede geçen "yara" kelimesi yerine
"Üneys" kelimesi geçmektedir. Son dizede geçen "memende" kelimesi ise "sol mememde"
şeklinde geçmektedir.

VI. dörtlükte "elin kırlsın" kelime grubu yerine "gözün kör olsun" kelime grubu bulunmaktadır.

V. dörtlüğün son iki dizesi: "Üneys elin kırlsın
Kör olsun iki gözün." şeklinde geçmektedir.

VI. dörtlüğün son iki dizesi: "Fidenin al yanağı
Al almada bulunmaz." şeklinde geçmektedir.

VII. dörtlüğün son iki dizesi: "Eğer Fidem ölürse
Çağırın dertli dertli" şeklindedir.

VII. dörtlüğün I. dizesi "Kaya başı yarıldı." şeklinde geçmektedir.

Şu dörtlükler ise dipnottaki kaynaktan farklıdır:

Ah fidan yar, fidan yar	Üç aylarda vuruldum	Top-Top'un taşına bak
Beni koyup giden yar	Ölüme hazır oldum	Gözümün yaşına bak
Evvel böyle değildin	Üneys gözün kör olsun	Eğer beni öpersen
Seni bir öğrenden var.	Gonca gül idim soldum.	Çık kaya başına bak.

Ayşenle yoktur aram,
Bu dertle kime varam,
Gidin yâra deyin
Mememde vardır yaram.

Nakarat

Kapıyı araladın,
Bahtımı karaladın,
Ünes elin kırılısın,
Göğsümden yaraladın.

Nakarat

Fide'nin saçı uzun,
Fide'm vuruldu güzün.
Ünes gözün kör olsun,
Kimlerden aldın izin.

Nakarat

Çatalkaya alınmaz
Dibi de taştır delinmez.
Fidemin nazik teni
Öpme ile doyulmaz.

Nakarat

S.T.; a.g.e. s.45.

Bu kaynakta V. dördlükte geçen "taştır" kelimesi yerine "mermer" kelimesi geçmektedir.

Dördlüğün son iki dizesi ise: "Hidoş kızın gözleri
Bakmayınan doyulmaz." şeklinde geçmektedir.

4. Dördlüğün son iki dizesi: "Hidoş kızın uğruna
Kendimi yaraladım" şeklindedir.

Şu dördlük ise: "Çatal kaya kışladı,
Kar yağmaya başladı.
Hidoş beni görünce
Ağlamaya başladı." dipnottaki kaynakta yoktur.

F. M.; a.g.e. s. 103-104

Bu kaynakta I. dördlüğün son dizesi: "Yoluna gözliyeydin" şeklindedir.

III. dördlüğün son üç dizesi "Kime gidip yalvaram
Üneys gözün kor olsun
Sol mememde vardır yaram" şeklindedir.

VI. dördlüğün son dizesi: "Göğsümden yaraldın" şeklindedir.

V. dördlüğün son iki dizesi: "Üneys elin kırılısın
Kör olsun iki gözün." şeklinde geçmektedir.

VI. dördlüğün son iki dizesi: "Fide'min al yanağı
Al almada bulunmaz." şeklinde geçer.

VII. dördlükteki "Çatalkaya" kelimsei yerine "Kayabaşı" kelimesi geçmektedir.

Şu dördlükler ise dipnottaki kaynaktan farklıdır:

Top top'un taşına bak,	Fide'm hiç yüz vermedin
Gözümün yaşına bak.	Yoluma gül sermedin
Üneys beni ösgersen	Bu gelen dostun deyin
Çık "Kayabaşı"na bak.	Güleç yüz göstermedin.

Nakarat ise; "Aman Fide can can
Bade doldur fincana
Otur içek yan yana" şeklinde geçmektedir.

Çataalkaya yarıldı.
 Düştü şevem kırıldı.
 Gidin Ünes'e deyin:
 Aktı kanım duruldu.

Nakarat

Top-top'ta gezer atlı,
 Çarşafı katlı katlı.
 Fide'ye türkü çıkmış,
 Söyleyin dertli dertli.

Nakarat

Nazlım kara dağlıdır.
 Gönlüm yara bağlıdır.
 Değme tabip yarama,
 Yâr eliyle bağlıdır.

F. A.; a.g.e., s. 43.

VIII. dördlüğün son iki dizesi:

“Eğer yârim olmasa
 Çağırım dertli dertli” şeklinde geçmektedir.

Şu dördlük I. S.'daki kaynaktan bulunmamaktadır:

Harput'un taşına bak.
 Gözümün yaşına bak.
 Eğer beni ösgersen,
 Toptop'un başına bak.

- 79 -

ZEYNEP TÜRKÜSÜ*

Zeyneb'in saçları narindir narin,
İçerim yanıyor, dışarım serin
Yanıma gelmiyor sevgili yârim.

Nakarat Zeynebim, Zeynebim, şanlı Zeynebim,
Üç köyün içinde güzel Zeynebim,

Zeynep bu güzellik var mı soyunda?
Elvan elvan güller kokar koynunda.
Arife gününde bayram ayında.

Nakarat

Evlerim evlerim güzel evlerim,
İçinde oturur, gönül eğlerim
Vefasız yârimi, sarıp neylerim.

Nakarat

* S.T.; a.g.e., s. 108.

F. A.; a.g.e., s. 48.

Bu kaynakta türkü S.T. ile aynı şekildedir.

- 80 -

FERİDEM (MEŞELİDİR) *

Meşelidir, bizim bağlar meşeli,
Üçgün oldu, yâr sevdaya düşeli,
Kalk gidelim bizim oda da döşeli,

Aman Feridem, aman kibar Şefikam aman
Nakarat Bin paytona da kaçalım, vay, vay
El duymadan aman, kanlı çayı da geçelim, vay, vay.

Sen gidersen benim halim de nice olur!
Altın yüzük parmağımda da tunç olur,
Sevip sevip ayrılması da güç olur.

Nakarat

* İ.S.; a.g.e., s. 131-132.

F.M.; a.g.e. s. 53-54.

Bu kaynakta I. bentte geçen "üç gün" kelime grubu yerine "kaç gün" kelime grubu geçmektedir.

Nakarat ise : "Gel Feride'm aman bin paytona kaçalım aman
El duymadan "Kanlı Çayı" geçelim aman."

S.T.; a.g.e. s. 76

Bu kaynakta dipnottaki (İS) türkünün sadece ilk ikişer dizesi bulunmaktadır. III. dizeler ise bulunmamaktadır.

Nakarat ise: "Aman Feridem aman
Kibar Şefikam aman

Bin paytona kaçalım yâr yâr " şeklindedir.

Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Halk Bilgileri, Elazığ, 1995, s.216.

Bu kaynakta I. bent, II. dizedeki "üç gün" kelieme grubu yerine "kaç gün" kelime grubu bulunmaktadır.

- 81 -

NECİBEM TÜRKÜSÜ*

Necibe'min çifte kürkü	Necibe'min kaşı kara,
Biri samur, biri tilki	Yüreğime vurdu yara,
Necibe'me çıktı türkü.	Kavuşmağa yok mu çare?

Necibe'm Necibe'm, cilveli Necibe'm
 Gözleri doğuştan sürmeli Necibe'm
 Uykulardan uyandırdım
 Nakarat Al kanlara boyandırdım
 Yastıklara dayandırdım
 Yandım güzel Necibe'm.

Necibe'min parmakları	Necibe'mden ses geliyor,
Kınalıdır tımakları,	Papucuma mes geliyor,
Al al olmuş yanakları.	On beş altın az geliyor.

Necibe'm Necibe'm oynak Necibe'm
 İç şarap üstüne konyak Necibe'm.
 Edasına yandım, yandım
 Nakarat Tez uykulardan uyandım
 Ben al kanlara boyandım
 Allah'tan bul Necibe'm.

* Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Ahengi, Ankara, 1988,s.133-134
 FM.; a.g.e., s. 172

Bu kaynakta III. bendin ilk iki dizesi şu şekildedir:

Necibe'min tımakları,
 Kınalıdır parmakları."

S.T.; a.g.e. s. 69.

Bu kaynakta I. bendin III. dizesi şu şekilde geçmektedir:

"Necibe anasının ilki"

II. bentte ise, I. dizedeki "kaşı" kelimesi yerine "kaşları" kelimesi geçmektedir.

III. dizede ise ; "yok mu" kelime grubu yerine "bulsam" kelimesi geçmektedir.

İ.S.; a.g.e., s. 152.

Bu kaynakta da II. bendin III. dizesinde "Yok mu" kelime grubu yerine "bulsam" kelimesi geçmektedir.

Nakarat bölümü ise: "Necibe'm Necibe'm aynalı Necibe'm
 Gerdanı beyaz, sürmeli Necibe'm" şeklinde geçmektedir.

Necibe'min boyu uzun
Necibe'mi sevdim güzün
Gerdanına altın dizin.

Necibe'm Necibe'm sırmalı Necibe'm
Ah ince belden sırmalı Necibe'm
Uykulardan uyandım ben,
Nakarat Al kanlara boyandım ben,
Yastıklara dayandım ben,
Yandım güzel Necibe'm.

- 82 -

AHÇIĞI YOLLADIM*

Ahçığı yolladım Urum iline,
Eser bâd-ı sabâ zülfün teline.
Gel seni götürüm islâm iline.

Nakarat

Serimi sevdaya salan o Ahçık
Aman o Ahçık, civan o Ahçık.

Vardım kiliseye taptım haçına,
Mail oldum arkandaki saçına
Gel seni götürüm islâm içine.

Nakarat

Vardım kiliseye haç suda döner,
Keşişler içerde pervane döner.
Dinine dönersem el bana güler.

Nakarat

* I.S.; a.g.e., s. 118.

ST.; a. g.e., s. 99.

II. bent I. dizede "taptım" kelimesi yerine "bahtım" kelimesi geçmektedir.

II. dize: "Gönlümü bağladım sırma saçına" olarak geçmektedir.

III. bendin II. dizesi: "Ahçığı kaybettim yüreğim yanar." olarak geçmektedir.

III. bendin II. dizesi: "Ben dinden dönersem el beni kınar." olarak geçmektedir.

F.M.; a.g.e., s. 76

Bu kaynakta: II bendin II. dizesi: "Gönlümü bağladım sırma saçına." olarak geçmektedir.

III. bendin II. dizesi: "Ahçıkı kaybettim yüreğim yanar." olarak geçmektedir.

III. dize ise "Ben dinden dönersem el beni kınar." şeklindedir.

Nakarat ise: "Serimi sevdaya salan Ahçık of!

Aklımı başımdan alan Ahçık of!" şeklindedir.

- 83 -

FATMA TÜRKÜSÜ*

Dama kurdum çatmayı,
 Çağır gele Fatma'yı.
 Fatma nerden alışmış
 Çarşıftan kol atmayı.

Dama çıkma baş açık,
 Her gören olur aşık.
 Eğer gönlün bendeysen,
 Çarşafın al yola çık.

Dama çıkma görürler,
 Boyunca gül verirler.
 Bu komşular haindir,
 Bizi dile verirler.

Damda basduk olur mu?
 Dizde yastık olur mu?
 Sevip sevip almadın,
 Böyle dostluk olur mu?

Dam başında duran kız,
 Bayram geldi donan kız.
 Bayram kurbandsız olmaz,
 Canım sana kurban kız.

Dama çıkmış el eder,
 Kúpeler gel gel eder.
 Çözmüş saçın bağını
 Zülfünü tel tel eder.

Damda güzel dolanır,
 Testide su bulanır,
 İnce bel, beyaz gerdan
 Buna can mı dayanır?

Dama çıkmış bir tane
 Saçları tane tane.
 Yârıma kurban olsun,
 Ev başına bir tane.

* Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Halk Bilgileri, Elazığ, 1995, s. 149-150
 FM.; a.g.e., s. 32

III. dördlüğün II. dizesi "Yolunca gül sererler." olarak geçer

IV. dördlük, III .dize "Sevdim murad almadım" şeklinde geçmektedir.

Şu dördlükler de dipnotta (F.M.) gösterilen kaynaktan farklıdır:

Dam başında durursun
 Melül mahzum olursun
 Kurban olam huyuna
 El etmeden gelirsün.

Dama kurdum köşkünü
 Oldum yârin düşkünü
 Yalın ayak, baş açık
 Pegde kaldım kış günü.

Dama çıktım dam değil
 Penceresi cam değil
 Bir gece yâr koynunda
 Ölüsem de gam değil.

Dama çıkmış bir güzel
 Damın etrafın gezer,
 Elinde bir deste gül
 Kendi gülünden güzel.

Dama çıkmış bir gelin,
 Kemere vermiş elin,
 Hey beni kınayanlar
 Görün imana gelin.

İ.S.; a.g.e., s. 160.

I. dördlüğün III. dizesinin son kelimesi "öğrenmiş" olarak geçmektedir.

III: dördlüğün I. dizesi: "Güzelsin gül verirler." şeklinde geçmektedir.

- 84 -

EMİNE TÜRKÜSÜ*

Eminem oturmuş taşın üstüne,
Taramış zülfünü kaşın üstüne
Selâmı gelirse başım üstüne.

Eminem, Eminem güzel Eminem,
Ben seni sevmişem ezel Eminem,

Caminin duvarı biri ben olam,
Emine güzelin yârı ben olam,
Eller gülü olsun, harı ben olam.

Eminem, Eminem yosma Eminem,
Her olur olmaza küsme Eminem.

Eminem oturmuş top top kakülü
Güzeller bağının olmuş vekili
Bastığı yerde gül, sümbül ekili.

Eminem, Eminem dön de geri gel,
Salına salına şöyle beri gel.

* Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Ahengi, Ankara, 1988, s. 62-63

İ.S.; a.g.e., s. 141-141 I. bendin II. dizesi "Daramış kakülü..." olarak başlamıştır.

II. bendin II. dizesinde "güzelin" kelimesi yerine "gelini" kelimesi geçmektedir.

III. dize "Âlem çiçek olsa hân ben olam." şeklinde geçmektedir.

III. bent şu şekildedir:

"Eminem gidiyor akşam suyuna

Elbise kestirdim selvi boyuna

Kurban olam Emine'nin huyuna." olarak geçmektedir.

F.M.; a.g.e., s. 155

III. bendin son dizesinde geçen "sümbül ekili" kelime grubu yerine "güller ekili" kelime grubu geçer.

Son bendin II. dizesi: "Ben kurban olmuşum selvi boyuna" şeklinde geçmektedir.

Eminem oturmuş yüzü peçeli,
Halılar serilmiş iki geçeli,
Yalvardım yakardım almaz içeri.

Uzaktan uzağa görün Eminem,
Mor ipek çarşafa bürün Eminem.

Eminem oturmuş, çorap örmüyor.
Kör ola gözleri beni görmüyor,
Yalvardım yakardım cevap vermiyor.

Eminem, Eminem, güzel Eminem
Ben seni sevmişem ezel Eminem

Eminem gidiyor sabah suyuna,
Kul köle olmuşum selvi boyuna,
Dünyalar değişmem güzel huyuna.

Eminem Eminem yosma Eminem,
Her olur olmaza küsme Eminem.

M.Ö.; a.g.e., s. 172.

V. bentte geçen "örmüyor" kelimesi yerine "örüyor" kelimesi geçmektedir.
Türkünün diğer bölümleri F.M. ile aynıdır.

- 85 -

KIZ ADIN GÜLLÜHAN'DIR (Uzun Hava)*

Ah..... Kız adın Güllühan'dır,
Vah..... Huni gözler ev yıkandır.
Ağlar, ağlar gezerim
İçerim dol kandır ah, ah, ah
Ah aman aman, aman, aman ey

Ben de buraların nesine geldim.
Seherde öten bülbülün sesine geldim.
Duydum sevdiğim kız gelin olmuş,
Bende o güzelin yasına geldim.
Ah, aman, aman, aman, aman ey

* S.T., K.D., M.Ö.; a.g.e., S. 376.

- 86 -

MAMOŞ TÜRKÜSÜ*

Pencereden bir taş geldi,
Ben zannettim Mamoş geldi.
Uyan Mamoş uyan, uyan
Başımıza ne iş geldi.

Nakarat

Eyvah Mamoş, eyvah eyvah
Doktor getir yarama bak.

* I.S.; a.g.e., s. 112

S.T.; a.g.e., s. 115

II. dördlükte geçen "siyah" kelimesi yerine "kara" kelimesi geçmektedir

II. dördlüğün son iki dizesi: "Kör olası zalım felek
Koymadı ki murad alak." şeklinde geçmektedir.

Nakarat bölümünde geçen "doktor" kelimesi yerine "tabip" kelimesi geçmektedir.

F.M.; a.g.e., s. 33

Bu kaynaktaki II. dördlük şu şekilde geçmektedir:

Penceresi yeşil yaprak

Mamoş giyer siyah kalpak

Körolasın Bekir Hoca

Yatağımız kara toprak.

III. dördlük ise şu şekilde geçmektedir:

Penceresi yeşil yaprak

Mamoş giyer siyah kalpak

Kör olası Bekir Hoca

Yatağımız kara toprak.

Şu bölümler Sunguroğlu'nda bulunmaktadır:

Evlerinde koyun kuzular

Evlerinin ardı kavak

Vuruldu ben yaram sızılar

Yağmur yağar ufak ufak

Öldüğümü aramim ben

Kör olası Bekir Hoca

Yetim kaldı yavru kızlar.

Ağzımdaki kurşuna bak.

Pencerenin önü çardak

Dış kapıyı araladın;

Rak içtik bardak bardak

Ak bahtımı karaladın

Kör olası Bekir Hoca

Kör olası Bekir Hoca

Koymadın ki murad alak.

Mamoş'u da yaraladın.

Mamoş palton tutayım mı?

Mamoş ninni, Mamoş ninni

Hayrın için satayım mı?

Bilinmez kim kime kinni

Mezarında boş yer var mı?

Bekir Hoca vurdu beni

Ben de girip yatayım mı?

Bekir Hoca vurdu beni.

Evlerinin önü kavak,
 Mamoş giyer siyah kalpak.
 Gel sarılalım yatalım
 Sonumuz da kara toprak.

Nakarat

Bahçelerde yeşil yaprak,
 Mamoş gezer çardak çardak.
 Nerden geldin Bekir Hoca
 Komadın ki, murad alak.

Nakarat

Evlerinin önü çiçek,
 Orak getirin ki, biçek,
 Merhametsiz Bekir Hoca
 Elim tutmaz kefen biçek.

Nakarat

F.A.; a.g.e., s. 14.

Bu kaynakta II. dördlüğün III. dizesi "Mamoş gezer salma saçak." şeklinde geçmektedir. IV. dördlükte geçen "merhametsiz" kelimesi yerine "kör olasın" kelime grubu geçmektedir.

M.Ö.; a.g.e., s. 285-286.

Bu kaynaktaki türkü metni dipnottaki III. kaynak (F.M.) ile aynıdır.

- 87 -

KATİP TÜRKÜSÜ*

Mezireden çıktım, ağrıyor başım,
Zibillik başında serildi leşim,
İntikamım alsın arap kardeşim.

Di değme de değme, yaram derindir.
Ben bu dertle ölürsem Allah kerimdir.

Atımı bağladım nar ağacına,
Perçemim dolandı gül ağacına,
Benden selam eyleyin nazlı bacıma.

Nakarat

Atımı bağladım ben bir dikene,
Tükettin ömrümü, ömrün tükene.
Bende selam söyleyin kefen dikene.

Nakarat

Mezireden çıktım sağlık selamet,
Harput'un başında koptu kıyamet.
Etmedi cürmüne kimse nedamet.

Nakarat

* İ.S.; a.g.e., s. 114

S.T.; a.g.e., s. 39

I. bendin son iki dizesi bu kaynakta şu şekilde geçmektedir:

"Harput'a varmadan serildi naşım
İntikamım alsan bacı-kardeşim."

III. dizede geçen "söyleyin" kelimesi yerine "olsun" kelimesi geçmektedir.

Son bent, bu kaynakta:

"Sara'nın evleri Top-top'a bakar,
Katib'i vurmuşlar al kanlar akar.

Bir mahle katibin yoluna bakar." bu şekilde geçmektedir.

Karanlık gecede hançer ışılar
Katib'i vurmuşlar kanlar fışılar,
İmdada gelmedi hain kardaşlar.

Nakarat

Zeyno'nun (Zinnete) odası Toptop'a bakar,
Katib'i vurmuşlar al kanlar akar.
Sara, cerrah olmuş yarama bakar.

Nakarat

F.M.; a.g.e., s. 68-69.

I. bendin son iki dizesi bu kaynakta şu şekilde geçmektedir:

"Dumdum kurşunuyla serildi leşim!

Bana sebep olan Arap kardeşim"

II. bendin son iki dizesi bu kaynakta şu şekilde geçmektedir:

Benden selam edin nazlı bacıma!

Bacım dayanamaz benim acıma!...

III. bentte geçen "söyleyin" kelimesi yerine "edin" kelimesi geçmektedir:

IV. bendin I. dizesi bu kaynakta şu şekilde geçmektedir:

"Mezire'den çıktım , yıldız ışılar."

VI. bent bu kaynakta şu şekilde geçmektedir:

"Sara'nın evleri Toptop'a bakar,

Katib'i vurmuşlar, al kanlar akar.

Bir mahle Katib'in yoluna çıkar."

Şu bentler dipnottaki kaynakta bulunmamaktadır:

"Sabahleyin kalktım çantama baktım,

Melül mahzun alıp atıma taktım.

Anama uymadım bağrımı yaktım!"

"Toptop'un önünde Perteğ'in yolu;

Fikri Bey geliyor liveri dolu,

Katib'i vuran da ibişin oğlu"

"Anam yoğurdumu, ayran eylesin

Çıkıp yücelerden seyran eylesin

Yoluma bakmasın, hicran eylesin."

Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Halk Bilgileri, Elazığ, 1995 s.233-234

Bu kaynaktaki türkü, Fikret Memişoğlu'nun I. kaynaktakiyle aynı şekilde geçmektedir.

M.Ö.; a.g.e., s. 282-283

I. bendin son iki dizesi:

"Dumdum kurşunuyla serildi leşim

Bana sebep olan Arap kardeşim." şeklinde geçmektedir.

III. bentte geçen "söyleyin" kelimesi yerine "olsun" kelimesi geçmektedir.

VI. bent bu kaynakta şu şekildedir:

"Sara'nın evleri Toptop'a bakar

Katib'i vurmuşlar al kanlar akar

Bir mahle Katib'in yoluna bakar."

Türkünün diğer bölümleri III. dipnottaki kaynak ile aynıdır.

- 88 -

GİDERİM ELİNİZDEN*

Giderim elinizden (Hayrom, Hayrom)

Kurtulam dilinizden (gel tutgunum)

Budur pınarın yolu (Hayrom, Hayrom)

Boş gider gelir dolu (gel tutgunum)

Dağda gezer kurt izi (Hayrom, Hayrom)

Hayromun kara gözü (gel tutgunum)

Beni senden ayıran (Hayrom, Hayrom)

Kör olsun iki gözü (gel tutgunum gel)

* S.T.; a.g.e., s. 34.

- 89 -

HAKKI'YA ÇIKARILAN TÜRKÜ*

Bir konak yaptırdım, yüceden yüce,
İçinde yatmadın, üç gün, üç gece!
Kurbanlar keseydim, göçtüğüm gece.

Nakarat Ben vuruldum kardaş yine sen sağ ol!

Şu Tahir'in evi kat kat üstüne,
Hakkı'yı sardılar kurban postuna,
Bayram günü, düşman geldi, kaskine

Nakarat Ben vuruldum kardaş yine sen sağ ol!

Yine Agah lüverini bağlıyor,
Kürt Hayriye kinli kinli ağlıyor
Hakkı ölmüş herkes yürek dağlıyor.

Nakarat Ben vuruldum kardaş yine sen sağ ol.

*Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Ahengi, Ankara, 1988, s. 86-87.

F.M.; a.g.e., s. 146.

III. bentte geçen "lüverini" kelimesi yerine "liverini" kelimesi geçmektedir. II. dizede geçen, "kinli kinli" tekrar grubu "kenli kenli" şeklinde geçmektedir.

III. dizede geçen "yürek" kelimesi yerine "canın" kelimesi geçmektedir.

- 90 -

KEMAL TÜRKÜSÜ*

Azgın çayda vuruldum,
Karakolda duyuldum.
Gidin babama deyin
Sol yanıma devrildim.

Şorşor suyu bulanık,
Ağlarım yanık yanık.
Oğlum Kemal öleli
El uyur ben uyanık.

Nakarat Uy felek, zalim felek
Kaderim böyle demek.

Azgınçay suyu derin,
Akıyor serin serin.
Eğer Kemal ölürse,
Ömrümü yele verin.

Düştüm kafam kırıldı,
Aktı kanım duruldu.
Gidin Nadir'e deyin
Oğlun Kemal vuruldu.

Nakarat

Perçenç düzündə kara,
Vuruldum bağrım yara.
Ben bu dertten ölürsem,
Vay deyin bahtı kara.

Nakarat

* Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Ahengi, Ankara, 1988, s. 108.
F.M.; a.g.e., s. 196.

I. dördlüğün son dizesi: "Sol yanımdan vuruldum." şeklinde geçmektedir.

III. dördlükte geçen: "Ömrümü yele" kelime grubu yerine, "Rabi'yi ele" kelime grubu bulunmaktadır.

Son dördlük ise, bu kaynak şu şekilde geçmektedir:

"Perçenç düzündə kara
Vurludum yanım yara
Baba beni sorarsan
Hastahanede ara."

- 91-

NAYİM (NAİM) TÜRKÜSÜ*

Nayım, Nayım, Nayım,
Başı belalı Nayım,
Çıksam dağlar başına,
Çağırsam Nayım Nayım.

Başındaki puşudur,
O da Diyarbekir işidir.
Başında Tarabulus
O da çapkın işidir.

Nayım, Nayım, Nayım,
Başı belalı Nayım,
Çıksam dağlar başına,
Çağırsam Nayım Nayım.

* S.T.; a.g.e., s. 132.

- 92 -

AKİF TÜRKÜSÜ*

Hüseyinik'ten çıktım şehir yoluna,
Can ağrısı te'sir etti koluma.
Yaradanım, merhamet et kuluna.

Nakarat Yazık oldu, yazık şu genç ömrüme,
Bilmem şu feleğin bana cevri ne?

Telgrafın direkleri sayılmaz.
Ati Hanım baygın düşmüş ayılmaz.
Böyle canlar teneşire koyulmaz..

Nakarat

* I.S.; a.g.e., s. 103.

S.T.; a.g.e., s. 25.

Bu kaynakta türkünün bütün bölümleri dipnottaki türküyü aynı şekildedir.

Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Halk Bilgileri, Elazığ, 1995, s. 197.

Bu kaynakta I. bendin son iki dizesi:

"İnsafsızlar pusu kurmuş yoluma

Can ağrısı tesir etti koluma." şeklinde geçmektedir.

II. bendin son iki dizesi:

"Nazlı yarım baygın düşmüş ayılmaz

Bu genç yaşta düşman olsa kıyılmaz." şeklinde geçmektedir.

Türkünün III. bendi bu kaynakta şu şekilde geçmektedir:

"Bir tel vurdum Yemen'de kardaşıma

Çabuk gelsin cenazemin başına

Suçum varsa yazın mezar taşıma."

Bu iki bölüm dipnottaki kaynakta bulunmamaktadır:

"Yüksek olur telgrafın direği

Yanık olur anaların yüreği

Yâr sevenin kabul olmaz dileği

Hüseyin'in altı serin bahçeler

Başına toplandı hacı-hocalar

Tabutum kaldırsın gençler-kocalar."

Lütfü gelsin telgrafın başına,
 Bir tel çeksın Musul'da kardaşıma,
 Bu gençlıkte neler geldi başıma.

Nakarat

Coşkun sular, coşa coşa ağlıyor.
 Sefil anam, Akif diye ağlıyor.
 Altı Hanım karaları bağıyor,

F.M.; a.g.e., s. 36-37

Bu kaynakta, III. bentte geçen "karaları" kelimesi yerine, "kara yazma" kelime grubu bulunmaktadır.

Şu bent dipnottaki kaynaktan farklıdır:

"Hüseyiğin altı serin bahçalar

Başıma toplandı hacı, hocalar

Tabutum kaldırsın gençler, kocalar."

- 93 -

HAFİZ HURİ VE İRİ GÜLLÜ (METERİS) TÜRKÜSÜ*

Meteristen ineydim,		Uy milli, sara milli
Güllüm gile gideydim.	Nakarat	Yaşasın Hanım Güllü
Eğer Güllüm ağlarsa,		Bu türküyü çıkaran
Göz yaşını sileydim.		Harputlu Hafız Nuri.
Cıgaramın dumanı		Uy milli soramadım,
Yoktur yârin imanı	Nakarat	Ben burat alamadım.
Altundan köşk yaptırdım		Cemi kuş yuva yaptı,
Gümüştan merdivanı		Kuş kadar olamadım
Kaşların ince ince,		Başında puşan kurban,
Ölürüm görmeyince,		Dudağan dişen kurban,
Ben sana yar mı derim,		Yalnız sana değil
Sineme sarmayınca.		Eşen, yoldaşan kurban,
	Nakarat	Nakarat

* İ.S.; a.g.e., s. 101-102.

S.T.; a.g.e., s. 96.

Bu kaynakta I. bent aynı şekilde geçmektedir. Şu bent ise, dipnottaki kaynakta bulunmamaktadır:

"Meteris önü bağlar
Kız söyler gelin ağlar
Niye ben ölmüş müyüm
Güllüm karalar bağlar."

Fikret MEMİŞOĞLU; *Harput Ahengi*, Ankara 1988, s. 106-107.

Bu kaynakta IV. dörtlüğün III. dizesi şu şekilde geçmektedir:

"Uçan kuş yuva yaptı."

Bu dörtlükler dipnottaki (İ.S.) kaynakta bulunmamaktadır:

Meterisin koyunu	Meteresi altı bağlar,
Hoştur yârin oyunu	Kız söyler gelin ağlar.
Gelin gidek ahablar	Niye ben ölmüş müyüm
Görek selvi boyunu.	Güllü'm karalar bağlar.

Meteris dedikleri,
Şekerdir yedikleri.
Beni baştan çıkaran,
"Toptop"un sürtükleri.

Köşkün köşküme karşı,

Atma köşküme taşı.

İnşallah kavuşuruz,

Dosta düşmana karşı.

Nakarat

F.M.; a.g.e., s. 192-193.

Şu dördlükler dipnottaki (İ.S.) kaynakta geçmemektedir.

Meteresini koyunu	Meteris gedikleri
Hoştur yârin oyunu	Şekerdir yedikleri
Gelin gidek ahbaplar	Beni baştan çıkaran
Görek selvi boyunu.	Toptop'un sürtükleri.

Yarı çavuş akıyor	Köşkün üstü kuş yeri
Etrafını yıkıyor	Kız önüme düş yeri
Çok da güzel değilsin	Baharın günü geçti
Cilven beni yakıyor.	Bağlar oldu kış yeri.

Serdim yazlık köşkünü
Oldum yârin düşkünü
Yalın ayak baş açık
Peğde kaldım kış günü.

F.A.; a.g.e., s. 17.

Bu kaynaktaki türkû İ.S. ile aynıdır.

**YER ADLARIYLA İLGİLİ
SÖYLENEN TÜRKÜLER**

- 94 -

ELAZİZ TÜRKÜSÜ*

Elaziz uzun çarşı,
Dükkanlar karşı karşı,
Sevmişim alacağım,
Dosta düşmana karşı.

Elaziz altı kuyu,
Uyu sevdiğim uyu!
Şu benim sevdiğimin,
Şekerden tatlı huyu.

Elaziz'de bir ada,
Ay giriyor buluda,
Korkarım düşem ölem,
O yâr beni unuda.

* Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Ahengi, Ankara, 1988, s. 46-47.

S.T.; a.g.e., s. 55.

Bu kaynakta sadece farklı olarak her dizeden sonra "Hele hele yar, ninna yâr" nakaradı tekrar edilmiştir.

F.M.; a.g.e., s. 218.

Bu kaynakta farklı olarak, sadece şu dördlük bulunmaktadır:

"Deniz altı kuyu,
Uyu sevdiğim uyu,
Benim bu sevdiğimin
Şekerden tatlı huyu."

- 95 -

IGİKİ'NİN DÖRT ETRAFI*

İğiki'nin dört etrafı bahçeler,
Benim yarım pencerede def çalar.
Hovardalar kendi kendin parçalar.

Hay ağalar ben vuruldum yürekten,
Diley yandım yürekten
Nakarat Oğul yandım yürekten
Benim için tabip gelsin Frenkten
Diley yandım Frenkten
Oğul yandım Frenkten

İğiki'nin dört etrafı meteris,
Meteristen çifte kurşun atarız.
Üç kardeşiz bir orduya yeteriz.
Nakarat

* İ.S.; a.g.e., s. 122-123.

Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Ahengi, Ankara, 1988, s. 53.

III. dizedeki "kendi kendin" yerine "birbirini" kelimesi kullanılmıştır.

Nakarat olarak:

"Hey sevdiğim ben vuruldum yürekten
Benim için tabip gelsin Frenkten" şeklinde geçmektedir.

S.T.; a.g.e., s. 17.

I. bent II. dize : "Yar oturmuş pencerede def çalar." olarak geçmektedir.

II. bendin son dizesi: "Bir orduya" yerine "bir âleme" olarak geçer.

- 96 -

HÜSEYNİK TÜRKSÜ*

Hüseyniğin altı deppo
Kuşlar öter beppo beppo.
İhtisapta Hasan Gakko.

Nakarat Öldüm yalvara yalvara,
Ateş düştü mor şalvara,
Oldum aşkından avara.

Hüseyniğin altı bağlar, Hüseynik'ten çıktım yola,
Yüreğimin üstü dağlar, Selâm verdim sağa sola.
Benim yârim bana ağlar. Allah vere evde ola.

Nakarat Yandım dolana dolana,
Yârim sarhoş, ben divana
Kafir kızı gel imana.

* Fikret MEMİŞOĞLU; Harpüt Ahengi, Ankara, 1988, s. 84.
İ.S.; a.g.e., s. 123-124.

Bu kaynakta sadece I. bent aynıdır. Bu kaynakta II. bent şu şekildedir:

Penceresi beş parmaktan
Öldüm yara yalvarmaktan
O yâr gelir oynamaktan.

Şu bentler dipnotta (F.M.) bulunmamaktadır:

Çaydan çifte güvercin uçtu.

Benim meylim sana düştü.

IV. bent : Evlerinin önü budur,
Çifte güğüm dolu sudur,
Yâr sevenin hali budur.

Ayrıca her bendin sonunda: "Yandım dolana dolana
Yarım sarhoş, ben divane
Gavurun kızı gel imana" nakaratı tekrar edilmektedir.

- 97 -

HARPUT TÜRKÜSÜ*

Kar mı yağmış kırk kuyunun başına,
Bu yıl girdim henüz onbeş yaşına.
Bu genç yaşta neler geldi başıma.

Küçük yaştan bir yâr sevdim sarmadım,
Nakarat Sümelimin sefasını sürmedim.

Bizim bağdan çıktım başım selamet,
Kırk kuyu'ya geldim koptu kıyamet.
Anam, bacım olsun size emanet.

Nakarat

Gide gide kundurama kum doldu,
Yaram derin, içerime kan doldu.
Poriklerim kar üstünde bend oldu.

Nakarat

* Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Halk Bilgileri, Elazığ, 1995, s. 142.

- 98 -

SARAY YOLU TÜRKÜSÜ*

Saray yolu incedir;
Ne karanlık gecedir!!
Yastık kurbanın olam
Yâr yatışı nice dir?

Saray yolu düz gider,
Bir kınalı kız gider.
Seslendim ses vermedi,
O yâr küsmüş, tez gider.

Saray'a indim iniş
Ceplerim dolu gümüş,
Altın, gümüş istemem
Hakkı'm tez gelsin demiş.

Saray yolunda çırpız,
Sevdiğim gökte yıldız,
Geçti güzel kervanı,
En başta sevdiğim kız.

Saraya inmedin mi?
Yokuşu dönmedin mi?
Hekimin kesesinden
Elmedin giymedin mi?

Sarayın can eriği
Hakkı çiğner hırıği.
Aliye'm nerde buldun,
Böyle yavan kemiği.

Nakarat Haydi haydi güzelim
Gel sarayda gezelim.

* Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Ahengi, Ankara, 1988, s. 100.

İ.S.; a.g.e., s. 125.

Bu kaynakta II. dördlüğün son iki dizesi şu şekilde geçmektedir: "O kız yolu şaşırılmış
İnşallah bize gider."

Nakarat bölümünde ise üstteki iki dizeye ilaveten "Haydi de gel Harput'ta gezelim" dizesi vardır.

F.M.; a.g.e., s. 185.

Bu kaynakta IV. dördlüğün son dizesi "Kimi gelin kimi kız" şeklinde geçmektedir..

S.T.; a.g.e., s. 105

Bu kaynakta II. dördlüğün son iki dizesi : "O kız yolu şaşırılmış,
İnşallah bize gider." şeklinde geçmektedir.

IV. dördlüğün son dizesi: "Azı gelin çoğu kız" şeklinde geçmektedir.

- 99 -

KAR MI YAĞMIŞ ŞU HARPUT'UN BAŞINA (BİR AH ÇEKSEM)*

Kar mı yağmış şu Harput'un başına,
 Kurban olam toprağına taşına.
 Yeni girmiş on üç, on dört yaşına
 Küçük yaştan bir yâr sevdim.

Uy nenni, vay nenni, ah nenni, nenni, nenni
 Nakarat Uy nenni, vay nenni, ah nenni, fidan boylum

Bir âh çeksem karşıki dağlar yıkılır,
 Bugün posta günü canım sıkılır.
 Ellerin mektubu gelmiş okunur,
 Benim yüreğıme hançer sokulur.

Nakarat

* İ.S.; a.g.e., s. 140-141.

S.T.; a.g.e., s. 3.

I. dörtlükte geçen "yeni" kelimesi yerine "henüz" kelimesi geçmektedir.

II. dörtlük ise şu şekildedir:

"Bir ah çeksem karşıki dağlar yıkılır.

Ah ettikçe eski derdim yeniler.

Ben ölürsem mezar taşım iniler.

Bu dert beni iflah etmez öldürür."

Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Halk Bilgileri, Elazığ, 1995, s. 141.

I. dörtlükteki "yeni kelimesi yerine "o da" kelimeleri geçmektedir.

Ayrıca şu iki dörtlük dipnottaki kaynaktan farklıdır:

Küçük yaştan bir yâr sevdim sürmeli,

Sürmeliye nasıl gönül vermeli.

Sürmelimin hiç sefasın sürmedim.

Birgün sarıp sefasını sürmeli.

Bir âh çeksem karşı dağlar iniler,
 Ah ettikçe eski derdim yeniler.
 Bu dert beni iflah etmez öldürür.
 Ben ölürsem dağ taş adım ünüler.

Uzundur telgrafın direği
 Yanık olur yâr sevenin yüreği,
 Kabul olmaz gariplerin dileği,
 Küçük yaştan bir yâr sevdim.

Nakarat

Küçücekten bir yâr sevdim zulmü var
 Benim gibi bahtı kara kul mu var?
 Gelebilmem adulardan yol mu var?
 Küçük yaştan bir yâr sevdim.

Nakarat

Uzun olur uzun yolun selvisi,
 Ben bilmezdim benim yârim hangisi.
 Sırma saçlı, kalem kaşlı kendisi
 Küçük yaştan bir yâr sevdim.

Nakarat

F.M.; a.g.e., s. 52-53.

IV. dörtlükte geçen "küçücekten" kelimesi yerine "küçük yaştan" kelime grubu bulunmaktadır. Son iki dize ise şu şekildedir:

"Küçük yaştan bir yar sevdim vay nenni
 Görmek için düşmanlardan yol mu var?!"

Bu kaynaktaki III. kaynaktaki geçen (üstteki iki dörtlük) bulunmaktadır.

M.Ö.; a.g.e., s. 160.

Bu kaynaktaki I. dörtlüğün son iki dizesi şu şekilde geçmektedir:

"Küçük yaştan bir yâr sevdim vay nenni,
 O da girmiş on üç, on dört yaşına."

IV. dörtlükte geçen "küçücekten" kelimesi yerine "küçük yaştan" kelime grubu geçmektedir.

IV. dörtlüğün son iki dizesi şu şekilde geçmektedir:

"Küçük yaştan bir yar sevdim vay nenni,
 Görmek için düşmanlardan yol mu var."

- 100 -

KÖĞENK TÜRKÜSÜ*

Köğengin illerinde,
Çimeydim göllerinde.
İlik düğme olaydım,
Yavrumun kollarında.

Nakarat Yâr yad oldu, yad oldu.
Yar yolun Bağdat oldu.
Ben sevdim eller aldı,
O da bana dert oldu.

Köğengin pınarbaşı,
Yavrumun kalem kaşı
Düğün harmana geldi.
Durmaz gözümün yaşı.

Nakarat Uy yandan, yandan, yandan
Severim seni candan.
Üç gün oldu seveli,
Ne tez usandın benden.

Köğenk yolu bu mudur? Köğengin yazıları,
Testi dolu su mudur? Otluyor kuzuları.
Gittin ki, tez gelesin Ben buraya gelmezdim
Tez geldiğin bu mudur? Alnımın yazıları.

Nakarat Nakarat

* I.S.; a.g.e., s. 109-110

S.T.; a.g.e., s. 89

I. dörtlükte geçen "yavrumun" kelimesi yerine "o yârın" kelime grubu geçmektedir.

S.T.; a.g.e., s. 91

V. dörtlükte geçen "otluyor" kelimesi yerine "meliyor" kelimesi geçmektedir.

Ahmet ata binsene
Siyah pantolan giysene
Hayriye'm senden küsmüş,
Git gönlünü alsana!

Nakarat

Köğenk'te bir düğün var.
Göbeğinde düğüm var.
Çok paralar sarfettim
Bilmedim böyle gün var.

Nakarat

Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Ahengi, Ankara, 1988. s. 55-56

I. dörtlüğün son dizesi "O yarın kollarında" şeklinde geçmektedir.

II. dörtlükte geçen "Yavrumun" kelimesi yerine "yânımın" kelimesi geçmektedir.

IV. dörtlükte geçen "buraya" kelimesi yerine "bu köye" kelime grubu bulunmaktadır.

Şu dörtlükler Sunguroğlu'nda (İ.S.) bulunmamaktadır:

Beğler içmiş coşuyor.	Ahmet binmiş atına
Düğün dağlar aşıyor.	İnmiş köyün altına
Ahmet sen seni kolla,	Güzeller kurban olsun
Hayro'n lüver taşıyor.	Poriginin katına.

Köğengin karşısında,	Çalgılar çalınıyor,
Su akar çarşısında,	Düğüncü dağılıyor.
Münüre kız vuruldu,	Ağlatmayın Ahmedî
Düğünün karşısında!	Halit Bey darılıyor.

Mehmet ÖZBEK; Folklor ve Türkülerimiz, İst.1975, s. 300-304

II. dörtlükte geçen "yavrumun" kelimesi yerine "yânımın" kelimesi geçmektedir.

Türkünün diğer bölümleri III. dipnot (F.M.) ile aynıdır.

- 101 -

İSFİHAN TÜRKÜSÜ*

İsfihan'da bir kuyu var.
İçinde zemzem suyu var.
Her güzelin bur huyu var.

Nakarat

Elaman Türkmen güzelim.
Afet-i devran güzelim.
Yâr yâr yâr yandım elinden,
Saraydım, sıkaydım ince belinden,
Seveydim, koklayaydım gonca gülünden.

İsfihan'da han işlerim,
Hançerimi gümüşlerim,
Hem öperim, hem dişlerim.

Nakarat

Tesbihi mercan güzel,
Gülleri fincan güzelim,
Oy oy oy yandım elinden,
Saraydım, kucaydım ince belinden,
Kokaydım, öpeydım gonca gülünden.

İsfihan'ın han yokuşu,
Söküldü mestin dikişi.
Nereden alam öpüşü.

Nakarat

Kaşları keman güzelim,
Gözleri duman güzelim,
Yâr, yâr, yâr yandım elinden,
Acı söz duymadım tatlı dilinden,
Sazımı bağladım zülfün telinden.

* Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Ahengi, Ankara, 1988. s. 145
İ.S.; a.g.e., s. 163.

III. bendin III. dizesinde "alam" kelimesi yerine "alım" kelimesi geçmektedir.

Nakarat ise:

Tesbihi mercan güzeli, yâr yâr, yâr ,yâr, yandım elinden

Öpeydin, kucaydım, ince belinden

Saraydım, öpeydım nermin elinden

S.T.; a.g.e., s. 65.

Bu kaynakta sadece nakarat bölümü farklıdır:

"Yâr, yâr, yâr, yâr, yandım elinden

Saraydım, kucaydım ince belinden."

İsfihan'da han kalmadı.
Mısır'da sultan kalmadı.
Sende bende can kalmadı.

Nakarat

İsfihan'dan geldim, geçtim.
Acı, tatlı sular içtim,
Güzellerden güzel seçtim.

Nakarat

- 102 -
HOZAT TÜRKÜSÜ*

Hozat'ta gezerdim bir fidan boylu,
 Görenler derdi kim bu arslan soylu,
 Sorana deyin ki, Hamil'in oğlu.

Nakarat Yansın Hozat yansın, ver veran olsun!
 Hozat'ın gençleri intikam alsın!

Hozat'ın önünde değirman bendi,
 Mevlam nasib etmiş bana bu fendi,
 Buna sebep olan oğlum Efendi!

Nakarat Vurma zalım vurma, ne dedim sana!
 Bir çift cevabı mı çok gördün bana!

Teştekte'ten inerken iniş aşağı,
 Önüme çıkdı bir Kürdün alçağı,
 İmdada gelmiyor Abbas Uşağı.

Nakarat Ne yaman yetişti ecelim böyle!
 Ruyada görmüşüm tecellim böyle!

Teştekte'in başında vurdular beni,
 Bir kara palasa sardılar beni,
 Şu kara toprağa verdiler beni!

Nakarat Ağlasın ağlasın anam ağlasın!
 Ahmed'im diyerek kara bağlasın!

* Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Ahengi, Ankara, 1988.s.64-65
 M.Ö.; a.g.e., s. 288
 Bu kaynaktaki türkü metni Memişoğlu'ndaki türkü metniyle aynıdır.

Hozat'ın önünde çüt pınar çıkar
 Ahmed'i vurmuşlar al kanlar akar!
 Çifte doktor gelmiş yaraya bakar!

Nakarat Gençliğe doymadan giderim böyle,
 Ruyada görmüşüm kaderim böyle!

Hozat'ın başında bir sürü koyun
 Üstümü soymadan mezara koyun!
 Bir oğlum olursa adımı koyun!

Yansın Hozat yansın, yansın kül olsun!
 Bana değen gözler sönsün, kör olsun!

Hozat'ın içinde okunur ezan,
 Ne kara yazmış, ah alnımı yazan?!
 Hep Seyit Rıza'dır kavlini bozan!

Nakarat Yolumu kesenler yolundan kalsın!
 Büyüsün Efendim intikam alsın!

Teşte'ın başında iniş inemem,
 Kurşunlar sekiyor geri dönemem.
 Atımı kaçırdım tutup binemem!

Nakarat Yansın Hozat yansın ver veran olsun!
 Anamın gözünden akan kan olsun!

- 103 -

DERSİM DÖRT DAĞ İÇİNDE*

Dersim dört dağ içinde
Gülü bardağ içinde
Hak Dersim'i saklasın
Bir gülüm var içinde.

N'oldu ağama n'oldu,
N'oldu paşama n'oldu,
Nakarat Sarardı benzi soldu.
Buralar viran oldu.
Düşmanlar memnun oldu.
Ahbaplar mahzun oldu.

* İ.S.; a.g.e., s. 127-128

S.T.; a.g.e., s.11

Bu kaynakta, I. dördlükte geçen "Dersim" kelimesi yerine "Harput" kelimesi geçmektedir. Şu dördlük dipnottaki kaynaktan farklıdır:

"Harput'un yazıları

Meliyor kuzuları

Ben buraya gelmezdim

Alnımın yazıları,"

Nakarat bölümü ise şu şekildedir:

N'oldu ağam n'oldu.

Sarıp benzi soldu.

Ağam burdan gideli.

Bu yerler viran oldu.

F.M.; a.g.e., s. 66

I. dördlükte geçen "var" kelimesi yerine "bağ" kelimesi geçmektedir.

III. dördlükte geçen "altı" kelimesi yerine "önünde" kelimesi geçmektedir.

II. dördlükte III. dize şu şekilde geçmektedir:

"O yardan ayrı düştüm."

Şu dördlükler dipnottaki kaynakta bulunmamaktadır:

Bu dağın ardı meşe

Gün gide, gölge düşe

Beni yârdan edenin

Evine şivan düşe.

Bu dağın ensesinde

Uyandım yâr sesine

Yâr gider, ben giderim

Düşmüşüm gölgesine

Uy havar, havar havar,

Zülûf gerdanı kovar.

İki gönül bir olsa.

Bir aylık yolda ne var.

Harput'un bayır başı
Şen olsun dağı taşı.
Yârimdan ayrılalı
Durmuyor gözüm yaşı.

Perteğin altı kelek,
Dersim'e gidek gelek.
Elin elimde olsun
Kapı kapı dilenek.

Nakarat

Nakarat

Kıratın boynu kara
Binem gidem ilgara,
Ya gelem, ya gelmiyem,
Ağla ey bahtı kara.

Nakarat

Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Halk Bilgileri, Elazığ, 1995,s.163

Bu kaynaktaki I. dördlükte geçen "var" kelimesi yerine "bağ" kelimesi geçmektedir.

Şu iki dördlük üçer dizeden oluşmaktadır:

Bu dağın ardı meşe,	Bu dağın oylumuna
Gün gide gölge düşe.	Eğil gözlerin öpem
Evine şivan düşe.	Geldik yol ayrımına.
Bu dördlükler dipnottaki kaynaktaki bulunmamaktadır:	
Bu dağın ardı nedir?	Bu dağın kanı gitmez.
Yâr küsmüş derdi nedir?	Gönlümün derdi bitmez.
Baban başlık istedi	Yârim bir yavru kuştur,
Yoksulun derdi nedir?	Her dağın ensesinde.

Bu dağı delemedim,	Bu dağın ensesinde,
Yüz bulup gülemedim.	Uyandım yar sesine,
iznim elin elinde	Yâr gider ben giderim,
izinsiz geledim.	Düşmüşüm gölgesine.

Bu dağın ardı kardır,	Uy havar havar havar,
Gamlı yüreğim dardır.	Zülûf gerdanı kovar.
Gamsız insan olur mu?	İki gönül bir olsa.
Herkesin derdi vardır.	Bir aylık yolda ne var.

Nakarat

Uy vartanoş vartanoş,
Dersim dağından savuş,
Tez gel Harput'a kavuş.

**ASKERLİK
(SEFERBERLİK) TÜRKÜLERİ**

- 104 -

YEMEN TÜRKÜSÜ *

Havada bulut yok, bu ne dumandır?

Mahlede ölü yok, bu ne şivandır?

Ana ben ölmedim bu ne figandır?

Nakarat

Ano Yemendir, gülü çemendir,

Giden gelmiyor acep nedendir?

Kışlanın ardında, üç ağaç incir,

Kolumda kelepçek, boynumda zincir,

Zincirin yerleri ne yaman sancır.

Nakarat

* F.M.; a.g.e., s. 54-55.

S.T.; a.g.e., s. 59.

IV. bent I. dizede geçen "ardında" kelimesi yerine "önünde" kelimesi geçmektedir.

II. dizede geçen "bakın" kelimesi yerine "sorun görün" kelime grubu geçmektedir.

III. dizede geçen "bir al" kelimesi yerine "bir de" kelime grubu geçmektedir.

VI. bentteki ilk iki dize şu şekildedir:

"Kışlanın önünde bir sürü kazlar

Yüreğim yanıyordı çığırım sızlar."

3.bentte geçen "ardında" kelimesi yerine "önüne" kelimesi geçmektedir.

II. dizede geçen "Zabitler oturmuş" kelime grubu yerine "yüzbaşı-binbaşı" kelime grubu bulunmaktadır.

III. dize ise şu şekilde: "Yemen'e gidenler baba yiğitler." dir.

Bu kaynakta nakarat ise şu şekilde geçmektedir:

"Ano yemen'dir gülü çemendir.

Giden gelmiyor acep nedendir?

Burası Muş'tur yolu yokuştur.

Giden gelmiyor acep ne iştir".

Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Halk Bilgileri, Elazığ, 1995, s. 221

VI. bent I. dizede geçen, "yüzüyor kızlar" kelime grubu yerine "geziyor kızlar" kelime grubu bulunmaktadır.

II. dizede geçen "ağrıyor" kelimesi yerine "yaralı" kelimesi geçmektedir.

VII. bölümde son dizede geçen "Analar babalar" kelime grubu yerine "Gelinlik tazeler" kelime grubu bulunmaktadır.

İ.S.; a.g.e., s. 88.

Bu kaynakta geçen türkü F.M.,daki kaynak ile aynıdır.

F.A.; a.g.e., s. 22.

Bu kaynakta IV bent şu şekilde geçmektedir:

Bu dağın ardında redif sesi var,

Sorun görün çantasında nesi var?

Bir çift potiniyle bir de fesi var.

III. bentte geçen "ardında" kelimesi yerine "önünde" kelimesi geçmektedir.

II. dizede geçen "zabitler oturmuş" kelime grubu yerine "yüzbaşı-binbaşı" kelime grubu geçmektedir.

Mehmet ÖZBEK; Folklor ve Türkülerimiz, İst.1975, s. 370-371

Bu kaynakta türkü metni dipnottakiyle (F.M.) aynı şekildedir.

Kışlanın ardında, sıra söğütler;
Zabitler oturmuş, asker öğütler,
Yemen'e gedecek bu koç yiğitler.

Nakarat

Kışlanın ardında, redif sesi var;
Bakın çantasında acep nesi var?
Bir çüt kundurası, bir al fesi var.

Nakarat

Kışlanın ardını, duman bağladı,
Analar, babalar kara bağladı.
Yemen'e gidene herkes ağladı.

Nakarat

Kışlanın ardında, yüzüyor kızlar;
Ayağım ağrıyor, yüreğim sızlar.
Yemen'e gidene ağlıyor kızlar.

Nakarat

Kışlanın ardında, bir kırık testi;
Askerin üstüne sam yeli esti.
Gelinlik tazeler umudu kesti.

Ano yemendir, gülü çimendir,
Giden gelmiyor, acep nedendir?

**EŞYALAR - NESNELER SEMBOL ALINARAK
SÖYLENEN TÜRKÜLER**

- 105 -

FİNCAN TÜRKÜSÜ*

Fincanı dizdim sıradan
İçmeyen kalksın aradan
Saklasın seni yaradan.

Fincanın altı düz olur,
Bir kadeh bade az olur,
Ben size gelsem söz olur.

Nakarat

Gel yine doldur fincanı,
Sen kimin canısın canı,

Fincanı rafa düzerler,
İçine bade süzerler.
Ben size gelsem sezerler.

Fincanın orta göbeği
Hanımlar sever bebeği,
Sen benim gözüm bebeği.

Nakarat

Nakarat

Fincanı taştan oyarlar,
İçine bade koyarlar.
Ben size gelsem duyarlar.

Fincanın ince kenarı
Gel yine ömrümün varı
Sen kimin yârisin yârı!

Nakarat

Nakarat

* Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Ahengi, Ankara, 1988, s. 137.

S.T.; a.g.e., s. 8.

Bu kaynakta I. bent V. bent olarak geçiyor, son dize şu şekilde geçer:

“Sen bize gelme, duyarlar balam, duyarlar.” olarak geçer.

II. bendin son dizesi “Sen bize gelme söz olur.” olarak geçer.

III. bendin son dizesi “Sen bize gelme sezerler.” olarak geçer.

Nakarat: “ Sen kimin canısın canı

Sen gene doldur fincanı.” olarak geçer.

F.M.; a.g.e., s. 180.

III. bent I. dizesindeki “rafa” kelimesi yerine “yere” kelimesi geçer.

Diğer bölümler aynı olarak geçmektedir. Sadece son bölüm bu kaynakta bulunmamaktadır.

- 106 -

ALTIN YÜZÜK TÜRKÜSÜ*

Altın yüzük parmakta

Gül açılmış yanakta.

Benim bir sevdiğim var,

Şu karşığı konakta.

Altın yüzük mor ayı

Satın m'aldın orayı?

O yer sana mülk olmaz,

Gel sıra et burayı.

Nakarat

Uy ninnayı, ninnayı, ninnayı

Gel oynayı oynayı.

Altın yüzük var benim,

Parmağıma dar benim

Şu Harput'un içinde

Kömür gözlü yâr benim.

Altın yüzük kaktırdım,

Parmağıma taktırdım.

O yâr benim olacak

Ben dün fala baktırdım.

Nakarat

Altın yüzük firuze

Tenbih edin horoza,

Bu gece çok ötmesin;

Yâr girmiş uykumuza.

Altını bozdurayım,

Gerdana düzdüreyim.

Elma-armut değilsin

Cebimde gezdireyim.

Nakarat

* Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Ahengi, Ankara, 1988, s. 29-30.

FM.; a.g.e., s. 212

II. dördlükte geçen "m'aldın" kelimesi yerine "aldın" kelimesi bulunmaktadır.

II. dizede geçen "yer" kelimesi yerine "yâr" kelimesi geçmektedir.

IV. dizede geçen "kaktırdım" kelimesi yerine "yaptırdım" kelimesi geçmektedir.

Şu iki dördlük üstteki dipnotta (F.M.) geçmemektedir:

Yâr yüzük kaşı mısın?

Altın yüzük yaptırdım,

Güzeller başı mısın?

Kuyum ustalarına

Sana bir yüzük versem,

Acep ilaç olur mu?

Yadigâr taşır mısın?

Göntül hastalarına.

- 107 -

ALÇUHA TÜRKÜSÜ*

Al çuha göze batar,
Mor şalvar bele yatar.
Yâr güzel olanın
Gün be gün ömrü artar.

Al çuha, mavi çuha,
Söyleyin dama çıka.
Üç gündür görmemişim,
Az gali aklım çıka.

Nakarat

Heey benim ağam,
Beyler ağası, benim ağam,
Hey, hey, benim ağam
Beyler beyi, benim ağam,

Al çuha boydan artar,
İnce bel, kemer, tartar.
Digel yâr kadan alam
Beni bu dertden kurtar.

Al çuha oyduyardım,
Mor yaka koyduyardım,
Yâr sormağa gelende
Yaramı sardıraydım.

Nakarat

Al çuha yanar, döner,
Ne tutuşur ne söner.
Kaç gündür görmemişim,
Yüreğimden kan iner.
Nakarat

* Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Ahengi, Ankara, 1988, s. 37.

- 108 -

KAMA TÜRKÜSÜ*

Kamayı çektim kından,
Gel yakından yakından.
Koynundaki güllerin,
Ben gelirim hakkından.

Kamayı vurdum taşla
Sevdiğim binler yaşla!
Sevda nedir bilmezdim,
O da mı geldi başa?!..

Nakarat

Hovarda arslan yârım,
Sen söyle ben yazarım,
Ettiğin günahları
Boş deftere düzerim.

Kama çekerim kama,
Bir kız verin arkama.
O kız bana yâr olmaz,
Yapışmayın yakama.

Mahlemizde yok mudur?
Bir kız bana çok mudur?
Bu mahalle kızlarının
Göynü, gözü tok mudur?

Nakarat

* Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Ahengi, Ankara 1988, s. 76.

S.T.; a.g.e., s. 102.

Bu kaynakta II. dördlükte geçen "başla" kelimesi yerine "başına" kelimesi geçmektedir.

III. dördlükte geçen "arkama" kelimesi yerine "yanıma" kelimesi geçmektedir.

- 109 -

MENDİL TÜRKÜSÜ*

Mendilimde kare var,
Yüreğimde yare var;
Ne ben öldüm kurtuldum,
Ne bu derde çare var.

Mendili serdim taşa,
Aşıktım göze, kaşa.
Bu gün beni güldürdün,
Sevdiğim binler yaşa.

Nakarat

Aman da mendili, mendili
Başında yazması kandili
Senin için ağladım,
Çürüttüm onyediyi mendili.

Mendilim dört köşeli
İçi inci döşeli.
Can ölüye döndüm,
Senden ayrı düşeli.

Mendilim allanıyor,
Allanıp pullanıyor.
Yâr dudağın şeker mi?
Öptükçe ballanıyor.

Nakarat

Mendilim iki koldur,
Biri sağ, biri soldur.
İki memen arasını
Hoşa gidecek yoldur.

Mendilim turalıdır,
Sevdiğim buralıdır.
Geçme kapım önünden
Yüreğim yaralıdır.

Nakarat

* Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Ahengi, Ankara, 1988, s. 27-28
İ.S.; a.g.e., s. 116.

Bu kaynakta, şu dördlük dipnottaki kaynakta bulunmamaktadır:

“Mendilim sende kalsın

Sakla koynunda kalsın

Ben murad almamışım

Mendilim mirad alsın”

F.M.; a.g.e., s. 202-203.

II. dördlükte geçen “aşkıttım” kelimesi yerine “aşıkım” kelimesi geçmektedir.

IV. dördlüğün III. dizesi: “Dil dudak, şeker şerbet” şeklinde geçmektedir.

V. dördlükte geçen “Hoşa” kelimesi yerine “Hacca” kelimesi geçmektedir.

VIII. dördlükte geçen “bulamadı” kelimesi yerine “bilemedi” kelimesi geçmektedir.

IX. dördlükte geçen “senden ayrı” kelime grubu yerine, “senin aşkın” kelime grubu geçmektedir.

Mendilim yele yele
 Düşmüşüm gurbet ele,
 Yedi mendil çürüttüm,
 Gözyaşı sile sile.

Nakarat

Mendilim menekşeli
 Yanı inci döşeli
 Yâr bir günüm, bin olmuş
 Senden ayrı düşeli

Nakarat

Mendilim senin olsun,
 Sakla koynunda kalsın;
 Ben murat almamışım
 Bari mendilim alsın.

Mendilimin karesi
 Yüreğimin yaresi
 Hekimler bulamadı,
 Ne bu derdin çeresi?!

Mendilim nakışlıdır,
 Yârım hoş bakışlıdır
 Yüzleri alev ateş
 Göğsü gül kokuşludur.

Mendilimi düreyim,
 Aç koynuna gireyim
 Diğel boynuma sarıl
 Yâr olduğun bileyim.

- 110 -
MENDİLİM İŞLE YOLLA*

Mendilim işle yolla,
İşle gümüşle yolla.

Nakarat Halden bilmez diyar yâr,
Söz anlamaz ne fayda.

İçine beş elma koy,
Birini dişle yolla.

Nakarat Hâldan bilmez diyar yâr
Geçti ömrüm ne çare.

Mendilim iri dallı,
Ucunda lira bağlı.

Nakarat Hâldan bilmez diyar yâr,
Söz anlamaz ne fayda.

Her kime gönül versem,
Yâr başım sana bağlı.

Nakarat Hâldan bilmez diyar yâr,
Geçti ömrüm ne çare.

* S.T.; a.g.e., s. 119.

- 111 -

OYALI YAZMA BAŞI TÜRKÜSÜ*

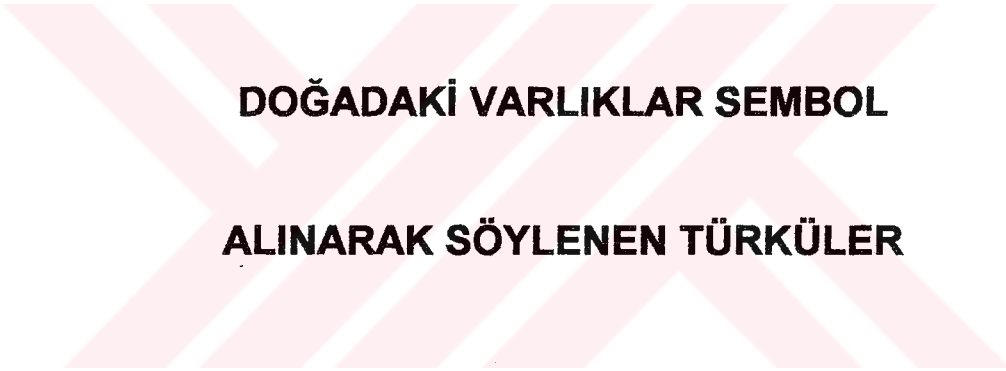
Oyalı yazma başı,
Kurban olam dökme yaşı,
Kırk gün düğüne râzıyım,
Vermiyor zalım kardaşı.

Nakarat Aman aman le le nure,
Şaşırmışım ben yolumu,
Gördün mü heç güldüğümü vay.

Harput'un kaya başı,
Şen olsun dağı taşı.
O yârdan ayrılmışım,
Durmuyor gözümün yaşı.

Nakarat

* S.T.; a.g.e., s. 83.

DOĞADAKİ VARLIKLAR SEMBOL

ALINARAK SÖYLENEN TÜRKÜLER

- 112 -

YAZMA TÜRKÜSÜ*

Ört ki yazman yırtıla,
Söyle sözün kurtula.
Yangınım karış vermem,
Kırk gün dilin tutula.

Ört ki yazman oyalı
Gül kurusu, gül alı,
Yuva tutmaz kuş oldum,
Evlendiğin duyalı.

Nakarat

Yavrum sen seni sakla,
Gülüm düşmanın yokla.

Örtki yazman yakışa,
Mâilim hoş bakışa.
Yâr sen gelin olalı,
Baharım döndü kışa.

Örtki yazman görem yâr,
Sana gönül verem yâr.
Sen de bana yüz ver ki,
Murâdıma erem yâr.

Nakarat

* Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Ahengi, Ankara, 1988, s.29.

- 113 -
PUŞU TÜRKÜSÜ *

Başında puşan kurban
Dudağan dişen kurban
Yalınız sana değil
Yoldaşan eşen kurban.

Başında puşusu var.
Ne yaman komşusu var,
Bir ben diyem, bir de sen
Her sözün karşısı var.

Mantin çarşaf başında
Kalem oynar kaşında.
On altından bir eksik
On beş, on dört yaşında.

* Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Ahengi, Ankara, 1988, s. 127.

- 114 -

GÖKTE YILDIZ TÜRKÜSÜ*

Gökte yıldız yüz atmış,
Yârim uykuya yatmış.
Elleri uyur sanma,
Sevda bizi bunaltmış.

Gökte yıldız ellidir,
Yârim ince bellidir,
Gizli sevda çekenler
Gözlerimden bellidir.

Gökte yıldız ak olmaz,
Güzele doymak olmaz,
El bizi çok kınadı,
Bu köyde durmak olmaz.

Gökte, yıldız, mah gider,
Gâh eğlenir, gâh gider.
Yolda ben yâri gördüm,
Sandım pâdişah gider.

Gökte yıldız sayılmaz,
Çiğ yumurta soyulmaz,
Huyu güzel olanın,
Cilvesinden doyulmaz.

Gökte yıldız ayazlar,
Görmesem içim sızlar.
Sevdiğime, hak verir,
Seni görende, kızlar.

Gökten zenbil iniyor,
Yeşil kandil yanıyor.
Hak aşkının devranı,
Murad üzre dönüyor.

Nakarat Hele yârim, kız yârim
Eller kınalı yârim
Gözler sürmeli yârim.

* Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Ahengi, Ankara, 1988, s. 38-39

F.M.; a.g.e., s. 166

I. dörtlükte geçen "bizi" kelimesi yerine "seni" kelimesi geçmektedir.

Bu kaynaktaki (*) kaynaktan farklı olarak şu dörtlük bulunmaktadır:

Digel digel Kâmile

Ne tez oldun hâmile

Bize durmak ne gerek

Çekilmez bunca çile.

- 115 -

DERE BOYU DÜZ GİDER (UY NEREYE)*

Dere boyu düz gider,
Bir kınalı kız gider,
Kız yolun şaşırması
İnşallah bize gider.

Nakarat Ağam nereye, paşam nereye, nereye
Gidersin bu gece, yâr bu gece
Evimi yıktın, barkımı yıktın, sen bu gece yâr bu gece.

Dereler buz bağladı,
Yolcular iz bağladı.
Beni bir gelin vurdu,
Yaramı kız bağladı.

Dereler akar gider,
Yâr gelir bakar gider.
Öyle bir yâr sevdim ki,
Canımı yakar gider.

Nakarat

Nakarat

İnidim derede durdum,
Yedi güvercin vurdum
Güzeller arasında
Ben bir kıza vuruldum.

* İ.S.; a.g.e., s. 153-154.

S.T.; a.g.e., s. 112.

Bu kaynakta., türkû dipnottaki türkûyle aynı şekilde geçmektedir.

Fikret MEMİŞOĞLU; Harpût Ahengi, Ankara, 1988, s. 50.

Bu kaynakta I. dörtlüğün son iki dizesi şu şekilde geçmektedir:

“Dost olur düşman olur,
Dilden dile söz gider.”

Ayrıca şu iki dörtlük de (İ.S.)’ndan farklı şekildedir.

Dere boyu yol boyu
Şişe dolu gül suyu,
Humar gözlere kurban,
Uyu sevdiğim uyu.

Dere boyu dolanır,
Akarsular bulanır.
Görmesem aklım durur,
Görsem gözümler sulanır.

- 116 -

KAR TÜRKÜSÜ*

Karlar yağar, kar üstüne
 Ölüm bana, ar üstüne
 Bana derler, başka yâr sev
 Yâr sevilmez, yâr üstüne.

Pencereden kar geliyor,
 Ela gözlü yâr geliyor,
 Yüksek dağlar serin olur,
 Engin bana dar geliyor.

Kekliğimi doyurdular,
 Kanadını ayırdılar.
 Bu nasıl gavur köyü!
 Düşmanımı kayırdılar!

Üzüm aldım, dizim inen,
 Yâra verdim düzüm inen
 Nazlı yârim kaçırdılar,
 Vallah gördüm gözüm inen.

Fındık aldım üzüm inen,
 Yâr kūsülü bizim inen.
 Düşte yârı hasta gördüm,
 Çıkasıya gözüm inen!..

* Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Ahengi, Ankara, 1988, s. 101.
 F.M., a.g.e., s. 212-213.

III. dörtlüğün son dizesi: “Beni yârdan ayırdılar.” şeklinde geçmektedir.

Bu kaynakta:

IV. dörtlük “Üzüm aldım diziminen,
 Yar kūsülü biziminen
 Düşte yârı hasta gördüm
 Çıkasıya gözümünen,”

Son dörtlük ise: “Fındık aldım üzümünen
 Yâra verdim diziminen
 Nazlı yârı kaçırdılar
 Vallah gördüm gözümünen.” şeklinde geçmektedir.

- 117 -
DAĞLAR TÜRKÜSÜ*

Dağlar dağımdır benim,
Gam ortağımdır benim.
Söyletme çok ağlarım,
Yaman çağımdır benim.

Uy dağlar, dağlar, yâr dağlar, dağlar, dağlar,
Başı dumanlı dağlar, göğsü çimenli dağlar,
Nakarat Yol verin yârim gelsin, yol verin yârim gelsin
Dinsiz, imansız dağlar, dinsiz imansız dağlar.

Gökte yıldız meleme,
Kız göğsün düğmeleme.
Ölürsem kanlım sensin
Gözlerin sürmeleme.

Nakarat

* İ.S.; a.g.e., s. 118-119.

S.T.; a.g.e., s. 121.

Bu kaynakta sadece I.ve IV. dörtlükler aynı şekilde geçmektedir:

Sadece nakarat bölümleri farklıdır:

	Oy dağlar dağlar dağlar	Oy dağlar dağlar dağlar
	Başı dumanlı dağlar	Başı dumanlı dağlar
Nakarat:	Göksü çimenli dağlar	Nakarat: Göksü çimenli dağlar
	Yol verin yârim gele	Ben derdimi söylesem
	Dinsiz imansız dağlar.	Gün durur, bulut ağlar.

Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Ahengi, Ankara, 1988, s. 66-67.

I. dörtlükte geçen "Gam" kelimesi yerine "derd" kelimesi geçmektedir.

I. dörtlüğün III. dizesi "Söyletme çok ağlarım." şeklinde geçmektedir.

IV. dörtlükte III. dize "Yârimün mendiliyle" şeklinde geçmektedir.

Şu dörtlükler Sunguroğlu'nda bulunmamaktadır:

Dağlar dağladı beni	Dağlar, sen ne dağlarsın!	Dağlarda, meşelerde,
Gören ağladı beni	Kardan kemer bağlasın	Gül suyu şişelerde,
Devri dönesi felek	Gül benden, nergis senden	Ben sevdim eller aldı
Çapraz bağladı beni!	Daha neye ağlarsın.	Ben kaldım köşelerde.

Nakarat bölümü ise: "Uy dağlar, dağlar, dağlar
Başı dumanlı dağlar
Göğsü çimenli dağlar" şeklinde geçmektedir.

Dağlar başına felek
Döner başıma felek.
Akibet kuş kondurur,
Mezar taşıma felek.

Dağları dağlasınlar,
Koy beni ağlasınlar
O yârin cevresiyle
Yaramı bağlasınlar.

Nakarat

Nakarat

Gökte yıldız ellidir,
Ellisi de bellidir.
Yâri güzel olanın
Gözlerinden bellidir.

Nakarat

F.M.; a.g.e., s. 164-165.

Şu dörtlükler Sunguroğlu'nda bulunmamaktadır:

Bu dağlar kömürdendir	Bu dağlar morardı gel
Geçen gün ömürdendir	Gül benzim sarardı gel
Feleğin bir kuşu var	Akşam oldu gün battı
Tırnağı demirdendir	Samanlık karardı gel.

Bu dağlar meşe dağlar	Bu dağları kar aldı
Vermiş baş başa dağlar	Gül dibini har aldı
Yârim küsmüş gidiyor	Ecele borçlu kaldım
Koymayın aş dağlar	Bir canım var yâr aldı.

Bu dağlar ulu dağlar	Bu dağlar olmasaydı
Çevresi sulu dağlar	Gül benzin solmasaydı
Ben derdimi söylesem	Ölüm Allah'ın emri
Yel durur buhut ağlar	Ayrılık olmasaydı.

Bu dağlar mezelensin	Bu dağlar meze dağlar
Çiçeği bezelensin	Çiçeği taze dağlar
Ne gözüm yârı görsün	Açılır bir yan olun
Ne yaram tazelensin	Yâr gele geze dağlar

Uy nedem nedem nedem

Evi barkı terk edem

Gel seni alam gidem

Gelmezsen ya ben nedem

Nakar Bölümü ise:

Uy dağlar, dağlar dağlar
Başı dumanlı dağlar
Göğsü çimenli dağlar

F.A.; a.g.e., s. 12.

Bu kaynakta türkünün I. ve III. dörtlükleri dipnot ile (İS.) aynı şekilde geçmektedir.

M. Ö.; a.g.e., s. 164.

Bu kaynakta IV. dörtlüğün III. dizesi şu şekildedir: "Yârimin mendiliyle."

Şu dörtlük İ.S.'nda bulunmamaktadır:

"Dağlar dağladı beni,
Gören ağladı beni
Devri dönesi felek,
Çapraz bağladı beni."

- 118 -

KARA DUTUN DALINI TÜRKÜSÜ*

Kara dutun dalını,
Eritirler balını.
Gel sana öğretelim
Hovardalık yolunu.

Uy uy sabredemem ben,
Uy uy dayanamam ben,
Nakarat Altın yüzük, kol bilezik kendisi nazik, uy uy...
Ben yârımdan ayrılmışım bana da yazık vay..

Köprü'nün altı diken
Yaktı beni kız iken,
Allah da seni yaksın
Üç günlük gelin iken.

Nakarat

Bu derenin uzununu,
Kıradamım buzunu.
Ölmiyeydim göreydim,
Bir de yârın yüzünü.

Nakarat

* İ.S.; a.g.e., s. 149-150.

F.M.; a.g.e., s. 26.

IV dörtlükte geçen "yüzün" kelimesi yerine "göğsün" kelimesi geçmektedir.

Son iki dize ise: "Beni seni ayıran

Kurusun yaprak gibi" şeklinde geçmektedir.

VIII. dörtlükte III. dize "Sevdiğim yâr değil." şeklinde geçmektedir.

Şu dörtlükler dipnottaki (İ.S.) kaynaktan bulunmamaktadır.

Kara dutu yiyen yok Kara dut şeker şerbet,

Derdim, yâra diyen yok Yâr yolun oldu gurbet.

Ayrılık gömlek olsa Yârından ayrı düşen,

Benden başka giyen yok. Ağlar, ah çeker helbet.

Karadutu yiyemem, Altın yüzük, hoş bilezik

Bir sözüm var diyemem. Kollar nazik oy, ,oy

Yârım, al yeşil giymiş Ben yârımdan ayrı düştim.

Ben karalar giyemem. Bana da yazık oy oy.

S.T.; a.g.e., s. 22.

Bu kaynaktaki türkû metni dipnottakiyle aynıdır.

Kara dut parmak gibi
Kız yüzün kaymak gibi,
Seni benden ayıran,
Kurusun yaprak gibi.

Nakarat

Bu dağın ardı meşe
Gün kalka, gölge düşe.
Beni senden ayıran
Evine şivan düşe.

Nakarat

Kara duta yaslandım
Yağmur yağdı ıslandım
Kınamayın ahbablar
Ben şekerle beslendim.

Nakarat

Yola çıktım tez elden,
Ben yanmışım ezelden.
Çekmediğim kalmadı,
Bir vefasız güzelden.

Nakarat

Kara dutun karası
Yüzünde yıl yarası
İçimizde biri var,
Başımızın belâsı.

Nakarat

Yağmur yağar yerlere
Ben düşmüşüm dillere
Kim ne derse ko desin,
Seni vermem illere.

Nakarat

Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Halk Bilgileri, Elazığ, 1995, s. 181.

I. dördlüğün son iki dizesi, bu kaynakta şu şekilde geçmektedir:

“Ben bir garip oğluyum
Almayın vebalımı”

IV. dördlüğün son iki dizesi:

“Beni senden ayıran
Çürüsün yaprak gibi” şeklinde geçmektedir.

- 119 -
DENİZ TÜRKÜSÜ*

Denize dalayım mı?	Denizaltı Horasan
Bir balık alayım mı?	Gece gündüz arasam
Ay battı, güneş doğdu,	Gündüz, hülyasın çeksem;
Daha yalvarayım mı?	Gece rüyada görsem.

Nakarat Yâr desinler desinler,
Şeker badem yesinler.
Gel seninle kaçalım,
Ne derlerse desinler.

Deniz altı derindir,	Elma attım denize,
Gelen kız sevdiğimdir.	Geliyor yüze yüze,
Ben söyleyim, sen söyle	Ardımdan gıybet etme,
Görelim dertli kimdir?	Gel konuşak yüz yüze.

Denizde kum ziyade,
Asker oldum piyade.
Ben yârimi severim
Hayatımda ziyâde.

Nakarat

* Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Ahengi, Ankara, 1988, s. 77-78.
F.M.; a.g.e., s. 217.

II. dördlüğün III. dizesi “Gündüz hayaller geçsem” şeklinde geçmektedir.

III. dördlüğün II. dizesi “Şu gelen sevdiğimdir.” şeklinde geçmektedir.

- 120 -

ÇAY TÜRKÜSÜ*

Çaya indim ağlarım,
Ufak ufak ağlarım,
Deseler yârın gelmiş
Çifte kurban bağlarım.

Çaya indim susuzum,
Susuzum uykusuzum.
Girsem yârın koynuna
Elim durmaz huysuzum.

Çaya indim çay susuz,
Humar gözler uykusuz,
Herkesin yârı gelmiş
Nerde benim hayırsız!

Çaya indim kabağa
İçi dolu kurbağa.
On beş yüzük yaptırdım,
Bir kınalı parmağa.

Çaya indim çay susuz,
Humar gözler uykusuz.
Ellerin yârı gelmiş
Hani benim hayırsız!

Nakarat Uy aman, niye niye?
Yandım yâr diye diye
Öldüm gam yiye yiye.

* Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Ahengi, Ankara, 1988, s. 134-135.

- 121 -

TEVEKTE ÜZÜM KARA TÜRKÜSÜ*

Tevekte üzüm kara,
Salkımı düzüm kara.
İstedim yanan gelem
Elim boş, yüzüm kara.

Tevekte kara üzüm,
Salkımı düzüm düzüm.
Yâr geçmiş görmemişim
Kör olsun iki gözüm!

Tevekte arı gördüm,
Ben bugün yârı gördüm.
Keşke görmez olaydım,
Benzini sarı gördüm.

Tevkete üzüm sana,
Kem midir sözüm sana?
Şafak yıldıız gibi,
Dikmişim gözüm sana.

Tevekte ak üzüm var,
Diyecek çok sözüm var.
Bir evde iki bacı,
Küçüğünde gözüm var.

Tevekte üzüm gördüm,
Ben seni güzün gördüm.
El yüzünde gözüm yok,
Göz açtım yüzün gördüm.

* F.M.; a.g.e., s.43-44.

I.S.; a.g.e., s. 146.

V. dörtlüğün I. ve II. dizeleri şu şekilde geçmektedir:

“Tevek sende üzüm var
Üzüm sende gözüm var.”

Şu dörtlük ise F.M.nda bulunmamaktadır:

“Evlerinin direği
Kardan beyaz bileği
Yârından ayrılanın
Elbet yanar yüreği.”

Nakarat bölümü ise:

“Uy, uy, uy,uy
Yâr yâr, yâr yâr
Aman, aman, yangınam,
Kaşına da gözüne de baygınım
Anam sana tufkunum.” şeklinde geçmektedir.

Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Halk Bilgileri; Elazığ, 1995, s. 204.

II. dörtlüğün III. dizesi “keşke görmez olsaydım.” şeklinde geçmektedir.

IV. dörtlükte geçen “şafak” kelimesi yerine “seher” kelimesi geçmektedir.

Şu dörtlük ise F.M.'nda bulunmamaktadır:

“Kara üzüm salkımı,
Yârım sizde saklı mı?
Yârımı bana verin,
İtirmişim aklımı.

- 122 -

YEL ESER TÜRKÜSÜ*

Yel eser, gök bulanır,
Göz görür, kirpik sulanır.
Ben derdimi diyemem,
Dilim dilime dolanır.

Yel eser, bulut eser,
Yâr gitme der, yolum keser.
Bunca naz çekilir mi?
Seven sevdiğinden küser.

Nakarat

Dad etsem Urum kızı
Sen beni derde salıpsın
Gel otur yamacıma
Belki halimden bilipsin
Gel otur baş ucuma,
Belki yüzüme gülüpsün.

Yel eser, kum savrulur,
Dünya başıma çevilir.
Eğil, eğil öpem gel,
Yâr, yolum burdan ayrılır

Nakarat

Yel eser, yol kavuşur,
Aklım başımdan savuşur.
Yârim bir yavru kuştur,
Nasıl ellere yavuşur?

Nakarat

Yel eser, dal salınır,
Başımda çanlar çalınır,
Nedem ben, nasıl edem,
Sevdim desem yâr alınır.

Nakarat

Yel eser, yel yepelek,
Çevrilir başıma felek.
Gel ben de bayram edem
Kul kurban olduğum felek.

Nakarat

* Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Ahengi, Ankara, 1988, s. 135-136

İ.S.; a.g.e., s. 117.

Bu kaynakta şu dördlük farklıdır:

“Dere derin geçemem

Su bulanık içemem.

Bana derler yârdan geç

Yâr şirindir geçemem.”

S.T.; a.g.e., s. 131

I. dördlüğün II. dizesinde “görür” kelimesi yerine “yaş” kelimesi geçmektedir.

IV. dördlüğün I. dizesinde ilk kelime “akıl” olarak geçmektedir.

- 123 -

ÇAY TÜRKÜSÜ*

Çay aşağı çeperler,
Çepere su seperler.
Uzak yoldan geleni,
Terli terli öperler.

Çaya indim kabağa,
İçi dolu kurbağa,
On beş yüzük yaptırdım,
Bir kınalı parmağa.

Nakarat Ağam yâr kıyma bana
Paşam yâr kıyma bana
Toyda vuruldum sana
Katıda yangınım sana.

Çay taşı çakmak taşı
Çatıktır yârın kaşı.
Çirkin ile bal yenmez,
Güle ile taş taşı.

Çay aşağı kamışlar,
Kamışı budamışlar.
Yazık o gonca güle,
Çalıya dolamışlar.

Nakarat

Çay aşağı çiçekler
Oturmuş yolum bekler.
Bezenmiş toya gider,
Gökten inmiş melekler.

Çay aşağı yarpuzlar,
Vuruldum yaram sızlar.
Bezenmiş toya gider,
Turunç memeli kızlar.

Nakarat

Çaya indim çay susuz,
Humar gözler uykusuz
Ellerin yârı gelmiş,
Hani benim hayırsız!

Çayın öte yüzünde,
Ceylan oynar düzünde.
Ben yârimi tanırım
Çifte ben var yüzünde.

Nakarat

* Fikret MEMİŞOĞLU, Harput Halk Bilgileri, Elazığ, 1995, s. 200-201.

F.M.; a.g.e., s. 146-147.

Son dörtlüğün ilk iki dizesi şu şekilde geçmektedir:

“Çay aşağı çağlarım

Usul usul ağlarım.” şeklinde geçmektedir.

V. dörtlüğün son dizesinin ilk kelimesi “Toydan” olarak geçmektedir.

Çaya indim susuzum,
Susuzum uykusuzum.
Girsem yârin koynuna!
Dilim durmaz huysuzum.

Çaya indim ağlarım,
İri ufak ağlarım.
Deseler yârin gelmiş,
Koçu kurban bağlarım!

Nakarat

- 124 -

BU DERE BAŞTAN BAŞA*

Bu dere baştan başa almalı bağ,
Almalar kızarıyor dön geri bak
Ellerin yâri de bile vah bize vah!

Nakarat

Ne zaman öğretmişler şu bülbülü
Her seher gelir derer gonca gülü.

Bu dere baştan başa cevizli bağ,
Cevizler şak şak eder dön geri bak.
Ellerin yâri de bile vah bize vah!

Nakarat

Bu dere baştan başa ayvalı bağ,
Ayvalar sararıyor dön geri bak.
Ellerin yâri de bile vah bize vah!

Nakarat

Bu dere baştan başa nar ağacı,
Eğildim bir nar aldım, o da acı.
Ellerin yâri de bile vah bize vah!

Nakarat

* İ.S.; a.g.e., s. 120-121.

F.M.; a.g.e., s. 168.

II. bentte geçen, “şak şak” kelime grubu yerine “şık şık” kelime grubu geçmektedir.

IV. bendin son dizesi : “Ellerin yâri de bile vah bize vah” şeklinde geçmektedir.

Nakarat bölümü ise: “Ne yaman öğretmişler şu bülbülü
Her seher gelir gonca gülü.”

S.T.; a.g.e., s. 37.

I. bentte geçen “almalı” kelimesi yerine “elmalı” kelimesi geçmektedir.

Fikret MEMİŞOĞLU; *Harput Ahengi*, Ankara, 1988, s. 106

II. bentte geçen “şak şak” kelime grubu yerine “şık şık” kelime grubu geçmektedir.

F.A.; a.g.e., s. 23.

Bu kaynaktaki türkü dipnottakiyle (İ.S.) aynı şekilde geçmektedir.

- 125 -

ÇAYIR TÜRKÜSÜ*

Çayıra serdim postu
Şu gelen kimin dostu
Yüreğim başı delik
Altı kan, irin üstü.

Çayıra serdim kilim
Gel otur, benim gülüm.
Ne dedim, neden küstün
Lal olsun, arsız dilim.

Çayır uzun biçilmez,
Su bulanık içilmez.
Bana derler yârdan geç
Yâr şirindir geçilmez.

Çayıra serdim halı
Bu gün başım belalı.
Gören maşallah desin
Kimin var böyle malı?

Nakarat Dinine de, imanına da, ırzına nikahını da maşallah
Yarın akşam kavuşuruz inşallah!

* Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Ahengi, Ankara, 1988, s. 94.

**BİTKİLER SEMBOL ALINARAK
SÖYLENEN TÜRKÜLER**

- 126 -

SARI KAVUN TÜRKÜSÜ*

Kalede kavun yerler,
Ben de gitsem ne derler.
Otursam bile yesem
Bu şunu sevdi derler.

Nakarat

Yâr sarı kavun dilimi,
Oğlan tutma elimi!
Sen bükersin belimi,
Gönder gele sevgilimi, gülümü.

Kaleden esen yeller,
Zülüfden kopan yeller
Yardan murad almağa
Koymadı zalim eller.

Nakarat

Sarı kavunu dildim
Çakımı güle sildim
O ne güzel günlerdi
Sen söyledin, ben güldüm.

Sarı yazmanın yanı,
Sensin sarardan beni
Gün döne, devran döne,
Ben de sarardam seni!

Nakarat

* Fikret MEMİŞOĞLU, Harput Ahengi, Ankara, 1988, s. 83-84

İ.S.; a.g.e., s. 156.

Bu kaynakta I. dördlüğün son iki dizesi:

“Yardan murad almaya
Koymadı zalim eller.” şeklinde geçmektedir.

S.T.; a.g.e., s. 93.

Bu kaynakta I. dördlüğün son iki dizesi:

“Yardan murad alyama
Koymadı zalim eller.” şeklinde geçmektedir.

F. M.; a.g.e., s. 218.

Bu kaynakta, dipnottaki kaynaktan farklı olarak şu dördlükler bulunmaktadır:

Sarı kavun dilimi,	Sarı kavun dildim,	Sarı kavun düğümü
İtirmişim aklımı.	Çakımı güle sildim.	Unuttum bildiğimi.
Çıkam dağlar başına	O ne güzel günlerdi.	Çıkam dağlar başına,
Çağırım sevgilimi.	Sen söyledin ben güldüm.	Arayam sevdiğimi.

- 127 -

AL ALMA TÜRKÜSÜ*

Alma atışan kurban,
Atıp tutuşan kurban
Alem de yol gidiyor,
Senin gidişen kurban.

Alma aldım aş için,
Yandım karakaş için.
Eğil eğil öpem yâr,
İki el bir baş için.

Alma attım engine,
Pamuk bastım dengine.
Sararmışım solmuşum,
Yârimin gül rengine.

Almanın irisine
Taş attım birisine.
Beni çoban etsinler
Güzeller sürüsüne.

Alma dalda değende,
Dal boynunu eğende,
Çüt kurban vadım olsun
Yâra elim değende.

Alma versem almazsın,
Sen almadan kalmazsın,
Hangi bağın gülüsün
Karlara yağar solmazsın.

Nakarat

Uy Henno, Henno, Henno,
Eller kınalı Henno,
Gözler sürmeli Henno.

* Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Halk Bilgileri, Elazığ, 1995, s. 148.

M.Ö.; a.g.e., s. 167-168.

Bu kaynaktaki I. ve VI. dördlükler dipnottaki kaynak ile aynıdır.

Şu dördlükler dipnottaki kaynaktaki bulunmamaktadır:

Al almayı daldan al. Al alma dört olaydı,
Daldan alma benden al. Yiyene dert olaydı.
Duydum gelin olisin Al almayı veren yâr,
Dur ben ölem elden al. Sözüne mert olaydı.

Nakarat bölümü ise şu şekildedir:

Uy Habip, Habip, Habip,
Sensin derdime tabip,
Sensin yarama tabip.

- 128 -

KARANFİL TÜRKÜSÜ*

Karanfilin tohumu
İtirmişim uyhumu
Girem yârin koynuna
Alam seher uyhumu.

Karanfil oymak oymak
Olur mu yâre doymak
Yâre doydum diyenin
Sevaptır boynunu vurmak

Karanfil uzar gider,
Yaprağın bezer gider.
Yâr yolunu şaşımış
İnşallah bize gider.

Karanfil evlek evlek
Dadandı kara leylek.
Koymadın murad alah
Devresi dönesi felek.

Karanfil tutam tutam,
Altın atam, gül tutam.
Yârı bana versinler
Üç aylar oruç tutam.

Karanfil desteledim,
Dibinde hasteledim.
Dediler yârin gelmiş
Ben beni mesteledim.

Karanfil suyu neyler
Güzel kokuyu neyler
İki baş bir yastıkta
Gözler uykuyu neyler.

Karanfilim saksıda
Bir yâr sevdim askıda.
Yaradanım kavuştur
Akşam ile yastıkta.

Karanfilim desteyim,
Bülbülüm kafesteyim.
Gidin yârime deyin
Ölmemişim hasteyim.

Karanfilim sarkarım,
Açılmaya korkarım.
Deseler yâr geliyor
Ölü olsam kalkarım.

* Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Halk Bilgileri, Elazığ, 1995, s. 205-206.

Karanfilim kuyuda
Çok iş kaldı umuda
Ölürsek bir ölelim,
Çüt koysunlar tabuda.

Karanfilsin bibersin
Güzellerden dilbersin,
Yâr ben yolan can koydum
Sen bundan bihabersin.

Karanfilsin barın yok
Çok güzelsin yârin yok.
Ben seni çok severim
Cahilsin haberin yok.

Karanfilsin tarçınsın
Neden böyle hırçınsın?
Ne büyük ne küçüksün,
Tamam benim harcımsın.

Karanfil biçim biçim
Ölürüm senin için.
Dostumdan düşmanım çok
Seni sevdiğim için.

Karanfil eker misin?
Bal mısın, şeker misin?
Yâr bana ettiklerin
Sen olsan çeker misin?

Karanfil olacaksın,
Sarıp solacaksın.
Bu gece rüya gördüm
Sen benim olacaksın.

Karanfilin buharı
Dalları baş yuharı
Geldin geçtin kapımdan
Demedin çık yuharı.

Karanfil deste deste
Beni annemden iste!
Eğer annem vermezse;
Sen hekim ol ben hasta.

Karanfilim sudadır
Gözlerin uykudadır
Gel sevdiğim sarılah
Malı veren Hüda'dır.

Karanfil çelenk olur
Aşka düşen denk olur.
Umarım başan gele
Göresin ne renk olur.

F.M.; a.g.e., s. 60-61.

Bu kaynakta XII. dördlükte III. ve IV. dize şu şekildedir:

“Ne güzel, ne dilbersin

Geldim geçtim kapımdan.” olarak geçmektedir.

- 129 -

KARANFİL EKİLİNDE*

Karanfil ekilende

Yandım amman, amman, amman

Tohumlar dökülende

Yareli gönlüme değme.

Serhoşum gel beni eğle!

Kakülünden bir tel ver

Yandım amman, amman, amman

Kefenim dikilende

Yareli gönlüme değme.

Serhoşum gel beni eğle!

Karanfil oylum oylum

Yandım amman, amman, amman

Geliyor selvi boylum

Yareli gönlüme değme.

Serhoşum gel beni eğle!

Ne dedim neden küstün

Yandım amman, amman, amman

Lal ola benim dilim

Yareli gönlüme değme.

Serhoşum gel beni eğle!

* S.T.; a.g.e., s. 77.

- 130 -

BİR DALDA TÜRKÜSÜ*

Bir dalda iki payam

Gel sen topla, ben soyam.

Yâr ettiğin bir değil,

Hangi birini sayam.

Bir dalda iki kiraz,

Biri al, biri beyaz,

Kurban olduğum Allah

Güzeli, güzele yaz!

Bir dalda iki ceviz,

Aramız derya, deniz

Sen orada, ben burda

Ne bet kaldı, ne beniz

Nakarat

Salla yavrum, salla gülüm mendilini

Akşam oldu, gönder gele sevgilimi.

* Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Ahengi, Ankara, 1988, s. 148.

**HAYVANLAR SEMBOL ALINARAK
SÖYLENEN TÜRKÜLER**

- 131 -
İKİ DE KEKLİK TÜRKÜSÜ*

İki de keklık bir derede ötüyor
Ötme de keklık benim derdim artıyor.
Emine Hanım konyak içmiş yatıyor.

Nakarat

Yazması oyalı, kundurası boyalı, al beni aman Allah sar beni.
Uzun uzun geceler, dilim yârı heceler, al beni aman yandım sar beni.

Samancılar saman da satar harmandan
Emine Hanım yeni çıkmış hamamdan.

Nakarat

Yazması bir hoş, kendisi sarhoş, al beni aman Allah sar beni
Uzun uzun geceler, dilim yârı heceler al beni sana yandım sar beni.

Gide gide kundurama kum doldu,
Öper iken al yanağa kan doldu.
Bu kadehler senin için dün doldu.

Nakarat

Uzun kavak ne uzarsın boyuna
Kurban olam silsilene soyuna
Emine Hanım yeni yeni çıkmış oyuna.

Nakarat

* İ.S.; a.g.e, s. 130-131.

Fikret MEMİŞOĞLU; *Harput Ahengi*, Ankara, 1988, s. 48-49.

Bu kaynaktaki I. bent aynıdır. II. ve III. bentler ise şu şekildedir:

II. bent: İki de keklık uçar gelir harmandan
Emine hanım yeni çıkmış hamamdan
Alın (da) verin, martinimi babamdan.

III. bent: İki (de) keklık bir derede çift uçar
Öter öter dertsizlere dert katar,
Benim yârım yüreğime kan saçar.

S.T.; a.g.e., s. 109.

Bu kaynaktaki I. bendin III. dizesinde geçen “İmanım da” yerine “karyolada” kelimesi geçmektedir. Dipnottaki kaynaktaki türkünün II. bendindeki II. dizeye ilaveten şu dize vardır. “Alıverin mavzerimi imanım da duvarda.”

- 132 -

BÜLBÜLÜM TÜRKÜSÜ (UYU DEMEYE GELDİM)*

Bülbülüm bağ gezerim	Bülbülüm düğün eyler
Âşığım dağ gezerim.	Bilmezsin ne gün eyler.
Yüz yerde yüz yaram var,	Ben feleğe neyledim
El sanır sağ gezerim.	Bana bildiğin eyler.

Uy uy demeğe geldim,
 Nakarat Yâri görmeğe geldim.
 Yavrum yaran nerende
 Merhem vurmağa geldim.

Bülbülüm kafesteyim	Bülbülüm nevâ bilmem,
Aşığım hevesteyim	Dertliyim deva bilmem.
Hâlâ sağım ölmedim,	Başıma bir iş geldi
Fakat son nefesteyim.	Başımdan savabilmem.

Nakarat

* Fikret MEMİŞOĞLU; Harpüt Ahengi, Ankara, 1988, s. 58-59.

İ.S.; a.g.e., s. 125-126.

Bu kaynakta şu dörtlükler farklıdır:

Karanfilim desteyim,	Karanfilsin barın yok,
Bülbülüm kafesteyim.	Sen güzelsin yârin yok.
Gidin o yâra deyin:	Ben seni çok severim,
Ölmemişem hastayım.	Cahilsin haberin yok.

S.T.; a.g.e., s. 127.

Bu kaynakta sadece I. dörtlük aynı olarak geçmektedir. Son iki dörtlük ise II. dipnotta verilenle aynıdır.

M.Ö.; a.g.e., s. 165-166.

Bu kaynaktaki türkü F.M. ile aynı şekilde geçmektedir.

- 133 -

KEKLiĞİM TÜRKÜSÜ*

Kekliğim taş başında
Oyalı çit kaşında.
Küçük yaştan sevdiğim
Bugün on dört yaşında.

Kekliğim seker ağlar,
Tüyleri döker ağlar.
Yârından ayrı düşen,
Of der, âh çeker ağlar.

Nakarat

Uç gel yanıma di keklik,
Kada'n canıma di keklik,
Al kınalı ellerin
Batır kanıma di keklik.

Kekliğim taşa gelir,
Ağlar göz yaşa gelir.
Gam çekme deli gönül,
Birgün baş başa gelir.

Keklik taşda ne gezer,
Kalem kaşta ne gezer,
Yârı güzel olanın
Akli başta ne gezer.

Nakarat

* Fikret MEMİŞOĞLU; Harpüt Ahengi, Ankara, 1988, s.116-117.
S.T.; a.g.e., s. 63.

II. dörtlüğün son iki dizesi bu kaynakta:

“Avcı senin izinde

Durmadan gezer ağlar.” şeklinde geçmektedir.

Bu kaynakta şu dörtlük dipnottaki kaynakta bulunmamaktadır:

“Kekliğim seker gelir

Tüyünü döker gelir

Kız oğlanı severse

Dağları söker gelir.”

İ.S.; a.g.e., s. 160-161.

Bu kaynakta II. dörtlüğün son iki dizesi “Avcı senin izinde

Durmadan gezer ağlar.” şeklinde geçmektedir.

IV. dörtlüğün III. dizesi: “Dediler yarın gelmiş” şeklinde geçmektedir. Bu kaynakta, dipnottaki kaynaktan farklı olarak şu dörtlük bulunmaktadır:

“Kekliğim seker gelir,
Tüyünü döker gelir,
Kız oğlanı severse
Dağları söker gelir.”

Keklik bana ot getir
 Yarımdan ot getir.
 Eğer yârım gelmezse
 Çek kolundan tut gelir.

Kekliği bıçakladım,
 Tüylerin saçakladım.
 Yârı koynumda sandım,
 Yastığı kucakladım.

F.M.; a.g.e., s. 177-178.

Bu kaynakta, I. dördlükte geçen “oyalı” kelimesi yerine “sırmalı” kelimesi geçmektedir. III. dizede geçen “küçük yaştan” kelime grubu yerine “küçücekten” kelimesi bulunmaktadır.

V. dördlükte geçen “ot” kelimesi yerine “mektup” kelimesi geçmektedir. III. dize ise “Eğer yâr gelmezse” şeklinde geçmektedir.

F.A.; a.g.e., s. 48.

Bu kaynakta IV. dördlüğün III. dizesi “Yârimden ayrılmışım.” şeklinde geçmektedir.

- 134 -
DEVELER TÜRKÜSÜ*

Develer katar katar,
Zinciri suya batır.
Her gördüğün hor bakma
Her kalpte arslan yatar.

Develer katar gelir,
Zinciri kantar gelir.
O yâr burdan gideli,
Dertlerim artar gelir.

Develer katar gider,
Baş başa çatar gider.
Böylesi yâr kim görmüş
Âşıkın atar gider.

Develer katar oldu,
Dağları tutar oldu.
Dn dostum olan, bugün
Düşmandan beter oldu.

Develer sürü sürü,
Yr sevdiğim yr!
ldrdğn yetmedi,
Bir de ardından sürü.

* Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Ahengi, Ankara, 1988, s. 39-40.

F.M.; a.g.e., s. 207

VI. dörtlüğün son iki dizesi: “Böyle zalım yar mı olur,
Sevdiğin atar gider.” şeklinde geçer.

V. dörtlükte geçen “yetmedi” kelimesi yerine “yetmiyor” kelimesi geçmektedir. IV. dizede geçen
“ardından” kelimesi yerine “arkamdan” kelimesi geçmektedir.

Şu dörtlük, dipnottaki (*) kaynakta bulunmamaktadır:

“Develer katar gider,
Dağları tutar gider.
Sevmek nedir bilmeyen
Sevdiğin atar gider.”

- 135 -
MOR KOYUN*

Mor koyun meler gelir
Dağları deler gelir.
Hakikatli olan yâr
Geceyi böler gelir.

Mor koyun kuzusuna
Can kaynar bazısına.
Kara kalem karışmış
Alnımın yazısına.

Nakarat

Ben bugün neler gördüm
Taş bağrın deler gördüm.
Anasını kurt kapmış,
Kuzusun meler gördüm.

Mor koyun kuzusu var
Çayırdı düzüü var.
Hasret belimi bükmüş,
Bağrımda sızısı var.

Mor koyun meler gelir,
Yâr seven güler gelir.
İlgar giden at gibi,
Eteği yeler gelir.

Nakarat

* Fikret MEMİŞOĞLU; Harpüt Ahengi, Ankara, 1988, s. 107-108.
F.M.; a.g.e., s. 210.

III. dörtlükte geçen “çayırdı” kelimesi yerine “ağılda” kelimesi geçmektedir.

- 136-

KOYUNU HOR EYLEDİM*

Koyunu hor eyledim,
Ormanın derininde.
Mor koyun koşar gider
Pınarın serininde.

Nakarat Muhtara gelin olmuş
Fidan boylu Hatice'm.
Ez kurban, canım kurban
Muhtarın gelinine.

Hatice'm bana kaç da gel,
Çarşafın aç da gel.
Eğer muhtar duyarsa,
Altınları saç da gel.

Nakarat

Ormanın derinine
Pınarın serinine
Ez kurban, canım kurban
Muhtarın gelinine.

Nakarat

* C.Ö.; a.g.e., s. 183.

- 137 -
TURNAM TÜRKÜSÜ*

Tumam havada gezer,
Annem kendini üzer.
Annem kendini üzme,
Nişanlım benden güzel.

Minarede taş a bak,
Kırpık, kaldır, kaşa bak.
Hakikatsız el oğlu
Gözden akan yaş a bak.

Nakarat
Turnam, turnam, turnam,
Ben buralarda durmam,
Ben gider isem, gelmem.

Minarenin alemi
Kaşlar kudret kalemi,
Ne ben öldüm, kurtuldum,
Ne bu aşkın ele mi.

Turnamın kanatları
Göğün yedi katları
Gizli yâr sevenlerin,
Olmaz mı muratları.

* Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Ahengi, Ankara, 1988, s. 136.

- 138 -

KARAKUŞ TÜRKÜSÜ*

Bir karakuşun yavrusu bu
Avcı, yol bekler uğrusu bu,
Dön eğri yoldan, doğrusu bu.

Nakarat Al karakuşun yavrusunu,
Sal karakuşun yavrusunu,

Dokunma avcı, bu karakuşa,
Başka av ara, çık yokuşa.
Vurma yazıktır, nişan al boşa.

Nakarat

* Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Ahengi, Ankara, 1988, s. 105-106.

KARŞILIKLI (DİYALOGLU) TÜRKÜLER

- 139 -

SİPAHİ TÜRKÜSÜ*

Sipahi: Vay ölüm, ölüm, hâr oldu gülüm.
Yârim yer aldı, çıram karaldı.
Açılın dağlar, gönlüm daraldı.

Nakarat Uy nedem neden, ben nere gidem,
Yol verin dağlar, gönlüm zar ağlar,
Yârın itiren, kime bel bağlar.

Çöp çatan:	Sipahi:
Gözen yazıktır, yakın uzaktır	Tek koydu ölüm, nedir bu zulüm.
Sipahi yegen, dur hele eğlen	Vay ana kadın, adın ne adın
Söyle ne derdin, yazık genç ömren.	Mevlâm tez günde, versin muradın.

Çöp çatan:	Sipahi:
Gam yeme böyle, gel derdin söyle	Karşımda durma, çok derdim sorma
Umduğum vardır, yüreğin dardır.	Malım it yedi, yakam bit yedi.
Gönül derdinin, dermanı yâdır.	Bana bir kız bul, beni dert yedi.

Çöp çatan:	Sipahi:
Derdin kız olsun, iste yüz olsun	Can kurban sana, akıl ver bana,
Yazık bu ne hâl, oğul gitme kal	Bir güzel bulsam, evlenmek kasdım,
Bizde güzel çok, beğen beğen al.	Bed bahta küstüm, yel oldum esdim.

Çöp çatan:	Kızlar:
İşte güzeller, çıkmış gezerler	Küçük ispahi, büyük ispahi
Kimisi Dilber, kimisi Gülter,	Yaza mı geldin güze mi geldin,
Kimisi beyaz, kimisi esmer.	Şam, şarkı gezdin, bize mi geldin?

* Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Ahengi, Ankara, 1988, s. 90-91-92.

Sipahi:

Uy kızlar, kızlar, yüreğim sizler
Ne yaza geldim, ne güze geldim.
Şam, şarkı gezdim, ben size geldim.

Kızlar:

Yolundan kalma, bizden söz alma
Bizde genç çoktur, yürek de oktur
Gözümüz bizim, kocada yoktur.

Sipahi:

Uy kızlar, kızlar, hey hayırsızlar
Yok elin hayrı, yolumuz ayrı
Derdim bilen yok, ben gidem gayrı.

Çöp çatan:

Sipahi kardeş, çok etme telaş,
Umutun yeri, beri gel beri
Arayan bulur, yolundan yürü.

Sipahi:

Yolumdan kaçın, uğrumu açın
Ayım, güneşim, ben buldum eşim,
Alam şu kızı, yaz olsun kışım.

Sözlü kız:

Yetiş civanım, yola revanım
Gel, dara düştüm, nazara düştüm.
Al beni, verme, yollara düştüm.

Civan genç:

Kız ağlama sen, gel daldama sen,
Korkma sen gülüm, saçı sümbülüm,
Ayırır benden, seni tek ölüm.

Sihapi:

Ver kızı bahan, vururum ahan,
Ver bahan onu, kınamın unu
Bu kötü günün, kötüdür sonu.

Civan genç:

Git benden bulma, ağızdan dolma,
Bu yetim değil, karşımdan çekil!
Demirsen eri, dağ isen eğil!

Sipahi:

Dağ, demir değil, ne bilersen bil,
Gözümün ferî, gel hele beri
Dağ isen eğil, demirsen eri!

Civan genç:

Git söylenme çok, vursam suçum yok,
Ben gencim, dincim, yamandır hıncım.
Kul kurban eder, seni kılıncım.

Sipahi:

Sensin kız benim, gülüm dikenim
At, avrat beğın, kılıç bileğın
Söyle kız nedir, benden dileğın?

Kız:

Kurtarın kızlar, yüreğim sızlar
Bu kimin donu, yırtıktır yeni
Başını yesin, ben yumam bunu.

Kızlar:

Kaç, sözlü gelin, ver bize elin
Söze mi geldin, göze mi geldin
Ya da baş eğdin, dize mi geldin?

Sipahi:

Yol verin kızlar, el beni gözler
Elim, günüm var; adım, ünüm var
Yol açın kızlar, toy-düğünüm var.

Kızlar:

Küçük ispahi, büyük ispahi,
Yaza mı geldin, güze mi geldin?
Baş bela oldun, bize mi geldin?

Sipahi:

Hoşça kalın siz, bizi salın siz
Ne yaza geldim, ne güze geldim,
Bin yeri gezdim, bir kıza geldim.

Sipahi:

Ben seni salmam, başkasın almam
Gel benim gülüm, yeter bu zulüm
Gel önün sıra, ben ölüm ölüm.

Kız:

Açılın geri, sevdim bu eri
Erimin donu, ben yurum bunu
Bu güzel günün, güzeldir sonu.

Sipahi:

Kaçma kız benden, vaz geçmen senden
Aklın al başan, göz etme kaşan,
Ben senin ağın, ben senin paşan

Kızlar:

Küçük ispahi, büyük ispahi
Yaza mı geldin güze mi geldin,
Şam Şark'ı gezdin, bize mi geldin?

Sipahi:

Vay ana kadın, adın ne, adın
Hey güzel kızlar, yol, yolcu gözler
Toy-düğün olsun, çalınsın sazlar.

Nakarat

Yol verin bize, gül derin bize
Hem yaza geldim, hem güze geldim
Şam, Şark'ı gezdim, bu kıza geldim.

-140-

KARŞILAMA*

Oğlan:

Erzincan'dan gelir katar,

Yamçısını yanda tutar,

Garip olan nerde yatar.

Görmeyince gitmem gelin

Sarmayınca gitmem belin

Kız:

Anam duyar, babam duyar,

Ardımıza atlı koyar,

Gelen atlı cana kıyar.

Beş kardaşım gözler beni

Öldürürler oğlan seni.

Oğlan:

Anan duysun, baban duysun,

Ardımıza atlı koysun,

Gelen atlı cana kıysın.

Almayınca gitmem gelin,

Sarmayınca gitmem belin,

Kız:

Oğlan sakın eve girme,

Kardaşlarım gelir, durma.

Kaçır beni ele verme.

Ele verme oğlan beni,

Ben de sevem seni oğlan.

* Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Ahengi, Ankara, 1988, s. 94-95.

-141-

KEREM-ASLI TÜRKÜSÜ

Kerem:

Kerem eder: Aslıhan'ım
Başımdan tüter dumanım
İflâh etmez alır canım.

Nakarat

Aslı:

Kerem aşkın avarası
Aslı, yüreğim yarası
Olmuş bahtımın karası.

Balam kaşların, gözlerin,
Seni sinemde özlerim,
Altı aydır, yol gözlerim..

Aslı:

Aslıhan der: Kerem etti,
Ellere namahrem etti,
Kaşın gözün verem etti.

Nakarat

Kerem:

Aslı han, yavru kuzudur,
Bir ananın, bir kızıdır.
Gecemin, ay yıldızıdır.

Nakarat

Kerem:

Havada şahine benzer,
Yerde güvercine benzer,
Beni çarpan cine benzer.

Nakarat

Aslı:

Gönül tahtında oturur,
Dilsizi dile getirür,
Beni murada yetürür.

Nakarat

Kerem:

Gah kast eder, verem eyler,
Gah mest eder, kerem eyler,
Gah helâli, haram eyler.

Ağam kaşların gözlerin,
Seni sinemde özlerim,
Altı aydır yol gözlerim.

* Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Ahengi, Ankara, 1988, s. 142-143.

S.T.; a.g.e., s. 193.

Bu kaynakta türkü metni aynı şekilde geçmektedir.

Aslı:

Ağam ne hâldır bu ne hâl
Dolanırım, hayal meyal,
Gah sevap işler, gah vebal.

Kerem:

Gah boşaltır, gah doldurur,
Gah ağlatır, gah güldürür,
En sonu, beni öldürür.

Nakarat

Ağam kaşların, gözlerin
Seni sinemde özlerim
Altı aydır yol gözlerim.

Nakarat

Balam kaşların, gözlerin
Seni sinemde özlerim
Altı aydır yol gözlerim.

-142-

KARŞILAMA TÜRKÜSÜ*

Oğlan:

Ay mısın yıldız mısın?

Gelin misin, kız mısın?

Bu gece geleceğim,

Evde yalnız mısın?

Kız:

Ay benim, yıldız benim;

Gelin benim, kız benim.

Bu gece geleceksen,

Evde yalnız benim.

Oğlan:

Ay ayandır gelemem,

Dile destan olamam.

Ay buluta girince,

Bağlasalar duramam.

Kız:

Ay ayandır, yürüyor,

Eller gülün deriyor.

Usluca bas, tezce gel,

Ay buluta giriyor.

Oğlan:

Odanı kireç eyle,

Yüzünü güleç eyle.

Hastayım dizen yatır,

Terini ilaç eyle.

Kız:

Odam kireçtir benim,

Yüzüm güleçdir benim.

Soyun gel, gir koynuma,

Terim ilaçtır benim.

* Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Ahengi, Ankara, 1988, s. 93.

- 143 -

SUDAN GEÇİRME OYUNU*

Kız: Çoban beni sudan geçir	Boz bulanık suyun içir.
Çoban: Olmaz körpe kuzum olmaz.	Değirmenin suyu dolmaz.
Kız: Sırma saçım, senin olsun.	Kalem kaşım senin olsun.
Çoban: Sırma saçın, baş belâsı	Kalem kaşın zor imlâsı
Kız: Hoş gülüşüm senin olsun	İnci dişim senin olsun.
Çoban: Hoş gülüşün, gönül üzer	İnci dişin şeker ezer.
Kız: Çoban beni, sudan geçir,	Geç kalmışım erken göçür.
Çoban: Su derindir, geçiremem	Evime, erken göçüremem.
Kız: Al yanağım, senin olsun	Bal dudağım, senin olsun.
Çoban: Al yanaktan, gül istemem	Bal dudaktan dil istemem,
Kız: Çoban beni, sudan geçir	Acı tatlı sular içir.
Çoban: Su boy vermez, geçirmem	Boz bulanık içiremem.
Kız: Ak gerdanım senin olsun	Tatlı canım senin olsun,
Çoban: Ak gerdanın düğümü var	Tatlı canın gör kimi var.
Kız: Çoban beni, yeter, yorma	Çok geç kaldım, yürek yorma.
Çoban: Ne verirsin, geçireyim	Soğuk sular içireyim.
Kız: Tut elimden, senin olsun	Sar belimden, senin olsun.
Çoban: Ver elime, gonca gülün	Sar koluma, ince belin.

Körpe kuzum geç kalma, geç.
Beni derde, çok salma, geç.

* Fikret MEMİŞOĞLU; *Harput Ahengi*, Ankara, 1988, s. 98.

S.T.; a.g.e., s. 150.

VII. dizede geçen “göçür” kelimesi yerine “geçir” kelimesi geçmektedir.

VIII. dizede geçen “geçüremem” kelimesi yerine “yetirmem” kelimesi geçmektedir.

XII. dizede geçen: “Boz bulanık içirmem” dizesi yerine “Acı tatlı içirmem.” dizesi geçmektedir.

- 144 -

FATMA VE NURİ TÜRKÜSÜ*

Fatoş:

Bahçelerden çınarsın (le le Nuri)
 Sen bir uyuntu yarsın (le Nuri)
 Nerde bir güzel görsen (Le Nuri)
 Gider ona uyarsın (le Nuri)

Nuri:

Bahçelerde gülüm yok (da Hey Fatoş)
 Söyleyemem dilim yok (da Hey Fatoş)
 Geceler uykum gelmez (da Hey Fatoş)
 Gündüzleri hâlim yok (da Hey Fatoş)

Fatoş:

Bahçelerde bal erük (de le Nuri)
 Dallarını eğerük (de Le Nuri)
 Bize Harputlu derler (de le Nuri)
 Ölene dek severük (de Le Nuri)

Nuri:

Bahçelerde tütününden (de Hey Fatoş)
 Eller yatmaz ününden (de Hey Fatoş)
 Zalim haberin var mı? (de Hey Fatoş)
 Sensiz geçen gününden (de Hey Fatoş)

* Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Ahengi, Ankara, 1988, s.99.

S.T.; a.g.e., s. 147.

Bu kaynakta III. dörtlük aynı şekilde geçmektedir. Şu dörtlük dipnottaki kaynaktan farklıdır:

Dama çıkmış bir güzel (le le Nure)
 Küpesi gel gel eder (zalım Nure)
 Elinde bir deste gül (le le Nure)
 Kendi gülünden güzel (zalım Nure)

Fatoş:

Bahçe barsızdır güler (de le Nuri)

Ayva narsızdır güler (de Le Nuri)

İçerim kara giymiş (de Le Nuri)

Yüzüm arsızdır güler (de Le Nuri)

Nuri:

Bahçelerde kar var mı (da Hey Fatoş)

Gül dibinde har var mı (da Hey Fatoş)

Bu gece misafirim (da Hey Fatoş)

Yatağında yer var mı (da Hey Fatoş)

OYUN TÜRKÜLERİ

- 145 -

GELİN AĞLAR YAŞIN YAŞIN*

Gelin ağlar yaşın yaşın
Gitmem diye sallar başın
Şimdi gelir beğ kardaşın.

Gelinin giydiği atlas
Atlasa iğneler batmaz
Gelin güveğiysiz olmaz.

Nakarat. Ağlama gelin, ağlama.
El oğludur, bel bağlama.

Geline tel duvağ olsun
Hemen güveği sağ olsun.

Gelin oturur tahtına,
Bülbüller öter vaktında.
Kızlar gelinlik bahtında.

Gelinin giydiği yeşil
Duvağın başından aşır,
Serhoşum dilim dolaşır.

Nakarat Beri gelin beri gelin
Saçın yerde sürü gelin

Nakarat Ağlama gelin ağlama,
Yeter yüreğim dağlama.

Sofrada koydum kaşığı
Atladım geçtim eşiği,
Babamdır gözüm ışığı.

Nakarat

Şen olsun şen, babam evi
Bezer olmaz yaban evi.

* S.T.; a.g.e., s. 49.

Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Ahengi, Ankara, 1988, s. 145-146.

Bu kaynaktaki türkü metni S.T. ile aynı şekilde geçmektedir. Bu kaynaktaki türkünün adı "Kına Türküsü" olarak geçmektedir.

- 146 -

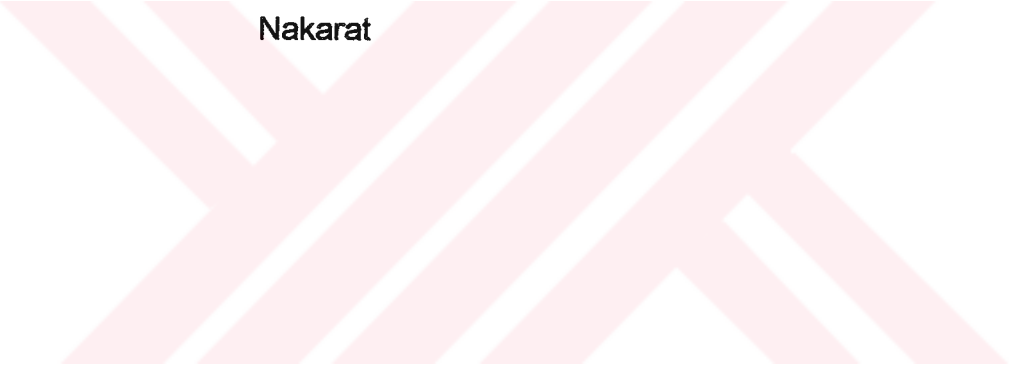
PİSİK (KEDİ) OYUNU*

Bizim pisik evlenecek,
Parası yok dilenecek (pisiğim)
Bulmazsa ziftlenecek (pisiğim)

Nakarat Vay pisiğim, pisiğim

Pisiğimin mermer taşı
Yattığı yer küllük başı (pisiğim)
Kaçırdığı kenger aşısı (pisiğim)

Nakarat

* S.T.; a.g.e., s. 158.

- 147 -
YÜZÜK OYUNU*

Yastıkları düzüm düzüm hey zalim nenni, nenni, nenni
Yedikleri kuru üzüm, vah, vah zavallı,
Sensin benim iki gözüm hey zalim nenni nenni nenni.

Sahanda nenni, bahanda nenni, eşlere nenni
Nakarat Bilir oynar, bilmez oynar
Akşamdan beri beri, yatsıdan beri.

Besni'den gelir bir katır hey zalim nenni, nenni, nenni
Tırnakları kuma batır vah vah zavallı
Bu yüzüktür kalmaz hatır hey zalim nenni, nenni, nenni,
Nakarat

* S.T.; a.g.e., s. 157.

- 148 -
YÜZÜK OYUNU TÜRKÜSÜ*

Dama çıktım dam iki,
Yıldız saydım on iki.
Hep yüzükçüler gelmiş.
Fatma Hanım hani ki?

Sıra sıra oturduk,
Tepsi, fincan getirdik
Bunda, şunda der iken
Biz yüzüğü itirdik.

Ya bundadır ya şunda
Keçe küllah başında.
Ne bunda, ne ondadır
Yüzük şunun içinde.

* M.Ö.; a.g.e., s. 217.

F.M.; a.g.e., s. 93-94.

Bu kaynaktaki türkû metni dipnottaki türkûyle aynıdır.

- 149 -

GÜVERCİN (OYUN HAVASI)*

Güvercinin beyazı,
Yavrum etme bu nazı.
Vereceğin bir öpüş,
Alacağın beş gazı.

Güvercin vurdum kalkmaz,
Kanı sel olmuş akmaz.
Küçücükten sevdiğim,
Şimdi yüzüme bakmaz.

Nakarat

Öyledir yâr öyledir,
Aşkın beni söylerdir.
Almış yâri koynunda,
Hem öper, hem söyle der.

Güvercin havadadır,
Bir eşi yuvadadır.
Bir elim yâr koynunda,
Birisi duadadır.

Güvercini vurdular,
Kanadını kırdılar.
Ben yaralı bir kuştum,
Bana tuzak kurdular.

Nakarat

* Fikret MEMİŞOĞLU; Harpüt Ahengi, Ankara, 1988, s.113.
S.T.; a.g.e., s. 149.

Bu kaynakta II. dördlüğün son iki dizesi : “Can verdim, emek verdim,
Dönüp yüzüme bakmaz” şeklinde geçmektedir.

III. dördlüğün II. dizesi “El yetmez, yuvadadır.” şeklinde geçmektedir.

Bu kaynakta nakarat bölümü ise:

“Eledir yâr eledir,

Aşk (derd) adamı söylerdir:

Almış yâri yanına,

Türkü-mani söylerdir.” şeklinde geçmektedir.

F.A.; a.g.e., s. 20-21

I. dördlükte geçen “yavrum” kelimesi yerine “anam” kelime geçmektedir.

III. dizede geçen “öpüş” kelimesi yerine “buse” kelimesi geçmektedir.

III. dördlükte geçen “bir eşi” kelime grubu yerine “yavrusu” kelimesi geçmektedir. “Birisi” kelimesi yerine, “bir elim” kelime grubu geçmektedir.

Şu iki dördlük F.M. ’nda bulunmamaktadır:

Çay aşağı yâr buzlar,
Vuruldu yaram sızlar.

Bezenmiş Topa gider

Turunç memeli kızlar.

Çayın öte yüzünde,
Ceylan oynar gözünde.

Ben yârımı tanırım,

Çifte ben var yüzünde.

Güvercin havalandı,
Gözüm yaşı bulandı.
Umutsuz yola düştüm,
Yâr boynuma dolandı.

Nakarat

Güvercinim tazedir,
Kanadı yelpazedir.
Güzellerin öpüşü,
Dem çekene mezedir.

Nakarat

Güvercin tekin tekin,
Uçurdum elimdekin.
Arayıp nerde bulam,
Şu benim gönlümdekin.

Nakarat

Güvercinin kafesi
Mis kokuyor nefesi.
Cennette bulunmazmış,
Çüt gezmenin sefası.

Güvercinim süt beyaz,
Ayrı düştük bir bu yaz.
Ben hediyen istemem,
Mektup yolla, selam yaz.

Güvercin vurdum uçtu,
Kanatları gümüştü.
Bir kıza tuzak kurdum.
İkbale gelin düştü.

- 150 -
DELİLO TÜRKÜSÜ*

Dam başında duran kız	Delilo delilo hayranım
Az derdim artıran kız.	Delilo delilo kurbanım
Kaşın yay, kirpiğin ok,	" " "
Bana tuzak kuran kız.	" " "
Damdan küze indirdim,	" " "
Süze süze indirdim.	" " "
Kırk ayak merdivenden	" " "
Yâri bize indirdim.	" " "
Dam başında dolanır,	" " "
İçtim başım dolanır.	" " "
Sen orada ben burada	" " "
Buna can mı dayanır?	" " "
Dama çıkmış bir güzel,	" " "
Damın etrafın süzer.	" " "
Elinde bir deste gül	" " "
Kendi gülünden güzel.	" " "

* Fikret MEMİŞOĞLU; *Harput Ahengi*, Ankara, 1988, s. 140.

S.T.; a.g.e., s. 146.

Bu kaynakta I. dördlüğün III. dizesi "Ben yaralı bir kuşum." şeklinde geçmektedir.

Diğer dördlükle aynı şekilde geçmektedir.

- 151 -
TAMZARA TÜRKÜSÜ*

Tamzaraya başladık,
Biz kızları taşladık.
Kızlar bizden kaçınca
Ağlamaya başladık.

Lele lele tamzara
Nakarat Cebimiz dolu para.
Sevdiğimiz kızların
Oynarız önü sıra.

Tamzara dedikleri
Şekerdir yedikleri.
Gidene yol vermesin,
Harput'un gedikleri.

Tamzara bir hoş oyun
Serpilmiş bosun boyun.
Ayak bastığın yeri
Gel öpem yüzü koyun.

Tamzarayı çalsınlar.
Beni şevka salsınlar.
Yârim bize gelende
Baş köşeye alsınlar.

Nakarat Lele lele tamzara,
Cebimiz dolu para.
Sevdiğimiz kızların
Oynarız önü sıra.
Oynarız ardı sıra.

* Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Ahengi, Ankara, 1988, s. 40.

- 152 -

ÇAYDA ÇIRA YANIYOR*

Çayda çıra yanıyor
 Humar göz uyanıyor.
 Fitil çifte, yara bir,
 Yürek mi dayanıyor?

Çayda çıra yakarım
 Yâr yoluna bakarım.
 Bir yüz görümlüğüne,
 Beşibirlik takarım.

Çayda çıra yüz sıra,
 Yanıyor sıra sıra.
 Yârim keklik, ben şahin
 Gezerim ardı sıra.

Çayda çıra yanıyor.
 Ay tutulmuş sanıyor.
 Yavaş yürü, usul bas,
 Engeller uyanıyor.

Çayda çiralar yine
 Yandılar döne döne.
 Bahtlı çıra seni,
 Ayda yılda bir güne.

Çayda çiralar yakın.
 Çıkın yoluna bakın.
 Hak nazardan saklasın,
 Kem göz değmesin sakın.

Çayda çıra geline
 Kına yakın eline
 Nazar değmesin sakın
 Has bahçenin gülüne.

Çayda çiralarım var.
 Gizli yaralarım var.
 Eller al, yeşil giymiş,
 Benim karalarım var.

Çayda çıra yanıyor,
 Engeller uyanıyor.
 Çözme tabip yaramı,
 Al kana boyanıyor.

Yanar çayda çiralar,
 Kızlar oyun sıralar.
 Gelin hanım gelirse;
 Defçi toplar paralar.

* Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Ahengi, Ankara, 1988, s. 87.

S.T.; a.g.e., s. 143.

Bu kaynaktaki dördüncü dörtlükteki II. dize : “Ay tutulmuş yanıyor.” şu şekildedir: “Ayda yılda yanıyor.”

Şu dörtlük ise farklıdır: Karşıda oturanlar
 Az derdim artıranlar
 Başıma akıl koyun
 Sevdadan kurtulanlar.

Ayrıca her dizeden sonra “Hanım nanay, nanay, nanay, güzel nanay, nanay, gülüm nanay, nanay” şeklindeki nakarat tekrar edilir.

M.Ö.; a.g.e., s. 516-517.

Bu kaynaktaki türkü F.M. ile aynı şekilde geçmektedir.

- 153 -
BAĞ ALTINA*

Bağ, altına bağ altına, bağlamış gerdan altına, al beni yorgan altına
Haydi yavrum ayvan altına.

Bizim bağın kıracı

Nakarat Bağ altına bağ altına, bağlamış gerdan altına
Haydi yavrum ayvan altına.

Çift gezer iki bacı

Nakarat Bağ üstüne bağ üstüne, bağlamış gerdan üstüne
Al beni sinen üstüne.

Büyüğü hele mele

Nakarat Bağ üstüne bağ üstüne, bağlamış gerdan üstüne
Al beni sinen üstüne.

* İ.S.; a.g.e., s. 154-155.

F.M.; a.g.e., s. 88.

Bu kaynaktaki II. dörtlüğün ilk kelimesi "gözüm" olarak geçmektedir.

Şu dörtlükler ise üstteki kaynaktan farklıdır:

Bizim bağ sıra sıra	Bizim bağın deresi	Bizim dağın meşesi
Yârim gitti Mısır'a	Mevlâm sabır versin	Açılmış menekşesi.
Olaydım bir güvercin	Sandım ki bir ay doğmuş	Oturmuş, nakış işler
Uçaydım ardı sıra.	Açıldı penceresi.	Ciğerimin köşesi

S.T.; a.g.e., s. 141.

Bu kaynaktaki I. dörtlük aynı olmakla birlikte şu dörtlük farklıdır:

"Bizim bağda pıtırak

Yarım gelsin oturak

Beni sana vermezler

(Seni bana vermezler)

Bir gün kaçak kurtulak"

M.Ö.; a.g.e., s. 513-514.

Bu kaynaktaki II. dörtlüğün III. dizesi;"Gitti yarım gelmedi." şeklindedir. II. dörtlükte geçen "gönlüm" kelimesi yerine "gözüm" kelimesi geçmektedir.

Şu bölüm İ.S.'nda bulunmamaktadır:

"Bizim bağın deresi

Mevlâm sabır veresi

Sandım ki bir ay doğmuş

Açıldı penceresi."

Küçüğü can ilacı

Nakarat Yâr ağlarım, vay ağlarım yavrum
Karalar bağlarım, selâmın yara yollarım.

Bizim bağlar buradır,	Nakarat
Gülü sıra sıradır.	Nakarat
Yârim gitti gelmedi,	Nakarat
Gönlüm ardı sıradır.	Nakarat

Kaşların yaydır bana,	Nakarat
Cemalın aydır bana.	Nakarat
Ben ölsem canım kurban	Nakarat
Sen ölsem vaydır bana.	Nakarat

- 154 -

UY BIÇAĞIM TÜRKÜSÜ*

Uy bıçağım bıçağım!

(Uy uy uy amman)

Ben seni satacağım!

(Ben seni satacağım)

Bıçağın parasını

(Uy uy uy amman)

Yârıma satacağım.

(Yarımatacağım)

Bu gece bayram ayı

(Uy uy uy amman)

Gel oynayı oynayı.

(Gel oynayı oynayı)

Eğer seni alırsam,

(Uy uy uy amman)

Terk ederim dünyayı.

(Terk ederim dünyayı)

* Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Ahengi, Ankara, 1988, s.77.

- 155 -

ÇIKÇIKO OYUN TÜRKÜSÜ*

Çikçikom asda kaldı,
Şerbeti tasda kaldı.
Bu çikçiko çikalı
Memleket yasta kaldı.

Çikçikonun nesi var,
Altın tabak, tası var,
Şeker şerbet içenin,
Yüreğinde yası var.

Tas vurduk, tas uçurduk,
Aladağı geçirdik.
Şeker şerbet okuttuk,
Yavukluya içürdük.

Ala dağın ardında
Şehzadenin yurdunda
İki kız halı dokur,
Biri gönül derdinde.

* Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Ahengi, Ankara, 1988, s. 95

DİĞERLERİ

- 156 -

KARŞIDA KÜRT EVLERİ*

Karşıda kürt evleri,
Yayılır develeri.
Oturmuş koyun sağar,
Terlemiş memeleri.

Karşıdan gülmeleri,
Açılmış düğmeleri.
Oturmuş koyun sağar,
Terlemiş memeleri.

Emim oğlu damdadır,
Beş parmağı kandadır.
Oğlan beni tez kaçır,
Kanlılar arkamdadır.

Ah leydim vah leydim
Nakarat Kürdoğlu, emimoğlu
Ah leydim vah leydim
Emim oğlu kürdoğlu.

* F.M.; a.g.e., s. 117.

İ.S.; a.g.e., s. 134.

Bu kaynakta şu dördlük farklıdır:

“Karşıda oturanlar
Az derdim artıranlar
Başıma akıl koyun
Sevdadan kurtulanlar.”

Nakarat ise: “Hayran âlemin ver
Sail-i sekrar âlemin ver
Şeker-i şirvan âlemin ver.” şeklinde geçmektedir.

- 157 -

YOĞURT KOYDUM DOLABA*

Yoğurt koydum dolaba,
Bu gün başım galaba,
O yâr küsmüş gidiyor,
Yıkılası Haleb'e.

İllere cicom, cicom, illere vay
Dahi ben ölmemişem vermem seni de seni illere vay,
Giyin pembe fistanını, sürünsün eteklerin yerler vay,

Yoğurt koydum yiyesin,
Bana güzel diyesin.
Kız iken beğenmedin
Gelin olam göresin.

Nakarat

Atım araptır benim,
Yüküm şaraptır benim.
O yâr küsmüş gidiyor,
Hâlim haraptır benim.

Nakarat

* İ.S.; a.g.e., s. 124.

S.T.; a.g.e., s. 43.

Bu kaynakta ilk iki dördlük aynıdır. Farklık olarak şu dördlük bulunmaktadır:

“Yoğurt koydum yağ olsun,
Tevek diktim bağ olsun.
Varım yoğum yâr için
Yesin içsin sağ olsun.

Fikret MEMİŞOĞLU; Harput Halk Bilgileri, Elazığ, 1995, s. 216.

Bu kaynakta “Yoğurt koydum dolaba” türküsü “Cicom Türküsü” olarak geçmektedir. Türkü iki dördlükten oluşmaktadır. Dördlükler şu şekildedir:

Cicom cicom ellere	Tasa koydum yoğurdu,
Düştük yine dillere	Seni kimler doğurdu.
Nice ki canım sağdır	Seni doğuran ana
Vermem seni ellere	Bal ile mi yoğurdu

Nakart ise: “Cicom cicom ellere, yâr ellere.” şeklindedir.

F.M.; a.g.e., s. 46.

Bu kaynakta ilk iki dördlük aynıdır. Şu iki dördlük de farklıdır:

Yağurt koydum yağ olsun	Yoğurt koydum çiniye
Tevek diktim bağ olsun	Pekmez yaydım sineye
Varım yoğum yâr için	Zengin kızını bulmuş
Yesin içsin sağ olsun.	Fukarayı niniye.

Nakarat ise şu şekildedir:

Ellere cicom ellere vay
Meğerki ölmemişim vermem seni dillere vay
Giyin pembe fistanı yâr
Ver eteğin yellere vay.

- 158 -
KÜRDÜN KIZ*

Kürdün kız iğ eğirir,
Kürdün kız iğ eğirir,
Hem eğirir, hem buğurur,
Hem eğirir, hem buğurur.

Kürdün kız yün tarıyor,
Hem tarıyor, hem sarıyor.
Kürdün kız yuha açar,
Hem açıyor, hem saçıyor.

Kürdün kızı çorap dokur,
Dertli dertli lavik okur.
Kürdün kız oyun oynar,
Oynayarak gönül yakar.

* İ.S.; a.g.e., s. 157-158.

- 159 -
BEBEK TÜRKÜSÜ

Bebeği beğışi çamdan
Yuvarlandı düştü damdan.
Ben bebeği çok severim,
Hem anamdan hem babamdan.

Nakarat Oy şirin, oy narin, oy bebek oy

Bebek beni hal eyledi,
Esir etti, mal eyledi.
Bir kapıya kul eyledi.
Aldı aklım del(i) eyledi.

Nakarat Oy şirin, oy narin, oy bebek oy

* S.T.; a.g.e., s. 24.

C.Ö.; a.g.e., s. 45.

Bu kaynaktaki türkü dipnottakiyle (S.T.) aynı şekilde geçmektedir.

I. GAZEL

Ağam... Merhem koyup onarma sinemde kanlı dâğı (can canım)

Ah..... Söndürme öz elinle yandırdığın çerâğı
(medet aman aman aman aman Hüdâm aman)

Ağam.... Uymuş cünûna gönlüm ebruna der meh-i nev (kurban)

Ağam.... Ne i'tibâr ana kim seçmez karadan ağı
(aman, aman, aman, aman, yandım aman)

Kaddin gamında servin sormağa za'f-i hâlin
Gül-zârdan kesilmez ırmakların ayağı

Dür tek dişin sözünü her dem işitmek ister
Bahrın müdâm anun'çin sâhildedir kulağı

Ağam... Zülf-i siyeh sanemler olmuş senin esîrin (ağam)

Ağam... Aşkında her birinin öz zülfü boyun bağı.
(aman aman aman aman aman kurban)

Ger müşğ derse âşık ol bûy-i zülfe sâkî
Tünd olma bir kadeh ver ter eylesin dimağı

Ah... Devran havâdisinden yok pâkimiz Fuzûlî

Ah... Dârû'l emânımızdır meyhâneler bucağı.
(medet aman aman aman aman yandım aman)

* Salih TURHAN, Mustafa ÖZGÜL, Kubilay DÖKMETAS; Notalarıyla Uzun Havalarımız, Ankara, 1996, s. 395.

II. GAZEL

Ah..... Penbe-i merhem-i dağ içre nihandır bedenim,
 Ah..... Diri oldukça libâsım budur ölsem kefenim (medet aman ah aman)

Ah Cânı cânan dilemiş vermemek olmaz ey dil
 Ah..... Ne nizâ eyleyelim ol ne senindir ne benim
 (medet aman aman yandım aman aman aman can canım)

Taş deler âhım oku şehd-i lebin şevkinden
 N'ola zenbûr evine benzese beytû'l-hazenim

Ah balam Tavk-i zencîr-i cûnûn dâ'ire-i devlettir,
 (aman aman aman aman medet ey ey ey)
 Ağam..... Ne revâ kim beni andan çıkara za'f-i tenim
 (medet aman aman yandım aman aman aman Hüdâman aman)

Aşk ser-geştesiyim seyl-i sirişk içre yerim
 Bir habâbım ki hevâda doludur pîrehenim

Ah Bülbül-i gam-zedeyim bağ u bahârım sensin
 Dehen ü kadd ü ruhun gonce vü serv ü semenim

Ah Edemem terk-i Fuzûli ser-i kûyun yârın
 Ne kadar zulm yeri ise bana hoştur vatanım.
 (Vatanımdır, vatanımdır, vatanımdır, vatanım
 medet aman, aman, aman, ah, ah, yar ey hey)

* S.T., M.Ö., K.D.; a.g.e., s. 424.

III. GAZEL

(Of of of ah ah aman aman ah aman aman)

Ah... Sana dil verdim ise yık da harap et mi dedim?

(aman ah aman aman aman)

Ah... Nâr-ı hicre ciğerim yak da kebab et mi dedim?

(medet ey gönül ey ah ah aman aman)

Gel de zevkeyle âfifâne dedimse sana ben (aman aman ah ah aman aman aman)

Ah.. Rükaba bezmine gir nüş-i şerap et mi dedim?

(medet ey gönül ey ah ah aman aman aman of of of)

* S.T., M.Ö., K.D.; a.g.e., s. 433.

IV. G AZEL

Ah..... Ey firâk-i leb-i cânan ciğerim hûn ettin (ah aman aman aman)

Ah..... Çihre-i zerdimi hûn-âb ile gül-gûn ettin (ah aman aman aman aman)

Ciğerim kanını göz yaşına döktün ey dil
Vara vara anı Kulzûm bunu Ceyhûn ettin

Nice hüsn ile seni Leylî'ye nisbet kılalım
Bilmeyip kadrimi terk-i men-i Mecnûn ettin

Ah..... Söyledin kim tutarım şâd gönüllerde makâm (aman aman)
Şâd iken bu söz ile gönlümü mahzûn ettin.
(medet aman, aman, aman, yâr ey)

Ahd kıldın ki cefâ kesmeyen âşıktan
Âşıkı va'de-i ihsân ile memnûn ettin

Ah..... Cür'a cür'a mey içip zîb-i cemâl artırdın

Ah..... Zerre zerre gözümün nururu efsun ettin
(aman aman aman aman yar ey can canım)

Ah..... Ey Fuzûlî akıtıp seyl-i sirişk ağlayalı

Ah..... Aşk ehline figân etmeği kânûn ettin (medet ah yâr, ey gönül hey)

* S.T., M.Ö., K.D.; a.g.e., s. 232.

V. GAZEL *

(Of of of ah ah aman)

Ah..... Şimdilik serde humâr-ı neşe-i muzmar da var (aman aman)

Ah..... Bende hicrî kâkülünden başka derd-i serde var (aman of of of
aman aman aman aman)

Aman... Necm-i hâlin seyrine divâne oluptur müşteri (aman aman)

Ah..... Ey kamer-ruh bu saâdet hangi sad ahterde var (medet ey ey
aman aman aman aman)

Ah..... Düştü mirat-ı süveydâ-yı dile sevdâ-yı yâr (ah aman aman)

Ah..... Remziya zannım budur meylim senin esmerde var (medet ey ah
ah aman aman aman)

* Salih TURAN; Harput-Elazığ Musiki Folkloru, Ankara, 1990, s. 212.

VI. GAZEL

Ah balam... Öyle sermestem ki idrâk etmezem dünya nedir? (aman)

Ah..... Ben kimem, saki olan kim, bâde-î sahba nedir? (medet aman
yandım aman aman aman aman)

Ah..... Gerçi candan dil-i şeydâ için kâm isterem (medet aman aman
aman)

Ah..... Sonra cânan bilmezem kâm-ı dil-i şeyda nedir? (medet aman
aman aman yandım aman aman aman aman aman)

Ah Hikmet-i dünya ve mafiha bilen ârif değil (aman aman aman)

Ah Ârif oldur bilmeye dünya ve mafiha nedir (aman, aman
aman aman yandım aman aman aman aman)

Ah-ü feryadın Fuzûlî incidüptür âlemi

Kerbelâ-yı aşk ile hoşnut isen kavga nedir? medet aman aman
aman ah ah yar ey)

* S.T., M.Ö., K.D.; a.g.e., s. 423.

VII. GAZEL

Aman..... Bıraktı hâke hüsünün âf-tâb-i âlem-ârâyı (canım)

Ah..... Götürdü yer yüzünden mu'ciz-i la'lin Mesihâ'yı
(medet aman aman aman adan kurban)

Ah balam... İki gözden revân olmuş sirişkim kâmetin şevki (canım)

Ah..... Âsâ-yi mu'cizi gör kim iki bölmüş bu deryayı (aman aman aman
ah canım)

Bükülmüş kaddimi kurtaragör kullâb-i zülfünden
Hatâdır çekmesin çok bağı çıkmış bir sınık yayı

Ruhun üzre ham-i ebrûnu görmek isterim ammâ
İyen düşvâr olur gün var iken görmek yeni ayı

Şarâb-i nâba lûtf et muhtesib çok kahr ile bakma (aman aman)
Ah..... Mukadder kılma aks-i tîreden câm-ı musaffâyı
(aman, aman, aman, kurban)

Ah balam .. Yedi gündür ol ayı görmezem âhım şerâriyle (kurban)

Ah N'ola kılsam Benatû'n-na'ş ile yek-san Süreyyâ'yı (medet aman
aman aman, kurban)

Ah..... (Ey) Fuzûlî eşk-i seliyle perişân olma sabr eyle
Ana hem var ola âhir tutup durur mu dünyâyı
(medet ah ah yâr ey ey)

* S.T., M.Ö., K.D.; a.g.e., s. 130.

VIII. GAZEL

Ah..... Diraht-i gül çemen ab-ü hava mahzun, ben mahzun
Harif-i hemdem-i ehl-i safâ mahzun, ben mahzun (medet aman)

Ah Beyan-ı kışsa-i aşka benim hemdem sana ey ney (aman aman)

Ah..... Derûnumda olan ah-u sadâ mahzun, ben mahzun (can canım)

Ten-i bimarda tığ-i kazadan yâreler var kim (aman)

Devâsından tabib-i canfeza mahzun, ben mahzun

(medet aman)

Ah Tegâful etme dil-sûz-i seher feryâd-ı zarımdan
Medet Reşit gibi dest-i dua mahzun, ben mahzûn.
(medet ah ah ah aman aman aman)

* TURHAN; a.g.e., s. 213.

IX. GAZEL

Âh eylediğim serv-i hirâmânın içindir (aman)

Ah Kan ağladığım gonçe-i handânın içündür (medet aman aman
aman ah aman)

Ah..... Sergeşteliğim kâkûl-i müşgînin ucundan (medet aman aman)

Ah Âşüfteliğim zülf-i perişânın içindir (medet ey gönül ah aman
aman aman aman aman)

Bîmâr tenim nergis-i mestin eleminden

Hûnin ciğerim la'l-i dūr-efşânın içindir

Yaktım tenimi vasl günü şem' tek ammâ

Bil kim bu tedârûk şeb-i hicrânın içindir

Can ver gönül ol gamzeye kim bunca zamanlar
(aman aman ah aman)

Ah..... Cân ile seni beslediğim ânın içindir
(aman yâr ey ey medet aman aman)

Ah Va'iz bize dün dûzah-ı vasf etti Fûzûlî aman aman

Ol vasf senin külbe-i ahzânın içindir

(medet ah ah yâr ey hey hey)

* S.T., M.Ö., K.D.; a.g.e., s. 61.

X. GAZEL

Küfr-i zülfün salalı rahneler imanımıza
Kafir ağlar bizim ahvâl-ı perişanımıza.

Seni görmek mûta-essir görünür böyle ki eşk
Sana bakdıkda dolar dide-i giryânımıza.

Cevri çok eyleme kim olmayı tâki, tükene
Az edüp cevri-ü cefalar kılûben cânanımıza.

Eksik olmaz gamımız bunca ki, bizden gâm olup
Her gelen gamlu gider, şâd gelüp yanımıza.

Gâm-ı eyyam-ı Fuzûli bize bidat etti,
Gelmişüz aczile dâd etmeğe sultânımıza.

* TURHAN; a.g.e., s. 215.

XI. GAZEL

Bilmezdi özüm gamzene meftun imişem ben
Afet-zede dil, hasta ciğer, hûn imişem ben.

Sevdazedesin sen dediler zülfüne söyle
Çeksin beni zincire ki, mecnûn imişem ben.

Bilmezdi iki çeşmim iki cûy-i revanmış
Çağlar, akar, ağlar iki Ceyhûn imişem ben.

Zanneyler idim kendimi âzâde meğher kim
Mecnûn-i bela dideden efzûn imişem ben

Nermetmedi ol seng-i dil-i nâle-i germim
Nevres meğher efsâne-i efsûn imişem ben.

* TURHAN; a.g.e., s. 214.

SÖZLÜK

-A-

Ab	: Su
Ab-u hava	: Su ve hava
Acem basması	: Bir çeşit İran kumaşı
Adû	: Düşman
Âfak	: Ufuklar
Afet-i devran	: Zamanın belası
Afifâne	: Temiz olarak temizce, tertemiz, iffetlice, namusluca
Âfitab	: Güneş
Ağyar	: Başkaları
Ahbap	: Dost, arkadaş
Ahçik	: Gelin ve kızlara hitabet şekli (Ermenice)
Aher	: Başka
Ahter	: Yıldız
Ah-ü feryad	: İnleyerek, sızlayarak yakınma
Ah-ü zar	: Ağlayıp sızlama
Ahval	: Hal, durum
Ahval-i perişan	: Perişan hâl
Akibet	: Son
Alma	: Elma
Andan	: Sonra
Âra	: 1) Rey, fikir 2) Süsleyen
Ârif	: Bilen, bilgi, irfan sahibi
Asa-yı mucizi	: Mucize asası
Ase	: Mihver
Aşûfte	: Gönlü perişan
Avara	: Başiboş
Avreş	: 1) Halk oyunu adı 2) Koyun keçi derisinin komple çıkartılmış hâli.
Ayan	: Açık, seçik.

Âzâde : Asil kişi
Az gali : Az kalıyor

-B-

Bâd-ı Sabâ : Sabah rûzgarı
Bâde-i sahba : Ayaklı kadeh
Bağrıyanık : Elazığ-Adıyaman yörelerinde söylenen uzun hava makamlarından biri.

Bahan : Bana
Bâlâ : Yüksek, yukarı
Basduk : Üzümden yapılan bir çeşit tatlı
Bedrenk : Kötü renk
Bennatunnaş : Kuzeyde bulunan 7 yıldız topluluğundan büyük ayı isimli yıldız.

Beri : Bu taraf
Besni : Adıyaman'ın bir ilçesi
Beşirî : 1) Türk Halk musikisinde bir çeşit makam adı 2) Uzun hava tarzı eserin özel adı.

Bezirgân : Tüccar
Bezm : Meclis
Bihaber : Habersiz
Bile : Birlikte, beraber
Bimar : Hasta
Bi-perva : Pervasız
Bûse : Öpücük
Bünyad : Bina etmek, yapmak.

- C -

Cam-ı musaffa : 1) Şarap kadehi, 2) Safa veren, bahşeden
Canfeza : Gönüle ferahlık veren, coşturan, canı yücelten.
Cemal : Yüz.
Cem'i : Bütün
Cevr : Sitem, yakınma

Cıgara	: Sigara
Ciğalı Maya	: Elazığ yöresinde söylenen uzun havanın özel adı.
Cicom (cicim)	: Sevgi hitabeti
Cilve	: bkz. işve.
Civan	: Genç, delikanlı, dinamik
Cünûn	: Delilik
Cürüm	: 1) Suç, 2) Yanlışlık, kusur veya hatadan doğan durum.
Cur'a	: Yudum, içim.
Cûy-i revân	: Akan su

-Ç-

Çağala	: Erik, kayısı, vb.nin olgunlaşmamış şekli.
Çarh-ı Sitemkâr	: Zülümkâr dünya, cevreden felek.
Çehre-i zerd	: Solmuş, sararmış yüz.
Çerağ	: Çıra
Çıra	: Gazla çalışan bir aydınlatma aracı.
Çırpız	: Olgunlaşmamış, arpa, buğday.
Çit	: Yazma
Çuha	: Tüysüz, ince, sık dokunmuş elbiselik ve döşemelik yün kumaş.
Çüt	: Çift.

-D-

Dad	: Aman, imdat
Dâd	: Adalet, doğruluk
Dağ-ı cünûn	: Delilik dağı
Dağ-ı hicran	: Hicran yarası, ayrılık
Daim	: Daima, her zaman
Dalda	: Korunacak, gizlenecek yer
Dalyan boy	: Uzun boy
Daraba	: Kepenk

Darüleman	: Emniyet edilen, sığınılan ev
Değmek	: Dokunmak
Demek	: Söylemek
Derd-i Serd	: Baş belası
Dersim	: Tunceli'de yer adı
Derûn	: 1) İç, içeri, dâhil 2) Gönül, kalp, yürek
Dest-i dua	: Dua eli
Deşt-i cünûn	: Delilik çölü
Devriye	: Asker
Dıraht	: Ağaç
Dıraht-ı Gül	: Gül ağacı
Di	: Lütfen
Dide	: Göz
Dide-i giryan	: Ağlayan göz
Dilhane	: Gönül evi,
Dil-sûz	: Yanık gönül
Dil-i şeyda	: Çılgın gönül
Divan	: 1) Huzuru mahşerde kurulan mahkeme 2) Makam adı
Divan ayağı	: Genellikle aralarda ve uzun havadan önce okunan usullü, usulsüz ezgilerin özel adı.
Divane	: Deli, budala
Divit	: Genellikle kuşak arasında kalemliği ile hokkası bir arada olan yazı takımı.
Dolukmak	: Dolmak, içerlemek, ağlamaklı olmak.
Döşürmek	: Devşirmek, toplamak.
Dûş	: Omuz
Duzah	: Cehennem
Dürmek	: Katlanmak
Düşvar	: Güç, zor

- E -

Ebru	: Kaş
Efkâr	: Düşünceler
Efsâne-i efsûn	: Büyüleyici söz
Efsûn	: Füsunkâr, büyüleyici
Efzun	: Arttırıcı
Ehl-i safâ	: Gönül ehli
Elaziz	: Elazığ'ın eski adlarından biri
Elezber	: 1) Hoyrat adı 2) Makam adlarından biri (uzun hava)
Elmedin	: Elbise, kefen
Encam	: Nihayet, son
Engüş	: Küpe
Erak	: İçki (mistik mânâda)
Eşe	: Ayşe
Eşik	: Kapı boşluğunun alt bölümünde bulunan alçak basamak.
Eyyam	: Günler
Ezel	: Evvel, önce, mazi, geçmiş.

- F -

Farımak	: Soğumak, sevginin azalması.
Fide	: Firdes (özel isim)
Figân	: Acı ile bağırma, inleme
Filbar (Filbahri)	: İlk baharda beyaz ve güzel çiçekler açan parlak ve bahçelerde süs bitkisi olarak yetiştirilen ağaçcık.
Firak	: Ayrılık
Frenk	: Batı, Avrupa

-G-

Gada	: Dert, keder, bela
Gam-ı eyyâm	: Hüzünlü günler

Gamze	: 1) Süzgün bakış 2) Çene veya yanak çukurluğu
Gardaş	: Kardeş
Gaslolunmaz	: Cenazenin yıkanmayışı
Gavur	: Müslüman olmayan
Gelem	: Geleyim
Germ	: Sıcak
Gılman	: 1 Bıyığı çıkmamış delikanlılar 2) Köleler, esirler
Gile	: Şahıs eki (onlara, Ahmet gile)
Gonca-i handan	: Açılmış gonca
Göğercin	: Güvercin
Göğermek	: Bitmek
Göyün	: Gönül
Gözetmek	: Beklemek
Gûna	: Cilve, naz, eda
Gurban	: Kurban
Gügüm	: Su kabı
Gülgûn	: Gül yüzlü
Gülşen	: Gül bahçesi
Gülşensaray	: Gül bahçesi

-H-

Hafo (Hafize)	: Kadın ismi (Kısaltılarak söylenir.)
Hal etmek	: Hükümdarlıktan düşürmek, tahttan indirmek.
Hâl-i ferağ	: Boş vermişlik, kendini bırakmışlık
Hal-i firağ	: Feragat etmek, başkasına devretmek.
Hâk	: Toprak
Hakâk	: Oymacı
Hakkâk	: Hak eden, mühür vesaire kazıyan kimse
Hârif	: Sonbahar, güz
Harif-i hemdem	: Aynı ruhu taşıyan kalp

Hayret	: Türk halk müziği bünyesinde uzun havalar grubuna giren belli bir seyri ve dizisi olan ezgi kalıplarıyla serbestçe söylenen halk müziği türüdür.
Hayro (Hayriye)	: Kadın ismi
Hele mele	: Şöyle böyle
Hemdem	: Arkadaş
Henno	: Özel bir ismin kısa söylenişi
Hıdoş (Hediye)	: Kadın ismi
Hırık	: Topuk kısmı basılan eski ayakkabı.
Hikmet-i dünya	: Dünya işi
Hilaf	: yalan
Hindi	: Şimdi
Hotoz	: Kadınların süs için saçlarının üstüne taktıkları çeşitli renk ve biçimde yapılmış küçük başlık.
Hozat	: Tunceli'de bir ilçe adı.
Hûda	: Allah
Humar	: Şuh, baygın bakış
Hûn	: Kan
Huzur-u mahşer	: İslam inancına göre kıyametten sonra tüm insanların dirilip sevap ve günahlarını mahkeme edileceği an.
Hünap	: Kanlı gözyaşı
Hüseynik	: Elazığ'da yer adı.
Hüsn	: Güzellik
Hüsn-i beşer	: İnsan güzelliği

- I -

İğiki	: Elazığ'da yer adı.
-------	----------------------

- I -

İflâh	: Zor, güç bir durumdan kurtulma; iyi bir duruma gelme.
-------	---

İğ	: Pamuk, yün gibi şeyleri eğirmekte kullanılan ortası şişkin, iki ucu sivri ve bunlardan biri çoğu kez çengelli araç, eğirmen.
İhtisâb	: Hesap sorma
İkbâl	: Gelecek, baht, talih
İlan	: Yılan
İsfihan	: İran'da şehir adı.
İşve	: Gönül aldatan, naz ve eda
İter	: Gider

-K-

Kaçah	: Kaçalım
Kada	: Bela
Kaftan	: Elbise
Kağladım	: Kazmak, eşelemek
Kargacık	: Elazığ'da bir yer adı.
Kakül-i müşg	: Mis kokulu saç, kakül
Kala	: Kale
Kalaba	: Kalabalık, üzgün, moral bozukluğu
Kaltak	: Kötü kadın
Kamerruh	: Ay gibi olan
Kani	: Kaynıyor
Kanun-ı aşk	: Aşkın kanunu
Kayabaşı	: Türk halk şiir ve musiki şekillerindendir. Şeklen koşma gibidir. Türkü tarzında fakat kendi hususi üslubu içinde bestelenir. Bu üslub umumiyetle serbest ağız hakimiyeti, ağırca ve lirik olmak isteyen bir edadan ibarettir.
Kelâl	: Usanma, bezme
Kenger	: Birleşikgillerden yaprakları dikenli yabani bir bitki, eşek dkeni.

Kesük (Kesik)	: Bir uzun hava şekli ve adıdır. En yaygın yöre Elazığ, Diyarbakır, Urfa ve Kerkük'tür.
Kınamak	: Ayıplamak
Kıraç	: Kumsal alan
Kıssâ	: Hikâye
Kızıl	: Kırmızı
Kimin	: Gibi, benzer
Koza	: İçinde tohum veya krizalit bulunan koyuncak
Köğenk	: Elazığ'da bir kaza (Mollaköy)
Köslemek	: Kilitlemek
Küfr	: Küfür, haram
Küfr-i zülf	: Saçını örtme, gizleme
Kürdi	: Türk Sanat musikisinde makam adı. Halk müziğinde de özel ezgilenmiş hoyrat (uzun hava).
Kurban	: Seslenme, sevgi ifade eder.
Kurna	: Hamamlarda musluk altında içinde su biriktirilen yuvarlak, çoğunlukla mermer veya taş tekne
Kûze	: Su testisi
Kûlbe-i ahzan	: Hüzün evi

- L -

Lal	: Konuşamayan
Lavik	: Kürtçe okunan türkû, uzun hava
Leb	: Dudak
Leyl	: Gece
Libas	: Elbise
Lokman	: Doktor
Lüver	: Silah

- M -

Ma	: Su
Mafihâ	: Sonu belli olmayan.

Mahna	: Bahane
Mahzûn	: Hüzünlü, üzgün
Mahle	: Mahalle, sokak
Mail	: İstekli, hevesli, düşkün
Mail olmak	: Gönül vermek.
Makûs	: Kötü ters
Maleylemek	: Aptallaştırmak
Mamoş	: Mehmet
Mavu	: Mavi
Mazı	: Selvigillerden yaprakları almaşık ve küçük pullar biçiminde, gövdesi düz olan ipten dallanan bir süs bitkisi.
Mecnûn-i belâ	: Dert delisi
Meftûn	: Büyülenmiş, tutulmuş
Meh-i Nev	: Yeni doğmuş ay
Melûl	: Usanmış, bıkmış, bezmiş
Melâl	: Usanç, usanma, bıhma
Meram	: İstek, arzu
Mest	: Sarhoş, kendinden geçme
Mest-i nazım	: Mest eden, etkileyen
Mestur	: Kapalı, gizli, örtülü
Mesağ	: İzin
Meşeli	: Ağaçlı, kısaboylu odun, ağaçlık
Meşk	: Alıştırma, müzik dersi
Meteris	: Avlanma yeri, siper
Meyil	: İstekli olmak, gönül vermek
Mezire	: Elazığ'ın mahalli isimlendirilişi
Mırat-ı Süveyda	: Kalpteki gizli düşüncelerin anlaşılması
Mihman	: Misafir
Milli	: Lakap
Mina	: 1) Şarap şişesi 2) Şişe, cam, billur.
Misl-i Melek	: Melek gibi

Mirat	: Ayna
Miyan (meyan)	: “Orta” Musiki eserlerinin orta hanesi esaslı geçkilerin yapıldığı ve ekseriyetle tiz perdelerde seyreden bölüm.
Maya	: 1) Türk halk musikisinde bir şekil adı 2) Doğu Anadolu’ya mahsus olan bu halk terennüm tarzı en çok benimsenmiş olan örneklerden biridir. Özellikle Harput-Elazığ, Şanlıurfa, Diyarbakır, Kemaliye (Eğin) yöreleri bu tarzı kendi ağızları arasında göstererek menşe bakımından iddia ederlerse de bu tarzın daha ziyade Harput’tan çıktığını iddia edenlere de rastlanmıştır.
Muhalif	: 1) Özel hoyrat adı. 2) Aynı zamanda ismini taşıdığı hoyratın ait olduğu makamın da adıdır. Çünkü muhalif makamı 5-6 asırlık bir Türk musikisi makamı olup segah ve nikris üzerine kuruludur.
Mukadder	: Kadere ait, alın yazısı
Müşkül	: Zor

- N -

Nab	: Temiz, berrak
Naçar	: Çaresiz
Nakarat	: Şiirdeki manasıyla, bir manzumenin belirli yerlerinde daima tekrar edilen mısra ve mısralar.
Nâle	: İnilti
Nalın	: Takunya
Namahrem	: Başkalarınca görülmesi ve bilinmesi sakıncalı olan.
Nâr	: Ateş, kor.
Nâr-ı hicre	: Ayrılık ateşi,
Naş	: Cenaze
Natevan	: Güçsüz, kuvvetsiz, hâlsiz, zayıf.
Necm	: Yıldız

N'edem	: Ne yapayım
N'eder	: Ne yapar
Nerm	: Yumuşak
Nermetmek	: Yumuşatmak
Neşter	: Ameliyatta kullanılan keskin alet
Nevâ	: Nağme, âhenkli ses
Nevruz	: 1) Yenigün, ilkbahar 2) Klasik Türk musikisinde eski bir makam. Türk halk musikisinde (Elazığ, Diyarbakır, Şanlıurfa) uzun hava tarzı eserlere verilen bir addır.
Nihân	: Gizli
Nisâr	: Saçma, serpmе
Niza	: Mızrak
Nure	: Nuri
Nûş	: 1) Tatlı, bal, 2) İçki, işret
Nutkum	: Konuşma kabiliyetinin azalması

- O -

Olisin	: Oluyorsun
Onulmaz	: Sağalmaz

- P -

Pak	: Temiz
Papuç	: Ayakkabı
Payam	: Badem
Payton	: Fayton
Peçe	: Yüze örtülen örtü
Perçem	: 1) Kakül 2) Başlarını traş edenlerin tepede bıraktıkları saç tutamı
Perçenç	: Elazığ'da bir yer adı (Akçakiraz)
Pervane	: 1) Geceleri ışığın etrafında dönebilen küçük kelebek. 2) Fırıldak 3) Haberci, kılavuz.
Peymane	: Şarap kadehi

Þisik	: Kedi
Piyale	: Kadeh, şarap kadehi
Porik	: Saçın ön kısmı
Potin	: Ayakkabı
Puşu	: Örtü

- R -

Rahne	: 1) Gedik, yırtık, bozuk yer. 2) Zarar, ziyan
Redif	: Bir çeşit askeri birlik
Revâ	: Yakışır, uygun, yerinde
Revan	: Yürüyen, salınarak yürüyen
Rihne	: Bir şeyi hareket ettirmek, yönlendirmek.
Rindane	: Rint olana yakışır yolda, rint gibi
Rükâb	: Özengi.

- S -

Sabr-û sükûn	: Sabır, metanet
Sa'd ahtar	: Yıldızı parlak
Sağalmak	: İyi olmak
Sağır	: Kadeh (mistik manada)
Sahabı	: Sahibi
Samur	: Kürkü kıymetli yabani hayvan
Sanem	: 1) Put, 2) Güzelin vasıflarından
Sara	: Kadın ismi
Sarf	: Söylemek
Savabilmek	: Atabilmek
Savudur	: Soğutur.
Savuşmak	: Gitmek
Selviden bâlâ	: Selviden yüksek.
Seng	: Taş
Sepem	: Serpmek
Ser	: Baş

Ser-i kuy	: Sevgilinin bulunduğu yerin başı
Serkeşt	: Sarhoş
Sermest	: Sarhoş, mest olmuş
Serv-i hıraman	: Salınan güzel, yürüyen güzel.
Sevda-yı aşk	: Aşk sevdası, kara sevda
Sevüp	: Sevip
Seyl	: Sel
Seyl-ı sirişk	: Şiddetli gözyaşı.
Seyran	: Seyretme, gezme, dolaşma.
Seyyad	: Avcı
Sine	: Göğüs, bağır.
Sirişk	: Göz yaşı
Suz'i	: Yakan
Süreyya	: Ülker yıldızı
Süsen	: Susam
Süveyda	: Gönüldeki siyah nokta, leke.

- Ş -

Şad	: Sevinçli
Şahnışen	: Çıkıntılı oda.
Şak-ı bülbül	: Güzel sesle öten bülbül.
Şavk	: Işık, aydınlık
Şehir	: Şehir
Şehidan-ı vek'a	: Şehitlik mertebesi
Şerar	: Kıvılcım
Şeve	: Parlak, siyah taştan yapılan takı.
Şikâr	: Av
Şirvan	: 1) Müstakil hoyrat adı. 2) Kuzey Azerbaycan'da bölge, 3) Çatı
Şivekâr	: Cilve, naz.
Şor Şor	: Elazığ'da bir yer adı.
Şûle	: Işık
Şuh-i sitemkâr	: Acımasız güzel

- T -

Tabip	: Doktor
Tamzara	: 1) Oyun adı, 2) Trabzon'da bir ilçe
Tarabulus	: 1) Bu isimle anılan kuşak 2) Libya'da şehir.
Tecnis	: Elazığ repertuarında özel ritmik ezgisi olan uzun hava tarzı eserin adı.
Tegafûl	: Gaflete düşmüş, umursamama
Teneşir	: Cenazenin yıkanması için konulduğu taş, beton, kaide.
Ten-i bimar	: Hasta vücut.
Terk-i cünûn	: Deliliği bırakma
Tevek	: Üzüm asmasına verilen ad.
Tevk	: Gerdan
Tez	: Çabuk
Tığ-i kaza	: Kaza oku.
Tire	: Bulanık, kasvetli
Top-Top	: Harput'ta bir yer adı.
Töremiyessin	: Büyümeyessin, güzel gün görmeyessin
Tutkun	: Bağlanmak, sevmek

- U -

Uçarı	: Uçan, dolaşan
Uçta	: Kenarda, köşede
Urum	: Rum
Uy Uy	: İntizar, yakınma
Uyhu	: Uyku

-Ü-

Ün	: Ses
----	-------

-V-

Vaiz	: Hitap eden, camilerde konuşan kimse.
------	--

Vakt-ı Seher	: Seher vakti
Varsak	: Elazığ repertuarında özel ritmik ezgisi (ayak ezgisi) olan uzun hava (Hoyrat)
Veran	: Viran, harabe.

-Y-

Yad	: Yabancı
Yâd	: 1) Hatırlama, anma, 2) Hatır, gönül
Yamçı	: Bir yüz
Yangınam	: Sevdalıyım
Yarpuz	: Akarsu keranıda yetişen bir bitki
Yâr	: Sevgili
Yavuklu	: Sevgili
Yavuşur	: Oynaşır, söyleşir
Yazi	: Yazıyor
Yeksân	: Yerle bir olmuş, biteviye
Yerinmek	: İmrenmek
Yuha	: Yufka
Yusunlar	: Yıkasınlar

-Z-

Zülf-i Siyah	: Siyah saç
Zıb-i cemal	: Güzelliğin yaşantısı
Zar	: Sesli ağlama
Zarı zarı	: Bağıra bağıra (ağlama)
Zat-ı peri	: Peri yüzlü kişi, iyi huylu güzel
Zatide	: Zaten, önceden
Zerd	: Sarı
Zeval	: Yok olmak
Ziftlenmek	: Yemek yemek
Zinhâr	: Sakın

SONUÇ

Türk Halk Bilimi içindeki önemli türlerden biri de türkülerdir. Türkü; Türk milletinin eşyaya bakışını, doğaya bakışını, karşılaştığı olaylar karşısında gösterdiği tavrı, sevincini, acısını, hüznünü, tarihini; kısaca onun iç dünyasını, yaşantısını yansıtan en önemli türlerden biridir. Kısaca türkülerimizin her dizesi, her kelimesi Türk milletinin kendisidir. Bu türkülerimizin her kelimesinde, her dizesinde Anadolu analarının çektikleri acıları; Anadolu insanının özlemlerini, sevinçlerini, çilelerini, duygularını düşüncelerini bulmak mümkündür.

Batıda, türkülerle ilgili çalışmalar, araştırmalar bizden çok önce başlatılmıştır. Bizde, türkülerle ilgili yapılan çalışmalar son yüzyıla aittir. 900 yılı aşkın bir süredir yaşadığımız bu topraklar üzerinde, bir çok edebî ürün vücuda getirdiğimiz aşikârdır. Bu önemli türlerden biri de türkülerimizdir. Her karış toprağı kültürel yönden zenginlik arz eden Anadolu türkülerini üzerinde de gerekli araştırmalar ya yapılamamış veya çok geç başlatılmıştır. Sanat yönünden, tarihî yönden, edebî yönden, estetik yönünden vb. birçok yönden büyük zenginlik gösteren türkülerimiz üzerinde yeterince durulmamaktadır. Elazığ-Harput türkülerini çalışma, inceleme konusu olarak seçmemizdeki amaç, Türk musikisinin, Türk Halk Biliminin önemli türlerinden biri olan türkü geleneğine katkıda bulunmaktır.

Elazığ-Harput türkülerini, Türk musikisi içinde önemli bir yere sahiptir. Gerek uzun havalarıyla (yüksek hava), gerek ağır havalarıyla, gerekse hoyratlarıyla, mayalarıyla, gerekse oynak havalarıyla (şıkıltımlar), gerekse gazelleriyle Elazığ-Harput türkülerini gelenek içindeki yerini ve önemini korumaktadır. Yapılan meşk meclisleriyle, kürsübaşı sohbetleriyle birlikte türkü söyleme geleneği günümüzde de devam etmektedir. Elazığ-Harput türkülerini türkü sayısı bakımından zenginlik arz etmektedir. Bu türkülerde insanımızın sevinci, acısı, hüznü, yaşadığı büyük aşklar, ağıtlar, kısacası bütün hayat mevcuttur. Yaptığımız bu çalışmada anlattığımız bu özellikleri tesbit ederek, bunları örneklerle göstermeye çalıştık.

Metin bölümünü oluştururken daha önce yapılan saha derlemeleri sonucu elde edilen türküler, konularını dikkate alarak tasnife tabi tuttuk. Bu tasnif çalışmasında, konularına göre tasnif ettiğimiz türküler numaralandırarak verdik.

Çalışmamızın başlangıcında Elazığ-Harput'un fizikî, tarihi, sosyal yapısı üzerinde durduk. Coğrafi durum, tarihî seyir, sosyal-beşerî yapı unsurlarını, Harput'tan Elazığ'a doğru tesbit ettik.

Türkü geleneğinin belirleyici vasıflarıyla ilgili kısa bilgiler verdikten sonra, Elazığ-Harput türkülerinin, türkü söyleme geleneği içindeki yerini, önemini vermeye çalıştık. Çevre illerle mukayesesini verdik. Elazığ-Harput türkülerinde kullanılan enstürmanları verdikten sonra, bu türkülerin notaya alma çalışmaları, derleme çalışmaları ile ilgili bilgiler verdik, son olarak klasik şiirin Elazığ-Harput türkülerine tesirini vermeyi amaçladık.

Türkülerimizi konularına, yapılarına, ezgilerine göre tasnif etmeye çalıştık. Bu çalışmada, daha önce yapılan tasnif çalışmalarından bazıları verildikten sonra, kendi yaptığımız tasnifleri verdik.

Türkü metinlerinden hareketle Elazığ-Harput türkülerinde geçen yerel söyleyişleri, anlamı bilinmeyen kelimeleri tesbit ettikten sonra, bu kelimelerin anlamını vererek, bir sözlük oluşturduk. Bu sözlük oluştururken yerel söyleyişleri olduğu gibi vermeye, şekillerini, telâffuzunu bozmamaya özen gösterdik.

Yaptığımız bu çalışmamızda, Türk Halk Bilimi içinde önemli bir yere sahip olan türkü türünün zenginliğine katkıda bulunmanın yanında; Elazığ-Harput türkülerinin, gelenek içindeki yerini ve önemini tesbit etmeye çalıştık. Bunun yanında nakış nakış, göz nuruyla işlenen Türk kültürüne katkıda bulunma amacıyla, Elazığ-Harput türkülerinin yeterince tanıtılmasını, yaşatılmasını amaç edindik. Özellikle genç nesillerimizin bu kültür ürünlerimizden faydalanmasını, bunları tanımasını, kültürüne, musikisine, sanatına bigâne kalmamasını amaçladık. Yaptığımız bu çalışma ile, az da olsa, Türk kültürüne, Türk edebiyatına, Türk musikisine katkıda bulunduğumuzu ümit ediyoruz.

KİŞİ ADLARI DİZİNİ

Bu bölümde geçen dizin numaraları, III. bölümdeki Türkü metinlerinin türkü numaraları dikkate alınarak hazırlanmıştır. Roma rakamıyla verilenler de türkülerin sonunda yer alan gazellerin numarasını göstermektedir.

Abbas	: 102
Agâh	: 89
Ahçik	: 82
Ahmet	: 100-102
Akif	: 92
Aliye	: 98
Aslı	: 141
Aşen (Ayşe)	: 13-78
Ati Hanım	: 92
Bekir Hoca	: 85
Beyaz	: 34-36
Cemil	: 4
Dilber	: 139
Duriye	: 76
Efendi	: 102
Emine	: 84-131
Emrah	: 55
Fatma	: 83- 144- 148
Feride	: 80
Fide	: 28, 78
Fuzuli	: I-II- IV-VI-VII- IX- X
Güllü	: 93
Güllühan	: 85
Gülten	: 139
Hacı Hayri Bey	: 20-34
Hafız Nuri	: 93
Hafo (Hafize)	: 175

Hakkı	: 89- 98
Hamil	: 102
Hasan	: 96
Hatice	: 136
Hayriye	: 77
Hayro (Hayriye)	: 88-100
Henno	: 25- 127
Katip	: 87
Kemal	: 90
Kerem	: 141
Lefter	: 77
Lokman	: 55
Lütfü	: 92
Mamo (Mehmet)	: 77- 86
Mecnûn	: 29- IV
Nadide	: 4
Nadir	: 90
Nayim	: 91
Necibe	: 81
Nedim	: 41
Nevres	: XI.
Nure (Nuri)	: 111-144
Remzi	: V.
Reşit	: VIII.
Sara	: 87
Seyit Rıza	: 102
Süleyman	: 9
Şefika	: 80
Şevki	: 75
Tahir	: 89
Ünes	: 78
Yusuf	: 9

Zeynep	: 79
Zeyno (Zinnete)	: 87

YER, DİL, DİN, MİLLET, MİLLİYET ADLARI DİZİNİ

Arap	: 87
Azgınçay	: 90
Bağdat	: 100
Çatalkaya	: 78
Dersim	: 103
Diyarbakır	: 91
Elazığ	: 94
Ermeni	: 16
Erzincan	: 140
Fırat	: 76
Frenk	: 95
Gavur	: 6-116
Gökmejdani	: 54
Gürcü	: 31
Halep	: 157
Harput	: 16-22-31-87-93-97-99-103-106-111- 114-151
Havuzbaşı	: 37
Horasan	: 119
Hozat	: 102
Hüseyinik	: 96
İğiki (Yığinki)	: 95
İsfihan	: 101
İslâm	: 82
İstanbul	: 54
Kâfir	: 96

Kala (Kale)	: 31-126
Kanlıdere	: 54
Kargacık	: 77
Kırkkuyu	: 97
Kögenk	: 100
Kürt	: 102-156-158
Meteris	: 93-95
Mezire	: 87
Musul	: 92
Perçenç (Akçakiraz)	: 90
Pertek	: 103
Saray	: 98
Sivas	: 33
Şahnışen	: 77
Şam	: 139
Şark	: 139
Şor-şor	: 90
Teşteek	: 102
Top-top	: 78-87
Türkmen	: 101
Urum (Rum)	: 82-122
Yemen	: 104

Diğer Adlar DiziNi

Allah	: 9-33-58-61-81-85-87-96-118-130-131
Armut	: 106
At	: 135-139
Ayva	: 27-124-144
Badem	: 130
Balık	: 45

Baykuş	: 76
Bayram	: 83
Biber	: 128
Bülbül	: 1-11-19-23-29-34-44-55-58-59-73-124-128- 132-145
Ceviz	: 124-130
Ceylan	: 26-123
Çikçiko	: 155
Çoban	: 143
Deve	: 134-156
Doğan	: 42
Dünya	: 122
Elma (Alma)	: 36-106-110-124-127
Gılman	: 9-11
Gül	: 1-2-8-12-14-16-19-23-26-27-28-29-36-37-38- 49-59-71-73-87-106-108-112-124-126-127-128- 139-143-152-153
Güvercin	: 43-149
Hak	: 15-103-114
Horoz	: 106
Huri	: 9-11
Hüda	: 128
Karakuş	: 138
Karanfil	: 22-27-33-128
Kartal	: 76
Keklik	: 42-116-131-133
Koyun	: 13-102-135-136-156
Kurbağa	: 120
Kurt	: 135
Kuş	: 21-68-76-117-149
Leylek	: 128
Menekşe	: 109

Mevlâ	: 9-22-27-75-76-102-139
Nar	: 124
Oğlan	: 38-39-50-126-140-156
Pamuk	: 127
Pisik (Kedi)	: 146
Samur	: 81
Sipahi	: 139
Tarçın	: 27
Tilki	: 81
Turna	: 137
Üzüm	: 121
Yılan	: 40

KAYNAKÇA

ABAKAY, M. Ali

1995 **Diyarbakır Folklorundan Kesitler**, Diyarbakır.

AKÇORA, Ergün

1988 "Harput'ta 20. Yüzyılın Başlarına Kadar Türkler ile Ermeni Toplumunun Sosyal, Ekonomik Durumu ve Ermeni İsyanları", **Fırat Üniversitesi Dergisi**, 2, Ocak. s. 8-9-10.

AKTAN, Erdoğan

1962 "Türkülerimiz", **Türk Folklor Araştırmaları**, Cilt 7, Sayı 160, Kasım, s. 2885.

ALPTEKİN, A. Berat ŞİMŞEK, Esmâ

1990 **Erciyes Dergisi Bibliyografyası**, (Ocak 1978 - Haziran 1990), Kayseri.

ARAZ, Rifat

1995 **Harput'ta Eski Türk İnançları ve Halk Hekimliği**, Ankara.

ARDIÇOĞLU, Nurettin

1964 **Harput Tarihi**, İstanbul.

1966 **Harput Hükümdarı Balak Gazi**, Ankara.

ARSEVEN, Veysel

1969 **Açıklamalı Türk Halk Müziği Kitap ve Makaleler Bibliyografyası**, İstanbul.

ARSEVEN, Veysel

1992 "Türk Halk Müziğinin Ezgisel Yapısı Üzerine", **Türk Halk Musikisinde Çeşitli Görüşler**, Ankara, s 15-17.

ARSUNAR, Ferruh

1936 **Elazığ Halk Türküleri ve Oyunları**, İstanbul.

1949 "Al alma", **Ükü**, Cilt III, S. 34, Ekim, s. 32

ATAMAN, Sadi Yaver

- 1969** "Halk Müziği Milletin Yaşayan Kültür Varlığıdır", **Türk Folklor Kurumu**, Yıl I, Sayı I, Haziran, s. 15-16.

ATILLA, Osman

- 1964** "Türkülerin Derlenmesinde Yeni Metodlar",
I. Uluslararası Türk Folklor Semineri Bildirileri,
Ankara, s. 172-177.

BAYATLI, Osman

- 1949** "Türkü Nasıl Yakılır", **Ülkü**, Sayı 33, Eylül, s. 28.

BELEKOĞLU, Nabi

- 1971** **Erzurum Türküleri**, Adana.

BEYSANOĞLU, Şevket

- 1943** **Diyarbakır Folkloru**, Cilt I, II, Diyarbakır.

BORATAV, Pertev Naili

- 1969** "Halk Türkülerine Dair", **Aramak**, Sayı 5, Ağustos, s. 3-5.
1988 **100 Soruda Türk Halk Edebiyatı**, İstanbul.
1937 "Eğin Türkülerinin Başlıca Temleri", **Ülkü**, Sayı 58, Aralık,
s. 337-348.
1982 **Folklor ve Edebiyat**, Cilt II, İstanbul.

BURAN, Ahmet

- 1995** **Tuncer Gülensoy Armağanı**, Kayseri.

DİLÇİN, Cem

- 1983** **Örneklerle Türk Şiir Bilgisi**, Ankara.

DİZDAROĞLU, Hikmet

- 1978** "Kerkük Hoyrat ve Manileri" **Türk Folklor Araştırmaları**,
Yıl 30, Sayı 352, Kasım, s. 8480-8482.
1969 **Halk Şiirinde Türler**, Ankara.

EDİP, Kemal

- 1945** **Urfa Ağzı**, Ankara.

ELÇİN, Şükrü

- 1969** **Türk Halk Edebiyatına Giriş**, Ankara.

EROĞLU, Türker

- 1985** **Elazığ Halk Oyunlarının Halk Bilimi Açısından İnce7lenmesi**, Fırat Üniv. Fen Ed. Fak. Antropoloji Bl. (Basılmamış Lisans Tezi), Elazığ.
- 1988** "Harput Müziğinin Türk Müziği İçindeki Yeri", **Milli Folklor**, Sayı 2, Haziran, s. 11.
- 1995** "Harput'ta Kurala Dayalı Müzik Yapma Geleneği", **Tuncer Gülensoy Armağanı** (Haz. Ahmet Buran), Kayseri.
- 1992** "TRT ve Türk Halk Müziği Derlemeleri", **Türk Halk Musikisinde Çeşitli Görüşler**, Ankara, s. 148-149.

FRANZ, Erhard

- 1989** "Türk Halk Türküsü Sanatından Örnekler" (Çev. Ali Osman Öztürk), **Milli Kültür**, Sayı 66, Eylül, s. 32-36.

GAZİMİHAL, Mahmut Ragıp

- 1928** **Anadolu Türküleri ve Musiki İstikbâlimiz**, İstanbul.

GOLESTEIN, Kenneth S.

- 1983** **. Sahada Folklor Derleme Metodları**, (Çev: Ahmet E. Uysal), Ankara.

GÖKÇE, Enver

- 1982** **Eğin Türküleri**, İstanbul.

GÖZAYDIN, Nevzat

- 1989** "Anonim Halk Şiiri Üzerine" **Türk Dili**, Türk Şiiri Özel Sayısı III, Sayı 445-450, Ocak-Haziran, s. 1-35.

GÜLENSOY, Hatice

- 1990** "Harput", **Erciyes Dergisi**, 13 (148), Nisan, s. 8.

GÜLPINAR, Ömer

- 1985** **Hicri 1302 Tarihli Mamüretü'l Aziz Salnamesi**, Elazığ.

GÜNAY, Umay.

- 1975** **Elazığ Masalları**, Erzurum.

HALAÇOĞLU, Ahmet

- 1944** "Elazığ", **İslam Ansiklopedisi**, 10. cilt, İstanbul, s. 551-552.

KARADAĞ, Metin

- 1985** “Elazığ-Diyarbakır Türkülerindeki Bazı Ortak Motifler”,
**Fırat Üniversitesi Fırat Havzası Folklor ve Etnografya
Sempozyumu, Elazığ.**

KARAHAN, Leyla

- 1996** **Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması, Ankara.**

KISAPARMAK, F. Güngör

- 1982** **Dil Folkloru Açısından Harput Ağzı, İstanbul.**

KIRZIOĞLU, M. Fahrettin

- 1966** “Harput Mamuretü’l-Aziz Şeriye Sicilleri”, **Yeni Fırat**,
Sayı 26, Nisan, s. 30-33.

KÖPRÜLÜ, Fuat

- 1934** **Türk Edebiyatı Araştırmaları, Cilt I, İstanbul.**

MEMİŞOĞLU, Fikret

- 1950** “Katip Türküsü”, **TFA**, I. Cilt, 12. Sayı, Temmuz,
s. 187-188.
- 1950** “Elazığ Müzik ve Edebiyatı”, **TFA**, I. Cilt, Sayı 7, Şubat,
s. 100-101.
- 1988** **Harput Ahengi, Ankara.**
- 1995** **Harput Halk Bilgileri, Elazığ.**

Nakip, MAHİR

- 1991** **Kerkük Türk Halk Musikisinin Tasnifi ve Tahlili,**
Ankara.
- 1992** “Kerkük Divanı’nın Urfa ve Elazığ Divanları ile
**Mukayesesi”, Kültür Bakanlığı IV. Milletlerarası Türk
Halk Kültürü Kongresi Bildirileri, III. Cilt., Ankara.**

ÖGEL, Bahattin

- 1987** “Türk Halk Müziği Araştırmaları ve Türk Kültür Tarihi”,
III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri,
s. 201-203.

ONAN, Necmettin Halil

1991 İzahlı Divan Şiiri Antolojisi, İstanbul.

ONUR, M. Naci

1988 Harputlu Divan Şairleri, Elazığ.

ÖZBEK, Mehmet

1975 Folklor ve Türkülerimiz, İstanbul.

1987 "Türk Halk Müziğinde Ayak Tabirinin Yanlış Kullanılışı Üzerine", III. Milletlerarası Türk Folklor Semineri Bildirileri, s. 205-209.

ÖZKIRIMLI, Atilla

1982 Türk Edebiyatı Ansiklopedisi, Cilt IV, İstanbul.

ÖZTELLİ, Cahit

1972 Evlerinin Önü Halk Türküleri, İstanbul.

ÖZTÜRK, Ali Osman

1995 Türkü Yazıları, Ankara.

SAATÇİ, Suphi

1985 "Harput ile Kerkük Yöresi Halk Edebiyatı Ürünleri Arasındaki Benzerlikler", Fırat Havzası Folklor ve Etnografya Sempozyumu I, s. 317-322.

SARISÖZEN, Muzaffer

1941 Seçme Köy Türküleri, Ankara

1952 Yurttan Sesler, Ankara.

1962 Türk Halk Musikisi Usulleri, Ankara.

SEYREK, Ali

1982 Hicri 1310 Tarihli Mamüretü'l Aziz Salnamesi, Elazığ

SUNGUROĞLU, İshak

1958 Harput Yollarında, Cilt I, İstanbul.

1961 Harput Yollarında, Cilt II, İstanbul.

1968 Harput Yollarında, Cilt III, İstanbul.

1970 Harput Yollarında, Cilt IV, İstanbul.

1970 "Atamız ve Elazığ Musikisi" Harput, Sayı 3, Haziran s. 12-14.

SUNGUROĞLU, İshak

1970 "Harput-Elazığ Halk Havaları Hakkında", **Musiki Mecmuası**, Yıl 21, Sayı 254, Ocak, s. 22-23.

1986 **Harput Yollarında (Seçmeler)**, Ankara.

ŞENEL, Süleyman

1992 "Türk Halk Müziğinin Ezgisel Yapısı Üzerine", **Türk Halk Musikisinde Çeşitli Görüşler**, Ankara, s. 55-85.

TARLAN, Ali Nihat

1970 "Türk Folklorunda Türkü" **İleri Türk Dergisi**, Yıl I, Sayı 6, s. 9.

TAŞEL, İbrahim

1985 "Elazığ-Harput Folkloru", **Elazığ'ın Sesi Harput**, Yıl I, Sayı I, Ocak, s. 38-42.

TERZİBAŞI, Ata

1975 **Kerkük Hoyratları ve Manileri**, İstanbul.

1980 **Kerkük Havaları**, İstanbul.

TEZEL, Naki

1950 "Türk Edebiyatında Türkü", **Köy Postası**, Sayı 71, s. 7.

TUNCEL, Metin

1994 "Elazığ", **İslam Ansiklopedisi**, X. Cilt, İstanbul, s. 552, 555.

TURAN, Osman

1973 **Doğu Anadolu Türk Devletleri**, İstanbul.

TURHAN, Salih

1990 **Harput-Elazığ Musiki Folkloru**, Ankara.

1992 **Anadolu Türküleri ve Ezgileri**, Ankara.

1992 **Türk Halk Musikisinde Çeşitli Görüşler**, Ankara.

TURHAN, Salih KIZILAY, Abdurrahman

1991 **Kerkük Türküleri**, Ankara.

TURHAN, Salih DÖKMETEŞ, Kubilay ÇELİK, Levent

1996 **Notalarıyla Türkülerimiz ve Hikayeleri**, Ankara.

TURHAN, Salih ÖZGÜL, Mustafa DÖKMETAS, Kubilay

1996 Notalarıyla Uzun Havalarımız, Ankara.

TÜFEKÇİ, Nida

1969 "Uzun Havalarımız", **Folklor Doğru**, Yıl I, Sayı I, Ekim, s. 22-23.

1983 Türk Ansiklopedisi, Türkü Maddesi, C. XXXII, Ankara.

1992 Türk Dünyası El Kitabı, III. Cilt, Edebiyat, Ankara.

ÜNAL, M. Ali

1989 XVI. Yüzyılda Harput Sancağı, Ankara.

YENER, Cemil

1985 Yeni Türk Ansiklopedisi, Türkü Maddesi, Cilt XI, İstanbul.

YILMAZÇELİK, İbrahim

1989 "XIX. Yüzyılda Harput ve Civarı Yer İsimleri Üzerine Bir Deneme", **Fırat Havzası II. Folklor ve Etnografya Sempozyumu**, s. 325.

YÖNETKEN, Halil Bedi

1944 "Elazığ Müzik Folkloru", **Varlık**, Sayı 274-275, Aralık, s. 533-536.

YUVALI, Abdulkadir

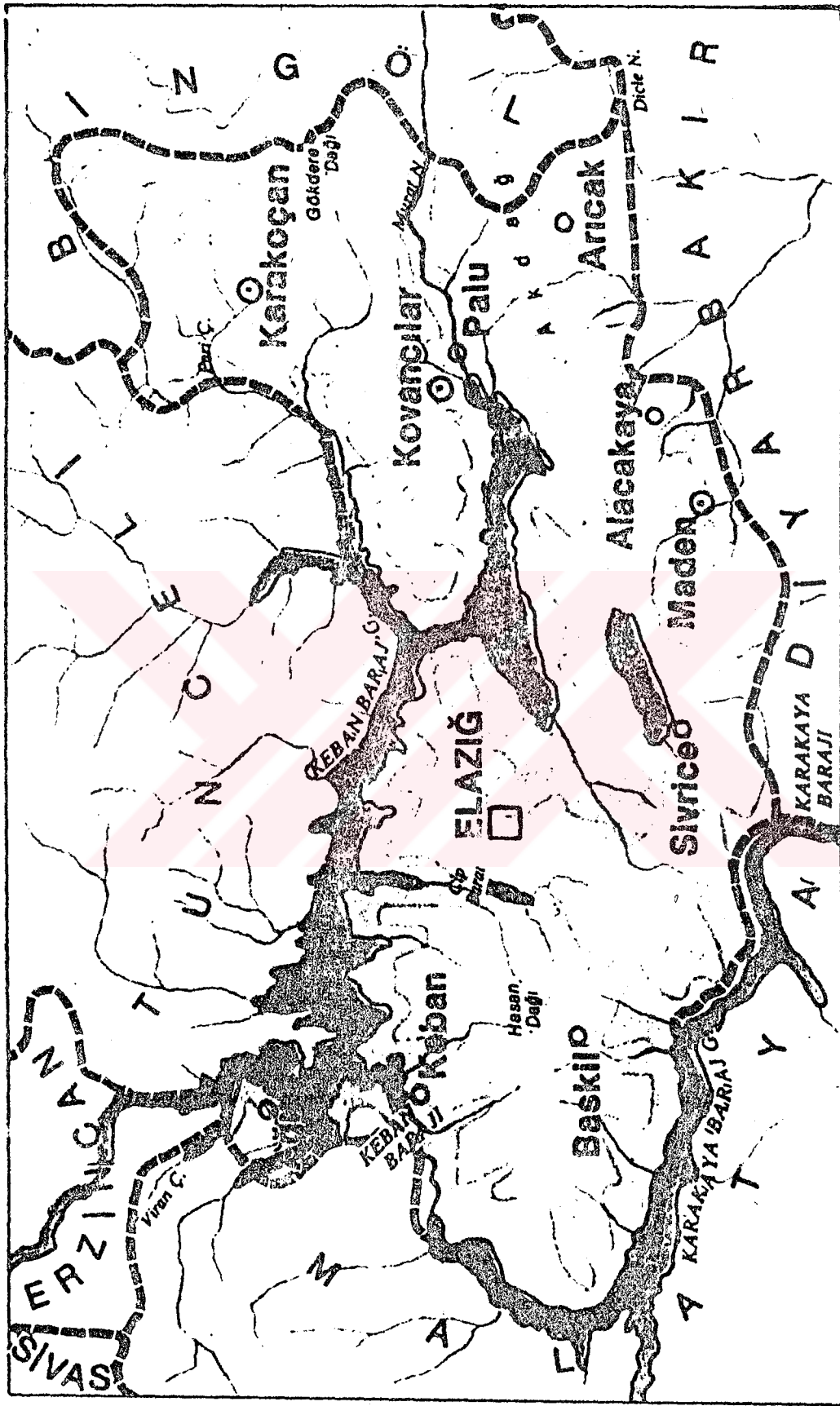
1986 "Fırat Havzasının Türk Tarihindeki Yeri", **Türk Kültürü**, Ocak, s. 1-10.

WOIRA, Walter

1974 "Halk Musikisinde Otantik Meselesi", (Çev. Tuğrul ŞAVKAY), **Folklor Doğru**, Sayı 33, Ocak-Şubat, s. 9-16.

1974 "Karşılaştırmalı Ezgi Araştırmaları Metodu Üzerine", **Folklor Doğru**, Temmuz-Ağustos, s. 26-31.

HARPUT DÖRT DAĞ İÇİNDE

6

The musical score is written for a harp and voice. It consists of 11 staves. The first staff is a harp introduction in 6/8 time, marked with a '6' and a '10' (likely indicating 10 measures). The subsequent staves show the vocal melody with lyrics in Turkish. The lyrics are: Har put dört da ğı çin de, Har pu tun ya zı la rı, Gü lü bar da ğı çin de, Me li yor ku zu la rı, Har pu tu hak sak la sın, Ben bu ra ya gel mez dim, Bir ya rım va ri çin de, Al nı min ya zı la rı.

Har put dört da ğı çin de
Har pu tun ya zı la rı

Gü lü bar da ğı çin de
Me li yor ku zu la rı

Har pu tu hak sak la sın
Ben bu ra ya gel mez dim

Bir ya rım va ri çin de
Al nı min ya zı la rı

Har pu tu Hak sak la sin
Ben bu ra ya gel mez dim

Bir ya rim va ri çin de Bir
Al nı min ya zı la rı Al

ya rim va ri çin de Nol du a
nı min ya zı la rı

ğ a ma nol du Nol du a

ğ a ma nol du Sa ra rıp

ben zi sol du A ğ am bur dan gi

de li Bu yer ler vi ra

nol du A ğ am bur dan gi de li

Bu yer ler vi ra nol du

Bu yer ler vi ra nol du

METERİSTEN İNEYDİM

59

Me teris ten i ney dim Gül lüm
Me te ris ö nü ba ğ lar Kız söy
gi le gi dey dim Gül lüm gi le gi dey dim
li na ğ lar Kız söy lerge li na ğ lar
E ğ er Gül lüm a ğ lar sa Göz ya şı nı
Ni ye be nöl mü ş mü yüm Gül lüm ka ra
si ley dim Göz ya şı nı si ley dim A nam
lar ba ğ lar Gül lüm ka ra lar ba ğ lar A nam
göz le ri no lam Şi rin söz le ri no lam
ri no lam Şi rin söz le ri no lam

-1-

Meteristen ineydim
Güllüm gile gideydim
Eğer Güllüm ağlarsa
Göz yaşını sileydim

Anam gözlerin olam
Şirin sözlerin olam

-2-

Meteris önu bağlar
Kız söyler gelin ağlar
Niye ben ölmüşmüyüm
Güllüm karalar bağlar

Anam gözlerin olam
Şirin sözlerin olam

-3-

Oy milli saramadım
Ben murad alamadım
Cem-î kuş yuva yaptı
Kuş kadar olamadım

Anam gözlerin olam
Şirin sözlerin olam

YEMEN TÜRKÜSÜ

36

Kış la nı nō nün de
Kış la nı nō nün de

re dif se si var So run gö rün çan
bir sü rü kaz lar Yü re ğim ya nı

ta yor sında ne si var Bir çift kun du
ci ğe rim siz lar Ye me ne gi

ra de sı ne bir de fe si var
de ne ağ lı yor kız lar

A no ye men dir gi lü çe men dir
" " " " " " " " " "

Gi den gel mi yor a cep ne den dir
" " " " " " " " "

Bu ra sı Muş tur yo lu yo kuş tur Gi den
" " " " " " " " "

gel mi yor a cep ne iş tir
" " " " " " " "

HÜSEYİNİK'TEN ÇIKTIM

15

Hüseyinlik ten çık tım
Lütfü gel sin tel gi

şe her yo lu na Hüseyinlik ten
ra fin ba şı na Lütfü gel sin

çık tım şe her yo lu na Ca nağ ri sı
tel gi ra fin ba şı na Bir tel ver sin

te sir et ti ko lu ma
Mu sul da kar da şı ma

Ya ra da nım merha me tet ku
Bu genç lik te ne ler gel di ba

lu na Ya zık ol du ya zık
şı ma " " " "

şu genç öm ri me Bil mem şu
" " " " " "

fe le ğin ba na cev ri ne
" " " " 3. (kas tı)

Lütfü gelsin telgrafın başına
Bir tel versin Musul'da kardasına
Bu gençlikte neler geldi başına

Yazık oldu yazık şu genç ömrüme
Bilmem şu feleğin bana kastı ne

Telgırafin direkleri sayılmaz
Atı hanım baygın düşmüş ayılmaz
Böyle canlar teneşire koyulmaz

Yazık oldu yazık şu genç ömrüme
Bilmem şu feleğin bana kasti ne

ÇAYDA ÇIRA YANIYOR (I)

87

Gey da Gida ya tu ran yor lar

Ha nun na nay na nay

Na nay gi zel na nay

Ha nay gi tim na nay

Ay da yi da ya tu ran yor lar

Az der di mar

Na nay gü zel na nay Na

nay gülüm na nay Ya vaş
Ba şı

yü rü sev di ğim Ha nım na nay
ma a kıl ko yun

na nay Na nay gü zel

na nay Na nay gülüm na nay

En gel le ru ya nı yor Ha nım na
Sev da dan kur tu lan lar

nay na nay Na nay gül zel

na nay Na nay gülüm na nay

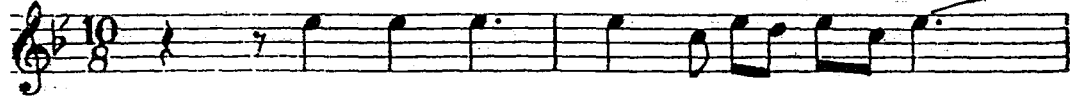
-1-

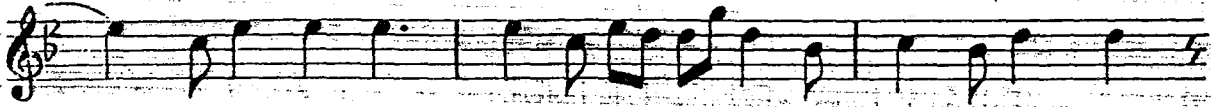
Çayda çıra yanıyor	-	hanım nanay nanay	Nanay güzel nanay	Nanay gülüm nanay
Ayda yıldız yanıyor	-	" "	" "	" "
Yavaş yürü sevdiğim	-	" "	" "	" "
Engeller uyanıyor	-	" "	" "	" "

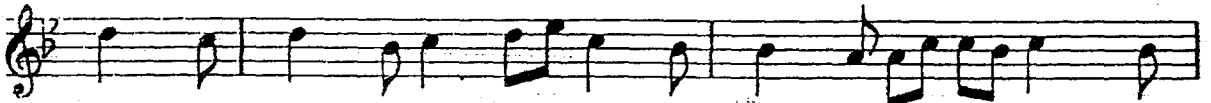
-2-

Karşıda oturanlar	-	" "	" "	" "	" "
Az derdim artıranlar	-	" "	" "	" "	" "
Başıma akıl koyun	-	" "	" "	" "	" "
Sevdadan kurtulanlar	-	" "	" "	" "	" "

DAĞLAR DAĞIMDIR BENİM

75

Dag lar da ğım
Dag la rı dag

dir be nim Dag lar da ğım
la sin lar Dag la rı dag

dir be nim Ga mor ta ğım dir be nim
la sin lar Koy be ni ağ la sin lar

Ga mor ta ğım dir be nim Söy let me
Koy be ni ağ la sin lar O ya rin

ço kağ la rım Söy let me çok ağ la rım
çev re siyle O ya rin çev re siyle

Ya man ça ğım dır be nim
Ya re mi bağ la sın lar

Ya man ça ğım dır be nim
Ya re mi bağ la sın lar

Oy dağ lar dağ lar dağ lar
Yol ve rin ya rim ge le
Ben der di mi söy le sem

Oy dağ lar dağ lar dağ lar Ba şı du
Yol ve rin ya rim ge le Din si zi
Ben der di mi söy le sem Gün du rur

man lı dağ lar Gök sü çi men li dağ lar
man sız dağ lar Din si zi man sız dağ lar
bu lu tağ lar Gün du rur bu lu tağ lar

-1-

Dağlar-dağımdır benim
Gam ortağımdır benim
Söyletme çok ağlarım
Yaman çağımdır benim

Oy dağlar dağlar dağlar
Başı dumanlı dağlar
Göksü çimenli dağlar
Yol verin yarım gele
Dinsiz imansız dağlar

-2-

Dağları dağlasınlar
Koy beni ağlasınlar
O yarin çevresiyle
Yaremi bağlasınlar

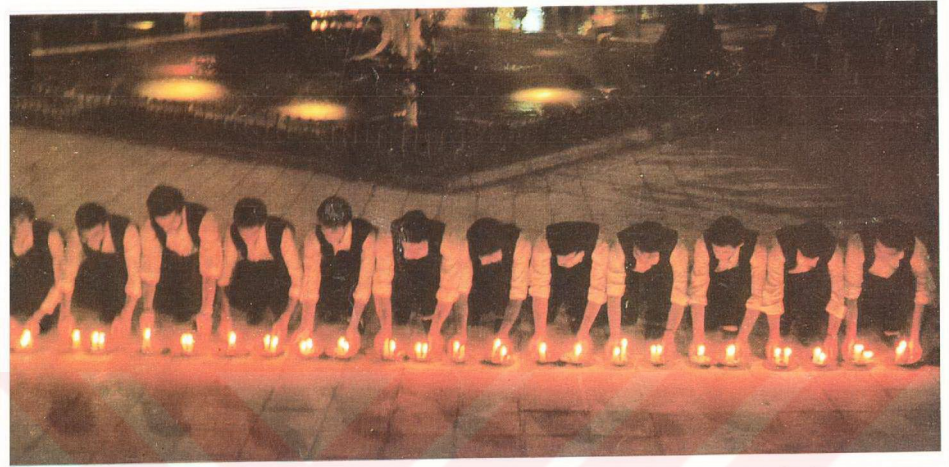
Oy dağlar dağlar dağlar
Başı dumanlı dağlar
Göksü çimenli dağlar
Ben derdimi söylesem
Gün durur bulut ağlar

Mission Premises in Winter, Harput.

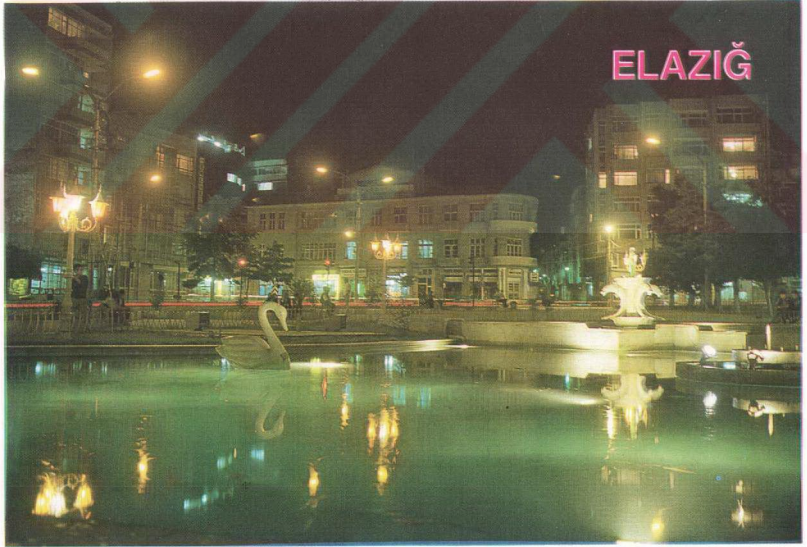
Harput'tan eski bir görünüm.

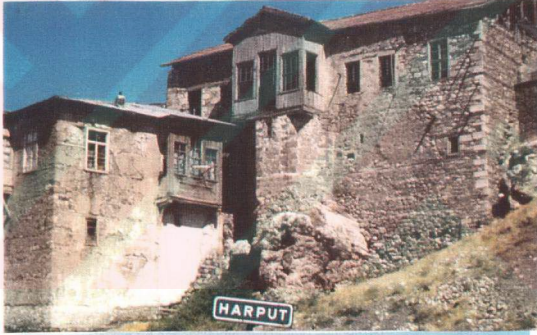
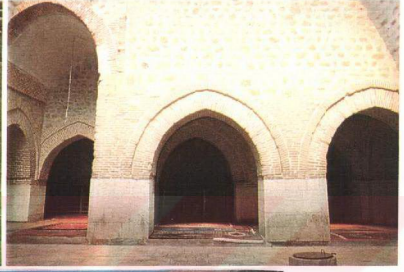
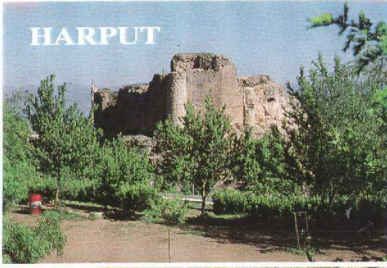
Harput Kalesi ve Halk Oyunları Ekibi.

Elazığ'dan bir görünüm.

Elazığ'dan bir gece görünümü.

Harput'tan çeşitli görünüşler.

Mahalli yemekler; Elazığ tadı, Elazığ geleneği.

Harput Kalesi ve Halk Oyunları Ekibi.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ